

Pirjo Väyrynen (toim.)

**AMMATILLISEN PERUSKOULUTUKSEN
TUTKINTO- JA OPETUSSUUNNITELMA-
UUDISTUKSEN TOTEUTUMINEN**

Selvitys vuosien 1999–2001 tutkinto- ja opetussuunnitelmauudistuksesta

OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSTYRELSEN

© Opetushallitus ja tekijät

Kansi: Studio Viiva Oy

Graafinen suunnittelu: Layout Studio Oy/Marke Eteläaho

ISBN 952-13-2079-6 (nid.)

ISBN 952-13-2080-X (pdf)

Hakapaino Oy, Helsinki 2004

ALKUSANAT

Ammatilliset perustutkinnot ja opetussuunnitelman perusteet uudistettiin vuosina 1999–2001. Uudistuksen toteutumisesta haluttiin saada mahdollisimman nopeasti palautetta. Opetushallitus toteutti uudistuksen seurannan opetusministeriön myöntämällä määrärahalla syksyllä 2002 yhdessä kahden koulutuksen järjestäjän; Helsingin kaupungin ja Koulutuskeskus Salpauksen kanssa. Seuranta toteutettiin lähettämällä kaikille ammatillista peruskoulutusta antaville koulutuksen järjestäjille kysely ja analysoimalla koulutuksen järjestäjien opetussuunnitelmia. Lisäksi saatuja tietoja täydennettiin haastattelemalla muutamia koulutuksen järjestäjien edustajia.

Raportti antaa palautetta opetussuunnitelmauudistuksen tilanteesta, koulutuspoliittisten tavoitteiden toteutumisesta ja opetussuunnitelmien laadusta sekä koulutuspoliittisille päätöksentekijöille että koulutuksen järjestäjille ja oppilaitoksille. Tulokset kuvaavat myös koulutuksen järjestäjien opetussuunnitelmaprosessia sekä heidän näkemyksiään opetussuunnitelmatyöstä.

Seurannan suunnittelu käynnistyi syksyllä 2001, jolloin laadittiin hankesuunnitelma. Hankesuunnitelmaa valmistelivat opetusneuvos Sirkka-Liisa Kärki ja koulutussuunnittelija Aira Pihlainen. Seurannan käynnistysvaiheessa asiantuntija-apua antoivat opetusneuvos Elisabet Kinnunen, ylitarkastajat Meri Kaila-Sayeed ja Marja-Liisa Visanti sekä yli-insinööri Seppo Valio.

Seurannan toteuttamista on ohjannut ohjausryhmä, johon ovat kuuluneet opetusneuvos, asiantuntijayksikön päällikkö Sirkka-Liisa Kärki (puheenjohtaja) ja opetusneuvos Pirjo Väyrynen Opetushallituksesta, linjanjohtaja Tuija Kirveskari-Tähtinen ja koulutussuunnittelija Aira Pihlainen Helsingin kaupungin opetusvirastosta sekä johtava rehtori Marita Modenius ja projektipäällikkö Pirjo Penttilä (13.8.2002 saakka) ja tämän jälkeen ohjaava kouluttaja Pirjo Malin Koulutuskeskus Salpauksesta.

Seurannan on toteuttanut työryhmä, johon kuuluivat opetusneuvos Pirjo Väyrynen (hankkeen koordinaattori) ja undervisningsråd Tor Lindholm (ruotsinkielinen koulutus) Opetushallituksesta, koulutussuunnittelija Aira Pihlainen Helsingin kaupungin opetusvirastosta ja ohjaava kouluttaja Pirjo Malin, koulutuspäällikkö Seppo Leppänen ja koulutuspäällikkö Arja Wahlberg Koulutuskeskus Salpauksesta, sekä lehtori Anne Jonsson ja opinto-ohjaaja Soili Vasala (30.5.2002 saakka) Helsingin kaupungista. Opetussuunnitelmien

tutkintokohtaisia osia ovat analysoineet Opetushallituksen kyseisten alojen asiantuntijat: opetusneuvokset Elisabet Kinnunen, Aira Rajamäki ja Pekka Tahvanainen, yli-insinöörit Lauri Kurvonen, Arto Pekkala ja Seppo Valio, ylitarkastajat Ulla Aunola ja Meri Kaila-Sayeed sekä erityisasiantuntija Timo Repo. KM Miia Laine on työskennellyt projektisuunnittelijana 30.6.2002 saakka. Haastattelujen tekemisessä, aineistojen analysoinnissa ja tekstien kirjoittamisessa on avustanut projektisuunnittelija Anna Launonen 1.4.–30.7.2003 välisenä aikana. Työryhmän sihteerinä on toiminut osastosihteerinä Marianne Pethman.

Opetushallitus on seurannan aikana kuullut kaksi kertaa opetusministeriön ja seuraavien sidosryhmien edustajia: Koulutuksen järjestäjät, Suomen Kuntaliitto, Opetusalan ammattijärjestö OAJ, Ammatillisten oppilaitosten rehtoriliitto ry, Suomen Ammattiin opiskelevien Keskusliitto SAKKI ry, Palvelutyönantajat, SAK, Jyväskylän yliopisto sekä Hämeen ammattikorkeakoulu / Ammatillinen opettajakorkeakoulu.

Haluan lämpimästi kiittää seurannan toteuttajia ja ohjausryhmää mittavasta työstä. Kuulemistilaisuuksiin osallistuneita haluan kiittää arvokkaista palautteista ja työtä eteenpäin vievistä neuvoista. Lisäksi kiitän kaikkia mukana olleita koulutuksen järjestäjiä ja oppilaitoksia kyselyyn vastaamisesta, seuranta-aineistojen toimittamisesta ja hyvästä yhteistyöstä. Ilman teidän panostanne emme olisi saaneet näin monipuolista kuvaa tutkinto- ja opetussuunnitelmauudistuksen tilanteesta.

Raportissa on kuvattu ja analysoitu seurannan tuloksia. Nyt on johtopäätösten ja kehittämistoimenpiteiden aika. Toivon, että seurannan tulosten pohjalta viriää aktiivinen opetussuunnitelmien kehittäminen sekä kansallisesti että paikallisesti.

Helsingissä 22. huhtikuuta 2004

Heli Kuusi
Ylijohtaja
Ammatillisen koulutuksen linja

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ	10
SAMMANDRAG	12
SUMMARY	14
<i>Pirjo Väyrynen ja Sirkka-Liisa Kärki</i>	
1 JOHDANTO	16
1.1 Seurannan tausta	16
1.2 Keskeisiä käsitteitä	17
<i>Sirkka-Liisa Kärki ja Pirjo Väyrynen</i>	
2 AMMATILLISEN PERUSKOULUTUKSEN TUTKINTO- JA OPETUS- SUUNNITELMAUUDISTUS 1999–2001	20
2.1 Ammatillisen peruskoulutuksen tavoitteet	20
2.2 Tutkintojen uudistamisperiaatteet	21
2.3 Opetussuunnitelmajärjestelmä ja opetussuunnitelmaprosessi	22
2.4 Tutkintojen ja opetussuunnitelmien uudistamistavoitteet	25
<i>Pirjo Väyrynen</i>	
2.5 Arviointi- ja tutkimustuloksia aikaisempien opetussuunnitelmauudistusten toteutumisesta	27
3 SEURANNAN TAVOITTEET JA KOHTEET	33
3.1 Seurannan tavoitteet	33
3.2 Seurannan kohteet	33
3.2.1 Opetussuunnitelman perusteiden käyttöönotto ja ohjaavuus	33
3.2.2 Paikallisten opetussuunnitelmien laadinnan tilanne ja opetussuunnitelmaprosessit	34
3.2.3 Opetussuunnitelmien sisältö ja laatu	34
<i>Pirjo Väyrynen, Aira Pihlainen ja Pirjo Malin</i>	
4 SEURANTA-AINEISTO, SEN KOKOAMINEN, MENETELMÄT JA TULOSTEN LUOTETTAVUUS	35
4.1 Perusjoukko, otos ja aineiston hankintatavat	36
4.2 Kysely	38
4.2.1 Kyselyn toteuttaminen	38
4.2.2 Kyselyn analysointi ja raportointi	39
4.3 Opetussuunnitelmien analysointi	39
4.3.1 Opetussuunnitelma-aineiston hankinta	40
4.3.2 Opetussuunnitelma-aineiston analysointimenetelmä	40
4.3.3 Opetussuunnitelma-asiakirjojen analysointi ja raportointi	41
4.4 Haastattelut	42
4.5 Tulosten luotettavuus	42

<i>Aira Pihlainen ja Pirjo Väyrynen</i>		
5	OPETUSSUUNNITELMIEN LAADINNAN TILANNE JA OPETUSSUUNNITELMAPROSESSIT	44
5.1	Ammatillisen peruskoulutuksen koulutuksen järjestäjät ja koulutusalat	44
5.2	Opetussuunnitelmien yhteisten osien ja tutkintokohtaisten osien laadinta- ja hyväksymistilanne	48
5.2.1	Opetussuunnitelmien yhteisten osien laadinta- ja hyväksymistilanne	48
5.2.2	Tutkintokohtaisten osien laadinta- ja hyväksymistilanne	50
5.2.3	Miksi opetussuunnitelmia ei ollut laadittu ja/tai hyväksytty?	52
5.2.4	Opetussuunnitelmien hyväksymismenettely	52
5.2.5	Opetussuunnitelmien yhteisten ja tutkintokohtaisten osien linjausten toteutuminen	54
5.3	Yhteistyö opetussuunnitelmien laadinnassa	55
5.3.1	Paikallisten tarpeiden huomioonottaminen opetussuunnitelmissa	58
5.3.2	Työelämätarpeiden huomioonottaminen	61
5.4	Opetussuunnitelmatyön resursointi	62
5.5	Opetussuunnitelmien julkaiseminen ja käyttö	63
5.6	Opetussuunnitelmat opiskelijoiden ohjaamisessa	65
5.6.1	Opiskelijoiden ohjaaminen opetussuunnitelman käyttöön	65
5.6.2	Opiskelijoiden mahdollisuudet yksilöllisiin valintoihin	66
5.6.3	Opiskelijoiden henkilökohtaiset opiskelusuunnitelmat (hops)	68
5.6.4	Hyväksilukemisen vaikutus opintoaikaan	69
5.7	Opetussuunnitelmien sisältö	70
5.7.1	Opetussuunnitelmien yhteisen osan sisältö	70
5.7.2	Opetussuunnitelmien tutkintokohtaisten osien sisältö	72
5.8	Opetussuunnitelmien merkitys opetuksen järjestelyissä	74
5.8.1	Opetussuunnitelmien ohjaavuus opetuksessa	74
5.8.2	Opetuksen järjestämismuodot ja opetusmenetelmät	75
5.8.3	Opetussuunnitelmien kehittäminen	76
5.9	Tutkinto- ja opetussuunnitelmajärjestelmän toimivuus ja kehittämistarpeet	77
5.9.1	Opetussuunnitelman perusteiden ohjaavuus koulutuksen järjestäjien opetussuunnitelmien laadinnassa	78
5.9.2	Opetussuunnitelman perusteiden ohjaavuuden ja opetussuunnitelmajärjestelmän kehittäminen	79
5.9.3	Koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelmatyön kehittämistarpeet	81
5.10	Yhteenveto opetussuunnitelmien uudistamista koskevasta kyselystä	81
6	OPETUSSUUNNITELMIEN SISÄLTÖ JA LAATU	85
<i>Pirjo Malin, Seppo Leppänen ja Arja Wahlberg</i>		
6.1	Opetussuunnitelmien yhteiset osat	86
6.1.1	Yhteisten osien laadinnan tilanne	86
6.1.2	Yhteisen osien hyväksymismenettely	88
6.1.3	Opetussuunnitelmien asiakaslähtöisyys ja käyttökelpoisuus	89
6.1.4	Yhteisen osan sisältö ja laatu	90
6.1.5	Yhteenveto opetussuunnitelman yhteisistä osista	109
<i>Pirjo Väyrynen (toim.)</i>		
6.2	Opetussuunnitelmien tutkintokohtaiset osat	111
6.2.1	Yleiskuvaus tutkintokohtaisista osista	111
6.2.2	Tutkintojen ja opintojen muodostumisen laillisuus	112
6.2.3	Havaintoja tutkintokohtaisten osien laillisuudesta	114

6.2.4	Tutkintokohtaisten osien sisältö ja laatu	117
6.2.5	Havaintoja tutkintokohtaisten osien sisällöstä ja laadusta	123
6.2.6	Tutkintokohtaisen osan käyttökelpoisuus	128
6.2.7	Yhteenvedo opetussuunnitelmien tutkintokohtaisista osista	128
<i>Pirjo Väyrynen ja Anna Launonen</i>		
7	HAASTATELUIJEN ANTAMA KUVA OPETUSSUUNNITELMAUUDISTUKSEN TOTEUTUMISESTA	130
7.1	Yleiskuvaus haastattelujen tekemisestä	130
7.2	Opetussuunnitelmat, niiden merkitys ja työstäminen	130
7.3	Opetussuunnitelmatyön resursointi	131
7.4	Opetussuunnitelmien sisältö ja laatu	131
7.5	Opetussuunnitelmatyön vahvuuksia ja kehittämiskohteita	134
<i>Tor Lindholm</i>		
8	UPPFÖLJNING AV LÄROPLANSREFORMEN SOM GENOMFÖRDES INOM DEN GRUNDLÄGGANDE YRKESUTBILDNINGEN 1999–2001	136
8.1	Bakgrund	138
8.2	Läroplansreformen 1999–2001	139
8.3	De uppställda målen för uppföljningen	140
8.4	Genomförande av utredningen	140
8.5	Läget läroplansarbetet och läroplansprocesserna	143
8.6	Läroplanernas innehåll och kvalitet	151
8.7	Slutsatser	154
<i>Pirjo Väyrynen (toim.)</i>		
9	OPETUSSUUNNITELMAUUDISTUKSEN SEURANNAN TULOSTEN TARKASTELUA	156
9.1	Opetussuunnitelman perusteiden käyttöönotto ja ohjaavuus	156
9.2	Paikallisten opetussuunnitelmien laadinnan tilanne ja opetussuunnitelmaprosessit	158
9.3	Opetussuunnitelmien sisältö ja laatu	159
9.5	Tulosten luotettavuustarkastelua	164
<i>Pirjo Väyrynen (toim.)</i>		
10	JOHTOPÄÄTÖKSET	165
10.1	Tutkintojen laaja-alaisuus, erikoistuminen ja jatko-opintokelpoisuus	165
10.2	Työelämälähtöisyyden vahvistaminen	165
10.3	Yksilöllisyyden ja valinnaisuuden lisääminen opinnoissa	166
10.4	Opetussuunnitelman perusteiden ohjaavuuden vahvistaminen ja opetussuunnitelmien yhteneväisyyden lisääminen	166
10.5	Ohjausjärjestelmän toimivuus	166
10.6	Opetussuunnitelmien rakenne	167
10.7	Opetussuunnitelmien sisältö ja laatu	167
LÄHTEET		169
LIITTEET		171
Liiteluettelo		171

KUVIOLUETTELO

Kuvio 1.	Opetussuunnitelmaudistuksen seuranta.	35
Kuvio 2.	Aineistot ja hankintatavat.	37
Kuvio 3.	Koulutuksen järjestäjien omistajayhteisöt.	45
Kuvio 4.	Opetussuunnitelman yhteisten osien laadinta- ja hyväksymistilanne.	48
Kuvio 5.	Opetussuunnitelmien yhteisten osien laadinta.	49
Kuvio 6.	Opetussuunnitelmien tutkintokohtaisten osien laadinta- ja hyväksymistilanne.	50
Kuvio 7.	Opetussuunnitelmien tutkintokohtaisten osien hyväksymistilanne koulutusaloittain.	51
Kuvio 8.	Opetussuunnitelmien yhteisten osien laadintaan osallistuneet tahot.	56
Kuvio 9.	Opetussuunnitelmien tutkintokohtaisten osien laadintaan osallistuneet tahot.	57
Kuvio 10.	Opetussuunnitelmien saatavuus.	64
Kuvio 11.	Opiskelijoiden opintojen valintamahdollisuudet eri oppilaitoksista.	66
Kuvio 12.	Opiskelijoiden valintamahdollisuuksien kohdentuminen.	67
Kuvio 13.	Hyväksilukemisten vaikutus opintoaikaan.	69
Kuvio 14.	Opetussuunnitelmien yhteisten osien sisältö	71
Kuvio 15.	Opetussuunnitelmien tutkintokohtaisten osien sisältö.	73
Kuvio 16.	Opetussuunnitelmien ohjaavuus.	75
Kuvio 17.	Palaute opetussuunnitelmista.	76
Kuvio 18.	Tutkintorakenteen ja opetussuunnitelman perusteiden ohjaavuus.	78
Kuvio 19.	Koulutuksen järjestäjien omistajayhteisöt.	86
Diagram 20.	Svenskspråkiga yrkesstuderande i regionerna enligt utbildningsområde.	142
Diagram 21.	Intressegruppernas medverkan i läroplansarbetet i de svenska läroanstalterna.	144
Diagram 22.	Andelen (%) svenska utbildningsanordnare som ingått avtal med samarbetspartners. 145	
Diagram 23.	I vilken utsträckning de svenska utbildningsanordnare vidtagit åtgärder för att tillmötesgå lokala behov.	146

TAULUKKOLUETTELO

Taulukko 1.	Koulutuksen järjestäjien sijoittuminen eri lääneihin kokoluokan mukaan.	45
Taulukko 2.	Kyselyyn vastanneiden koulutuksen järjestäjien määrä / kaikki koulutuksen järjestäjät vuonna 2002 koulutusaloittain tarkasteltuna.	46
Taulukko 3.	Koulutuksen järjestäjien opiskelijamäärät järjestäjän koon ja koulutusalan mukaan/ammattillista perustutkintoa suorittavien opiskelijoiden määrä syyskuussa 2002.	47
Taulukko 4.	Opetussuunnitelmien yhteisten osien hyväksymisvuodet.	49
Taulukko 5.	Opetussuunnitelmien tutkintokohtaisten osien hyväksymisvuodet.	51
Taulukko 6.	Opetussuunnitelman hyväksyjätahot koulutuksen järjestäjän koon mukaan.	53
Taulukko 7.	Paikallinen yhteistyö eri tahojen kanssa koulutuksen järjestäjän koon mukaan.	59
Taulukko 8.	Miten paikalliset tarpeet ilmenevät opetussuunnitelmissa koulutuksen järjestäjän koon mukaan tarkasteltuna?	60
Taulukko 9.	Opetussuunnitelmien julkaisuodot.	63
Taulukko 10.	Opiskelijoiden henkilökohtaisten opiskelusuunnitelmien (hops) laadintatilanne.	68
Taulukko 11.	Opiskelijoiden henkilökohtaisten opiskelusuunnitelmien (hops) tarpeellisuus.	69
Taulukko 12.	Opetussuunnitelmien yhteisistä osista poisjätetyt sisällöt	72
Taulukko 13.	Koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelman yhteisen osan laadinta omistajayhteisön mukaan.	87
Taulukko 14.	Opetussuunnitelmien yhteisten osien sisältö.	90
Taulukko 15.	Tutkinnon ja opintojen muodostumisen ilmeneminen säädösten mukaan opetussuunnitelmien tutkintokohtaisissa osissa.	113
Taulukko 16.	Opetussuunnitelmien tutkintokohtaisten osien sisältö.	117
Tabell 17.	Svarsprocent i enkäten.	141
Tabell 18.	Medverkande utbildningsanordnar enligt ägarsamfund.	141
Tabell 19.	Utbildningsanordnare i utredningen enligt studerandeantal.	142
Tabell 20.	Element inkluderade i den gemensamma delen av läroplanen (%) bland de finska och de svenska utbildningsanordnarna.	147
Tabell 21.	Element inkluderade i de examensinriktade delarna av läroplanen (%) bland de finska och de svenska utbildningsanordnarna.	148
Tabell 22.	Utbildningsanordnarens uppfattning om läroplanens styrande verkan.	149
Tabell 23.	Utbildningsanordnarens uppfattning om föreskrifternas och direktivens styrande verkan på skolans läroplan.	150
Taulukko 24.	Opetussuunnitelman yhteisen osan sisällöt kyselyn ja asiakirja-analyysien perusteella.	160
Taulukko 25.	Opetussuunnitelman tutkintokohtaisten osien sisällöt kyselyn ja asiakirja-analyysien perusteella.	162

TIIVISTELMÄ

Ammatilliset perustutkinnot ja opetussuunnitelman perusteet uudistettiin vuosina 1999–2001. Uudistuksen keskeisenä tavoitteena oli koulutuksen laadun ja työelämävastaavuuden parantaminen. Ammatilliset perustutkinnot muodostettiin kolmi-vuotisiksi, yleisen jatko-opintokelpoisuuden antaviksi opinnoiksi. Uudistuksen yhteydessä tutkintonimikkeiden määrää vähennettiin ja tutkintoja laaja-alaistettiin. Lisäksi päätettiin, että kaikkiin tutkintoihin liitetään vähintään puolen vuoden työssä-oppiminen ja yksilöllisten opinto-ohjelmien muodostamismahdollisuuksia lisätään. Uudistuksen keskeisten tavoitteiden mukaisesti opiskelijoilla tuli olla mahdollisuus valita opintoja eri oppilaitoksista myös lukion ja ammatillisten oppilaitosten yhteistyötä lisäämällä.

Seurannan tarkoituksena oli selvittää sitä, miten uudistuksen keskeiset koulutuspoliittiset tavoitteet olivat toteutuneet, mikä oli ammatillisen peruskoulutuksen tutkinto- ja opetussuunnitelman uudistuksen tilanne ja millaisia opetussuunnitelmat olivat. Seuranta kohdistui kaikkien syyslukukaudella 2002 ammatillista peruskoulutusta antaneiden koulutuksen järjestäjien opetussuunnitelmatyöhön ja opetussuunnitelmien laatuun. Seuranta-aineisto koottiin kaikille koulutuksenjärjestäjille (189), joista 16 oli ruotsinkielistä, lähetetyn kyselyn, otokseen tulleiden (30) suomenkielisten koulutuksen järjestäjien opetussuunnitelmien analyysien ja täydentävien haastattelujen (8) avulla.

Opetussuunnitelman tutkintokohtaisista osista analysoitaviksi valittiin seuraavat 10 perustutkintoa: rakennusalan, autoalan, sähköalan, kone- ja metallialan, maatalousalan, sosiaali- ja terveystieteiden, liiketalouden, catering- ja catering- ja audiovisuaalisen viestinnän ja nuoris- ja vapaa-ajan ohjauksen perustutkinnot.

Kyselyn osalta suomenkielisten koulutuksen järjestäjien vastausprosentiksi tuli 88 % ja ruotsinkielisten 94 %. Tämän seurannan ulkopuolelle jäi 20 koulutuksen järjestäjää.

Seuranta-aineisto koottiin ja pääosin analysoitiin joulukuun 2002 ja elokuun 2003 välisenä aikana. Kyselylomakkeessa oli 33 kysymystä, jotka sisälsivät sekä suljettuja että avokysymyksiä. Koulutuksen järjestäjien opetussuunnitelmien analysointi tehtiin käyttäen apuna analyysirunkoa, joka oli laadittu erikseen opetussuunnitelmien yhteisiä osia ja tutkintokohtaisia osia varten. Haastatteluja varten laadittiin puolistrukturoitu lomake.

Koulutuksen järjestäjät suhtautuivat seurannan toteuttamiseen myönteisesti. Yleisenä tuloksena voitiin todeta, että opetussuunnitelmauudistuksen seuranta vauhditti koulutuksen järjestäjien opetussuunnitelmatyötä ja auttoi suuntaamaan paikallista kehittämistyötä kansallisella tasolla koulutuspoliittisesti tärkeinä pidettäviin asioihin.

Uudistettuja ammatillisia perustutkintoja pidettiin enimmäkseen hyvinä, mutta monet pitivät tutkintojen ja opetussuunnitelmien uudistamisvauhtia liian nopeana. Tämä näkyi myös seurannan tuloksissa siten, että yhdellä viidesosalla koulutuksen järjestäjistä ei ollut hyväksyttyä opetussuunnitelman yhteistä osaa käytössään ja lähes yhtä monella oli jokin tutkintokohtainen osa vielä laadittavana tai ainakin hyväksymättä.

Tutkinto- ja opetussuunnitelmauudistus oli lisännyt yhteistyötä työelämän kanssa, erityisesti työssäoppimisen laajennuttua. Myös opetussuunnitelmatyössä korostettiin työelämän osallistumisen tärkeyttä, vaikka käytännössä työelämä osallistui harvoin opetussuunnitelman laadintaan. Tulosten mukaan koulutuksen järjestäjät olivat profiloituneet vähäisesti paikallisten tarpeiden mukaan, mikä näkyi puutteina työssäoppimisen järjestämisessä.

Useat koulutuksen järjestäjät pitivät nykyistä opetussuunnitelmajärjestelmää pääosin toimivana. Tulosten perusteella näyttää siltä, että opetussuunnitelman perusteet ovat kokonaisuudessaan ohjanneet opetussuunnitelman laadintaa hyvin. Asiakirja-analyytien tulokset kuitenkin osoittivat, että osa opetussuunnitelmista oli suoraan kopioita opetussuunnitelman perusteista. Tällöin voidaan katsoa, että koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelmaa ei ole laadittu eikä opetussuunnitelmassa ole otettu huomioon paikallisia painotuksia.

Henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman (hops) laatimista pidettiin tärkeänä ja suurin osa vastasi laativansa ne, mutta käytännössä laadintaperiaatteet ja käytännön toteuttaminen olivat melko harvoin kirjattuina opetussuunnitelma-asiakirjoihin.

Useat koulutuksen järjestäjät olivat sitä mieltä, että opetussuunnitelman perusteissa ilmaistu tavoitetaso sekä alin vaadittu osaaminen, arviointi, ovat liian korkeita. Opetussuunnitelman perusteiden ohjaavuuden lisäämiseksi toivottiin arviointikriteeristöön lisäämistä asteikon 1–5 kaikille tasoille.

Opetussuunnitelmauudistuksen yhteydessä käyttöön otetuissa käsitteissä havaittiin melko runsaasti erilaisia tulkintoja ja epäselvyyttä. Tällaisia käsitteitä olivat esimerkiksi henkilökohtainen opiskelusuunnitelma (hops) ja henkilökohtainen opetuksen järjestämisestä koskeva suunnitelma (hojks).

Opetussuunnitelmien yhteisten osien analyysissä suurimmat puutteet todettiin olevan keskeisten arvojen ja strategioiden, koulutuksen järjestämisen, yhteisten painotusten ja oppilaitoksen itsearvioinnin toteuttamissuunnitelmien sisällöissä, jotka puuttuivat noin joka toisen koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelman yhteisestä osasta. Monet vastaajat toivat esille, että heillä on laadittuna erillisiä suunnitelmia erityisesti edellä mainituista asioista.

Opetussuunnitelmien tutkintokohtaisten osien analyysissä havaittiin poikkeamia perusteiden mukaisesta sisällöstä erityisesti opintokokonaisuuksien muodostamisessa. Opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti avatut ammatillisten opintokokonaisuuksien tarkennetut tavoitteet, sisällöt ja toteutustavat sekä arviointi olivat monissa opetussuunnitelmissa keskeneräisiä. Useimmiten opintokokonaisuuksien tavoitteet oli laadittu kirjaimellisesti opetussuunnitelman perusteiden mukaan. Kuitenkin opintoja oli pirstottu pieniksi kursseiksi.

Yksilöllisyyden ja valinnaisuuden periaatteita ei ollut nostettu opetussuunnitelmissa riittävästi esiin. Joka kolmannelta opetussuunnitelmasta puuttui valinnaisten opintojen tarjontasuunnitelma. Valinnaisia opintoja oli monesti kuvattu luettelemalla valittavana olevia opintoja, jotka useimmiten olivat opintoja joko omassa oppilaitoksessa tai yhteistyöluokiossa. Aiempien opintojen hyväksilukemisen suunnitelma oli puutteellisesti esillä; se ilmeni joka kolmannelta opetussuunnitelman tutkintokohtaisesta osasta.

Seurannan tulokset osoittivat, että tutkinto- ja opetussuunnitelmauudistuksen keskeisten tavoitteiden saavuttaminen ja koulutuksen järjestäjien opetussuunnitelmatyö olivat vielä kesken.

SAMMANDRAG

De yrkesinriktade grundexamina och grunderna för läroplanerna förnyades åren 1999–2001. Reformens viktigaste mål var att höja utbildningens kvalitet och att förbättra arbetslivsmotsvarigheten. De yrkesinriktade grundexamina omformades till treåriga examina med allmän behörighet för fortsatta studier. I samband med reformen minskades antalet examensbenämningar och utbildningarna breddades. Man beslutade vidare att det till alla examina skulle höra minst ett halvt års inläring i arbetet och att möjligheterna till individuella studieprogram skulle ökas. Enligt målen för reformen skulle de studerande få möjlighet att välja studier från olika läroanstalter också genom ett ökat samarbete mellan gymnasier och yrkesläroanstalter.

Syftet med uppföljningen var att utreda hur de centrala utbildningspolitiska målen för reformen hade förverkligats, hur examens- och läroplansreformen inom den grundläggande yrkesutbildningen hade framskridit och hur läroplanerna hade utformats. Uppföljningen inriktades på läroplansarbetet och läroplanernas kvalitet hos de utbildningsanordnare som anordnade grundläggande yrkesutbildning höstterminen 2002. Uppföljningsmaterialet samlades in med hjälp av en enkät som skickades till alla utbildningsanordnare (189), av vilka 16 var svenskspråkiga, analys av läroplanerna för de finskspråkiga utbildningsanordnare som kom med i samplet (30) och kompletterande intervjuer (8).

Av de examensvisa delarna i läroplanen valde man att analysera följande 10 grundexamina: grundexamen inom byggnadsbranschen, bilbranschen, elbranschen, maskin- och metallbranschen, lantbruksbranschen, social- och hälsovårdsbranschen, företagsekonomi, cateringbranschen, audiovisuell kommunikation och ungdoms- och fritidsinstruktion.

Enkäten besvarades av 88 % av de finskspråkiga och 94 % av de svenskspråkiga utbildningsanordnarna. Tjugo utbildningsanordnare stannade utanför denna uppföljning.

Uppföljningsmaterialet samlades in och analyserades i huvudsak under tiden mellan december 2002 och augusti 2003. Frågeformuläret innehöll 33 frågor, av vilka en del var slutna och andra öppna. Analysen av utbildningsanordnarnas läroplaner gjorde med hjälp av en analysstomme som utarbetades separat för läroplanernas gemensamma delar och examensvisa delar. För intervjuerna uppgjordes en halvstrukturerad blankett.

Utbildningsanordnarna förhöll sig positivt till uppföljningen. Som allmänt resultat konstaterades att uppföljningen av läroplansreformen påskyndade utbildningsanordnarnas läroplansarbete och bidrog till att rikta in det lokala utvecklingsarbetet på utbildningspolitiska frågor av nationell vikt.

Man var i allmänhet nöjd med de förnyade yrkesinriktade grundexamina, men många ansåg att förnyelsen av läroplaner och examina hade skett alltför snabbt. I uppföljningsresultaten syntes detta så att en femtedel av utbildningsanordnarna inte ännu hade tillgång till en godkänd gemensam del av läroplanen och att nästan lika många inte ännu hade hunnit göra upp eller godkänna någon av de examensvisa delarna.

Examens- och läroplansreformen hade ökat samarbetet med arbetslivet, i synnerhet efter att inläringen i arbetet hade utvidgats. Också i läroplansarbetet framhölls vikten av att delta i arbetslivet, fastän ett deltagande i praktiken inte till alla delar alltid var möjligt. Enligt resultaten hade utbildningsanordnarna profilerat sig enligt de lokala behoven endast lite, vilket syntes som brister när inläringen i arbetet anordnades.

Många utbildningsanordnare tyckte att det nuvarande läroplanssystemet till största delen fungerar bra. Av resultaten att döma tycks läroplansgrunderna i sin helhet styra uppgörandet av läroplanen rätt väl. Analysen av dokumenten visade dock att en del av läroplanerna hade kopierats direkt från grunderna. Då kan man säga att utbildningsanordnaren inte har gjort upp någon egen läroplan och att de lokala betoningarna inte har beaktats i läroplanen.

Uppgörandet av individuella studieplaner (hops) betraktades som viktigt och största delen sade sig göra upp sådana, men i praktiken hade principerna för uppgörandet av planerna och det praktiska tillvägagångssättet sällan skrivits in i läroplansdokumenten.

Flera utbildningsanordnare ansåg att läroplansgrunderna anspråksnivå och lägsta krävda kunskapsnivå vid bedömningen var alltför högt ställda. För att öka grundernas styrande funktion önskade man utvärderingskriterier för alla nivåer på bedömningskalan 1–5.

I de begrepp som togs i bruk i samband med läroplansreformen observerades en hel del varierande tolkningar och oklarheter. Sådana begrepp var t.ex. den individuella studieplanen (hops) och den individuella planen för hur undervisningen skall ordnas (hojks).

När läroplanernas gemensamma delar analyserades återfanns de största bristerna i planerna för förverkligande av de viktigaste värdena och strategierna, anordnandet av utbildningen, de gemensamma betoningarna och läroanstaltens självvärdering. Var annan utbildningsanordnare hade inte nämnt dessa innehåll i läroplanens gemensamma del. Många svarare framhöll att de hade gjort upp separata planer speciellt för de ovannämnda sakerna.

När läroplanernas examensvisa delar analyserades upptäcktes avvikelser från det grundliga innehållet i synnerhet i fråga om studiehelheternas uppbyggnad. De preciserade målen, innehållen och genomförandesätten för de yrkesinriktades studiehelheterna, öppnade enligt läroplansgrunderna, var liksom bedömningen halvfärdiga i många läroplaner. Målen för studiehelheterna hade i allmänhet gjorts upp bokstavligt enligt grunderna. Ändå hade studierna indelats i mindre kurser.

Principerna om individualitet och valfrihet hade inte lyfts fram tillräckligt i läroplanerna.

Var tredje läroplan saknade en plan för utbudet av valfria studier. De valfria studierna hade i många fall beskrivits genom att räkna upp de studier som erbjöds. De valfria studierna ordnades oftast vid den egna läroanstalten eller vid ett samarbetsgymnasium. Bara var tredje läroplan hade en plan för tillgodoräkning av tidigare studier i läroplanens examensvisa del.

Uppföljningens resultat visade att läroplansreformen viktigaste mål inte ännu hade uppnåtts till fullo och att utbildningsanordnarnas läroplansarbete var halvfärdigt.

SUMMARY

All Finnish upper secondary vocational qualifications and their respective National Core Curricula were reformed in 1999–2001. The key aim of this reform was to improve the quality of education and training and their relevance to working life. Upper secondary vocational qualifications were designed to comprise three years of study and to provide students with general eligibility for further study. In connection with the reform, the number of qualification titles was reduced, while the scopes of qualifications were expanded. In addition, it was decided that all qualifications would include at least six months of on-the-job learning, while there would also be greater opportunities to devise individual learning programmes. In accordance with the key objectives of the reform, students were to be given an opportunity to choose studies from different educational institutions by means such as increasing co-operation between vocational institutions and upper secondary schools (non-vocational education).

The purpose of this survey was to investigate the extent to which the key education policy objectives of the reform had been achieved, the status of reform of upper secondary vocational qualifications and their respective National Core Curricula, and the nature of the curricula. The survey focused on curricular work carried out by and the quality of the local curricula of all education providers offering upper secondary vocational education and training in the autumn term of 2002. The data was collected on the basis of questionnaires sent to all education providers (189 in all, 16 of which were Swedish-speaking), analyses of the local curricula of a sample of 30 Finnish-speaking providers and supplementary interviews (8).

The following 10 upper secondary vocational qualifications were selected as the basis of an analysis of the qualification-specific sections of the curricula: Vocational Qualifications in Construction, Vehicle Technology, Electrical Engineering, Metalwork and Machinery, Agriculture, Social and Health Care, Business and Administration, Catering, Audiovisual Communication, and Youth and Leisure Instruction.

88% of Finnish-speaking and 94% of Swedish-speaking education providers responded to the questionnaires. 20 education providers were not included in this survey.

The data was collected and analysed mainly between December 2002 and August 2003. The questionnaire form contained 33 questions, including both closed and open questions. Education providers' own curricula were analysed using two outlines separately designed for the common and qualification-specific sections of the curricula. The interviews were based on a semi-structured questionnaire.

Education providers responded positively to the implementation of the survey. In general terms, it was possible to conclude that the study of the curricular reform expedited curricular work among education providers and helped to focus local development work on aspects that were considered to be important in terms of national education policy.

The reformed upper secondary vocational qualifications were mostly considered to be good, but many perceived that the pace of reforming the qualifications and curricula was too fast. This was also evident from the results of the survey in that one fifth of education

providers did not have an approved common section of their curricula in place, while almost as many were yet to prepare or approve a certain qualification-specific section.

The qualifications and curricular reform had increased co-operation with representatives of working life, in particular after the extension of on-the-job learning periods. The importance of participation by working life representatives was also emphasised in curricular work, although, in practical terms, participation was not possible in all respects. The results showed that education providers had only made minor adjustments to their profiles in order to meet local needs, which could be seen in deficiencies in the organisation of periods of on-the-job learning.

Several education providers considered that the current curricular system was generally effective. Based on the results, it seems that the National Core Curricula have largely succeeded in steering preparation of local curricula. However, the results of document analyses showed that some local curricula were direct copies of the respective National Core Curricula. This can be taken to mean that such education providers have failed to draw up their own curricula and to take local priorities into account in their curricula.

Respondents perceived the preparation of personal study plans to be important and the majority stated that they would prepare these plans. In practical terms, however, the principles of preparation and practical implementation were only recorded in curricular documents in relatively few cases.

Several education providers felt that the target level set in the National Core Curricula and the minimum competence requirements determined for assessment were too high. In order to enhance the steering effect of the National Core Curricula, respondents expressed a desire for assessment criteria to be extended to cover each grade on the scale from 1 to 5.

A relatively large amount of different interpretations and confusion was observed in terms of the concepts introduced in connection with the curricular reform. Such concepts included the individual study plan and individual educational plan (IEP).

The most severe deficiencies identified in the analysis of the common sections of the curricula concerned the contents of key values and strategies, provision of education and training, common emphases and implementation plans for educational institutions' self-evaluation, which were lacking from the common sections of the curricula of about 50% of education providers. Many respondents mentioned that they had prepared separate plans specifically to cover the above-mentioned aspects.

The analysis of the qualification-specific sections of the curricula found deviations from the content set out in the National Core Curricula in the composition of study modules in particular. The specified objectives, contents, implementation methods and assessment, elucidated in accordance with the National Core Curricula, were incomplete in many curricula. In most cases, the objectives of study modules had been drawn up literally in accordance with the National Core Curricula. Nevertheless, studies had been further split into small courses.

The curricula did not draw enough attention to the principles of individualisation and freedom of choice. One third of the curricula lacked a plan for provision of elective studies. In many cases, elective studies had been described by listing the studies on offer, which were mostly those either provided by the vocational institution in question or by its partner upper secondary school. Plans for accreditation of previous studies were inadequately presented; these were only set out in the qualification-specific sections in one third of the curricula.

Results of the study showed that achievement of the key objectives of the qualifications and curricular reform and education providers' curricular work were incomplete.

1 JOHDANTO

Kaikki ammatillisen peruskoulutuksen tutkinnot ja opetussuunnitelmat on uudistettu 1990-luvulla kahdesti, ensin vuonna 1995 ja toisen kerran vuosina 1999–2001.

Vuoden 1995 uudistuksessa kehitettiin perustutkintojärjestelmä keskiasteen perus- ja erikoistumislinjarakenteen tilalle. Samalla tutkintojen määrää vähennettiin, opetussuunnitelmajärjestelmää kehitettiin ja valtakunnallista säätelyä vähennettiin merkittävästi. Vuonna 1995 voimaantulleen opetussuunnitelmauudistuksen toteutumista selvitettiin vuonna 1997 tutkimuksen avulla (Stenström 1997). Tuolloin tiedot kerättiin rehtoreille, opettajille ja opiskelijoille suunnattujen kyselyiden avulla. Tulosten mukaan opetussuunnitelmien uudistamista pidettiin tarpeellisena, mutta uudistuksen onnistumisesta vastaajat eivät olleet vielä varmoja kyselyn aikoihin. Tutkimuksen tuloksia selvitetään myöhemmin tässä raportissa.

1.1 Seurannan tausta

Seuraava uudistus aloitettiin, kun valtioneuvosto päätti vuosille 1995–2000 hyväksymässään kehittämissuunnitelmassa, että kaikki toisen asteen ammatilliset perustutkinnot uudistetaan. Tutkintonimikkeiden määrää vähennetään, tutkintoja laaja-alaistetaan ja tutkintojen tavoitepituus on kolme vuotta. Uudistuksen tavoitteita vielä täsmennettiin seuraavassa vuosien 1999–2004 kehittämissuunnitelmassa. Opetusministeriö päätti vuonna 1998 tutkintojen kehittämisestä ja tarkemmin tutkinnoista vaiheittain vuosina 1998–2001 ja vuosina 1999–2001 uudistettiin kaikkien uusien ammatillisten perustutkintojen (52) opetussuunnitelman ja näyttötutkinnon perusteet. Samalla Opetushallitus uudisti perusteiden rakennetta ja sisältöä uuden lainsäädännön, kehittämissuunnitelman tavoitteiden ja saatujen palautteiden perusteella. Uudet perusteet laadittiin ja otettiin käyttöön vaiheittain eri aloilla. Opetussuunnitelman perusteiden pohjalta koulutuksen järjestäjät ovat laatineet ja hyväksyneet opetussuunnitelmat, joiden mukaan koulutuksen tuli alkaa kaikilla aloilla viimeistään 1.8.2001.

Tämän vuosien 1999–2001 opetussuunnitelmauudistuksen toteutumista koskevan seurannan tarkoituksena on ollut hankkia tietoa siitä, mikä on tutkinto- ja opetussuunnitelmauudistuksen tilanne paikallisesti, millaisia koulutuksen järjestäjien hyväksymät opetussuunnitelmat ovat ja miten koulutuspoliittiset tavoitteet on saavutettu. Saadun tiedon perusteella voidaan

tarvittaessa tehdä päätöksiä säädösten ja opetussuunnitelmaperusteiden kehittämistä sekä paikallisen opetussuunnitelmatyön tukitoimista.

Seurannan kyselyaineisto koottiin syys-joulukuussa vuonna 2002 ja tulokset kuvaavat koulutuksen järjestäjien opetussuunnitelmatilannetta kyseisen vuoden lopulla. Aineisto koostuu koulutuksen järjestäjille lähetetystä kyselystä, koulutuksen järjestäjien opetussuunnitelmien analysoinnin tuloksista sekä aineistoa täydentävistä haastatteluista. Haastattelut tehtiin touko-kesäkuussa 2003.

Tämä opetussuunnitelmauudistuksen toteutumisen tilannetta käsittelevä raportti sisältää 10 eri lukua. Raportin ensimmäisissä luvuissa kuvataan tutkinto- ja opetussuunnitelmauudistukseen johtaneita tekijöitä, tehtyjä päätöksiä sekä uudistuksen keskeistä käsitteistöä ja aikaisempien arviointien ja selvitysten tuloksia. Luku 3 sisältää seurannan tavoitteet ja kohteet. Luvussa 4 kuvataan seurannan toteuttamista, aineistoa ja menetelmiä. Luvussa 5 raportoidaan kyselyn tuloksia ja opetussuunnitelma-asiakirjojen analyysistä saatuja havain- toja kuvataan luvussa 6. Luku 7 sisältää haastattelujen tulokset ja luvussa 8 on kooste ruotsinkielisten koulutuksen järjestäjien opetussuunnitelmatilanteesta. Luvussa 9 tarkastellaan tutkinto- ja opetussuunnitelmauudistuksen seurannan tuloksia kokonaisuudessaan ja viimeinen luku 10 sisältää johtopäätöksiä ja ehdotuksia jatkotoimenpiteiksi.

1.2 Keskeisiä käsitteitä

Ammatillinen peruskoulutus tarkoittaa perusopetuksen jälkeistä kolmivuotista ammatillisiin *perustutkintoihin* johtavaa koulutusta (L 630/98, 4§). Tutkinnon suorittamisen jälkeen on mahdollista hakeutua joko työelämään tai jatko-opintoihin. Tutkinnot antavat jatko-opintokelpoisuuden yliopistoihin ja ammattikorkeakouluihin siten kuin asetuksella säädetään ja yliopisto tai ammattikorkeakoulu opiskelijan opiskeluohjelman perusteella päättää. (L 630/98, 4§).

Ammatilliseen perustutkintoon kuuluu ammatillisia opintoja ja niitä tukevaa työssäoppimista; ammattitaidon saavuttamiseksi tarpeellisia ja ammat- titaitoa täydentäviä yhteisiä opintoja, opinto-ohjausta sekä vapaasti valittavia opintoja (A 811/98, 2§). Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain mukaan ammatillinen perustutkinto voidaan suorittaa opetussuunnitelmaperusteisena tai ammattitaidon hankkimistavasta riippumattomassa näyttötutkinnossa siten kuin ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetussa laissa säädetään.

Koulutuksen järjestäjä (aiemmin ylläpitäjä) voi olla valtio, kunta, kunta- yhtymä, rekisteröity yhteisö tai säätiö, jolle opetusministeriö hakemuksesta myöntää luvan koulutuksen järjestämiseen ammatilliseen perustutkintoon (L 630/98, 8§) ja ammatti- ja erikoisammattitutkintoon (L 631/87, 4§), ja jolla on laissa määrätyt oikeudet ja velvollisuudet.

Ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelmajärjestelmä muodostuu tut- kintokohtaisista opetussuunnitelman perusteista, opetussuunnitelmasta sekä niiden pohjalta tehtävistä henkilökohtaisista opiskelusuunnitelmista.

Opetussuunnitelman ja näyttötutkinnon perusteet on Opetushallituksen määräys, jossa on päätetty perustutkintoon johtavan koulutuksen tavoitteet, opintokokonaisuudet ja niiden laajuudet, keskeiset sisällöt ja arviointi. Lisäksi se sisältää määräykset opinto-ohjauksesta, opiskelijan arvioinnista, työssäoppimisesta, erityisopetuksesta, maahanmuuttajakoulutuksesta, oppisopimuskoulutuksesta ja opetussuunnitelmasta.

Perusteita noudattaen koulutuksen järjestäjän tulee laatia ja hyväksyä opetusta varten opetussuunnitelma (L 630/98, 14§). Opetussuunnitelman perusteet ovat lakiin verrattava normi, jota koulutuksen järjestäjä ei voi millään perusteella jättää noudattamatta.

Opetussuunnitelma on koulutuksen järjestäjän opetusta varten laatima ja hyväksymä asiakirja, jossa on otettu huomioon paikalliset ja alueelliset ammatillisen koulutuksen tarpeet. Opetussuunnitelman perusteiden mukaan opetussuunnitelmaan tulee sisällyttää kaikkia koulutusaloja ja tutkintoja varten yhteinen osa ja tutkinnoittain eriytyvät osat, joiden molempien sisältöön kuuluvat asiat on lueteltu opetussuunnitelman perusteissa. Opetussuunnitelman yhteisessä osassa määritellään yhteiset periaatteet ja menettelytavat sekä koulutusalaakohtaisesti eriytyvät osat. Tutkinnoittain tehtävän osan tulee sisältää opetussuunnitelman perusteissa määrättyjen opintojen tarkennetut tavoitteet, sisällöt ja opiskelijan arviointi sekä suunnitelma siitä, miten opinnot järjestetään.

Henkilökohtainen opiskelusuunnitelma (hops) tehdään opetussuunnitelman ja opiskelijan valintojen perusteella. Se on opiskelijan kehittymissuunnitelma, joka tukee urasuunnittelua ja itsearviointia. Henkilökohtainen opiskelusuunnitelma pohjautuu opiskelijan yksilöllisiin tarpeisiin; opiskelija osallistuu oman opiskelunsa suunnitteluun, omakohtaisiin valintoihin, yksilölliseen opinnoissa etenemiseen ja oman oppimisensa arviointiin. Hops:ssa määritellään oppimisen tavoitteet, opintojen suorittaminen, suoritustavat ja ajoitus sekä opintojen arviointi. Henkilökohtaiseen opiskelusuunnitelmaan kuuluu myös työssäoppimisen suunnitelma, jossa määritellään kunkin työssäoppimisen jakson tavoitteet, oppimistehtävät, kesto ja ajoitus sekä opiskelija-arvioinnin menettelytavat. Suunnitelmaa tehtäessä otetaan täysimääräisesti huomioon ja opinnoissa hyväksiluetaan opetussuunnitelman perusteiden tavoitteiden mukainen osaaminen, kuten aikaisemmat opinnot ja työkokemus. Tarvittaessa suunnitelmaa muutetaan opintojen edetessä.

Jos opintojen tavoitteita on muutettu ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 630 §:n 20 tai 21 mukaan, opiskelijan henkilökohtainen opiskelusuunnitelma tehdään muutettujen tavoitteiden ja muutettujen arviointikriteerien mukaisena.

Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (hojks) on erityisopetusta tarvitsevalle opiskelijalle laadittava kirjallinen henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma, jonka tulee sisältää suoritettava tutkinto, opetuksessa noudatettavat opetussuunnitelman tai näyttötutkinnon perusteet, tutkinnon laajuus, opiskelijalle laadittu henkilökohtainen opetussuunnitelma, opiskelijan saamat palvelu- ja tukitoimet vastuuhenkilöineen sekä erityisopetuksen perusteet.

Henkilökohtaiseen opetuksen järjestämistä koskevaan suunnitelmaan tulee sisältyä henkilökohtainen opetussuunnitelma, jossa määritellään opiskelijan yksilölliset oppimisen tavoitteet. Ne perustuvat hänen opiskelemaisensa tutkinnon opetussuunnitelman tavoitteisiin. Tavoitteita voidaan mukauttaa opiskelijan edellytysten mukaan.

2

AMMATILLISEN PERUSKOULUTUKSEN TUTKINTO- JA OPETUSSUUNNITELMAUUDISTUS 1999–2001

Sirkka-Liisa Kärki ja Pirjo Väyrynen

Ammatillisen peruskoulutuksen yleistavoitteet, tutkintojen periaatteet ja opetussuunnitelmia koskevat yleiset määräykset sisältyvät lakiin ja asetukseen ammatillisesta koulutuksesta. Valtioneuvosto päättää koulutuksen yleisistä kehittämisperiaatteista sekä tutkintojen muodostumisesta ja tutkintojen yhteisistä tavoitteista, opetusministeriö päättää tutkinnoista ja Opetushallitus opetussuunnitelman perusteista, joiden pohjalta koulutuksen järjestäjät laativat opetussuunnitelmansa. Kehittämistavoitteiden ja tehtyjen päätösten pohjalta toteutettiin vuosina 1999–2001 sekä tutkintojen että opetussuunnitelmien uudistaminen.

2.1 Ammatillisen peruskoulutuksen tavoitteet

Ammatillisen koulutuksen odotetaan tuottavan laadukasta ja laaja-alaista työvoimaa työmarkkinoiden ja elinkeinoelämän tarpeisiin. Perustuen lakiin ammatillisesta koulutuksesta valtioneuvosto ja opetusministeriö ovat päättäneet, että ammatillisen peruskoulutuksen tulee antaa opiskelijalle laaja-alaiset ammatilliset perusvalmiudet alan eri tehtäviin ja erikoistuneempi osaaminen ja työelämän edellyttämä ammattitaito yhdellä tutkinnon osa-alueella siten, että hän voi tutkinnon suoritettuaan sijoittua työelämään, suoriutua alansa vaihtelevista tehtävistä myös muuttuvissa oloissa sekä kehittää ammattitaitoaan läpi elämän. Yhteistyöllä elinkeinoelämän ja työpaikkojen kanssa tulee varmistaa, että koulutus vastaa työelämän ammattitaitovaatimuksia. Koulutuksen tulee edistää työllistymistä ja mahdollisuuksia ryhtyä itsenäiseksi ammatinharjoittajaksi.

Ammatillisen koulutuksen tulee turvata hyvän ammattitaidon lisäksi laaja yleissivistys sekä nuoren kasvun ja kehityksen monipuolinen tukeminen. Koulutuksen tulee kannustaa opiskelijaa harrastuksiin ja persoonallisuuden kehittämiseen sekä tukea jatko-opintovalmiuksia tarjoamalla hänelle monipuolisia, vapaasti valittavia opintoja. Koulutuksessa tulee luoda avoin ja myönteinen oppimisympäristö, jossa elämäntaidot vahvistuvat ja opiskelijasta kehittyy vastuuntuntoinen ja velvollisuuksistaan huolehtiva kansalainen ja työyhteisön jäsen. Opetuksessa tulee kiinnittää huomiota oppimisvalmiuksiltaan ja -tavoitteiltaan erilaisiin opiskelijoihin sekä tarvittaessa kehittää tukitoimia yhteistyössä kotien ja koulun ulkopuolisten asiantuntijoiden kanssa. Opiskelijan myönteistä yksilöllistä kehitystä ja tervettä itsetuntoa tulee tukea.

2.2 Tutkintojen uudistamisperiaatteet

Valtioneuvosto päätti vuosille 1995–2000 vahvistamassaan Koulutuksen ja korkeakouluissa harjoitettavan tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa (KESU), että toisen asteen ammatilliset tutkinnot tulee uudistaa vuoteen 2000 mennessä. Kehittämissuunnitelman mukaan ammatillisen koulutuksen uudistamisen keskeisenä tavoitteena oli koulutuksen laadun ja työelämävastaavuuden parantaminen. Edelleen suunnitelmassa päätettiin, että tutkintojen tavoitepituus on vastaisuudessa kolme vuotta, tutkintonimikkeiden määrää vähennetään ja tutkintoja laaja-alaistaan. Lisäksi päätettiin, että kaikkiin tutkintoihin liitetään vähintään puolen vuoden työssäoppiminen ja yksilöllisten opinto-ohjelmien muodostamismahdollisuuksia lisätään. Opiskelijoilla on myös oltava mahdollisuus valita opintoja eri oppilaitoksista. Lukion ja ammatillisten oppilaitosten yhteistyötä lisätään siten, että nuori voi tutkintonsa puitteissa hyödyntää optimaalisesti koulutustarjonnan.

Valtioneuvoston asettamiin tavoitteisiin liittyen opetusministeriö päätti kesäkuussa 1998 tutkintojen uudistamisperiaatteista seuraavasti. Kaikille aloille kehitetään kolmivuotiset perustutkinnot, joihin kuuluu vähintään 20 opintoviikkoa työssäoppimista ja ammatillista osaamista osoittavat työelämän kanssa yhteistyössä toteutettavat näytöt. Tutkinnot ovat perustutkintoja, joiden tehtävänä on antaa laaja-alaiset ammatilliset perusvalmiudet alan eri tehtäviin sekä erikoistuneempi osaaminen ja työelämän edellyttämä ammattitaito yhdellä tutkinnon osa-alueella. Tutkintojen sisälle muodostetaan koulutusohjelmia, joilla opiskelija voi hankkia työelämän edellyttämän erikoistuneemman osaamisen. Tutkinnon sisällä olevat koulutusohjelmat ovat laaja-alaisen perusvalmiuksiansa osalta yhtäläiset. Tutkintojen laajentaminen kohdennetaan pääsääntöisesti erikoistaviin sisältöihin. Perustutkinnot ovat pääsääntöisesti yhteiset nuorilla ja aikuisilla. Tutkinnot suoritetaan ammatillisena peruskoulutuksena tai näyttötutkintoina. Uudet tutkinnot otetaan käyttöön vuosina 1999–2001.

Opetusministeriön antamissa päätöksissä (1998, 1999 ja 2000) sekä asetuksessa 1.3.2001 (A 216/2001) määriteltiin tutkinnot, koulutusohjelmat ja tutkintonimikkeet. Ne ovat sitovia, eikä koulutuksen järjestäjä voi poiketa niistä ilman opetusministeriön lupaa. Kaikkien perustutkintojen laajuus on kolme vuotta eli 120 opintoviikkoa. Yksi opintoviikko tarkoittaa opiskelijan 40 tunnin työpanosta, ja yksi opintovuosi on 40 opintoviikkoa.

Opiskelija voi suorittaa opintonsa enintään yhtä vuotta opintojen laajuudeksi määriteltyä aikaa pidemmässä ajassa, jollei hänelle ole perustellusta syystä myönnetty pidennystä suoritusajanaan. Koulutuksen järjestäjän tulee järjestää opinnot siten, että ne ovat suoritettavissa päätoimisesti opiskellen niiden laajuutta vastaavassa ajassa.

Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain (630/98) ja asetuksen (811/98) mukaan tutkinnot sisältävät siten kuin opetussuunnitelmassa määrätään ammatillisia opintoja ja niitä tukevaa työssä oppimista sekä ammattitaidon saavuttamiseksi tarpeellisia ja ammattitaitoa täydentäviä äidinkielen, toisen

kotimaisen kielen ja vieraan kielen opintoja sekä matemaattis-luonnontieteellisiä, humanistis-yhteiskunnallisia opintoja, liikuntaa ja terveystietoa, taitoja taideaineiden opintoja ja opinto-ohjausta.

Valtioneuvosto päätti 25.2.1999 (213/99) tutkintojen rakenteesta ja yhteisistä opinnoista siten, että ammatillisiin perustutkintoihin tulee kuulua ammatillisia opintoja 90 opintoviikkoa, yhteisiä opintoja 20 opintoviikkoa ja vapaasti valittavia opintoja 10 opintoviikkoa. Vapaasti valittavat opinnot voivat olla oman alan tai muiden alojen ammatillisia opintoja, yhteisiä opintoja, jatko-opintoihin tai ylioppilastutkintoon valmentavia opintoja tai harrastustavoitteisia opintoja. Lisäksi opetussuunnitelman perusteissa voidaan määrätä, että enintään 10 opintoviikkoa ammatillisista opinnoista voidaan osoittaa opiskelijalle muihin valinnaisiin opintoihin, jotka voivat olla ammatillisia opintoja, yhteisiä opintoja tai lukio-opintoja. Opintoihin sisältyy 1,5 opintoviikkoa opinto-ohjausta.

2.3 Opetussuunnitelmajärjestelmä ja opetussuunnitelmaprosessi

Ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelmajärjestelmä muodostuu Opetushallituksen päättämistä tutkintokohtaisista opetussuunnitelman perusteista, koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelmasta ja niiden pohjalta tehtävistä henkilökohtaisista opiskelusuunnitelmista.

Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain (L 630/98) 12 §:n mukaan Opetushallitus määrää opetussuunnitelman perusteissa opintojen tavoitteet ja keskeiset sisällöt. Opetussuunnitelman perusteet ovat lakiin verrattava normi, jota koulutuksen järjestäjä ei voi millään perusteella jättää noudattamatta. Normilla varmistetaan osaltaan koulutuksellisten perusoikeuksien, tasa-arvon, opetuksellisen yhteneväisyyden ja laadun sekä oikeusturvan toteutuminen ja valtakunnallisesti yhtenevä ammattitaito. Ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelman perusteiden tehtävänä on välittää koulutuspoliittisia tavoitteita ja osoittaa valtakunnallisesti yhtenevän ammattitaidon, ydintaitojen, muun muassa oppimaan oppimisen, sekä kansalaisena toimimisen vaatimukset. Lisäksi perusteet ohjaavat opiskelija-arviointia. Vuosien 1999–2001 uudistuksen yhteydessä perusteiden normiluonnetta vahvistettiin ja perusteet kirjoitettiin määräysmuotoon.

Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain (630/98) 14 §:n mukaan koulutuksen järjestäjän tulee hyväksyä koulutusta varten opetussuunnitelma, jonka tulee perustua opetussuunnitelman perusteisiin. Se tulee hyväksyä erikseen suomen-, ruotsin- ja saamenkieliseen opetukseen sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaan opetukseen. Opetussuunnitelma on laadittava siten, että se mahdollistaa opiskelijoiden yksilölliset valinnat.

Yksilöllisen valinnaisuuden mahdollistamiseksi opetussuunnitelman perusteissa edellytetään, että opiskelijoille tulee laatia yksilölliset opiskelusuunnitelmat (hops). Erityisopetuksessa oleville opiskelijoille on laadittava erityisope-

tuksen järjestämistä koskevan suunnitelma (hojks). Ks. tarkemmin käsitettä-
rittelyt sivu 18.

Opetussuunnitelmaprosessi käynnistyy tutkintorakennepäätösten jälkeen ja kattaa opetussuunnitelman perusteiden valmistelun eri vaiheineen sekä koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelman valmistelun ja täytäntöönpanon aina opetuksen ja arvioinnin toteuttamiseen ja tutkintotodistuksen antamiseen saakka. Opetussuunnitelmaprosessi ei siis ole vain asiakirjojen valmistelua, vaan myös toimintaa, jolla opetussuunnitelmat otetaan käyttöön.

Valtakunnallisesti opetussuunnitelman perusteiden valmistelu tapahtuu laajassa sidosryhmäyhteistyössä elinkeinoelämän, koulutuksen järjestäjien, oppilaitosten opettajien ja rehtorien sekä opiskelijoiden kanssa. Yhdessä elinkeinoelämän edustajien kanssa laaditaan ensin ammattialakuvaukset, joissa kuvataan alan toimintaympäristöt, toimintakokonaisuudet, ydintoiminnot ja tehtävät, alan arvolähtökohdat, tulevaisuudennäkymät sekä alalla vaadittava ammattitaito. Lisäksi määritellään tutkinnon muodostuminen, opintokokonaisuudet, niiden nimet, tavoitteet ja arviointi sekä muut määräykset. Myös paikallisesti koulutuksen järjestäjän tasolla on tärkeää, että opetussuunnitelmaprosessi on sekä koulutuksen järjestäjän ja oppilaitosten yhteinen yhteisöllinen prosessi että yhteistyöprosessi elinkeinoelämän sekä opiskelijoiden kanssa.

Kaikkien tutkintojen opetussuunnitelman perusteissa on sama rakenne. Ensimmäinen osa on nimeltään opetussuunnitelman perusteet ja se sisältää määräykset ammatillisen koulutuksen tehtävistä ja tavoitteista sekä kyseessä olevan perustutkinnon muodostumisen, opintojen tavoitteet, keskeiset sisällöt ja opiskelija-arvioinnin sekä muita määräyksiä. Tämän osan viimeisessä luvussa (6) ohjeistetaan koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelman laadintaa. Toisessa osassa ovat määräykset koskien näyttötutkinnon perusteita ja näyttötutkinnoissa vaadittavaa ammattitaitoa sekä sen arviointia. Liiteosa on luonteeltaan informaatio-ohjausta ja se sisältää perusteiden laadintaa ohjanneet periaatteet, alan kuvauksen sekä henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman laadinnan periaatteet ja selostuksen jatko-opintomahdollisuuksista.

Ammatilliset opintokokonaisuudet on muodostettu ammattialan kuvauksessa esitettyjen työelämän toimintakokonaisuuksien pohjalta. Opintokokonaisuuksien nimet ovat työelämän toimintaa kuvaavia. Opintokokonaisuuksien tavoitteet on määritelty sellaisena kiitettävän tasoisena osaamisena, jota työelämässä toimiminen ja sen kehittäminen edellyttää. Keskeiset sisällöt on määritelty ydintoimintoina ja tehtävinä, jotka kullakin toiminta-alueella on hallittava. Lisäksi on määritelty tyydyttävä taso eli sellainen osaaminen, joka kaikkien tutkinnon suorittaneiden on työllistyäkseen vähintään saavutettava.

Ammatillinen osaaminen on määritelty toiminta- ja työtehtäväkokonaisuuksien hallinnaksi. Toiminta- ja työtehtäväkokonaisuuksien hallinta edellyttää kaikille aloille yhteistä ydinosaamista, työn tavoitteiden ymmärtämistä, työn perustana olevan tiedon, työprosessien, -menetelmien, -välineiden ja -materiaalien hallintaa, ja työn eettistä hallintaa sekä työn yhteiskunnallisen merkityksen ymmärtämistä.

Opetushallituksen määräyksessä määritetään ammatillisten opintojen tavoitteet peruskoulutuksena suoritettavissa tutkinnoissa ja osoitettava ammattitaito näyttötutkintona suoritettavissa tutkinnoissa samoiksi. Myös tutkintojen pakolliset ja valinnaiset opinnot määritetään yhtäläisiksi.

Koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelman rakenne ja sisältö on määritelty opetussuunnitelman perusteissa. Niiden mukaan opetussuunnitelmaan tulee sisällyttää kaikkia koulutusaloja ja tutkintoja varten yhteinen osa ja tutkinnoittain eriytyvät osat.

Opetussuunnitelma laaditaan yhteistyössä työelämän ja opiskelijoiden kanssa. Opetussuunnitelma sisältää alueelliset ja paikalliset yhteiset näkemykset ja päätökset, joilla linjataan koulutuksen toteuttamista. Opetussuunnitelma sisältää oppilaitoksen tarjoamat opinnot. Siinä on tarkennettu opetussuunnitelman perusteissa määrättyjen opintojen tavoitteet, sisällöt ja arviointi.

Lisäksi siinä määritellään miten opinnot järjestetään siten, että opiskelijoiden on mahdollista saavuttaa perusteissa määrätyt osaamisen tavoitteet.

Yhteisen osan tulee sisältää seuraavat asiat:

- keskeiset arvot ja toiminnan kehittämisstrategiat ja suunnitelma opetukseen liittyvästä yhteisöllisyyttä vahvistavasta toiminnasta, joka tarjoaa mahdollisuuden arvopohdintaan ja kulttuuriperintöön perehtymiseen
- koulutukselle asetetut tehtävät sekä tavoitteet ja toimenpiteet niiden saavuttamiseksi
- koulutuksen järjestäminen peruskoulutuksena ja näyttötutkintona
- opetuksen järjestäminen (lähi-, etä-, monimuoto-opetus, oppisopimuskoulutus)
- henkilökohtaisten opiskelusuunnitelmien laadintaperiaatteet
- aiempien opintojen hyväksilukemisen periaatteet
- opintojen tarjonta yhteistyössä muiden koulutuksen järjestäjien kanssa
- opinto-ohjaukseen liittyvien tukipalvelujen järjestäminen
- työssäoppimisen järjestämissuunnitelma
- erityisopetuksen ja siihen liittyvien tukipalvelujen järjestäminen
- maahanmuuttajaopiskelijoiden opetuksen järjestämissuunnitelma
- opiskelijan arvioinnin toteuttamissuunnitelma
- näyttöjen toteuttamissuunnitelma
- henkilöstön ammattitaidon kehittämissuunnitelma; tavoitteet, toteutus ja menetelmät, joilla kehitystä arvioidaan
- yhteisten painotusten, kuten kestävä kehityksen edistäminen, kansainvälisyys, teknologian ja tietotekniikan hyödyntäminen, toteuttamissuunnitelma sekä
- itsearvioinnin toteuttamissuunnitelma.

Yhteisessä osassa määritellään tarvittavin osin kaikille koulutusaloille yhteisten periaatteiden ja menettelytapojen ohella koulutusaloittain eriytyvät osat.

Tutkinnoittain opetussuunnitelman tulee sisältää suunnitelma

- opintojen järjestämisestä ja jaksotuksesta
- yhteisten opintojen ja ammatillisten opintokokonaisuuksien tarkennetuista tavoitteista, sisällöistä ja arviointikriteereistä sekä opinnoissa etenemisestä
- opintokokonaisuuksien muodostumisesta: opintojaksoista, projekteista ja muista opiskeltavista kokonaisuuksista sekä työssä-oppimisesta
- suorituksista, jotka vaaditaan opintokokonaisuuksien arvosanojen saamiseksi sekä
- aiempien opintojen hyväksilukemisen suunnitelma.

Henkilökohtainen opiskelusuunnitelma

- Jotta yksilöllinen valinnaisuus toteutuu, opetussuunnitelman ja opiskelijan valintojen pohjalta laaditaan henkilökohtaiset opiskelusuunnitelmat.

2.4 Tutkintojen ja opetussuunnitelmien uudistamistavoitteet

Tutkintojen uudistamisperiaatteita on käsitelty aiemmin luvussa 2.2. Mainitut tavoitteet ovat ohjanneet myös opetussuunnitelman perusteiden uudistamista. Uudistuksen keskeisimmät tavoitteet ovat olleet seuraavat:

Tutkintojen uudistaminen/laaja-alaisuus, erikoistuminen ja jatko-opintokelpoisuus

- Työelämälähtöiset tutkinnot, koulutusohjelmat ja tutkintotunnuksien nimikkeet
- kolmevuotiset tutkinnot, jotka tuottavat yleisen jatko-opintokelpoisuuden
- tutkintojen muodostumisperiaatteet valtioneuvoston päätöksen (VnP 213/1999) mukaan
- tutkintojen muodostuminen alakohtaisista ja koulutusohjelmakohtaisista osista sekä
- tutkintojen on tuotettava alakohtainen laaja-alainen osaaminen ja koulutusohjelmakohtainen erikoistuminen.

Työelämälähtöisyyden vahvistaminen

- Oppiaineista työelämän toimintakokonaisuuspohjaisiin opintokokonaisuuksiin siirtyminen/ modulaarisuus
- ammatillisissa opinnoissa tavoitteiden määrittely työelämässä vaadittavana osaamisena
- työssäoppimisen laajentaminen
- yhteistyö työelämän kanssa opetussuunnitelman perusteiden ja opetussuunnitelman valmistelussa sekä
- alueellisen ja paikallisen työelämän tarpeiden huomioon ottaminen opetussuunnitelmissa.

Yksilöllisyyden ja valinnaisuuden lisääminen opinnoissa

- Opiskelijan yksilöllisten valinnan mahdollisuuksien lisääminen yhteisissä opinnoissa, ammatillisissa opinnoissa ja vapaasti valittavissa opinnoissa
- opiskelijan valinnanmahdollisuuksien lisääminen muiden koulutuksen järjestäjien tarjontaa hyödyntämällä sekä
- aikaisempien opintojen ja työkokemuksen hyväksilukeminen mahdollisimman täysimääräisesti ja siten, että se lyhentää opiskeluaikoja.

Opetussuunnitelman perusteiden ohjaavuuden vahvistaminen ja opetussuunnitelmien yhteneväisyyden lisääminen

- Opetussuunnitelman perusteiden normiluonteisuuden vahvistaminen
- opetussuunnitelmaprosessien uudistaminen ja selkiyttäminen/ koulutuksen järjestäjän rooli ja tehtävät opetussuunnitelmatyössä
- työelämän edustajien, opiskelijoiden ja koko oppilaitosyhteisön mukaan ottaminen ja näkemysten huomioon ottaminen opetussuunnitelmia laadittaessa
- opetussuunnitelmien rakenteellinen ja sisällöllinen yhtenäistäminen
- opintojen tavoitteiden ja arviointikriteerien (kiitettävä taso/ tyydyttävä eli alin hyväksytyt osaaminen) määrittely konkreettisesti sekä
- säädösten ja määräysten mukaisuus ja laillisuuden toteutuminen opetussuunnitelmissa.

2.5 Arviointi- ja tutkimustuloksia aikaisempien opetussuunnitelmauudistusten toteutumisesta

Aikaisempia opetussuunnitelmauudistuksia

Opetussuunnitelmajärjestelmä muuttui keskiasteen uudistuksen yhteydessä 1980-luvulla. Ammatillisista oppilaitoksista annetun lain (487/87) mukaan opetussuunnitelman valtakunnallisista perusteista päätti ammattikasvatushallitus ja niiden pohjalta oppilaitos päätti oppilaitoskohtaisesta opetussuunnitelmasta. Tämä lainsäädäntö oli voimassa 1.8.1987–1.1.1999. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että ammattikasvatushallitus oli päättänyt opetussuunnitelman perusteiden yhteisessä osassa sisällön ja laadinnan yhteiset periaatteet sekä antanut erikseen opiskelija-arviointia koskevat määräykset. Näiden mukaan laadittiin koulutusammateittain opetussuunnitelman perusteet ja edelleen oppilaitoskohtaiset opetussuunnitelmat.

Seuraava ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelmauudistus alkoi vuonna 1992 kun Opetushallitus päätti yleisistä opetussuunnitelman perusteiden uudistamisperiaatteista ja ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelmien uudistamisperiaatteista vuonna 1994. Opetusministeriö päätti uudesta koulutusrakenteesta vuonna 1994 ja kaikki ammatillisten perustutkintojen opetussuunnitelman perusteet uudistettiin vuosina 1994–1995. Uudistuksen aiheutti ammattikorkeakoulujen perustaminen, joka edellytti niin sanottua peräkkäistä tutkintorakennetta ja yleisjaksosta luopumista.

Vuonna 1995 voimaan tulleet opetussuunnitelman perusteet olivat oppilaitoksille määräys, mutta ne oli kirjoitettu huomattavasti yleisemmällä tasolla ja väljemmin kuin aiemmin. Opetussuunnitelmauudistuksen tavoitteiden mukaisesti perusteet antoivat oppilaitoksille joustavat ja väljät kehykset, joiden pohjalta ne päättivät omista ratkaisuksistaan. Perusteissa määriteltiin opintojen tavoitteet, mutta ei opiskelusisältöjä. Tavoitteiden ohella perusteissa oli määritelty yleiset koulutuksen kehittämistavoitteet sekä opetuksen ja arvioinnin kehittämisperiaatteet. Näitä olivat koulutuksen tuloksellisuuden ja laadun parantaminen mm. monipuolistamalla opiskelutapoja ja tukemalla omatoimista opiskelua, lisäämällä koulutuksen joustavuutta ja yksilöllisiä valinnanmahdollisuuksia, tehostamalla aikaisemmin hankitun osaamisen hyväksilukemista, lisäämällä oppilaitosten välistä ja kansainvälistä yhteistyötä, kehittämällä työelämäyhteyksiä, harjoittelua ja projektimuotoista opiskelua. Näin haluttiin saada rakenteellisen ja sisällöllisen uudistamisen ohella syvällistä oppimiskulttuurin ja toimintatapojen muutosta. Välineenä ei kuitenkaan ollut tiukka normiohjaus, vaan tavoitteiden asettaminen opetuksen kehittämiseksi ja informaatio-ohjaus.

Tuloksia vuoden 1995 opetussuunnitelmauudistuksen toteutumisen seurannasta

Marja-Leena Stenströmin (Stenström 1997) seurantatutkimuksessa tarkoituksena oli selvittää sitä, miten opetussuunnitelmauudistus oli toteutunut ammatillisen koulutuksen kentällä. Tutkimuksessa kysyttiin rehtoreilta, opettajilta ja opiskelijoilta opetussuunnitelman toimeenpanoon liittyviä asioita sekä lisäksi oppilaitosten edustajille lähetettiin tilastokysely, jossa selvitettiin mm. nuorten ammatillisen koulutuksen opetusjärjestelyjä.

Suoritetussa tutkimuksessa saatiin tietoa ainoastaan opetussuunnitelmauudistuksen ensimmäisen vuoden kokemuksista. Tulokset osoittivat, että opetussuunnitelmien uudistaminen todettiin tarpeelliseksi ja se oli aktivoinut oppilaitoksia kehittämään opetusta. Eri vastaajaryhmien mielestä uudistus muutti opetusta ja työskentelytapoja, joskin ryhmien mielipiteiden välillä oli eroja. Samoin havaittiin vastauksissa eroja eri koulutusalojen välillä sen mukaan, miten pitkällä uudistuksen toteutuksessa ne olivat.

Vastaajien mielestä opetussuunnitelman perusteissa oli parhaiten toteutunut opintojen valinnaisuus.

Tuloksista voitiin havaita, että oppilaitoksille ei vielä ollut muodostunut tilastointikäytäntöjä opetusjärjestelyjen sekä valinnaisuuden ja monialaisuuden kirjaamiseksi, joten tarkkojen tietojen saaminen osoittautui vaikeaksi.

Yhteenvetona aikaisemman opetussuunnitelmauudistuksen seurannan tuloksista voi todeta, että opetussuunnitelmatyö oli kesken, mutta uudistus oli aktivoinut opetuksen uudistamista. Suuri osa vastanneista ilmaisi muutosten tapahtuneen opettajien työnkuviissa.

Aikaisempia arviointituloksia

Seuraavassa selvitetään Opetushallituksen tekemiä kansallisia ammatillisen peruskoulutuksen arviointeja ja niissä saatuja opetussuunnitelmia koskevia tuloksia siten, että ensiksi kerrotaan valmistuneiden alakohtaisten arviointien tuloksista ja lopuksi yhteisten opintojen osalta äidinkielen, vieraiden kielten, matematiikan ja luonnontieteiden arvioinneissa saaduista tuloksista. Raportit esitellään aikajärjestyksessä siten, että ensiksi kuvataan uusimmat julkaisut.

Opinto-ohjauksen tila (Numminen & al. 2002)

Ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelman perusteissa korostetaan opiskelijan henkilökohtaista kasvua, erityisesti itseohjautuvuuden kehittymistä sekä tuen antamista tässä prosessissa ja sen yksilöllistä soveltamista kunkin opiskelijan tarpeen mukaan. Opiskelijat arvioivat saamansa henkilökohtaisen kasvun ja kehityksen tuen jokseenkin heikoksi – kohtalaiseksi, kun opinto-ohjaajien ja rehtoreiden arvion mukaan se toteutui melko hyvin.

Opiskelijoiden mielestä henkilökohtaiset opiskelusuunnitelmat toteutuivat heikosti tai korkeintaan kohtalaisesti; 80 % opiskelijoista ilmoitti, ettei heillä ollut tällaista suunnitelmaa. Osassa oppilaitoksia ei ollut mahdollista valita opintoja muista oppilaitoksista ja aikaisempien opintojen hyväksilukemisessa oli puutteita. Opiskelijat eivät olleet perillä hyväksilukemisen perusteista ja erityisen epäselvää oli työkokemuksen hyväksilukeminen.

Kaupan ja hallinnon alan arviointi (Koski & al. 2002)

Kaupan- ja hallinnon opetussuunnitelman perusteet uudistettiin vuonna 2000 ja arviointikysely toteutettiin heti seuraavan vuoden keväällä. Tulosten mukaan opetussuunnitelmat olivat keskeneräisiä. Opetussuunnitelmien yleistaso vaihteli paljon tarkasteltuna oppilaitoksittain. Opetussuunnitelmat jakautuivat kahteen ryhmään suhteessa valtakunnallisiin perusteisiin. Ensimmäisen ryhmän muodostivat niiden oppilaitosten opetussuunnitelmat, jotka noudattivat melko tarkasti valtakunnallisten perusteiden rakennetta ja sisältöä. Joissakin suunnitelmissa oppilaitoskohtainen osuus oli lähes kopio valtakunnallisista perusteista. Toisen ryhmän muodostivat ne oppilaitokset, joiden kohdalla voidaan esittää kysymys, toteutuvatko valtakunnallisten perusteiden tavoitteet ja sisältö lainkaan.

Käsi- ja taideteollisuusalan arviointi (Hollo & al. 2001)

Opetussuunnitelmien analyysissä tuli esille paljon hyvälle opetussuunnitelmalle, mukaan lukien opintokokonaisuudet ja kurssit, tunnusomaisia ja erinomaisesti kohdennettuja kuvauksia. Se toi esiin myös monia opetussuunnitelmien puutteita ja ongelmakohtia.

Opetussuunnitelma-analyysin mukaan oppilaitoskohtaisilla opetussuunnitelmillä todettiin olevan monta eri tarkoitusta. Valtaosassa oppilaitoskohtaisia opetussuunnitelmia perusopinnot toistettiin samanlaisina kuin valtakunnallisissa perusteissa. Yleistuloksena analyysi osoitti, että koulutusyksiköt olivat noudattaneet valtakunnallisia opetussuunnitelman perusteita. Joissakin koulutusyksiköissä oppilaitoskohtaistaminen oli onnistunut erinomaisesti, joten niiden opetussuunnitelmista välittyi vahvasti ja selkeästi koulutusyksikön valitsema omintakeinen tehtävä ja arvopäämäärät sekä keinot niiden saavuttamiseksi.

Matkailu-, ravitsemis- ja talousalan koulutuksen arviointi (Nuotio & al. 2001)

Oppilaitoskohtaisten opetussuunnitelmien ja tutkinnon perusteiden laatiminen oli tapahtunut pääasiassa valtakunnallisten perusteiden pohjalta. Oppilaitoskohtaiset opetussuunnitelmat oli harvoin tehty yhdessä työelämän ja opiskelijoiden kanssa. Opetussuunnitelmassa koulutuksen tavoite, keskeinen sisältö ja arviointi selvitettiin pääosin hyvin ja selkeästi, mutta sen sijaan toteutus ja opetusmenetelmät kerrottiin hyvin yleisellä tasolla, jos ollenkaan.

Opetussuunnitelmat sisälsivät riittävästi valinnaisuuksia, vaikka opiskelijat harvoin valitsivat valinnaisia opintoja oman yksikkönsä ulkopuolelta. Yhteistyö lukion ja alueen muiden oppilaitosten kanssa ei ollut vielä luontevaa. Opiskelijaryhmän eniten valitsemat valinnaiset opinnot toteutuivat, mutta puolet opiskelijoista ei voinut opiskella haluamiaan valinnaisia opintoja.

Opetussuunnitelmien kehittämistyössä suurimmaksi ongelmaksi todettiin voimavarojen vähyys, sillä aikaa kehittämistyöhön oli vaikea järjestää. Työelämän edustajien saaminen mukaan ei aina onnistunut. Opetussuunnitelmien laatimistyötä hankaloitti yhteistyön tekemisen vaikeus ja tekijöiden erilaiset näkemykset.

Tekstiili- ja vaatetusalan oppimistulokset (Pentikäinen 2000)

Pukuompelijan tutkinnon oppimistuloksia arvioitiin järjestämällä päättökokeet kaikissa niissä oppilaitoksissa, joissa koulutettiin pukuompelijoita. Oppilaitosten palautteissa pidettiin päättökokeen ja opetussuunnitelman perusteiden sekä oppilaitoskohtaisten opetuksen painotusten vastaavuutta hyvänä.

Kone- ja metallialan sekä sähköalan kokonaisarviointi (Räisänen & al. 1999)

Ennen vuoden 2000 kone- ja metallialan perustutkinnon valtakunnallisia opetussuunnitelman perusteiden käyttöön ottoa opettajat (n=380) arvioivat, että valtakunnallisten perusteiden hyviä puolia olivat niiden joustavuus, väljyys ja liikkumavara. Opettajat korostivat myös laaja-alaisuutta, monipuolisuutta ja ajanmukaisuutta. Huonoina puolina opettajien mielestä olivat liiallinen valinnaisuus ja kokeilut, jotka pirstoivat asiakokonaisuuksia ja työpäiviä. Jotkut opettajat arvioivat valtakunnalliset perusteet liian ylimalkaisiksi, luettelomaisiksi ja sellaisiksi, etteivät ne erittele riittävästi sisältöjä.

Opetussuunnitelmien valtakunnallisten perusteiden kehittämiskohteina mainittiin useimmiten tutkintojen vaatimustasoon liittyviä asioita, kuten ammatillisten aineiden sisältöjen kehittäminen, eri kurssien sovittaminen yhteen ja käytännön taitojen opettaminen sekä opiskelijoiden työharjoittelun lisääminen. Muutamien opettajien mielestä valtakunnallisten perusteiden jatkuva muuttaminen on tarpeetonta.

Lähihoitajakoulutuksen arviointi (Vuorenmaa & Räisänen 1997)

Lähihoitajakoulutuksen aloitusvaihetta koskeneen arvioinnin tulosten mukaan valtakunnallisen opetussuunnitelman perusteiden vahvuustekijät löytyivät koulutuspolitiikasta ja oppimiskulttuurista. Kehittämistä sen sijaan vaatisi perusteiden kyky turvata valtakunnallisesti riittävän yhtenevä ammattitaito ja kansallinen ja kansainvälinen tutkintojen vertailtavuus. Näiden lisäksi kehittämishaasteeksi nostettiin lähihoitajan ammattitaidon laadunvarmistus. Kehittämistä vaatisi myös elinikäisen oppimisen idean toteuttaminen. Oppilaitoksissa toivottiin vielä, että perusteet tukisivat paremmin oppilaitoskohtaisten opetussuunnitelmien valmistelutyötä.

Työelämän edustajien mielestä oppilaitokset laativat vielä vähäisessä määrin yhteistyössä paikallisia opetussuunnitelmia. Yleisesti toivottiin, että oppilaitoskohtaiset opetussuunnitelmat olisivat selvempi viesti työnantajille siitä, mitä lähihoitajaopiskelijat ovat opiskelleet ja millaista osaamista heiltä voidaan koulutuksen missäkin vaiheessa odottaa. Esille tuli myös henkilökohtaisten opiskelusuunnitelmien tarpeellisuus.

Erityisopetuksen tila (Blom & al. 1996)

Vuonna 1995 ammatillisten oppilaitosten rehtoreille lähetetty kysely kohdistui erityisopetuksessa vallitsevaan tilanteeseen. Oppilaitosten edustajat pitivät hyvänä sitä, että niissä annettavan koulutuksen lähtökohtana olivat valtakunnallinen koulutusrakenne ja opetussuunnitelma, joiden pohjalta voidaan laatia yksilöllisiä opiskeluohjelmia. Tarvetta henkilökohtaisten opetussuunnitelmien tekoon nähtiin olevan enemmän kuin siihen resurssien puutteen vuoksi oli ollut mahdollisuuksia. Uusien syksyllä 1995 käyttöön otettujen valtakunnallisten opetussuunnitelman perusteiden katsottiin antavan joustavan pohjan erityisopetuksen toteuttamiselle.

Äidinkielen oppimistulosten arviointi (Väyrynen 2000)

Opettajia pyydettiin arvioimaan äidinkielen opetuksen toteuttamiseen liittyviä seikkoja, kuten tavoitteita, oppilaitoksen opetussuunnitelman toimivuutta sekä tilojen ja välineiden sopivuutta.

Enemmistön mielestä oppilaitoksen opetussuunnitelma tukee sekä äidinkielen opetusta että toimii hyvin käytännössä. Neljä viidestä opettajasta oli tyytyväinen äidinkielen opetuksen tavoitteisiin ja oli sitä mieltä, että opetussuunnitelma tukee omaa opetusta melko tai erittäin hyvin.

Luonnontieteen oppimistulokset ammatillisissa perustutkinnoissa (Saloheimo 1999)

Ammatillisten perustutkintojen luonnontieteen osaamista arvioitiin kokeella, jonka tehtävät oli johdettu kaikkien alojen yhteisistä opetussuunnitelman perusteiden tavoitteista ja osaamisalueista fysiikassa, kemiassa ja ympäristötiedossa (vuonna 1995 voimaan tulleet opetussuunnitelman perusteet). Tulosten mukaan noin joka viides opiskelija ei saavuttanut alinta hyväksytyä (T1) tasoa. Opiskelijoiden osaaminen oli pirstoutunutta; asiat osattiin usein yksittäisinä tietoina. Monet luonnontieteitä opettavat opettajat eivät olleet sisäistäneet fysiikan, kemian ja ympäristötiedon merkitystä toisaalta yleistavoitteena ja toisaalta ammattiaineisiin integroituvana elementtinä.

Matematiikan oppimistulokset ammatillisissa perustutkinnoissa (Wuolijoki 1999)

Matematiikan perusvalmiuksien arviointi pohjautui ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelman perusteisiin (vuoden 1995 perusteet), joiden todettiin olevan liian ylimalkaiset. Ne eivät antaneet riittävän selkeää kuvaa niistä matematiikan perusvalmiuksista, joita eri ammateissa tarvitaan. Arvioinnin tulosten mukaan opetussuunnitelman perusteet mahdollistivat hyvin erilaisia toteutuksia, mutta ne eivät tukeneet eri osaamisalueiden sisällön valintaa yhteisten tavoitteiden ja oppimistulosten yhteisen arvioinnin suhteen.

Vieraiden kielten opetus (Väyrynen & al. 1998)

Valtakunnallisia opetussuunnitelmien perusteita pidettiin välttämättöminä mm. yhtenäisen kielten- opetuksen turvaamiseksi. Voimassa olleita (vuonna 1995 hyväksytyt perusteet) opetussuunnitelman perusteita pidettiin liian väljinä ja opetuksen epätasaisuuden aiheuttajina. Opettajien mielestä myös alueelliset tarpeet tulisi ottaa opetussuunnitelmissa paremmin huomioon.

Valtakunnalliset opetussuunnitelman perusteet näyttivät ohjaavan kielten opetusta kohtalaisen hyvin. Opettajat korostivat muun muassa kieltenopetuksen tavoitteiden selkeyttä. Useat oppilaitokset ilmoittivat noudattavansa valtakunnallisia perusteita. Joissakin opetussuunnitelmissa tuotiin esille kielten ja ammattiopintojen välinen integraatio. Muutamissa oppilaitoksissa kieltenopetus oli suunniteltu yhteiseksi eri ammattialoille, joten sitä ei ollut lainkaan alakohtaistettu.

Arvioinnin tulosten mukaan opetussuunnitelmajärjestelmän kehittämisessä tulisi kiinnittää erityistä huomiota tavoitteiden täsmentämiseen, valtakunnallisten opetussuunnitelman perusteiden ja oppilaitoskohtaisen opetussuunnitelman väliseen yhteyteen sekä kielten ja ammatillisten opintojen integraatioon sekä muihin pedagogisiin periaatteisiin.

3

SEURANNAN TAVOITTEET JA KOHTEET

Tämän seurannan tarkoituksena on ollut hankkia tietoa siitä, mikä on tutkinto- ja opetussuunnitelmauudistuksen tilanne paikallisesti ja miten koulutuspoliittiset tavoitteet ovat toteutuneet. Tietoa hankittiin selvittämällä seuraavia asioita.

3.1 Seurannan tavoitteet

Seurannan tavoitteena on ollut antaa vastaus kansallisella tasolla seuraaviin kysymyksiin:

- 1) Miten tutkinto- ja opetussuunnitelmauudistuksen keskeiset tavoitteet ovat toteutuneet?
- 2) Missä laajuudessa uudet opetussuunnitelman perusteet on otettu käyttöön ja miten ne ohjaavat koulutuksen järjestäjien opetussuunnitelmatyötä ja oppilaitosten toimintaa?
- 3) Miten koulutuksen järjestäjät ovat toteuttaneet opetussuunnitelmaprosessia?
- 4) Millaisia paikalliset opetussuunnitelmat ovat ja mitä kehittämistarpeita niissä on?

Kokonaisuutena seurantatulosten pohjalta voidaan myöhemmin tuottaa hyvän opetussuunnitelman kuvauksia ja välineitä opetussuunnitelmaprosessin itsearviointiin.

3.2 Seurannan kohteet

3.2.1 Opetussuunnitelman perusteiden käyttöönotto ja ohjaavuus

Opetussuunnitelman perusteiden käyttöönottoa ja ohjaavuutta selvitetään analysoimalla sitä, miten keskeiset koulutuspoliittiset tavoitteet välittyvät paikallisissa opetussuunnitelmissa.

Tällöin tarkastellaan sitä, miten opetussuunnitelman perusteissa määritellyt keskeiset periaatteet ja koulutuksen tavoitteet ilmenevät koulutuksen järjestä-

jien opetussuunnitelmissa. Lisäksi tarkastellaan tutkintojen muodostumista ja kokonaisuudessaan perusteissa olevien määräysten ohjaavuutta ja toimivuutta.

3.2.2 Paikallisten opetussuunnitelmien laadinnan tilanne ja opetussuunnitelmaprosessit

Tätä seurannan kohdetta tarkastellaan kuvaamalla koulutuksen järjestäjien opetussuunnitelmien laadinnan tilannetta, opetussuunnitelmaprosesseja ja sitä, miten perusteiden määräykset on otettu huomioon kussakin vaiheessa ja miten opetussuunnitelman sisällöissä on huomioitu perusteiden vaatimukset.

3.2.3 Opetussuunnitelmien sisältö ja laatu

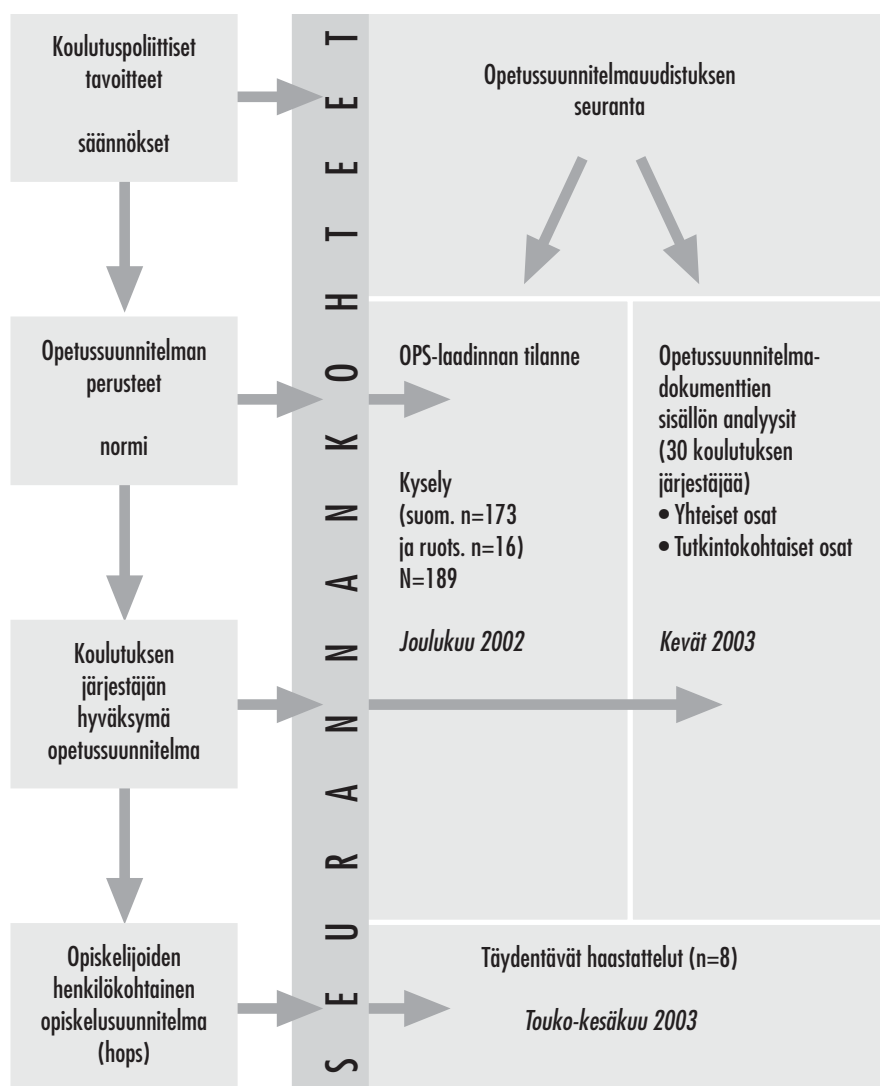
Opetussuunnitelmista analysoidaan erikseen yhteiset osat ja valittujen tutkintojen osalta tutkintokohtaiset osat, joista molemmista tarkastellaan perusteissa mainitut kohdat.

4

Pirjo Väyrynen, Aira Pihlainen ja Pirjo Malin

SEURANTA-AINEISTO, SEN KOKOAMINEN, MENETELMÄT JA TULOSTEN LUOTETTAVUUS

Tässä luvussa kuvataan seurannan viitekehystä ja sen toteuttamista. Kuvio 1 sisältää seurannan asetelman ja seuranta-aineiston hankinnan aikatauluineen. Luvussa käsitellään myös käytettyjä menetelmiä sekä tulosten luotettavuuteen liittyviä seikkoja.

Kuvio 1. Opetussuunnitelmauudistuksen seuranta.

4.1 Perusjoukko, otos ja aineiston hankintatavat

Seurannan perusjoukon muodostavat ne koulutuksen järjestäjät, jotka järjestivät ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelman ja näyttötutkinnon perusteiden mukaista perustutkintoihin johtavaa koulutusta lukuvuonna 2001–2002. Seuranta koskee kaikkia ammatillisen koulutuksen aloja ja perustutkintoja. Perusjoukon suuruus on yhteensä 189 koulutuksen järjestäjää, joista 173 suomenkielistä ja 16 ruotsinkielistä.

Koulutuspoliittisten tavoitteiden toteutumista, opetussuunnitelmajärjestelmän toimivuutta sekä koulutuksen järjestäjien opetussuunnitelmien laadinnan tilannetta, toimintatapoja ja toiminnan laatua selvitettiin koko perusjoukolle osoitetulla kyselyllä, otokseen tulleiden koulutuksen järjestäjien opetussuunnitelmien analysoinnilla sekä täydentävien haastattelujen avulla.

Opetussuunnitelmien analysointia varten muodostettiin otos siten, että perusjoukosta poistettiin ensin ne koulutuksen järjestäjät (23), jotka oli aikaisemmin valittu kehittämään paikallisia opetussuunnitelmia Opetushallituksen ns. POKEMON -projektiin (= paikallisten opetussuunnitelmien kehittäminen ja monipuolistaminen). Kyseisen projektin tulokset tullaan julkaisemaan Opetushallituksen verkkosivuilla.

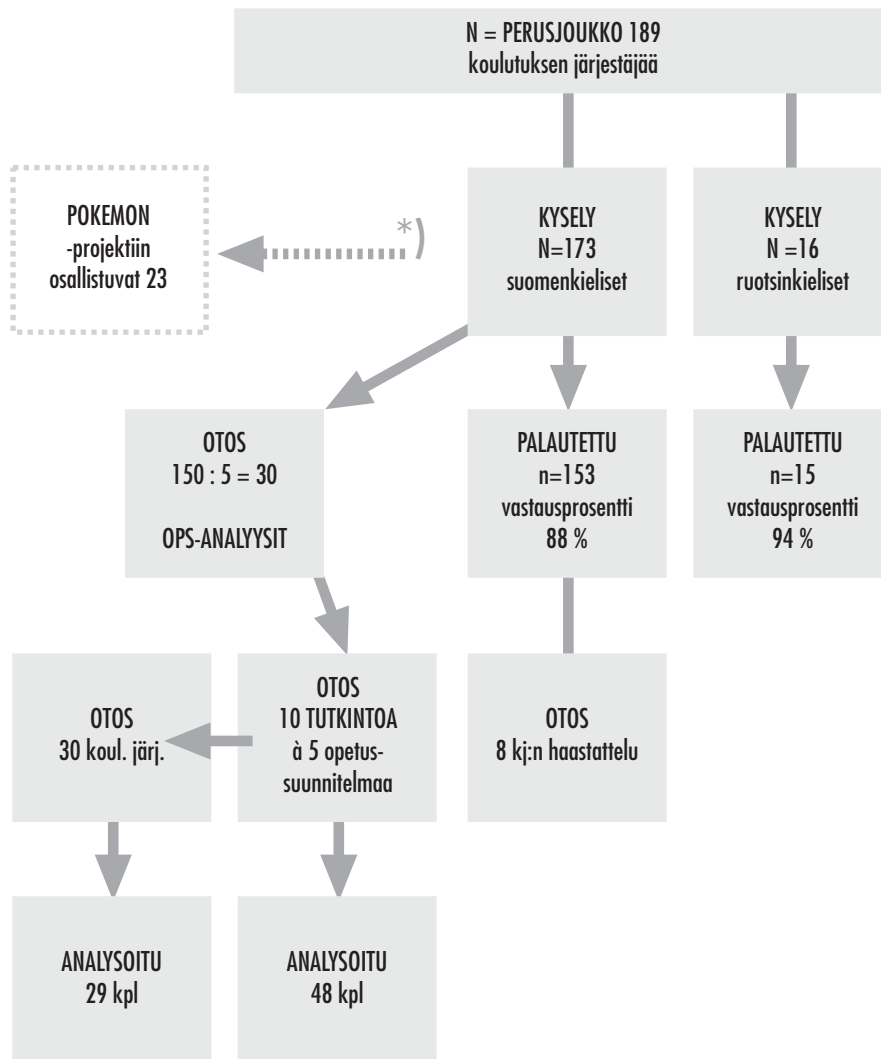
Muista, yhteensä 150:stä suomenkielisen ammatillisen koulutuksen järjestäjästä otettiin otanta. Aakkosjärjestyksessä olevista koulutuksen järjestäjistä arvottiin ensimmäinen otokseen mukaan tuleva, jonka jälkeen valittiin joka viides. Otoksen suuruudeksi tuli 30 koulutuksen järjestäjää, joille Opetushallitus lähetti kyselylomakkeen mukana pyynnön myös opetussuunnitelma-asiakirjojen toimittamisesta. Kaikilta pyydettiin opetussuunnitelman yhteinen osa sekä työryhmässä valittujen kymmenen eri perustutkinnon tutkintokohtaiset osat (ks. tarkemmin luku 4.3).

Neljältä ruotsinkieliseltä koulutuksen järjestäjältä pyydettiin harkinnan perusteella opetussuunnitelmat analysoitaviksi.

Kyselyn ja opetussuunnitelmien analysoinnin avulla saatuja tietoja täydennettiin haastattelujen avulla. Haastatteluun valittiin harkinnanvaraisesti 8 suomenkielisen koulutuksen järjestäjää siten, että he edustivat sekä pieniä että suuria, sekä yksi- että monialaisia ja eri koulutuksen aloja. Myös alueelliseen kattavuuteen kiinnitettiin valinnassa huomiota. Haastateltavat edustivat koulutuksen järjestäjän johtotasoa. Ruotsinkielisiä koulutuksen järjestäjiä ei haastateltu.

Kuviossa 2 esitetään perusjoukko, otoksen muodostaminen sekä seuranta-aineiston eri hankintamenetelmät palautusprosentteineen.

Vastausprosentit seuranta-aineiston kyselyssä olivat erinomaiset. Koulutuksen järjestäjät lähettivät myös pyydetyt opetussuunnitelmansa hyvin.

*) JÄTETTY OTANNAN ULKOPUOLELLE

Kuvio 2. Aineistot ja hankintatavat.

4.2 Kysely

Kyselyn tarkoituksena oli saada palautetta ammatillisen peruskoulutuksen tutkinto- ja opetussuunnitelmauudistuksen koulutuspoliittisten tavoitteiden toteutumisesta sekä saada tietoa paikallisten opetussuunnitelmien laadinnan tilanteesta. Kyselylomake laadittiin seurannan järjestävien Opetushallituksen, Koulutuskeskus Salpauksen ja Helsingin kaupungin opetusviraston asiantuntijoiden yhteistyönä. Kyselyn laadinnan päävastuu oli Helsingin opetusviraston ammatti- ja aikuiskoulutuslinjan edustajilla.

Koulutuskeskus Salpaus ja Helsingin kaupungin ammatti- ja aikuiskoulutuslinja vastasivat lomakkeen esitestauksesta ja asiantuntijoilta (n=12) pyydettiin palautetta kyselyn sisällöistä. Esitestauksen ja sidosryhmien asiantuntijoiden antamien palautteiden perusteella lomakkeen kysymyksiä selkiytettiin sekä tehtiin joitakin lisäyksiä tai poistoja.

Kyselyssä oli kolmekymmentäkolme (33) kysymystä, jotka sisälsivät sekä suljettuja että avokysymyksiä. Kyselyssä selvitettiin ammatillisen peruskoulutuksen tutkintorakennetta ja Opetushallituksen opetussuunnitelman perusteiden käyttöönottoa. Samoin kysyttiin opetussuunnitelmien paikallista profiloitumista.

Opetussuunnitelmaprosessista haluttiin tietoa opetussuunnitelmien laadinta- ja hyväksymismenettelyistä sekä julkaisukäytännöistä. Lomakkeessa oli myös kysymyksiä opiskelijoiden opintojen valintamahdollisuuksista, opintojen hyväksi lukemisesta ja henkilökohtaisten opiskelusuunnitelmien laadinnan tilanteesta. Kysely kohdennettiin ammatillisen peruskoulutuksen koulutuksen järjestäjille. Kyselylomake on liitteenä 1.

4.2.1 Kyselyn toteuttaminen

Ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelmien uudistamista koskeva kysely tehtiin sähköisenä kyselynä (TeleForm). Tieto kyselystä lähetettiin kaikille koulutuksen järjestäjille kirjeellä, jonka liitteenä oli kyselyn paperilomake. Sähköinen lomake oli saatavissa Opetushallituksen www-sivuilta. Kysely lähetettiin koulutuksen järjestäjille 23.9.02 ja 30.10.02 sekä uusintakysely 4.12.02. Koulutuksen järjestäjistä reilu kolmannes (n=61) palautti kyselyn paperimuotoisena ja loput (n=96) sähköisesti. Osa vastaajista palautti lomakkeen sekä sähköisesti että paperilla. Lomakkeen teknisestä toteuttamisesta vastasi Ammattienedistämislaitossäätiön (AEL) Palautejärjestelmät. Ammattienedistämislaitossäätiöön palautettiin kaikki vastauslomakkeet. Joitakin lomakkeita palautettiin myös Opetushallitukseen. Ruotsinkieliset koulutuksen järjestäjät palauttivat kyselyn paperimuotoisena Opetushallitukseen, ruotsinkielisen koulutuksen linjalle.

4.2.2 Kyselyn analysointi ja raportointi

Kyselyaineisto on käsitelty sähköisessä muodossa lukuun ottamatta ruotsinkielistä aineistoa. Myös paperilla vastatut lomakkeet siirrettiin sähköiseen muotoon. Määrälliset luvut tallennettiin TeleForm Reader -ohjelmalla Excel-tulostukseksi. Edellä kuvatun aineiston käsittelystä vastasi AEL:n Palautejärjestelmän edustajat. Ruotsinkielinen aineisto on analysoitu erikseen Opetushallituksen ruotsinkielisen opetuksen linjalla.

Kyselyn aineisto raportoidaan määrällisesti ja avovastaukset aineistolähtöisesti luokiteltuna sekä myös suoraan vastaajien näkemyksiä kuvaten. Määrällinen aineisto raportoidaan suorina jakaumina.

Vastaajat on jaettu kolmeen kokoluokkaan koulutuksen järjestäjän opiskelijoiden lukumäärän mukaisesti seuraavasti:

alle 170 opiskelijaa	170–640 opiskelijaa	yli 640 opiskelijaa
----------------------	---------------------	---------------------

Kyselyn tulosten raportointi on muodostettu Excel-tiedostoista kyseisen ohjelman laskenta- ja tulostusmalleja hyväksi käyttäen. Tulokset esitetään taulukkoina ja graafisina kuvauksina. Avovastaukset raportoidaan sanallisesti.

4.3 Opetussuunnitelmien analysointi

Paikallisten opetussuunnitelmien analyysi tehtiin otannan perusteella. Opetussuunnitelma-aineisto koostui koulutuksen järjestäjien lähettämistä opetussuunnitelma-asiakirjoista liitteineen. Opetussuunnitelma-asiakirjat, opetussuunnitelmien yhteiset osat ja tutkintokohtaiset osat 10:stä eri tutkinnosta pyydettiin 30:ltä koulutuksen järjestäjältä.

4.3.1 Opetussuunnitelma-aineiston hankinta

Koulutuksen järjestäjille lähetettiin syyskuussa 2002 ”Opetussuunnitelmien toimituspyyntö” (liite 2), jossa pyydettiin toimittamaan 11.10.2002 mennessä Opetushallitukseen seuraavat opetussuunnitelma-asiakirjat:

- 1) Koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelman yhteinen osa/osat
- 2) Opetussuunnitelman tutkintokohtaiset osat niistä seuraavista perustutkinnoista, joihin koulutusta järjestetään:
 - rakennusalan perustutkinto
 - autoalan perustutkinto
 - sähköalan perustutkinto
 - kone- ja metallialan perustutkinto
 - maatalousalan perustutkinto
 - sosiaali- ja terveystieteiden perustutkinto
 - liiketalouden perustutkinto
 - catering-alan perustutkinto
 - audiovisuaalisen viestinnän perustutkinto
 - nuoris- ja vapaa-ajan ohjauksen perustutkinto.

Kustakin kymmenestä perustutkinnosta valittiin viisi eri koulutuksen järjestäjän tutkintokohtaista opetussuunnitelma-asiakirjaa Opetushallituksen alakohdistaisten asiantuntijoiden analysoitavaksi. Opetussuunnitelmien tutkintokohtaisia osia kertyi aineistoon siten yhteensä 50 kappaletta.

Koulutuskeskus Salpauksen ops-seurantaryhmän analysoitavaksi valittiin vastaavien koulutuksen järjestäjien opetussuunnitelmien yhteiset osat. Näin seuranta-aineisto koostui yhteensä 30 koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelma-asiakirjoista. Yhteisiä osia aineistossa oli kuitenkin yhteensä enemmän, koska osa opetussuunnitelmien yhteisistä osista oli oppilaitoskohtaisia. Opetussuunnitelmat on kuitenkin analysoitu käyttäen analyysiyksikkönä koulutuksen järjestäjää.

4.3.2 Opetussuunnitelma-aineiston analysointimenetelmä

Opetussuunnitelma-asiakirjat analysoitiin sisällönanalyysimenetelmällä. Aineiston luokittelua varten suunniteltiin analyysirunko/seurantalomake, joka laadittiin erikseen opetussuunnitelmien yhteisten osien ja tutkintokohtaisten osien analysointia varten (ks. liitteet 3 ja 4). Luokittelu perustui teemoihin, jotka johdettiin opetussuunnitelmauudistuksen seurannan tavoitteiden pohjalta määritellyistä seurannan kohteista ja niitä kuvaavista kysymyksistä.

Luokittelurungon/seurantalomakkeiden suunnittelu ja laadinta oli Koulutuskeskus Salpauksen ops-seurantaryhmän vastuulla ja malli hyväksyttiin

käyttöön ops-seurannan puheenjohtajiston kokouksessa. Ops-seurantaryhmä työsti lomakkeita eri vaiheissa kokouksissaan Opetushallituksessa ja näin saatiin palautetta niiden edelleen kehittämiseksi ja yhteisen mallin rakentamiseksi. Analyysirungon käyttökelpoisuutta testattiin myös Helsingin kaupungin opetusviraston seurantaryhmän ja Opetushallituksen alakohtaisten asiantuntijoiden toimesta. Palaute käsiteltiin seurantaryhmän yhteisessä kokouksessa ja hyödynnettiin lomakkeen viimeistelyssä.

Analyysirungon avulla opetussuunnitelma-asiakirjoista hankittiin tietoa opetussuunnitelmien laillisuudesta, sisällöstä ja laadusta sekä asiakaslähtöisyydestä ja käyttökelpoisuudesta.

4.3.3 Opetussuunnitelma-asiakirjojen analysointi ja raportointi

Opetushallituksesta toimitettiin tammikuun 2003 alussa Koulutuskeskus Salpauksen ops-seurantaryhmälle niiden koulutuksen järjestäjien opetussuunnitelmien yhteiset osat, joiden tutkintokohtaiset osat olivat Opetushallituksen alakohtaisten asiantuntijoiden analysoitavana.

Saapuneet opetussuunnitelma-asiakirjat käytiin läpi seurantaryhmässä ja todettiin, että aineisto sisälsi yhteensä 29:ltä koulutuksen järjestäjältä erilaisia opetussuunnitelman ”yhteiseksi osaksi tarkoitettuja” asiakirjoja liitteineen.

Asiakirja-aineisto jaettiin kolmeen osaan seurantaryhmän jäsenten kesken. Kukin analyysin tekijä perehtyi asiakirja-aineistoon ja teki sisällönanalyysin analyysirungon mukaisesti ja kirjasi tulokset seurantalomakkeelle.

Analysointiprosessin kuluessa seurantaryhmä käsitteli ja yhdessä täsmensi tulkinnanvaraisia kohtia ja yhteistä näkemystä analyysin kohteista ja luokitusperusteista. Analyysin tulokset koottiin seurantalomakkeilta opetussuunnitelmauudistuksen toteutumisesta tehtäviä johtopäätöksiä varten.

Tutkintokohtaisten osien analyysi toteutettiin siten, että Opetushallituksen analysoitaviksi valittujen alojen asiantuntijoiden kanssa käytiin yhdessä läpi analyysirunko (liite 4) ja pohdittiin tehtävän suorittamista. Analysoitavat tutkintokohtaiset osat valittiin 30 koulutuksen järjestäjän lähettämistä materiaaleista satunnaisotannalla tutkinnoittain, viisi opetussuunnitelmaa kustakin. Asiantuntijoiden kanssa käytiin lopuksi vielä täydentäviä keskusteluja.

Opetussuunnitelma-analyysien tulokset kuvataan taulukkoina ja sanallisina kuvauksina seurantakohteiden mukaisesti. Tulosten yhteydessä esitetään esimerkkejä analysoiduista asiakirjoista. Opetussuunnitelmien yhteiset osat ja tutkintokohtaiset osat on analysoitu ja ne myös raportoidaan erikseen omissa luvuissaan.

4.4 Haastattelut

Kyselyn ja opetussuunnitelmien analyysien avulla saatavia tietoja opetussuunnitelmauudistuksen tavoitteiden toteutumisesta ja paikallisen opetussuunnitelmatyön nykytilasta täydennettiin haastattelujen avulla touko-kesäkuussa 2003. Haastatteluun valittiin harkinnanvaraisesti 8 suomenkielisen koulutuksen järjestäjää siten, että he edustivat sekä pieniä että suuria, sekä yksi- että monialaisia ja eri koulutuksen aloja. Myös alueelliseen kattavuuteen kiinnitettiin valinnassa huomiota. Haastateltavat edustivat koulutuksen järjestäjän johtotaso.

Haastattelut tehtiin puolistrukturoitujen haastattelulomakkeiden avulla (liite 5). Seuranta koordinoiva Opetushallituksen asiantuntija oli ennen haastattelukäyntiä henkilökohtaisesti yhteydessä haastateltavaan, jolloin hän selvitti haastattelun tarkoitusta, toteuttamista ja kestoja. Kukin haastattelu järjestettiin haastateltavan/haastateltavien työpaikalla ja ne kestivät puolestatoista tunnista lähes kolmeen tuntiin. Kahdeksasta haastattelutilanteesta viidessä oli paikalla kaksi koulutuksen järjestäjän edustajaa ja kolmessa yksi. Viidessä haastattelussa oli paikalla kaksi haastattelijaa ja kolmessa yksi haastattelijaa.

Haastattelujen tulokset kuvataan pääosin sanallisesti seurantakohteiden mukaisesti.

4.5 Tulosten luotettavuus

Kysely osoitettiin niille koulutuksen järjestäjille, joilla oli syksyllä 2002 ammatilliseen perustutkintoon johtavaa koulutusta. Näitä koulutuksen järjestäjiä Opetushallituksen tietokannan mukaan oli 173 suomenkielistä ja 16 ruotsinkielistä. Ruotsinkielisten koulutuksen järjestäjien vastaukset on analysoitu erikseen ja tuloksia suhteutettu suomenkieliseen perusjoukkoon. Kyselyn tulokset antavat yleistämiskelpoisen kuvan koulutuksen järjestäjien opetussuunnitelmatilanteesta, sillä vastausprosentti on suomenkielisillä koulutuksen järjestäjillä 88 % ja ruotsinkielisillä 94 %.

Kyselylomake esitettiin, jonka tulosten perusteella lomakkeeseen tehtiin muutoksia. Esitestauksesta huolimatta lomakkeeseen jäi puutteita. Kyselylomakkeen (liite 1) 33 kysymyksestä jotkut kysymykset eivät tuottaneet luotettavaa tietoa siten, että osa vastauksista puuttui tai osaan kysymyksistä oli annettu useita eri vastausvaihtoehtoja. Sähköisessä muodossa vastatuista lomakkeista on myös vaikea selvittää sitä, tuliko joiltakin koulutuksen järjestäjiltä vastauksia, jotka koskevat vain osaa heidän järjestämästään koulutuksesta.

Kyselylomakkeen yksityiskohtaisuutta, monipuolisuutta ja monimutkaisuutta pidettiin sekä hyvänä että huonona. Lomakkeen täyttäminen oli ollut aikaa vievää, ja sitä häiritsi se, että se oli sähköinen. Sitä ei ollut voinut tallentaa itselle ja vastausten välillä hankkia lisätietoja asiasisällöistä. Kyselyn luotettavuudesta kommentoitiin sitä, että kysymyksiin oli ollut vaikea antaa tarkkaa

vastausta; oli jouduttu laskemaan keskiarvoja tai tarkkoja lukuja ei muuten ollut käytössä.

Kyselylomakkeessa haluttiin selvittää sekä kansallisen koulutuspolitiikan että Opetushallituksen antamien ammatillisen peruskoulutuksen opetus-suunnitelman perusteiden ohjaavuutta ja paikallisten opetussuunnitelmien uudistamisvaihetta laajasti. Näin ollen lomake muodostui melko pitkäksi ja moniportaiseksi. Luotettavuuteen vaikuttaa tällöin se, miten huolellisesti kunkin koulutuksen järjestäjän edustaja/t ovat vastanneet lomakkeen yksittäisiin kysymyksiin. Erityisesti luotettavuus koskee kysymystä 21, jossa kysyttiin opiskelijoiden mahdollisuuksia valita opintoja.

Kyselyn ajankohtana uusien opetussuunnitelmien voimaantulosta oli kulunut reilusta vuodesta kolmeen vuoteen tutkinnosta riippuen. Osa vastaajista olikin antanut tietoja edellisen opetussuunnitelmauudistuksen (v. 1995) toimeenpanon perusteella.

Tulosten tulkinnassa on noudatettu huolellisuutta ja tarkkuutta. Johtopäätökset kyselystä on tehty aineistolähtöisesti ja niiden merkityksestä on keskusteltu seurantatyöryhmän kokouksissa.

Opetussuunnitelma-asiakirjojen pyyntö oli lähetetty satunnaisotantaan mukaan tulleille koulutuksen järjestäjille. Pyyntöä ei lähetetty paikallisten opetussuunnitelmien kehittämisprojektissa (ns. POKEMON -projekti) mukana oleville. Tästä on voinut seurata se, että analysoidut opetussuunnitelmat antavat jossakin määrin keskeneräisemmän kuvan valtakunnallisesta tilanteesta kuin jos myös em. projektin myötä opetussuunnitelmatyössään pidemmällä olevat (23) koulutuksen järjestäjät olisivat olleet otoksessa mukana. Kysely lähetettiin kaikille koulutuksen järjestäjille. Kyselyn tulokset taas puolestaan voivat antaa positiivisemmän kuvan, sillä kehittämisprojektin myötä vastaajat tuntevat ”ideaalitalanteen” ja ovat voineet vastata sen mukaisesti.

Koulutuksen järjestäjien opetussuunnitelmien analysointia varten laadittiin erikseen opetussuunnitelman yhteisen osan ja tutkintokohtaisten osien analyysirungot, joiden rakenne noudattaa opetussuunnitelman perusteita ja joita kaikki analysoijat käyttivät sisällönanalyseja tehdessään. Yksimielisyyttä varmistettiin yhteisillä keskusteluilla ja palaverilla.

Analysoitaviksi valittujen opetussuunnitelman tutkintokohtaisten osien valinta tehtiin satunnaisotantana ja lisäksi kunkin tutkintokohtaisen analyysin tekijä haastateltiin sen varmistamiseksi, kuinka hyvin otos edustaa alan muita opetussuunnitelmia.

Haastattelujen antama kuva voi joko tukea tai kumota kyselyn ja opetussuunnitelmien analyysien antamaa kuvaa opetussuunnitelmatilanteesta, sillä lukumääräisesti haastateltuja koulutuksen järjestäjiä oli alle kymmenen.

5

OPETUSSUUNNITELMIEN LAADINNAN TILANNE JA OPETUSSUUNNITELMAPROSESSIT

Aira Pihlainen ja Pirjo Väyrynen

Opetussuunnitelmien uudistamista koskeva seuranta selvittää pääasiassa lain 630/1998, asetuksen 811/1998, valtioneuvoston päätöksen 213/1999, opetusministeriön päätöksen 5/011/1999 sekä Opetushallituksen opetussuunnitelman perusteita (vuosina 1999–2001) koskevien normien ja ohjeiden toteutumista koulutuksen järjestäjien laatimissa opetussuunnitelmissa. Opetushallitus on antanut valtaosan opetussuunnitelman perusteista vuonna 2000 (liite 6).

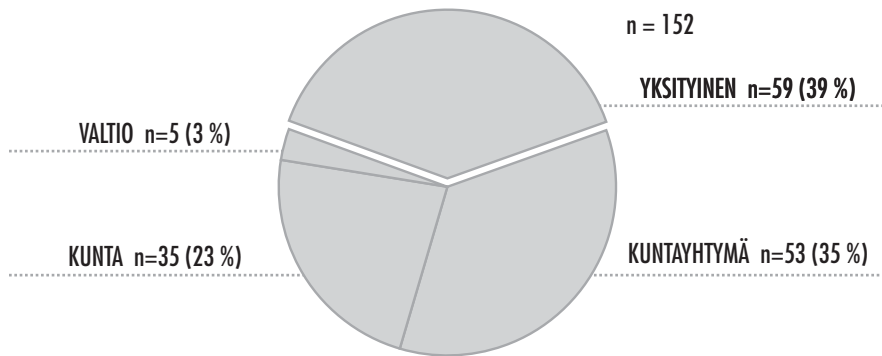
Tässä luvussa kuvataan suomenkielisille koulutuksen järjestäjille lähetetyn kyselyn tuloksia. Ruotsinkielisten koulutuksen järjestäjien tulokset esitetään luvussa 8. Kysely oli lähetetty 173 suomenkieliselle ja 16 ruotsinkieliselle koulutuksen järjestäjälle. Tulokset raportoidaan pääasiassa lomakkeessa olevassa kysymysjärjestyksessä (liite 1).

Aluksi esitellään koulutuksen järjestäjien taustatietoja. Opetussuunnitelma uudistusta koskevista kysymyksistä raportoidaan opetussuunnitelmien yhteisten ja tutkintokohtaisten osien laadinta- ja hyväksymistilanne, opetussuunnitelmien paikallisista sovelluksista kuvataan paikallisten tarpeiden huomioon ottaminen opetussuunnitelmien yhteisissä ja tutkintokohtaisissa osissa, opetussuunnitelmien julkaisumuodot, opiskelijoiden ohjaaminen opetussuunnitelmien käytössä sekä opetussuunnitelmien laadinnan resursointi. Koulutuksen joustavuutta kuvaa opiskelijoiden yksilöllisten valintojen laajuus. Lopuksi tarkastellaan kansallisen opetussuunnitelmajärjestelmän ja opetussuunnitelman perusteiden ohjaavuutta ja kehittämistarpeita.

Luvun lopussa esitetään lyhyt yhteenveto, pohditaan kyselyn luotettavuutta ja vertaillaan tuloksia aikaisempiin tutkimuksiin ja koulutuksen arviointeihin.

5.1 Ammatillisen peruskoulutuksen koulutuksen järjestäjät ja koulutusalat

Koulutuksen järjestäjiltä tuli vastauksia 157, joista päällekkäisiä tai tyhjiä oli 4. Näin ollen tutkimukseen hyväksytyjä vastauksia tuli 153. Seurannan ulkopuolelle jäi 20 koulutuksen järjestäjää, jotka eivät vastanneet kyselyyn. Vastausprosentti on 88. Koulutuksen järjestäjät jakaantuivat omistajayhteisöittäin (kuvio 3).

Kuvio 3. Koulutuksen järjestäjien omistajayhteisöt.

Kyselyyn vastanneista koulutuksen järjestäjistä yli puolet oli kuntien tai kuntayhtymien omistamia. Prosentuaalisesti yksityiset koulutuksen järjestäjät edustivat suurinta joukkoa, mutta useimmat niistä ovat pieniä ja niiden opiskelijamäärät vähäisiä verrattuna kuntien ja kuntayhtymien omistamien koulutuksen järjestäjien opiskelijamääriin.

Kyselyyn vastanneet koulutuksen järjestäjät jaettiin ammatillisten perustutkintojen opiskelijamäärien mukaan kolmeen lukumääräisesti tasaiseen kokoluokkaan. Täten jaettuna luokkien opiskelijamääräksi tulivat alle 170, 170–640 ja yli 640 opiskelijaa. Taulukossa 1 tarkastellaan koulutuksen järjestäjien sijoitumista eri lääneihin opiskelijamäärien mukaisissa kokoluokissa.

Taulukko 1. Koulutuksen järjestäjien sijoittuminen eri lääneihin kokoluokan mukaan.

Toiminta-alue	Koulutuksen järjestäjän kokoluokka/ opiskelijamäärä *			Yhteensä
	<170 opiskelijaa	>170–<640 opiskelijaa	>640 opiskelijaa	n
Etelä-Suomen lääni	10	14	16	40
Länsi-Suomen lääni	21	25	18	64
Itä-Suomen lääni	12	3	8	23
Oulun Lääni	5	4	5	14
Lapin lääni	2	2	3	7
Yhteensä	50	48	50	148

* Tätä verrantoa käytetään myös muiden seurannan tulosten esittelyssä silloin, kun halutaan tarkastella koulutuksen järjestäjien vastauksia opiskelijoiden lukumäärien suhteessa.

Viiden koulutuksen järjestäjän osalta ei ollut saatavissa tietoa toiminta-alueesta. Suuret ja pienet koulutuksen järjestäjät jakaantuivat tasaisesti eri lääneihin. Poikkeuksen teki Itä-Suomen lääni, jossa oli suhteellisesti enemmän pieniä koulutuksen järjestäjiä kuin keskisuuria tai suuria koulutuksen järjestäjiä.

Taulukossa 2 esitetään kyselyyn vastanneiden koulutuksen järjestäjien (n=153) edustamat koulutusalat syyskuussa 2002 ja verrataan niitä Opetushallituksen vastaaviin tilastotietoihin samalta vuodelta.

Taulukko 2. Kyselyyn vastanneiden koulutuksen järjestäjien määrä / kaikki koulutuksen järjestäjät vuonna 2002 koulutusaloittain tarkasteltuna.

Koulutusala	Koulutuksen järjestäjien määrä	Opetushallitus Tilastotiedot 2002
Luonnonvara-ala	47	52
Tekniikan ja liikenteen ala	75	110
Kaupan- ja hallinnon ala	59	74
Matkailu-, ravitsemis- ja talousala	89	107
Sosiaali- ja terveysala	61	75
Kulttuuriala	61	79
Vapaa-aika ja liikunta-ala	24	31

Opetushallituksen tilastotietojen mukaan kyselyyn vastanneet koulutuksen järjestäjät edustivat valtaosaa koulutusaloittain tarkasteltavasta koulutuksesta. Lukumääräisesti eniten koulutusaloittaisia tietoja on jäänyt pois tekniikan ja liikenteen alalta.

Koulutustarjontaa kuvataan myös opiskelijamäärinä. Taulukossa 3 esitetään kyselyyn vastanneiden koulutuksen järjestäjien vastaukset koulutusalojen mukaisista opiskelijaluvuista. Nämä tiedot on ryhmitelty koulutuksen järjestäjien koon mukaisesti. Ilmoitettuja lukuja verrataan Tilastokeskuksen (22.9.2002) raportointiin opiskelijalukuihin.

Taulukko 3. Koulutuksen järjestäjien opiskelijamäärät järjestäjän koon ja koulutusalan mukaan/ammattillista perustutkintoa suorittavien opiskelijoiden määrä syyskuussa 2002.

Koulutusala	Vastanneiden koulutuksen järjestäjien koko/opiskelijamäärä			Opiskelijoita yhteensä	Tilastokeskus opiskelijaluvut
	<170 opiskelijaa	>170-<640 opiskelijaa	>640 opiskelijaa	n	22.9.2002
Luonnonvara-ala	246	1 205	5 157	6 608*	6 462
Tekniikka ja liikenne	248	5 446	38 867	44 561	48 268
Kauppa ja hallinto	59	4 015	17 050	21 124	22 850
Matkailu-, ravitsemis- ja talous	551	2 703	13 400	16 654*	14 690
Sosiaali- ja terveysala	299	2 811	14 909	18 019*	17 508
Kulttuuriala	897	740	6 156	7 793	9 138
Vapaa-aika ja liikunta-ala	1 390	399	377	2 166	2 321
Yhteensä n	3 690	17 319	95 916	116 925	121 237

* Koulutusalojen mukaisessa tarkastelussa näkyy, että luonnonvara-ala, matkailu-, ravitsemis- ja talousala sekä sosiaali- ja terveysala ovat ilmoittaneet korkeampia opiskelijalukuja kuin mitä vastaava luku oli Tilastokeskuksen (22.9.2002) ilmoittamissa luvuissa. Ilmeisesti mainitut alat olivat kyselyssä laskeneet opiskelijalukuihin mukaan myös muita kuin ammatillista perustutkintoja suorittavia opiskelijoita.

Seurantaan vastanneilla koulutuksen järjestäjillä oli oman ilmoituksensa mukaan yhteensä 116 925 opiskelijaa ammatillisissa perustutkinnoissa syksyllä 2002. Vastaava Tilastokeskuksen luku oli 121 237 opiskelijaa. Näin ollen vastanneiden koulutuksen järjestäjien opiskelijat edustaisivat 96 % kaikista opiskelijoista, mutta tarkistukset osoittivat, että koulutuksen järjestäjien ilmoittamiin opiskelijamääriin oli osittain laskettu mukaan myös muita kuin ammatillista perustutkintoa suorittavia opiskelijoita. Tästä ei aiheudu kuitenkaan mitään systemaattista virhettä tuloksiin. Pienissä koulutuksen järjestäjissä (alle 170 opiskelijaa) suurin opiskelijajoukko oli vapaa-aika- ja liikunta-alalla. Suurten koulutuksen järjestäjien (yli 640 opiskelijaa) joukossa oli suurimmat opiskelijamäärät tekniikan ja liikenteen alalla.

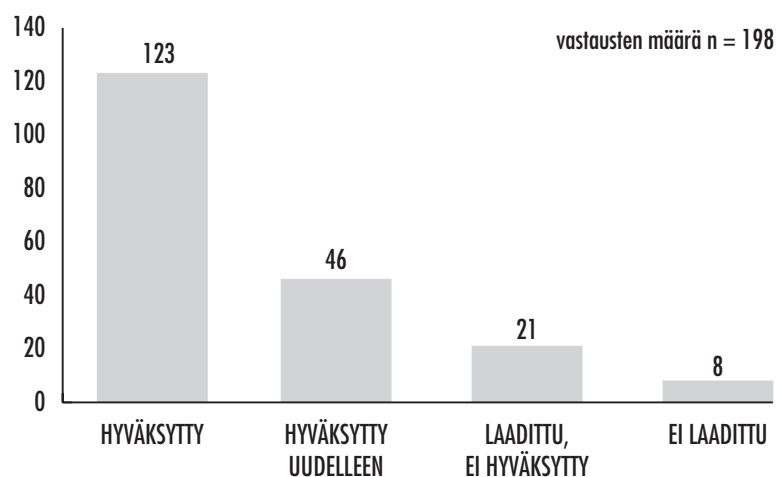
Kysymykseen (kysymys 3) kuinka monessa oppilaitoksessa/toimipisteessä järjestätte koulutusta, vastasivat lähes kaikki seurantaan osallistuneet koulutuksen järjestäjät. Oppilaitosten/toimipisteiden lukumäärä vaihteli 1–13. Yli puolet koulutuksen järjestäjistä toimi yhdessä toimipisteessä. Nämä sijoittuivat useimmiten Länsi- ja Etelä-Suomen lääneihin. Kahdessa tai kolmessa toimipisteessä toimittiin seuraavaksi useimmiten. Kolmella koulutuksen järjestäjällä oli koulutusta 13 toimipisteessä. Viimeksi mainitut sijoittuvat alueellisesti Etelä-Suomen ja Lapin lääneihin.

5.2 Opetussuunnitelmien yhteisten osien ja tutkinto-kohtaisten osien laadinta- ja hyväksymistilanne

Opetussuunnitelmien laadinta- ja hyväksyminen ovat koulutuksen järjestäjien lakisääteinen (L630/98) tehtävä. Kyselyssä tätä tietoa kysyttiin (kysymykset 4–9) erikseen opetussuunnitelmien yhteisten ja tutkinto-kohtaisten osien osalta. Opetushallituksen antamien opetussuunnitelman perusteiden mukaan opetussuunnitelmaan tulee sisällyttää kaikkia koulutusaloja ja tutkintoja varten opetussuunnitelman yhteinen osa ja tutkinnoittain eriytyvät osat.

5.2.1 Opetussuunnitelmien yhteisten osien laadinta- ja hyväksymistilanne

Opetussuunnitelmien laadintatilanteesta kysyttiin yhteisten osien hyväksymisvuotta (vuodet 1999–2002) ja mahdollista uudelleen hyväksymisvuotta (vuodet 2000–2002). Lisäksi kysyttiin, olivatko opetussuunnitelmien yhteiset osat laadittu, mutta ei hyväksytty, vai oliko niitä laadittu ollenkaan (kuvio 4).

Kuvio 4. Opetussuunnitelman yhteisten osien laadinta- ja hyväksymistilanne.

Koulutuksen järjestäjistä 29 (19 %) vastasi, ettei heillä ollut hyväksyttyä opetussuunnitelman yhteistä osaa käytössä syksyllä 2002. Kysymykseen vastanneiden koulutuksen järjestäjien opetussuunnitelmien yhteisten osien hyväksymisvuodet ovat taulukossa 4.

Taulukko 4. Opetussuunnitelmien yhteisten osien hyväksymisvuodet.

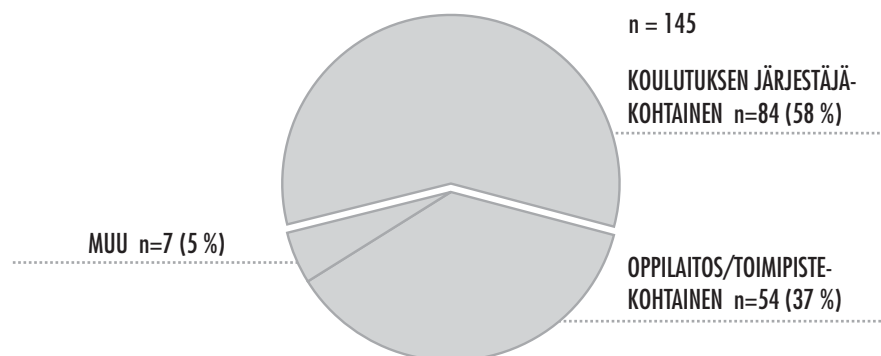
Hyväksymis- vuosi	1999		2000		2001		2002		Yhteensä	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Hyväksytty	19*	15	49	40	36	30	19	15	123	100
Hyväksytty uudelleen	0	0	0	0	15	33	31	67	46	100

* Opetushallitus on antanut kolmen perustutkinnon opetussuunnitelman perusteet vuonna 1999. Ilmeisesti osa vastaajista (n = 19) viittasi aikaisempaan opetussuunnitelmaan uudistukseen (Opetushallitus 1995).

Opetussuunnitelmien yhteisten osien hyväksymisvuodet olivat vuodet 1999–2002. Yhteisiä osia oli hyväksytty eniten vuosina 2000–2001. Yhteisiä osia oli uudistettu vuosina 2001 ja 2002.

Opetussuunnitelmien yhteisten osien laadinnasta haluttiin myös tietää, oliko yhteinen osa järjestäjä- vai oppilaitoskohtainen (kuvio 5).

Opetussuunnitelmien yhteisten osien laadintatapaan ei ollut vaikuttanut koulutuksen järjestäjien koko, sillä pienillä, keskisuurilla ja suurilla koulutuksen järjestäjillä oli tasaisesti sekä järjestäjäkohtaisia että oppilaitoskohtaisia opetussuunnitelmien yhteisiä osia.

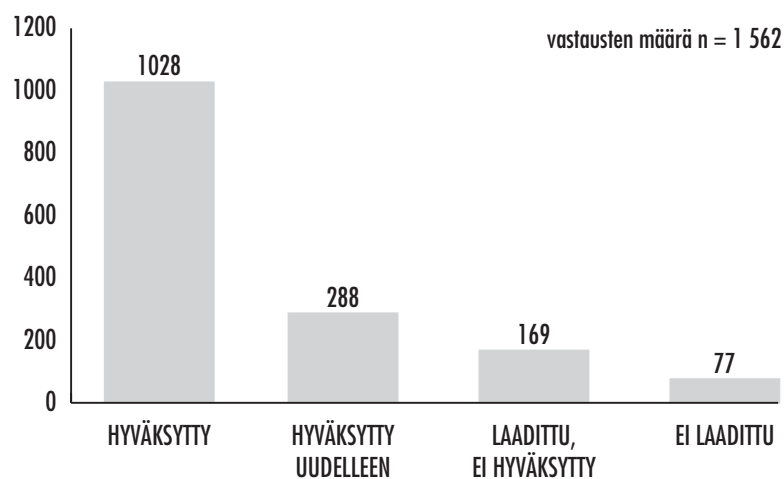
Kuvio 5. Opetussuunnitelmien yhteisten osien laadinta.

5.2.2 Tutkintokohtaisten osien laadinta- ja hyväksymistilanne

Ammatillisen peruskoulutuksen koulutusalat määritellään asetuksessa (A 81/98). Koulutusalojen mukainen asetus toteutuu Opetushallituksen (2000) vahvistamien perustutkintojen mukaisissa opetussuunnitelman ja näyttötutkinnon perusteissa. Opetussuunnitelman tutkintokohtaisista osista kysyttiin vastaavat tiedot kuin opetussuunnitelmien yhteisistä osistakin. Vastaukset esitellään koulutusaloittain ja perustutkinnoittain.

Vastauksia kysymyksiin tuli enemmän kuin kyselyssä oli mukana koulutuksen järjestäjiä, koska koulutuksen järjestäjät merkitsivät useita vaihtoehtoja sen mukaisesti, miten heillä oli eri koulutusohjelmia kullakin koulutusallalla. Näin ollen luvuissa kokonaisnumerukset (n) viittaavat yhteenlaskettuun perustutkintojen määrään.

Opetussuunnitelmien tutkintokohtaisten osien hyväksyntä- ja laadintatilanne esitetään kuviossa 6.

Kuvio 6. Opetussuunnitelmien tutkintokohtaisten osien laadinta- ja hyväksymistilanne.

Eri koulutuksen järjestäjillä opetussuunnitelman tutkintokohtaisista osista oli hyväksymättä tai laatimatta 16 %. Tutkintokohtaisten osien hyväksymisvuodet jakaantuivat seuraavasti (taulukko 5).

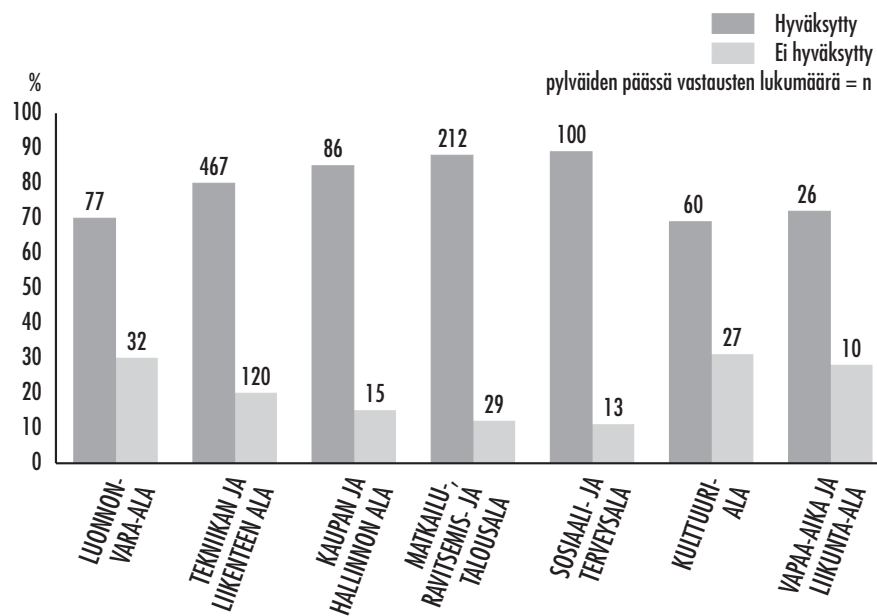
Taulukko 5. Opetussuunnitelmien tutkintokohtaisten osien hyväksymisvuodet.

Hyväksymis- vuosi	1999		2000		2001		2002		Yhteensä	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Hyväksytty	78*	8	438	42	357	35	155	15	1028	100
Hyväksytty uudelleen	0	0	37	13	74	26	177	61	288	100

* Opetushallitus on antanut valtaosan opetussuunnitelman perusteista vuonna 2000. Vuonna 1999 annettiin kolmelle perustutkinnolle opetussuunnitelman perusteita koskevat määräykset. Näin ollen osa koulutuksen järjestäjistä, jotka ilmoittivat hyväksyneensä vuonna 1999 opetussuunnitelmien tutkintokohtaisia osia, viittasivat edelliseen opetussuunnitelmaan uudistukseen (Opetushallitus 1995).

Tutkintokohtaisten osien hyväksymistilannetta tarkasteltiin myös koulutusaloittain. Kuviossa 7 esitetään vastaukset (n=1274) koulutusaloittain luokiteltuna sen mukaan, ovatko koulutuksen järjestäjien tutkintokohtaiset osat vähintäänkin yhden kerran hyväksytyjä vai hyväksymättä.

Pylväät on kuvattu suhteellisina lukuina, absoluuttiset luvut näkyvät kuitenkin pylvään yläpuolella.

Kuvio 7. Opetussuunnitelmien tutkintokohtaisten osien hyväksymistilanne koulutusaloittain.

Opetussuunnitelmien tutkintokohtaisten osien hyväksymistilanne noudattelee opetussuunnitelman perusteiden hyväksymisaikatauluja. Vuoden 2002 syyslukukaudella noin 90 % sosiaali- ja terveystalouden sekä matkailu-, ravitsemis- ja talousalan tutkintokohtaisista opetussuunnitelman osista oli hyväksytty. Luonnonvara- ja kulttuurialoilla, joilla osa tutkinnon perusteista hyväksyttiin vuonna 2001, oli noin joka kolmas tutkintokohtainen osa hyväksymättä syksyllä 2002.

Liitteinä (7–13) olevissa taulukoissa esitetään koulutusaloittain yksityiskohtaiset tiedot opetussuunnitelmien tutkintokohtaisten osien hyväksyntä- ja laadintatilanteesta.

5.2.3 Miksi opetussuunnitelmia ei ollut laadittu ja/tai hyväksytty?

Koulutuksen järjestäjiä pyydettiin perustelemaan, mikäli he eivät olleet laatineet opetussuunnitelmaa (kysymys 7). Koulutuksen järjestäjistä 30/153 perusteli sitä, miksi opetussuunnitelmien yhteisiä tai tutkintokohtaisia osia ei ollut vielä laadittu. Valtaosa näistä vastaajista ilmoitti opetussuunnitelmatyön olevan työn alla.

Koulutuksen järjestäjät kuvasivat opetussuunnitelmien laadinnan olevan vaativaa ja ”urauurtavaa” työtä, ja päättäjille ei ollut haluttu viedä keskeneräisiä luonnoksia. Päättäjät olivat myös palauttaneet opetussuunnitelmia jatko-työstettäväksi: ”Opetussuunnitelmaosiot on hyväksytty edelleen kehitettäväksi, eli uudistustyö jatkuu.” Samoin valtakunnalliset perusteet olivat vastanneet sellaisenaan opetussuunnitelmatarpeeseen: ”Valtakunnallisen opetussuunnitelman perusteiden yhteinen osa on soveltunut käyttöömmme sellaisenaan. Ei ole nähty tarpeelliseksi tehdä erikseen oppilaitoskohtaista.” Opetussuunnitelmia ei ollut myöskään laadittu, koska opetushenkilöstö oli vaihtunut tai se oli tilapäistä; tai henkilöstö- tai muut resurssit olivat olleet muuten rajallisia. Koulutuksen järjestäjien omistussuhteiden vaihdoksetkin olivat olleet opetussuunnitelmien laadinnan esteitä.

5.2.4 Opetussuunnitelmien hyväksymismenettely

Ammatillisen koulutuksen lainsäädännössä määritetyt koulutuksen järjestäjän tehtävät ovat samat omistajayhteisöstä riippumatta. Koulutuksen järjestämisluvan laajuus ja koulutuksen järjestäjän johtosääntö määrittelevät millä tavalla yksittäinen koulutuksen järjestäjä toimii. Ammatillisen koulutuksen lainsäädännön 14 § mukainen opetussuunnitelman vahvistaminen on koulutuksen järjestäjän vastuulla. Kuntalain 16 § mukaan johtosäännöllä määritetään kuka tai mikä elin valtuutetaan käyttämään koulutuksen järjestäjän valtaa. Kuntalaki antaa myös valtuutetulle elimelle tai virkamiehelle mahdollisuuden delegoida valtuutus alemmalle virkamiehelle. Vastaavasti kuntayhtymillä ja säätiöillä on

oma normistonsa, jolla koulutuksen järjestäjän tehtävä määritetään kussakin tilanteessa sopivalla tavalla.

Koulutuksen järjestäjiltä kysyttiin (kysymys 12) opetussuunnitelmien hyväksyjätahoja. Kysymyksessä viitattiin sekä opetussuunnitelmien yhteisiin että tutkintokohtaisiin osiin. Taulukossa 6 on kuvattu vastauksen antaneiden koulutuksen järjestäjien (n = 146) opetussuunnitelmien hyväksyjätahot luokiteltuna koulutuksen järjestäjän koon mukaan.

Taulukko 6. Opetussuunnitelman hyväksyjätahot koulutuksen järjestäjän koon mukaan.

Opetussuunnitelman hyväksyjä	Koulutuksen järjestäjän luokka			Yhteensä
	<170 opiskelijaa	>170–<640 opiskelijaa	>640 opiskelijaa	n
Kuntayhtymän johto tai sivistyslautakunta	7	14	20	41
Kunnan valtuusto, hallitus	4	14	9	27
Kuntayhtymän johtaja tai johtava rehtori	0	3	3	6
Oppilaitoksen rehtori tai koulutusala johtaja	8	4	10	22
Muu taho	32	13	5	50
Yhteensä n	51	48	47	146

Kuntayhtymän tai kunnan valtuusto, hallitus tai vastaava oli ollut hyväksyjätahona 47 %:ssa ja yksittäinen virkamies 19 %:ssa vastauksista. Mikäli vastauksena mainittiin ”muu taho”, pyydettiin tarkennusta avokysymyksellä. Edellä esitettyihin hyväksyjätahoihin tuli lisäyksenä se, että opetussuunnitelmien hyväksyminen oli jaettu eri tahoille: ”opettajainkokous yhdessä rehtorin kanssa” ja ”tutkintokohtaiset opetussuunnitelmat kuntayhtymän johtaja, yhteisen osan kuntayhtymän hallitus”.

Tutkimustuloksissa esiintyvä vahvistamismenettelyn ja vahvistavan tahon moninaisuus on kuntalain mahdollistama. Useat koulutuksen järjestäjät määrittävät kunnallisille luottamuselimille tärkeimmät koulutuksen järjestäjän tehtävät vahvistettavaksi. Valtuutus voidaan myös delegoida rehtorille, osastonjohtajalle, koulutusyksikölle ja muulle virkamiehelle tai toimielimelle. Tutkimustuloksia tulee tarkastella ottaen huomioon kuntalain ja muista

oikeushenkilöistä annettujen lakien sekä alempien ohjeistusten valossa. Valtuus ja vastuu vaihtelevat.

Koulutuksen järjestäjien suuruus sekä maantieteellinen sijainti vaikuttavat myös tapaan, jolla kukin koulutuksen järjestäjä asioi. Seurannan tuloksissa esiintyvä variaatio kuvaa ainoastaan tapaa, jolla ammatillista koulutusta pannaan käytännössä toimeen. Tuloksista ei ole vedettävissä sitä johtopäätöstä, että jokin ratkaisu on oikeampi kuin toinen muu ratkaisu.

Koulutuksen järjestäjäkohtaiset opetussuunnitelmat voivat olla ohjeistamatta ja vahvistamatta järjestämisluvasta huolimatta, mikäli koulutuksen järjestäjällä ei ole selvityksen tekoa edeltävänä aikana ollut opiskelijoita kyseisessä tutkinnossa tai koulutusohjelmassa. Tällöin koulutuksen järjestäjä ei ole laiminlyönyt tehtäviään, vaan toiminut tarkoituksenmukaisesti. Tuloksissa esiintyvä vahvistamismenettelyn ja vahvistavan tahon moninaisuus on kuntalain mahdollistama.

5.2.5 Opetussuunnitelmien yhteisten ja tutkintokohtaisten osien linjausten toteutuminen

Koulutuksen järjestäjiä pyydettiin kuvaamaan toimenpiteitä, joilla he ovat varmistaneet opetussuunnitelman yhteisessä osassa tehtyjen linjausten toteutuminen tutkintokohtaisissa osissa (kysymys 8).

Valtaosa koulutuksen järjestäjistä kuvasi, miten he olivat varmistaneet opetussuunnitelmien yhteisten osien linjausten toteutumisen tutkintokohtaisissa osissa. Koulutuksen järjestäjien linjausvarmistukset olivat seuraavat:

- opettajaryhmät, jotka olivat vastuussa opetussuunnitelmista sekä
- keinot ja työtavat, joita oli noudatettu opetussuunnitelmien laadintaprosessissa.

Samat opettajatyöryhmät olivat usein vastanneet opetussuunnitelmien yhteisten osien ja tutkintokohtaisten osien laadinnasta. ”Yhteinen osa ohjaa oppilaitoksia tutkintokohtaisissa opetussuunnitelmissa ja ohjaa jo laadintavaiheessa, koska oppilaitosten opetussuunnitelmavastaavat ovat tekemässä yhteistä osaa.” Opetussuunnitelmien yhteiset osat olivat olleet käytössä tutkintokohtaisten osien laadinnassa, tai yhteiset osat olivat tutkintokohtaisten osien laadinnan lähtökohtia.

Keinoina varmistaa linjausten yhdenmukaisuutta mainittiin mm. keskustelut, koulutukset, tiedotus, seuranta, valvonta, kokoukset ja ohjeet. Opetussuunnitelmien yhteisten osien linjausvastuu kohdistettiin myös oppilaitoksille yleensä, johtoryhmille ja neuvottelukunnille.

Opetussuunnitelmien linjauksien työtapoina mainittiin laatujärjestelmät ja yhteisjulkaisut. Opetussuunnitelmien asiasisältöjä oli käsitelty sekä yhteisissä että tutkintokohtaisissa osissa. Vastaajista jotkut olivat sitä mieltä, että opetus-

suunnitelman valtakunnalliset perusteet vahvistivat yhteisten linjausten toteutumista. Muutamat vastaajat kommentoivat opetussuunnitelmien linjauksina opintokokonaisuuksien tai -jaksojen yhtenäisyyttä, opiskelijapalautetta, yhteistyötä elinkeinoelämän kanssa ja koulutuksen järjestäjän strategiasuunnitelmia. Muutama koulutuksen järjestäjä ilmoitti, ettei opetussuunnitelmien laadinta ollut heille ongelma, koska he järjestivät koulutusta vain yhdellä koulutusosalalla.

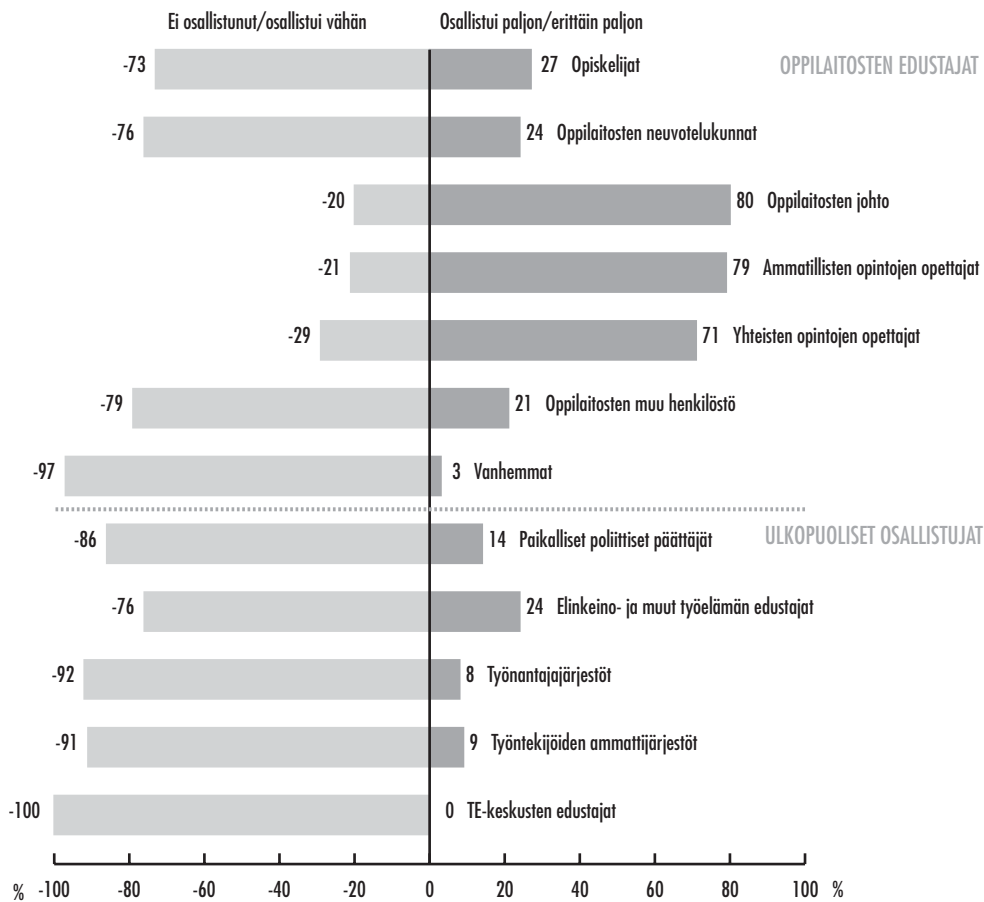
5.3 Yhteistyö opetussuunnitelmien laadinnassa

Laissa (630/98) ammatillisesta peruskoulutuksesta säännellään yhteistyötä työelämän, muiden koulutuksen järjestäjien ja opiskelijoiden vanhempien kanssa sekä korostetaan opiskelijoiden kuulemisvelvoitetta koulutuksen kehittämisessä. Koulutuksen järjestäjiltä kysyttiin, millä tavalla yhteistyötä oli tehty opetussuunnitelmien laadinnassa. Yhteistyötahot jaettiin oppilaitoksen ulkopuolisiin ja sisäisiin henkilöryhmiin. Oppilaitoksen sisäisiä edustajia olivat opiskelijat, opettajat, neuvottelukunnat, oppilaitoksen johto ja opiskelijoiden vanhemmat. Ulkopuolisia henkilöryhmiä olivat paikalliset poliittiset päättäjät, työ- ja elinkeinoelämän edustajat sekä erilaisten järjestöjen edustajat. Kyselylomakkeessa (kysymys 9) mainittiin vaihtoehtoisina yhteistyömuotoina keskustelutilaisuudet, työryhmät sekä palautteenantomahdollisuudet opetussuunnitelmien yhteisistä ja tutkintokohtaisista osista.

Yhteistyötä kuvaavat tulokset esitetään prosentteina. Positiivinen (+) prosenttiluku kuvaa yhteistyötä, jossa henkilöryhmä on osallistunut paljon tai erittäin paljon ja negatiivinen (-) prosenttiluku tilannetta, jossa henkilöryhmän osallistuminen on ollut vähäistä tai se ei ole osallistunut ollenkaan. Prosenttiluvuissa näkyy eri henkilöryhmien osallistumismuotojen yhteenlaskettu summa. Opetussuunnitelmien yhteisten osien laadinnassa tehtyä yhteistyötä esitellään edellä kuvattuina prosenttilukuverrantoina kuviossa 8. Liitetaulukossa 14 kuvataan osallistujatahojen osallistumista edellistä yksityiskohtaisemmin.

Kokonaisuutena opetussuunnitelmien yhteiset osat oli laatinut melko pieni oppilaitoksen sisäinen henkilöryhmä. Valtaosaltaan opetussuunnitelmien yhteisten osien laadinta oli tehty oppilaitoksen johdon, ammatillisten ja yhteisten opintojen opettajien yhteistyönä. Ulkopuolisista tahoista yhteisen osan laadintaan olivat eniten osallistuneet elinkeino- ja muut työelämän edustajat; joka neljäs koulutuksen järjestäjä sanoi näin tapahtuneen. Opiskelijat, oppilaitoksen neuvottelukunnat, muu työelämä ja oppilaitoksen muu henkilöstö olivat osallistuneet opetussuunnitelmatyöhön jossakin määrin. Järjestöjen, opiskelijoiden vanhemmat ja TE-keskusten edustajat eivät olleet osallistuneet juuri ollenkaan opetussuunnitelmien yhteisten osien laadintaan.

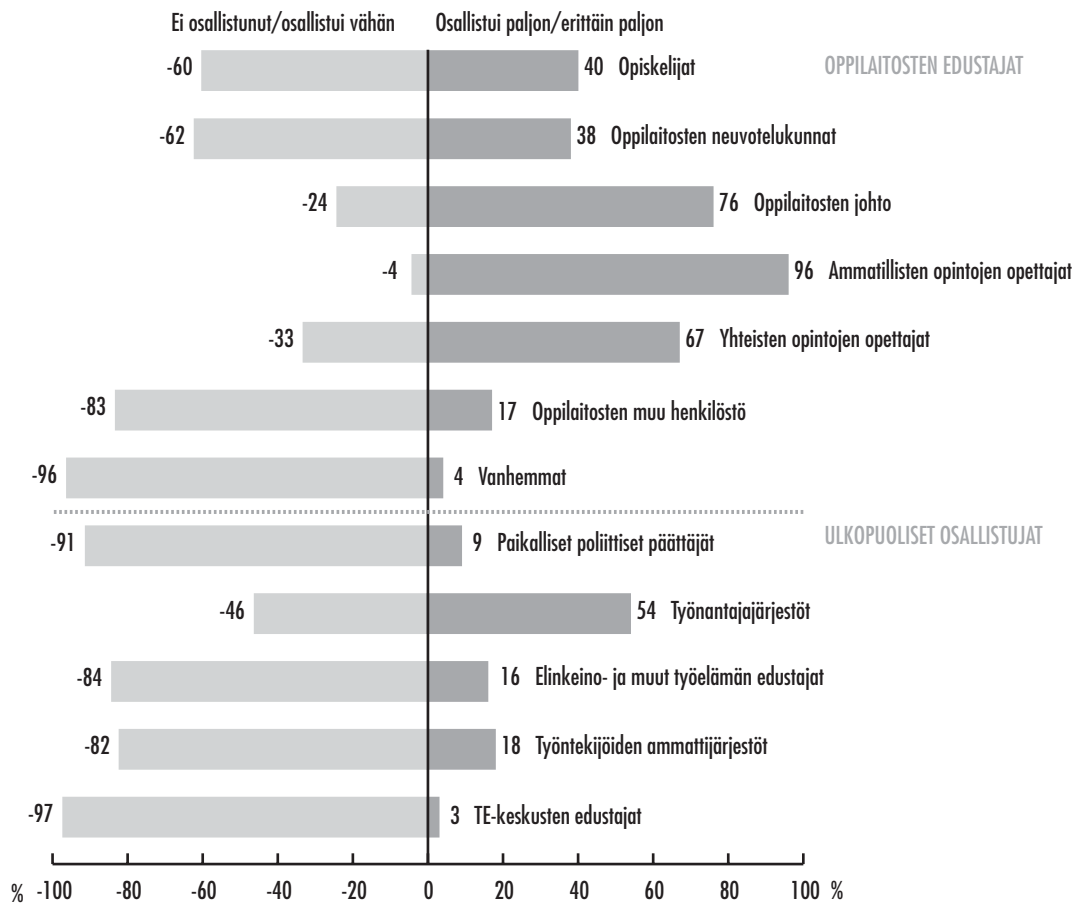
Yhteistyön osallistumismuodoiksi kyselyssä mainittiin keskustelut, työryhmät ja palautteet. Eri osallistumismuotoja tarkastellen henkilöryhmien osallistumisessa oli vaihtelua (liitetaulukko 14). Kokonaisuutena eri osallistuja-

Kuvio 8. Opetussuunnitelmien yhteisten osien laadintaan osallistuneet tahot.

tahojen mukanaolo oli ollut melko samantasoista keskusteluissa, työryhmissä ja palautteen annossa. Opiskelijat olivat antaneet enimmillään palautetta ja neuvotelukunnat olivat osallistuneet keskusteluihin. Oppilaitoksen ulkopuolisista tahoista paikalliset poliittiset päättäjät olivat antaneet palautetta ja elinkeinoelämän edustajat olivat osallistuneet keskusteluihin.

Edellä kuvatun kaltaisesta kuviossa (9) tarkastellaan opetussuunnitelmien laadintaan osallistuneita yhteistyötahoja tutkintokohtaisten osien osalta.

Kuvio 9. Opetussuunnitelmien tutkintokohtaisten osien laadintaan osallistuneet tahot.

Opetussuunnitelmien tutkintokohtaisia osia oli ollut laatimassa jonkin verran useampia ulkopuolisia tahoja kuin yhteisten osien. Tutkintokohtaiset osat oli laadittu kuitenkin valtaosaltaan oppilaitosten johdon ja opettajien toimesta. Ammatillisten opettajien rooli oli vielä vahvempi kuin oli yhteisten osien kohdalla. Tutkintokohtaisten osien laadinnassa olivat opiskelijat olleet mukana selkeästi enemmän kuin yhteisten osien laadinnassa. Sitä vastoin lähes olematonta oli opiskelijoiden vanhempien ja TE-keskusten osallistuminen.

Työelämän osallistumismuotojen kohdalla opetussuunnitelmien yhteisten osien ja tutkintokohtaisten osien laadintatuloksissa oli selkeä ero, sillä elinkeino- ja työelämän edustajat olivat osallistuneet runsaassa puolessa tapauksista tutkintokohtaisten osien laadintaan. Sitä vastoin oppilaitosten neuvotelukunnat olivat osallistuneet vähäisemmin kuin muut työelämän edustajat tutkintokohtaisten osien laadintaan. Tulos nostaa esille kysymyksen neuvotelukuntien merkityksestä ja niiden toimivuudesta työelämän edustajina ja paikallisten tarpeiden esille tuojina.

Opetussuunnitelmien tutkintokohtaisten osien valmistelussa oli eri toimijatahojen osallistumistavoissa vaihtelua (liitetaulukko 15). Opiskelijat olivat antaneet parhaiten palautetta. Neuvottelukunnat olivat osallistuneet keskusteluihin. Elinkeino- ja muut työelämän edustajat olivat osallistuneet runsaasti tutkintokohtaisten osien laadintaa koskeviin keskusteluihin ja lähes yhtä hyvin he olivat olleet mukana työryhmissä tai antaneet palautetta.

Koulutuksen järjestäjille annettiin mahdollisuus ilmoittaa jokin muu kuin edellä mainittu yhteistyötaho, joka oli osallistunut opetussuunnitelmien laadintaan. Koulutuksen järjestäjät kirjasivat muiksi tahoiksi ammatilliset oppilaitokset ja peruskoulujen edustajat. Samoin viitattiin yhteistyöhön kauppakamarin, yhteiskunnallisten koulutuksen pääteasiakkaiden ja erilaisten yhtymien kanssa. Muutama koulutuksen järjestäjä ilmoitti keräävänsä julkista palautetta www-sivuilla.

5.3.1 Paikallisten tarpeiden huomioonottaminen opetussuunnitelmissa

Paikallisten tarpeiden huomioon ottaminen opetussuunnitelmissa veloitetaan laissa (L630/98). Opetushallituksen (2000) määräyksen mukaan opetussuunnitelmissa tulee kuvata ammatillisten tutkintojen tarkoitus ja tehtävät sekä koulutuksen järjestämisessä, opetuksessa, oppimisessa ja arvioinnissa huomioon otettavat asiat. Koulutuksen järjestäjille on annettu mahdollisuus säännösten sallimissa rajoissa ottaa huomioon kunkin koulutusalan painotusten ja suuntaamistarpeiden arviointitehtävät.

Tässä seurannassa koulutuksen järjestäjiltä tiedusteltiin, miten he olivat ottaneet huomioon paikalliset tarpeet opetussuunnitelmien laadinnassa ja hyväksynnässä. Samoin haluttiin tietää, miten opetussuunnitelmia oli julkaistu ja miten ne olivat saatavissa käyttöön. Opiskelijoiden osalta kysyttiin sitä, miten heitä ohjattiin opinnoissaan käyttämään opetussuunnitelmaa.

Lomakkeen kysymyksellä 10 selvitettiin sitä, minkä eri tahojen kanssa koulutuksen järjestäjät olivat tehneet yhteistyötä opetussuunnitelmia laatiesaan. Vastaukset kuvataan taulukossa 7 koulutuksen järjestäjien koon mukaan luokiteltuna.

Taulukko 7. Paikallinen yhteistyö eri tahojen kanssa koulutuksen järjestäjän koon mukaan.

Yhteistyötahot	Koulutuksen järjestäjän koko			Yhteensä
	<170 opiskelijaa	>170–<640 opiskelijaa	>640 opiskelijaa	n
Työ- ja elinkeinoelämä	42	48	49	139
Muut ammatilliset oppilaitokset	33	37	46	116
Lukiot	27	41	45	113
Ammattikorkeakoulut	20	25	36	81
Yliopistot	11	8	13	32
Muut	11	6	12	29

Lähes kaikki suuret koulutuksen järjestäjät olivat tehneet yhteistyötä ammatillisten oppilaitosten ja lukioiden kanssa ja hieman vähäisemmin ammattikorkeakoulujen kanssa. Pienet koulutuksen järjestäjät (alle 170 opiskelijaa) olivat tehneet lukumääräisesti suurempia koulutuksen järjestäjiä vähäisemmin yhteistyötä ammatillisten oppilaitosten, lukioiden ja ammattikorkeakoulujen kanssa. Sitä vastoin koulutuksen järjestäjän koolla ei ollut merkitystä yliopistoyhteistyön kanssa. Tämä yhteistyö kokonaisuutena oli ollut vähäistä.

Edellä kuvattujen yhteistyötahojen lisäksi avovastauksissa tuli esille yhteistyö kansanopistojen, vapaaehtoisjärjestöjen, TE-keskuksien, ammattialan järjestöjen, maahanmuuttajien ja erityisopetukseen liittyvien tahojen sekä peruskoulujen kanssa. Lisäksi viitattiin kansainväliseen yhteistyöhön. Samoin oli mainintoja yhteistyöstä viranomaistahojen, maakunta- ja seutukuntaliitot, kauppakamarin ja työllistämisyksiköiden työpajojen kanssa. Kaikki keski-suuret ja lähes kaikki suuret koulutuksen järjestäjät olivat opetussuunnitelmissaan painottaneet yhteistyötä työ- ja elinkeinoelämään.

Avokysymyksellä 10 pyydettiin koulutuksen järjestäjiä tarkastelemaan omaa verkottumistaan. Verkottuminen todettiin tärkeäksi ja sitä tehtiin edellä kuvattujen tahojen kanssa. Ammatilliset oppilaitokset tekivät yhteistyötä useimmiten koulutusaloittain. Kehittämishankkeissa tehtävää yhteistyötä kuvattiin seuraavasti: ”työssäoppimisen yhteistyöprojektina oppilaitosten, työelämän, koulutuksen järjestäjien ja -rahoittajien kanssa.” Samoin tehtiin yhteistyötä tietotekniikka-, e-learning- ja virtuaalikouluhankkeissa. Vastajaat totesivat verkottumisen tapahtuvan eri tasoilla, kuten koulutuksen järjestäjien kesken, kuntien sisäisinä sekä kansallisina ja kansainvälisinä yhteistyöverkkoina.

Kysymyksessä 10 koulutuksen järjestäjät selvittivät myös sitä, millä tavoin paikallisten tarpeiden huomioonottaminen ilmenee heidän opetussuunnitelmassaan. Taulukossa 8 tarkastellaan, miten paikallisia tarpeita on opetussuunnitelmissa painotettu.

Taulukko 8. Miten paikalliset tarpeet ilmenevät opetussuunnitelmissa koulutuksen järjestäjän koon mukaan tarkasteltuna?

Paikallisten tarpeiden ilmeneminen	Koulutuksen järjestäjän koko			Yhteensä
	<170 opiskelijaa	>170–<640 opiskelijaa	>640 opiskelijaa	n
Opiskelupaikkojen kohdentamisessa	17	31	43	91
Alueellisen osaamistarpeen mukaan	29	39	46	114
Valinnaisuuden avulla	36	37	45	118
Mahdollisuutena suorittaa ammatillinen perustutkinto ja lukio/ ylioppilastutkinto	12	32	48	92
Muuten	4	6	8	18

Paikallisten tarpeiden toteutuminen opetussuunnitelmien painotusten avulla oli suuntautunut eniten opiskelijoille tarjottuihin valinnaisuuksiin ja alueellisen osaamistarpeen huomioimiseen. Lisäksi opetussuunnitelmien painotuksia oli otettu huomioon opiskelupaikkojen kohdentamisessa.

Suuret koulutuksen järjestäjät (yli 640 opiskelijaa) olivat lähes kaikki painottaneet opetussuunnitelmiaan opiskelijoiden mahdollisuuksiin suorittaa kaksoistutkinto (ammatillinen tutkinto ja lukio-/ylioppilastutkinto). Pienet koulutuksen järjestäjät olivat parhaiten painottaneet opetussuunnitelmiaan opiskelijoiden valinnaisuuksilla.

Avovastausten mukaan koulutuksen järjestäjät olivat ottaneet huomioon paikalliset tarpeet edellä kuvattujen opetussuunnitelmapainotusten lisäksi erityisopetuksessa, syrjäytymisen ehkäisyssä, koulutuksen monimuotoisuudessa ja työssäoppimisessa. Joitakin mainintoja oli myös vammais- ja vanhustyöstä, luontomatkailuyrittäjien tarpeista, opiskelusta ulkomailla ja kaksikielisyydestä.

5.3.2 Työelämätarpeiden huomioonottaminen

Työelämäyhteyksistä säädetään laissa ammatillisesta koulutuksesta (630/98, 6 §), joten seurannassa haluttiin tietoa koulutuksen järjestäjien paikallisten työelämätarpeiden huomioon ottamisesta. Tätä asiaa kysyttiin koulutuksen järjestäjiltä avokysymyksellä 11. Lähes kaikki koulutuksen järjestäjät vastasivat esitettyyn kysymykseen. Työelämätarpeet oli otettu huomioon seuraavissa asioissa:

- opintojen valinnaisuudessa ja painotuksissa
- työssäoppimisjaksojen järjestelyissä sekä
- muussa yhteydenpidossa työ- ja elinkeinoelämään.

Eniten korostettiin työelämätarpeiden huomioon ottamista opiskelijoiden mahdollisuuksina valita opintoja ja suunnata ammatillisten opintojen painotuksia. Esimerkiksi mainittiin ”metallialan koulutuksen lisääminen”, ”teollinen hirsirakentaminen ja marjanviljely” ja ”valinnaisia opintoja on laadittu ympäristön toiveiden mukaisesti”. Lisäksi oli mainintoja harvinaisten kielten opintojen tarjoamisesta ja opinnäytetyön sitomisesta työelämään.

Työssäoppimisessa huomiota kiinnitettiin työssäoppimisjärjestelyihin, -jaksoihin, ja -paikkoihin sekä työssäoppimisen yhteydessä toteutuviin kehittämishankkeisiin. Työssäoppimisen yhteydessä painotettiin arviointikeskustelun merkitystä ja työpaikkaohjaajien antamaa muuta palautetta. Työssäoppimisesta mainittiin ”jatkuva yhteydenpito työelämään työssäoppimisjaksojen kautta” ja ”työssäoppimisen suunnittelu ja toteutus yhteistyössä yritysten kanssa”. Yksi koulutuksen järjestäjä mainitsi työelämätarpeita edistäväksi toiminnaksi työpaikkojen kummitoiminnan.

Yhteydenpidossa työ- ja elinkeinoelämään korostettiin ammatillisten neuvottelukuntien toimintaa: ”Neuvottelukuntia käytetään koulutuksen kehittämisessä.” Samoin korostettiin alueellisen elinkeinoelämän rakenteen huomioon ottamista koulutustarjonnassa: ”Painotetaan opintojaksoilla alueen palveluja ja teollisuutta”. ”Opetussuunnitelmien laadinnassa on pyritty ottamaan huomioon elinkeinon sisäiset alueelliset erityispiirteet.”

Vastaajat kuvasivat sitä, millä keinoin työelämän tarpeista saadaan tietoja. Tiedonsaantikeinoja olivat yhteistyö, keskustelut, kyselyt ja palautteet. Työelämästä saatiin tietoa myös opettajien työelämäjaksojen, työelämän vierailijoiden, luennoitsijoiden ja opetussuunnitelmien laadintaan liittyvän yhteistyön kautta. Viimeksi mainittu toiminta liitettiin ammatillisten neuvottelukuntien toimintaan: ”Opetussuunnitelmatyö on tehty yhteistyössä ammatillisten neuvottelukuntien kanssa.”

Työelämätarpeiden huomioon ottaminen liitettiin opiskelijoiden työllistymismahdollisuuksiin, ennakoititietojen hankkimiseen, aloituspaikkojen kohdentamiseen ja koulutuksen vetovoimaisuuteen. Esimerkiksi mainittiin: ”Opiskelijan kotipaikkakunnan työllistymismahdollisuudet ja niihin liittyvät tarpeet on otettu huomioon siten, että on järjestetty työssäoppimisjaksoja kotipaikkakunnalla.” Samoin jotkut koulutuksen järjestäjät hakivat paikallisen työelämätarpeiden kuvaamaa tietoa alueellisista kehittämisstrategioista.

5.4 Opetussuunnitelmatyön resursointi

Opetushallitus (2000) on määrännyt ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelman ja näyttötutkinnon perusteissa sen, mitä asioita opetussuunnitelman tulee sisältää. Määräysten perusteella opetussuunnitelmat ohjaavat laajasti koko ammatillisen koulutuksen järjestämistä. Tämä tulisi näkyä myös resurssien jakamisen perusteissa. Tässä seurannassa koulutuksen järjestäjiltä kysyttiin, miten he olivat jakaneet resursseja opetussuunnitelmatyöhön (kysymys 16). Kysymyksessä tiedusteltiin opetussuunnitelmatyöhön osallistuneiden henkilöiden lukumääriä ja sitä, olivatko he ulkopuolisia asiantuntijoita vai oppilaitosten opettajia tai vastaavia henkilöitä. Lisäksi haluttiin tietää henkilöiden palkkausperusteet (määräaikaisuus, palkkio, vapautettu opetustyöstä ja suunnitelmatyö oman työn ohella). Lisäksi kysyttiin, miten paljon tunteja työhön oli käytetty. Edellä kuvatut asiat kysyttiin erikseen sekä opetussuunnitelmien yhteisistä että tutkintokohtaisista osista. Liitetaulukossa (17) kuvataan opetussuunnitelmatyössä käytettyjä henkilöresursseja.

Seurantaan vastanneiden koulutuksen järjestäjien edustajilla eivät opetussuunnitelmatyöhön varatut resurssit olleet kovin hyvin tiedossa, sillä vastausten määrät kysymyksen eri osioihin vaihtelivat 8–116. Eniten vastauksia tuli opettajien ja koulutusjohtajien opetussuunnitelmatyöhön osallistumiseen oman työn ohella. Oman työn ohella oli vastanneiden koulutuksen järjestäjien opettajista ja koulutusjohtajista yhteisiä osia tehnyt 1 112 henkilöä ja koulutuksen järjestäjittäin henkilömäärä oli vaihdellut 1–83 henkilöön. Vastaavasti tutkintokohtaisissa osissa henkilölukumäärä oli ollut 2–619 ja yhden koulutuksen järjestäjien osallistujalukumäärien vaihtelu oli 1–171 henkilöä. Koulutuksen järjestäjistä (n = 77) ilmoitti opettajien ja koulutusjohtajien osallistuneen opetussuunnitelmatyöhön palkkioperustaisesti yhteisissä osissa 353 ja tutkintokohtaisissa osissa 2 457 henkilöä.

Opetussuunnitelmatyön resursointia tarkastellaan käytettyjen tuntien mukaan liitetaulukossa (18). Tuntimäärät yhteisten osien osalta olivat 17 022 ja tutkintokohtaisten osissa 58 877 tuntia. Kun tämän jakaa toimintaan osallistuneiden henkilöiden lukumäärällä, tulee yhdelle henkilölle tuntiresursseja yhteisten osien osalta 15 ja tutkintokohtaisissa osissa 22 tuntia. Koulutuksen järjestäjistä puolet ilmoitti opettajien ja koulutusjohtajien tehneen opetussuunnitelmatyötä palkkioperustaisesti. Näin käytetyt tuntiresurssit olivat keskimäärin yhden henkilön osalta 20 ja 21 tuntia.

Koulutuksen järjestäjät (n = 33) täydensivät opetussuunnitelmatyön resurssinkäyttöä avovastauksilla. Edellä kuvattujen osallistujien lisäksi opetussuunnitelmatyöhön olivat osallistuneet oppilaitoksen johto, rehtorit, työelämän edustajat, opiskelijat ja toimistohenkilöstö. Opetussuunnitelmia oli laadittu lisäksi seuraavin tavoin:

- ”Talkoilla”.
- ”Johdon työaika merkittävä osuus”.
- ”Kokonaisuutena mahdoton arvioida, kyseessä iso työ”.
- ”Käytettyjä tuntimääriä opettajien työnosalta ei ole kirjattu”.
- ”Koulutusalat tai -tiimit pitäneet opetussuunnitelmapäiviä, keskimäärin kaksi päivää/tiimi kaikki opettajat”.

5.5 Opetussuunnitelmien julkaiseminen ja käyttö

Ammatillisen koulutuksen asetuksessa (811/98, 3§) säädetään, että koulutuksen järjestäjien tulee tiedottaa järjestämästään koulutuksesta. Tässä seurannassa haluttiin koulutuksen järjestäjän tiedottamisesta tietää se, miten opetussuunnitelma oli julkaistu ja saatavissa eri henkilöiden käyttöön (lomakkeen kysymykset 13 ja 14). Taulukossa 9 esitellään tilannetietoa opetussuunnitelmien julkaisumuodoista.

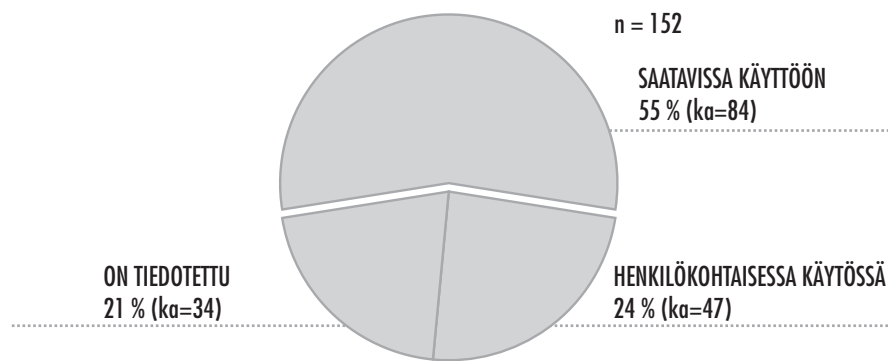
Taulukko 9. Opetussuunnitelmien julkaisumuodot.

Julkaisumuoto	Yhteinen osa n	Kaikki tutkinto- kohtaiset osat n	Osa tutkinto- kohtaisista osista n
Painettu/monistettu	135	135	24
Intranetissä	54	49	10
Internetissä	15	16	18
Ei ole julkaistu	7	6	4
Muu	6	6	1

Niistä koulutuksen järjestäjistä, joilla opetussuunnitelmat olivat laadittuina, valtaosa oli joko painanut tai monistanut opetussuunnitelmien yhteiset tai tutkintokohtaiset osat. Kolmanneksella koulutuksen järjestäjistä yhteiset osat olivat Intranetissä. Huomattavasti harvemmin yhteiset osat olivat Internetissä. Muutamalla koulutuksen järjestäjällä opetussuunnitelmien yhteiset ja tutkintokohtaiset osat olivat julkaisematta.

Muutamit koulutuksen järjestäjät täydensivät avovastauksella opetussuunnitelmien julkaisumuotoja. Useimmiten mainittiin julkaisumuotona oppilaitoksen sisäinen verkko. Lisäksi oli mainintoja siitä, että opetussuunnitelmaa oltiin parhaillaan siirtämässä joko Intra- tai Internetiin. Opetussuunnitelmista mainittiin olevan myös tiivistelmiä opiskelijoiden opinto-oppaissa ja niitä jaettiin monisteena opiskelijoille.

Seurannassa kysyttiin myös, millä tavoin opetussuunnitelman voi saada käyttöön. Opetussuunnitelmien saatavuutta tarkastellaan keskiarvoina (ka) ja prosenttilukuina kuviossa 10.

Kuvio 10. Opetussuunnitelmien saatavuus.

Useimmiten koulutuksen järjestäjien opetussuunnitelmat olivat opettajien käytössä. Lähes yhtä usein opetussuunnitelmat olivat opinto-ohjaajien ja oppilaitoksen johdon henkilökohtaisessa käytössä (liitetaulukko 16). Muita opetussuunnitelmaa käyttäviä tahoja olivat paikalliset lukiot, työpaikkaohjaajat ja työnantajat, muut ammatilliset oppilaitokset, työvoimatoimistot, alueen peruskoulut ja TE-keskukset. Puolet koulutuksen järjestäjistä ilmoitti, että opetussuunnitelmat olivat opiskelijoiden henkilökohtaisessa käytössä. Kolmannes koulutuksen järjestäjistä ilmoitti tiedottaneensa opetussuunnitelmista opiskelijoille. Oppilaitoksen ulkopuolisista tahoista juuri kukaan ei ollut opetussuunnitelmia henkilökohtaisessa käytössä.

Moni koulutuksen järjestäjä täydensi avovastauksilla opetussuunnitelmien saatavuustietoja. Opetussuunnitelmia oli kirjastoissa ja opetussuunnitelmat saattoi ostaa henkilökohtaiseen käyttöön. Opetussuunnitelmasta oli myös tiedotettu opiskelijoiden vanhemmille, oppisopimustoimistoille, työpaikoille, järjestöille, ammattikorkeakouluille ja muille korkeakouluille, kunnan tai valtion viranomaisille, kuntoutusyksiköille, varuskunnille ja vankiloille.

5.6 Opetussuunnitelmat opiskelijoiden ohjaamisessa

Ammatillisen koulutuksen laissa (630/1998) korostetaan opiskelijoiden oikeuksia ja velvollisuuksia. Opiskelijoita koskevia tietoja esiintyy lähes jokaisessa kyselyn kysymyksessä, mutta suoraan opintoihin kohdistuneita kysymyksiä olivat opiskelijoiden opinto-ohjaus opetussuunnitelman mukaiseen opetukseen, opiskelijoiden mahdollisuudet opintojen valintoihin, tilannetieto henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman laatimisesta ja hyväksilukujen heijastumisesta opinto-aikaan.

5.6.1 Opiskelijoiden ohjaaminen opetussuunnitelman käyttöön

Opiskelijalla on oikeus saada opetusta ja hänellä on oikeus opiskeluajan vaihteluun aikaisempien opintojen hyväksi lukemisten perusteella. Opiskelijoita tulee myös kuulla opiskeluun liittyvissä asioissa (630/98). Opetussuunnitelman uudistuksen seurannassa koulutuksen järjestäjiltä kysyttiin sitä (kysymys 15), miten he olivat ohjanneet opiskelijoita opetussuunnitelmien käytössä. Asiaa kysyttiin avokysymyksellä, johon kaikki seurantaan osallistuneet koulutuksen järjestäjät (n = 153) vastasivat.

Opiskelijoita ohjattiin opetussuunnitelman käytössä seuraavasti:

- koulutuksen alkuvaiheessa ja opintojaksojen alkaessa
- henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman (hops) laadintatilanteissa.

Opetussuunnitelmista tiedotettiin opintojen alkuvaiheessa orientointiviikolla ja opintojaksojen alussa opetuksesta vastaava opettaja kävi läpi opintojaksojen sisällöt, tavoitteet ja arvioinnin perusteet. Opintojen ohjausta järjestettiin myös edellä kuvattujen tilanteiden lisäksi lukuvuoden tai -kauden alussa tai tarvittaessa. Ohjaajina toimivat opinto-ohjaajat ja opettajat. Opiskelijoilla oli mahdollisuus saada käyttöön tai omaksi kirjoitettu opetussuunnitelma. Usein opetussuunnitelmista oli opinto-oppaassa lyhennelmiä tai opiskelijat saivat itselleen opetussuunnitelmien tiivistelmiä. Muutama mainitsi opetussuunnitelmien olevan verkossa opiskelijoiden käytössä.

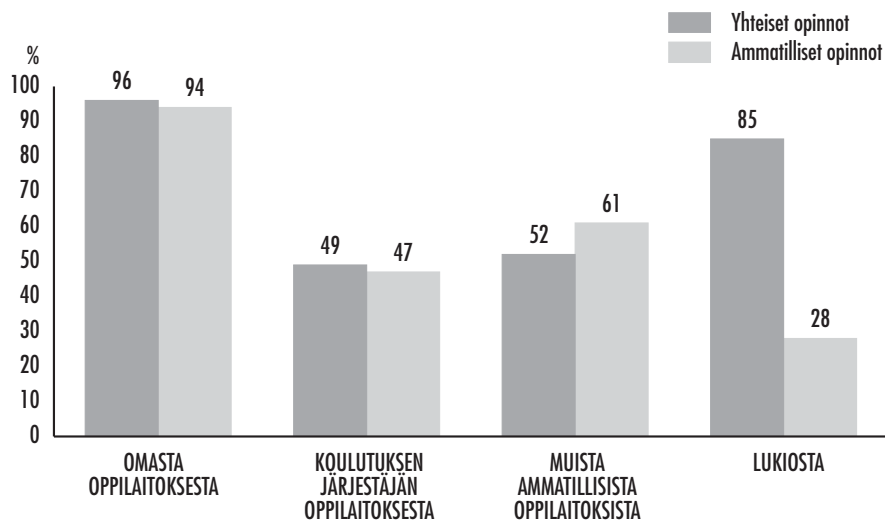
Kolmannes koulutuksen järjestäjistä mainitsi, että opiskelijoille laaditaan henkilökohtaiset opiskelusuunnitelmat, joita tehdessä opetussuunnitelmia käytetään lähteenä. Opiskelijoiden henkilökohtaisten opiskelusuunnitelmien laatimiseen liitettiin henkilökohtaista tai ryhmä-ohjausta. Ohjaajina olivat useimmiten opinto-ohjaajat (hops-keskusteluissa ja opo-tunneilla). Opetussuunnitelmia käytettiin myös arvioitaessa opiskelijoiden opintojen hyväksilukemisia, valinnaisia ja vapaasti valittavia opintoja ja opiskelijoiden opetussuunnitelmapalautteiden antotilanteissa. Muutama koulutuksen järjestäjä mainitsi opetussuunnitelmien käytöstä suunniteltaessa työssäoppimisjaksoja, henkilökohtaisia portfolioita ja näyttöjä.

Opiskelijoiden ohjaajat koostuivat opinto-ohjaajien lisäksi etupäässä oppilaitoksen eri tehtävissä toimivista opettajista ”ryhmävastaava, -ohjaaja, tutor-opettaja, luokanvalvoja ja erityisopettaja”. Opettajien lisäksi ohjausta tekivät rehtorit, koulutusjohtajat, -suunnittelijat, tukipalveluhenkilöt ja toimistosihiteerit. Kaksi koulutuksen järjestäjää mainitsi vanhempien osallistuvan opiskelijoiden opetussuunnitelmien ohjaustilanteisiin.

5.6.2 Opiskelijoiden mahdollisuudet yksilöllisiin valintoihin

Ammatillisen koulutuksen laissa (630/98) asetetaan tavoitteeksi opiskelijoiden kehittyminen hyväksi ja tasapainoisiksi ihmisiksi ja yhteiskunnan jäseniksi. Muita tavoitteita ovat sellaiset tiedot ja taidot, jotka ovat tarpeellisia jatko-opintojen, harrastusten sekä persoonallisuuden monipuolisen kehittämisen kannalta. Opiskelijoiden erilaisia valintamahdollisuuksia tiedusteltiin kysymyksessä 21. Valitsivatko opiskelijat ammatillisia opintoja vai lukiopintontoja vai molempia ja mistä oppilaitoksista? Kuviossa 11 esitetään opiskelijoiden valintamahdollisuudet prosenttilukuina.

Seurantaan osallistuneiden koulutuksen järjestäjien opiskelijoilla oli ollut erinomaiset mahdollisuudet valita yhteisiä ja ammatillisia opintoja omasta oppilaitoksesta sekä yhteisiä opintoja lukioista. Lähes puolet opiskelijoista oli voinut valita yhteisiä ja ammatillisia opintoja koulutuksen järjestäjän muista oppilaitoksista. Sitä vastoin edellistä hieman paremmat mahdollisuudet opis-

Kuvio 11. Opiskelijoiden opintojen valintamahdollisuudet eri oppilaitoksista.

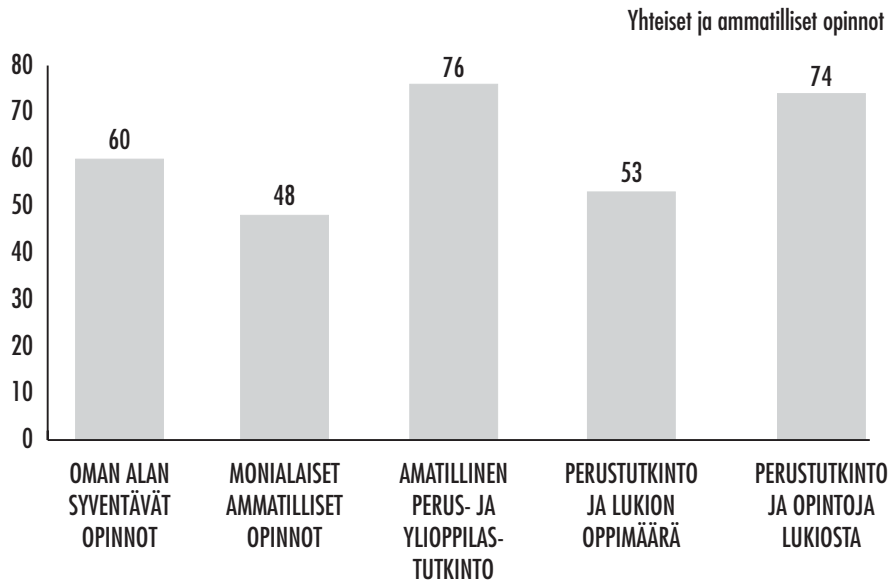
kelijoilla oli ollut mahdollisuus valita opintoja muista ammatillisista oppilaitoksista.

Samassa kysymyksessä (21) pyydettiin vastauksia siitä, miten opiskelijat olivat valinneet opintojaan lukuvuonna 2001–2002. Valinnat olivat suuntautuneet etupäässä omaan oppilaitokseen ja lukioihin. Yhteisiä opintoja oli valinnut 51 899 ja ammatillisia opintoja 52 040 opiskelijaa omasta oppilaitoksesta. Yhteisiä opintoja lukioista oli valinnut 4 261 opiskelijaa. Valinnat olivat jääneet vähäisiksi koulutuksen järjestäjien muista oppilaitoksista tai muista ammatillisista oppilaitoksista. (Ks. liitetaulukko 12.)

Opiskelijoiden valintamahdollisuuksien kohdentumista eri tutkintoihin ja opintoihin käsitellään kuviossa 12.

Koulutuksen järjestäjistä kolme neljästä oli tarjonnut opiskelijoille mahdollisuuden suorittaa samanaikaisesti ammatillinen perus- ja ylioppilastutkinto tai viimeksi mainitun asemasta opintoja lukioista. Yli puolella opiskelijoista oli ollut mahdollista valita oman alan syventäviä opintoja. Vastanneista koulutuksen järjestäjistä puolet ilmoitti, että opiskelijat olivat voineet valita monialaisia ammatillisia opintoja.

Oman alan syventäviä opintoja oli valinnut 14 429 opiskelijaa. Viimeksi mainitusta opiskelijamäärästä valtaosa opiskeli suurten koulutuksen järjestäjien oppilaitoksissa. Esitettyyn kysymysosioon vastasi alle puolet suurista koulutuksen järjestäjistä. Opiskelijoista 3 535 oli suorittanut ammatillisen perustutkinnon ja ylioppilastutkinnon lukuvuonna 2001–2002. Kaksoistutkinnon suorittaneista opiskelijoista valtaosa oli opiskellut suurten koulutuksen järjestäjien oppilaitoksissa. Yhteisiä opintoja lukioista oli valinnut 4 261 opiskelijaa, ja näistä valtaosa oli opiskellut suurten koulutuksen järjestäjien oppilaitoksissa.

Kuvio 12. Opiskelijoiden valintamahdollisuuksien kohdentuminen.

(Ks. liitetaulukko 19.) Näitä tuloksia tarkastellessa on syytä muistaa, että yli puolet koulutuksen järjestäjistä jätti vastaamatta opiskelijoiden valintoja ja lukumääriä koskeviin kysymyksiin.

5.6.3 Opiskelijoiden henkilökohtaiset opiskelusuunnitelmat (hops)

Opetushallituksen (2000) vahvistamissa opetussuunnitelman perusteissa suositetaan, että kaikille opiskelijoille tehdään henkilökohtaiset opiskelusuunnitelmat. Taulukossa 10 kuvataan koulutuksen järjestäjien näkemyksiä henkilökohtaisten opiskelusuunnitelmien laadintatilanteesta (kysymys 22).

Taulukko 10. Opiskelijoiden henkilökohtaisten opiskelusuunnitelmien (hops) laadintatilanne.

hops	Kyllä		Ei		Yhteensä	
	n	%	n	%	n	%
Kaikille opiskelijoille	89	61	58	39	147	100
Osalle opiskelijoista	72	61	46	39	118	100
Ryhmäkohtaisesti	44	38	71	62	115	100
Erityisopiskelijoille	115	91	11	9	126	100
Ei kenellekään	2	2	85	98	87	100
Keskiarvo n %	64	51	54	49	119	100

Lähes kaksi kolmesta koulutuksen järjestäjästä laati kaikille opiskelijoille henkilökohtaiset opiskelusuunnitelmat. Saman verran laadittiin opiskelusuunnitelmia osalle opiskelijoista. Yhdeksän kymmenestä koulutuksen järjestäjästä ilmoitti laativansa henkilökohtaiset opiskelusuunnitelmat erityisopiskelijoille. Ryhmäkohtaisia opiskelusuunnitelmia laadittiin vähiten. Samassa kysymyksessä tiedusteltiin koulutuksen järjestäjien näkemyksiä henkilökohtaisten opiskelusuunnitelmien tarpeellisuudesta (taulukko 11).

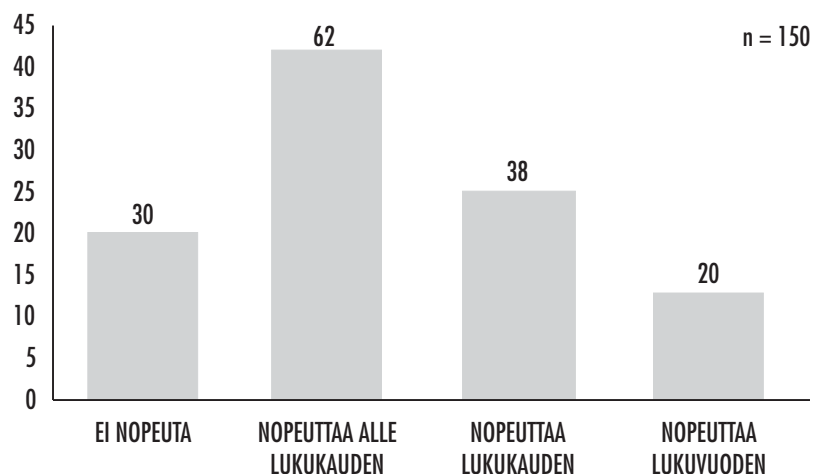
Taulukko 11. Opiskelijoiden henkilökohtaisten opiskelusuunnitelmien (hops) tarpeellisuus.

hops	Kyllä		Ei		Vastaukset yhteensä	
	n	%	n	%	n	%
Välttämättömiä	112	83	23	17	135	100
Tarpeellisia	101	93	8	7	109	100
Tarpeettomia	0	0	91	100	91	100
Keskiarvo n %	71	59	41	41	112	100

Opiskelijoiden henkilökohtaisia opiskelusuunnitelmia pidettiin tarpeellisena tai välttämättömänä. Sitä vastoin tarpeettomana niitä ei pitänyt kukaan.

5.6.4 Hyväksilukemisen vaikutus opintoaikaan

Opintojen laajuudet on vahvistettu asetuksessa (A 811/98) ja opintojen hyväksilukemisesta ja opiskeluaajasta laissa ammatillisesta koulutuksesta (L 630/98). Edellä mainitun lain perusteella ammatillisen koulutuksen opiskelijoilla on mahdollisuus liittää tutkintoonsa myös aikaisemmin suorittamiaan opintoja. Valtioneuvosto (VnP 213/1999) ja opetusministeriö (5/011/1999) ovat määrittelleet eri perustutkintojen laajuudeksi 120 opintoviikkoa (ov). Koulutuksen järjestäjiltä tiedusteltiin (kysymys 25), miten opiskelijoiden aikaisempien opintojen hyväksilukemiset ovat heijastuneet opiskelijoiden opiskelu-aikaan (kuvio 13).

Kuvio 13. Hyväksilukemisten vaikutus opintoaikaan.

Koulutuksen järjestäjistä 41 % (62) ilmoitti, että hyväksilukeminen nopeuttaa opiskelijoiden opintoja alle lukukauden. Viidesosa (20 %) ilmoitti, ettei hyväksilukeminen nopeuta opintoja lainkaan ja 13 % (20) koulutuksen järjestäjistä ilmoitti opintojen nopeutuvan lukuvuodella.

Viidesosa koulutuksen järjestäjistä kuvasi sanallisesti opiskelijoiden opintojen nopeuttamismahdollisuuksia. Useimmiten näissä vastauksissa todettiin, että ylioppilastutkinnon suorittanut opiskelija voi nopeuttaa opintojaan yhden lukuvuoden. Lisäksi oli mainintoja: ”Pienessä oppilaitoksessa opetusta ei ole mahdollista toteuttaa jatkuvana tarjontana, kurssit toteutetaan kerran lukuvuodessa.” Samoin kommentoitiin opintojen nopeuttamisen olevan opiskelijasta itsestään kiinni: ”Riippuu opiskelijan omista valinnoista ja halusta.” Kuitenkin mainittiin myös: ”Riippuu tutkinnosta ja työjärjestysteknisistä asioista.”

5.7 Opetussuunnitelmien sisältö

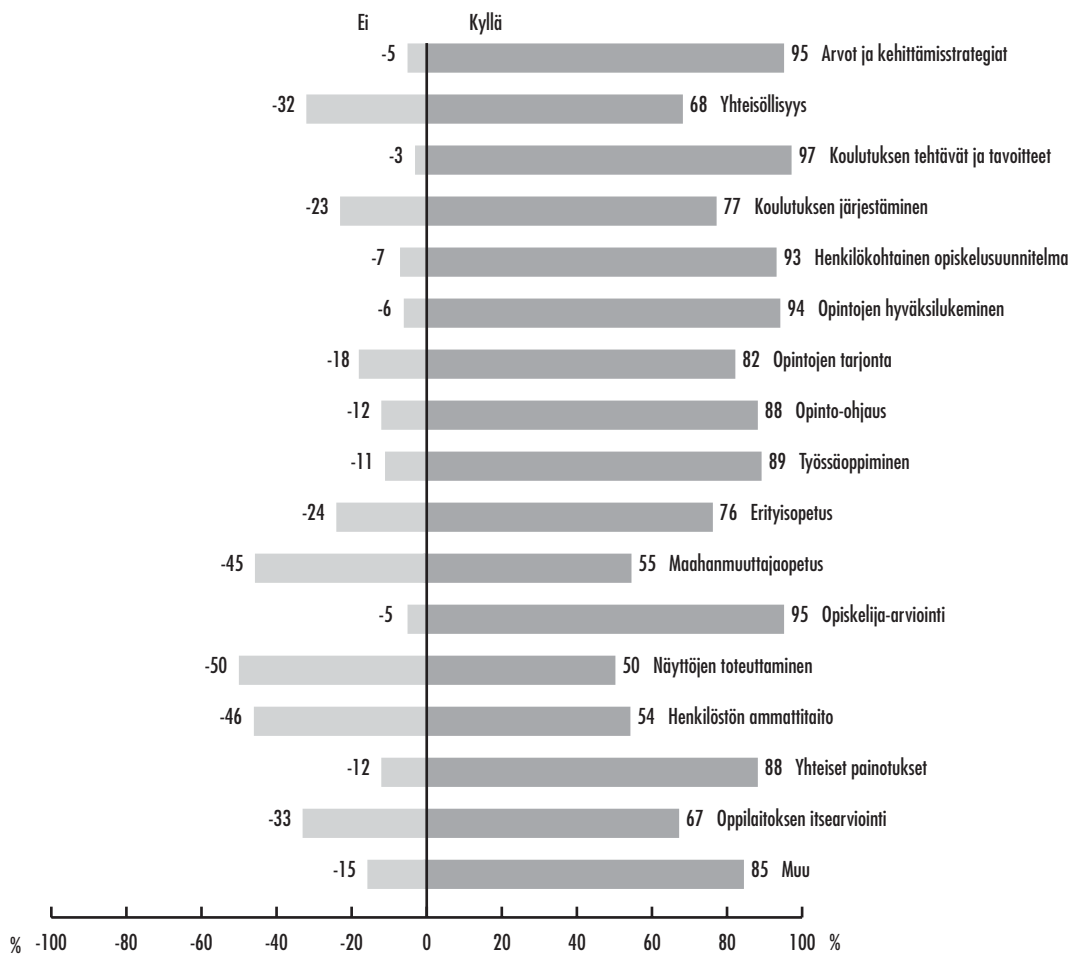
Ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelman ja näyttötutkinnon perusteet määräävät opetussuunnitelman sisältöä (Opetushallitus 2000). Koulutuksen järjestäjiltä kysyttiin Opetushallituksen antamien määräysten mukaisen sisältöjen sijoittamista paikallisiin opetussuunnitelmiin. Kysymyksiin (kysymykset 17 ja 19) vastattiin vaihtoehdoin kyllä tai ei. Koulutuksen järjestäjät täydensivät (kysymyksissä 18 ja 20) paikallisiin opetussuunnitelmiin tehtyjä sisältöratkaisuja.

5.7.1 Opetussuunnitelmien yhteisen osan sisältö

Opetussuunnitelmien yhteisten osien sisältökysymykset oli laadittu opetussuunnitelman valtakunnallisten perusteiden sisältöä mukaillen (Opetushallitus 2000, luku 6). Lähes kaikki koulutuksen järjestäjät vastasivat yhteisiä osia koskeviin kysymyksiin. Kuviossa 14 tarkastellaan yhteisten osien sisältöalueita prosenttilukuina. Prosenttiluvut on muodostettu kyllä- (+) ja ei- (-) vastausten summista.

Yli puolet vastanneista koulutuksen järjestäjistä oli sisällyttänyt kaikki kyselyssä mainitut sisällöt opetussuunnitelmien yhteisiin osiin. Suurin osa koulutuksen järjestäjistä vastasi sisällyttäneensä t yhteisiin osiin arvot ja kehittämistrategiat, koulutuksen tehtävät ja tavoitteet sekä ohjeet opiskelijoille henkilökohtaisista opiskelusuunnitelmista, opintojen hyväksi lukemisista, opinto-ohjauksesta, työssäoppimisesta ja opiskelija-arvioinneista. Yhteisiin osiin oli sijoitettu myös tiedot yhteisten opintojen painotuksista.

Lähes puolet koulutuksen järjestäjistä oli jättänyt opetussuunnitelmien yhteisistä osista pois suunnitelmat näyttöjen ja maahanmuuttajaopetuksen järjestämisestä sekä henkilöstön ammattitaidon kehittämisestä. Kolmannes koulutuksen järjestäjistä oli jättänyt yhteisistä osista pois yhteisöllisyyttä ja oppilaitoksen itsearviointia koskevat suunnitelmat. Neljännekseltä koulutuksen

Kuvio 14. Opetussuunnitelmien yhteisten osien sisältö.

järjestäjistä puuttui yhteisistä osista koulutuksen järjestämistä ja erityisopetusta koskevat suunnitelmat. Lähes yhtä monelta koulutuksen järjestäjältä puuttui opintojen tarjontaa koskevat yhteistyösopimukset muiden koulutuksen järjestäjien kanssa.

Viidennes koulutuksen järjestäjistä oli sisällyttänyt myös muita sisältöjä yhteisiin osiin. Näitä olivat tietostrategia-, työturvallisuus- ja työsuojelusuunnitelmat. Muutama koulutuksen järjestäjä ilmoitti liittäneensä yhteiseen osaan tietoja opiskelijavalinnoista, tukipalveluista, kansainvälistymissuunnitelmista, ja opetuksen laatu järjestelmistä. Yksi koulutuksen järjestäjä kommentoi: ”Opetussuunnitelman yhteisessä osassa on mietitty oppilaitoksen profiloitumista pk-yrittäjyyteen” ja ”aikuiskoulutuksen toteuttamista oppilaitoksessa.”

Seurannassa tiedusteltiin (kysymys 18) koulutuksen järjestäjiltä sitä, miksi he eivät olleet jotain edellä mainittua sisältöä liittäneet opetussuunnitelmien yhteisiin osiin. Kaksi kolmannesta koulutuksen järjestäjistä perusteli ratkaisujaan taulukon 12 mukaisesti.

Taulukko 12. Opetussuunnitelmien yhteisistä osista poisjätetyt sisällöt.

Sisällöistä poisjätetyt osiot	Perustelut
Työssäoppimisen järjestämissuunnitelmat Näyttöjen toteuttamissuunnitelmat Maahanmuuttajien opetuksen järjestämissuunnitelmat Henkilöstön ammattitaidon kehittämissuunnitelmat Oppilaitoksen itsearviointisuunnitelmat	Käytössä erillinen suunnitelma Sisältö ei ollut tarpeellinen Sisältö oli valmisteltavana Sisältöä uusittiin

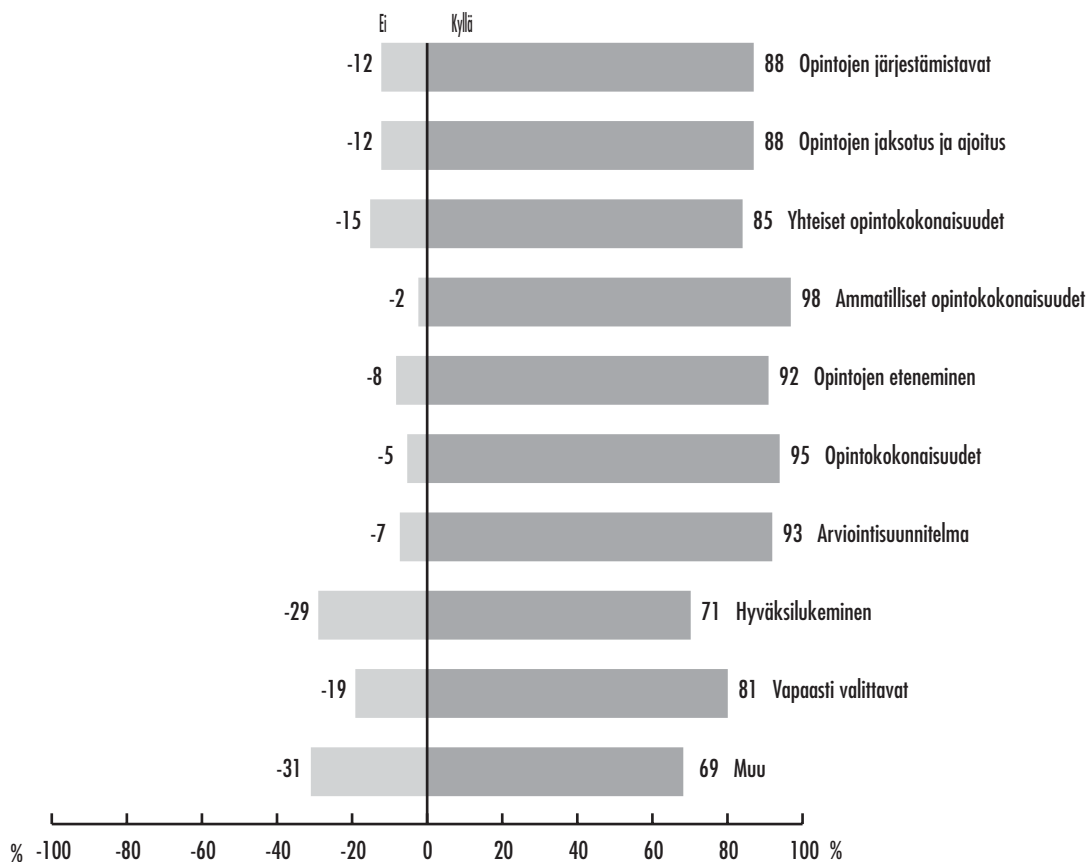
Edellä kuvatut suunnitelmat oli jätetty pois opetussuunnitelmien yhteisistä osista, koska niistä oli tehty erillisiä suunnitelmia, suunnitelmat oli liitetty tutkintokohtaisiin osiin tai kyseinen suunnitelma koettiin tarpeettomaksi. Asiaa täsmennettiin: ”Henkilöstön kehittämissuunnitelma liittyy laatujärjestelmään” ja ”Ei työssäoppimisen järjestämissuunnitelmaa, koska se on tutkintokohtaisissa opetussuunnitelmissa.” Näyttöjen toteuttamissuunnitelmasta todettiin, että se ei ollut vielä ajankohtainen. Maahanmuuttajien opetuksen järjestämissuunnitelman todettiin olevan tarpeeton, koska koulutuksen järjestäjän oppilaitoksissa ei ollut maahanmuuttajaopiskelijoita. Nämä vastaajat mainitsivat, että yksittäisille maahanmuuttajaopiskelijoille tehdään henkilökohtainen opiskelusuunnitelma yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. Yhteisten osien sisältövalintoja perusteltiin seuraavasti:

”Osasta edellä mainittuja asioita olemme tekemässä erillistä suunnitelmaa kuten opinto-ohjauksen ja erityisopetuksen suunnitelmat. Toisaalta erilaisten suunnitelmien tekeminen vaatii huomattavaa työpanosta. Olemme suunnanneet resurssimme opetustyöhön ja opiskelijoiden kanssa työskentelyyn, joten erilaisten suunnitelmien tekemiseen on niukalti aikaa”.

Yhteisiä osia oltiin paraikaa uudistamassa, ja perusteluissa mainittiin, että uudistettuun opetussuunnitelmaan lisätään puuttuvat suunnitelmat. Kolme koulutuksen järjestäjää totesi: ”Opetushallituksen antamat ohjeet olivat puutteelliset”. Kaksi koulutuksen järjestäjää ilmoitti, ettei heillä ole opetussuunnitelmien yhteistä osaa.

5.7.2 Opetussuunnitelmien tutkintokohtaisten osien sisältö

Opetussuunnitelmien tutkintokohtaisten osien sisältöä tiedusteltiin (kysymys 19) opetussuunnitelman perusteiden sisältöjen mukaisesti (Opetushallitus 2000, luku 6). Lähes kaikki koulutuksen järjestäjät vastasivat kysymykseen. Tulokset esitetään kuviossa 15 prosenttilukuina, joka on otettu kysymysosoiden summista (kyllä +, ei -).

Kuvio 15. Opetussuunnitelmien tutkintokohtaisten osien sisältö.

Koulutuksen järjestäjistä keskimäärin yhdeksän kymmenestä oli sisällyttänyt tutkintokohtaisiin osiin tietoja opintojen järjestämistavoista, opintojen jaksotuksista ja ajoituksista, yhteisistä ja ammatillisista opintokokonaisuuksista, opintojen etenemisestä, opintokokonaisuuksista ja opiskelijoiden arvioinnista.

Kolmannes koulutuksen järjestäjistä oli jättänyt tutkintokohtaisista osista pois suunnitelman opiskelijoiden aiempien opintojen hyväksilukemisesta. Viimeksi mainitun asian yhdeksän kymmenestä koulutuksen järjestäjästä oli sisällyttänyt yhteisiin osiin (ks. kuvio 14). Pieni osa koulutuksen järjestäjistä ilmoitti sisällyttäneensä tutkintokohtaisiin osiin tietoja oppimateriaaleista ja -kirjallisuudesta, opintojen suorittamistavoista, virtuaalikoulutarjontoista ja työssäoppimisprosesseista.

Koulutuksen järjestäjiltä kysyttiin perusteluita tutkintokohtaisten osien sisältöratkaisuihin (kysymys 20). Koulutuksen järjestäjistä puolet vastasi kysymykseen. Tutkintokohtaisten sisältöjen poikkeamissa useimmiten viitattiin siihen, että puuttuvat sisällöt olivat yhteisissä osissa tai niistä oli erilliset suunnitelmat. Viimeksi mainittuja olivat vuosisuunnitelmat sekä opintojen

ajoitus- ja jaksotussuunnitelmat. Kaksi koulutuksen järjestäjää viittasi Intranet- ja Internet-tiedostoihinsa. Muina asiakirjoina olivat henkilökohtaiset opetuslusuunnitelmat (hops), opintojen järjestämistä koskevat suunnitelmat (hojks) ja suunnitelmat yhteistyöstä lukioiden kanssa.

5.8 Opetussuunnitelmien merkitys opetuksen järjestelyissä

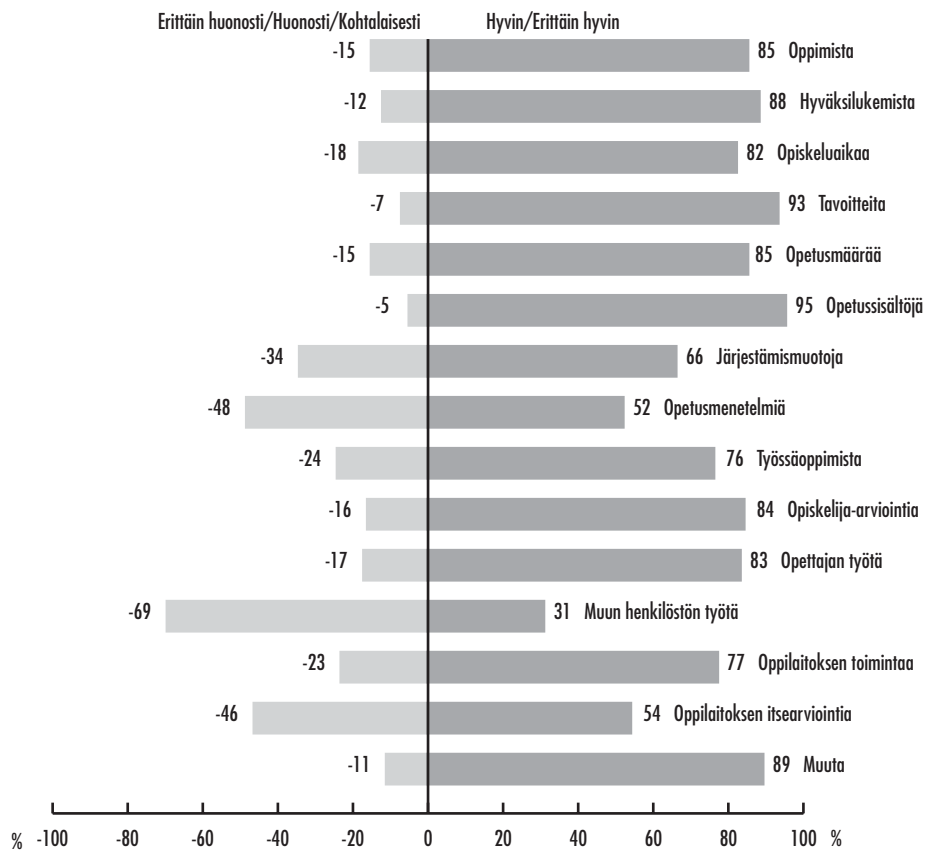
Laissa (630/98) ammatillisesta koulutuksesta korostuu opetussuunnitelmien merkitys opetusta ohjaavana asiakirjana. Kyselyssä selvitettiin opetussuunnitelmien ohjaavuutta opetuksessa sekä opetuksen järjestämismuotoja, opetusmenetelmiä ja opetussuunnitelmien kehittämistä.

5.8.1 Opetussuunnitelmien ohjaavuus opetuksessa

Ammatillisessa koulutuksessa opetusta ohjaa koulutuksen järjestäjän hyväksymä opetussuunnitelma (L 630/98). Opetushallitus (2000) määrittelee, että opetussuunnitelmassa on huolehdittava opiskelijoiden oikeudesta riittävään opetukseen ja ohjaukseen. Seurannassa haluttiin tietää koulutuksen järjestäjien näkemyksiä siitä, miten opetussuunnitelmat olivat ohjanneet opiskelijoiden oppimista, opetusta ja oppilaitoksen toimintaa (kysymys 23). Kuviossa 16 esitetään tulokset prosenttilukuina. Nämä kuvaavat tulosta siten, että erittäin hyvin/hyvin muodostavat positiivisen (+) ja kohtalaisesti, huonosti ja erittäin huonosti negatiivisen (-) prosenttiluvun kysymysosoiden summista. Kysymyksen eri osiin vastasivat lähes kaikki seurantaan osallistuneet koulutuksen järjestäjät.

Vähintään kahdeksan kymmenestä koulutuksen järjestäjästä oli sitä mieltä, että opetussuunnitelmat olivat ohjanneet erittäin hyvin tai hyvin oppimista, opintojen hyväksilukemista, opiskeluaikaa, tavoitteita, opetuksen määrää ja opetussisältöjä, opiskelija-arviointia, opettajan työtä erittäin hyvin tai hyvin.

Melko heikosti opetussuunnitelmat olivat ohjanneet oppilaitoksen muun henkilöstön työtä. Lähes puolet vastaajista koki, että opetussuunnitelmat olivat ohjanneet heikosti opetusmenetelmiä ja oppilaitoksen itsearviointia. Kolmannes koulutuksen järjestäjästä näki opetussuunnitelmien ohjanneen heikosti opetuksen järjestämismuotoja. Neljännes koulutuksen järjestäjästä näki, että opetussuunnitelmat olivat ohjanneet heikosti opiskelijoiden työssäoppimista, opintojen hyväksilukemisia ja oppilaitosten toimintaa. Liitetaulukossa 20 esitetään yksityiskohtaiset tulokset opetussuunnitelmien opetuksen ohjaavuudesta.

Kuvio 16. Opetussuunnitelmien ohjaavuus.

5.8.2 Opetuksen järjestämis- muodot ja opetusmenetelmät

Koulutuksen järjestäjiltä tiedusteltiin (kysymys 24) avokysymyksellä sitä, miten he olivat järjestäneet opetuksen jaksotukset, järjestämis-
muodot ja opetusmenetelmät. Lähes kaikki seurantaan osallistuneet koulutuksen järjestäjät vastasivat esitettyyn kysymykseen. Kolmannes koulutuksen järjestäjistä toteutti 5-jaksojärjestelmää. Tämä oli koko kunnan opetustyötä ohjaava toimintatapa: ”Kunnassa on käytössä 5-jaksojärjestelmä, jonka mukaan myös meidän toimintamme jaksottuu, koska käytämme kunnan opettajia yleisaineiden opetuksessa.” Viidennes koulutuksen järjestäjistä ilmoitti käytössä olevan 6-jaksojärjestelmän. Muita jaksolukuja esiintyi vähäisesti. Muutama koulutuksen järjestäjä ilmoitti järjestävänsä koulutusta lukuvuosi- tai lukukausiperusteisesti.

Vajaa viidennes koulutuksen järjestäjistä ilmoitti opetuksen järjestämisestä tarkat luvut lähi- ja etäopetuksena. Kokonaisuudessaan lähiopetuksen määrät vaihtelivat 24–35 tuntia viikossa. Joissakin vastauksissa mainittiin, että lähiopetuksen määrää porrastetaan vuosiluokkien mukaisesti. Työssäoppimisjaksot olivat kokonaispituudeltaan useimmiten 20 opintoviikkoa, mutta joitakin

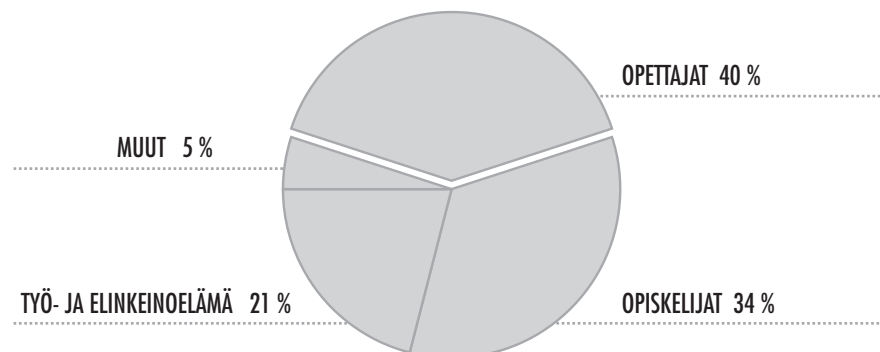
mainintoja oli 30 opintoviikon työssäoppimisjaksojen kokonaispituudesta. Työssäoppimista porrastettiin siten, että ensimmäisenä opiskeluvuotena työssäoppimisjaksot olivat lyhyitä (2–4) viikkoa ja viimeisenä vuotena edellistä pidempiä tai työssäoppimisen painopistettä oli siirretty viimeiseen lukuvuoteen.

Koulutuksen järjestäjät vastasivat kysymykseen opetusmenetelmistä melko vaihtelevasti. Kuitenkin vastauksissa näkyi se, että opetusmenetelmistä päättäminen oli jätetty opettajien ratkaistavaksi. Esimerkiksi mainittiin, että ”opetusmenetelmät ovat oppiainekohtaisia ratkaisuja, joita ei ole kovin tarkkaan opetussuunnitelmaan kirjattu”. Kommenteissa näkyi myös se, että opetusmenetelmiä oli pyritty monipuolistamaan: ”Opetusmenetelminä käytetään luentoja, ryhmätöitä, projektityömuotoja ja verkon kautta suoritettavia kursseja.” Vastauksissa oli joitakin mainintoja opiskelusta tapausesimerkkien avulla ja ongelmalähtöisistä lähestymistavoista. Samoin joku kommentoi, että opetusmenetelminä käytettiin ”paljon tekemällä oppimista”.

5.8.3 Opetussuunnitelmien kehittäminen

Koulutuksen järjestäjiltä kysyttiin sitä, miten he olivat keränneet palautetta ja kehittäneet palautteiden perusteella opetussuunnitelmien toimivuutta (kysymys 26). Palautteen antajiksi oli valittu opiskelijat, opettajat, työ- ja elinkeinoelämä tai jokin muu taho. Kuviossa 17 esitetyt prosenttiluvut ovat keskiarvoprosentteja palautteiden yhteissummasta.

Vastanneiden koulutuksen järjestäjien mukaan palautetta oli eniten saatu opiskelijoilta ja opettajilta. Opiskelijat olivat antaneet useimmiten palautetta opetuksen tavoitteista, sisällöistä, valinnaisuuksista, opetusmenetelmistä ja työssäoppimisesta. Opettajat olivat antaneet palautetta kaikista opetuksen liittyvistä seikoista. Työ- ja elinkeinoelämä oli antanut useimmiten palautetta työssäoppimisesta, opetuksen tavoitteista ja sisällöistä. (Ks. liitetaulukko 21.) Vastaajat lisäsivät myös muita palautteen antajia. Palautteen antajina mainittiin

Kuvio 17. Palaute opetussuunnitelmista.

ammattilliset neuvottelukunnat, järjestöt ja työpaikkaohjaajat. Kyselyn teko-
hetkellä (syyslukukausi 2002) palautteen keräämistä oltiin juuri aloittamassa:
”Olemme aloittamassa systemaattista palautetyötä.”

Koulutuksen järjestäjät kuvasivat sanallisesti opetussuunnitelmien kehittä-
mistilannetta (kysymys 27). Koulutuksen järjestäjien kehittämissuunnitelmat
kohdistuivat opetussuunnitelmien

- uudistamisaikatauluun
- kehittäjätahoihin
- kehittämiskohteisiin.

Kolmannes koulutuksen järjestäjistä ilmoitti opetussuunnitelmien uudistamis-
aikatauluksi yhden vuoden. Muutaman koulutuksen järjestäjän uudistamis-
tahti oli puoli vuotta, tai opetussuunnitelmaa uudistettiin opintojaksoittain.
Tämän lisäksi oli mainintoja opetussuunnitelmien jatkuvasta kehittämisestä:
”Kerätty palaute käsitellään systemaattisesti opettajien ja osastojen kokouksissa,
joissa sovitaan kehittämistoimenpiteistä. Uudistukset kirjataan talon verkossa
ylläpidettävään opetussuunnitelmaan välittömästi ja tiedotetaan opiskelijoille
ja henkilöstölle. Painettuun versioon tehdään korjaukset seuraavan lukuvuoden
alkuun.”

Opetussuunnitelmien kehittäjätahoina mainittiin useimmiten opetussuun-
nitelmien kehittämistehtäviin nimetyt työryhmät, yksittäiset opettajat, neuvot-
telukunnat ja oppilaitoksen johto. Opetussuunnitelman kehittämiskohteina
mainittiin opetuksen sisällöt ja valinnaisuuksien tarkistukset sekä työssäoppi-
miseen ja työelämän tarpeisiin liittyvät muutokset.

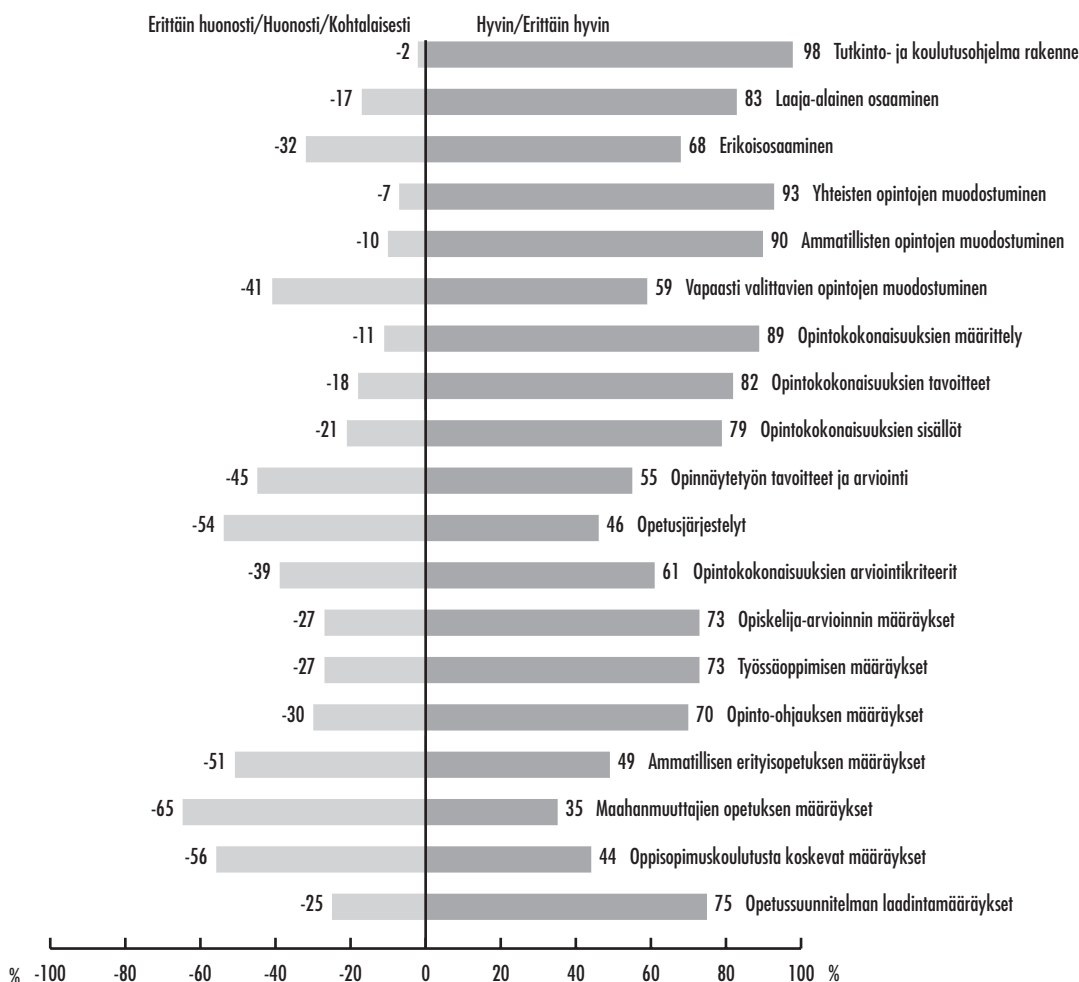
5.9 Tutkinto- ja opetussuunnitelmajärjestelmän toimivuus ja kehittämistarpeet

Ammatillisten perustutkintojen järjestämistä säädellään useissa eri kansallisissa
säännöksissä. Valtioneuvoston päätöksessä (VnP 213/1999) on määrätty
ammattillisten tutkintojen muodostumisesta. Opetusministeriön päätöksissä
(5/011/1999 ja A 811/98) säädellään tutkintojen laajuus, koulutusohjelmat
ja tutkintonimikkeet. Opetushallitus on antanut vuosina 1999–2001 jokai-
selle perustutkinnolle erikseen opetussuunnitelmaa koskevat määräykset,
joita koulutuksen järjestäjien on noudatettava. Näissä määräyksissä kuvataan
opetussuunnitelman ja näyttötutkinnon perusteet sekä ohjataan laatimaan
opetussuunnitelmaa.

5.9.1 Opetussuunnitelman perusteiden ohjaavuus koulutuksen järjestäjien opetussuunnitelmien laadinnassa

Kysymyksessä 28 tiedusteltiin koulutuksen järjestäjien näkemyksiä siitä, miten opetussuunnitelman laadintaa on ohjannut opetusministeriön (5/011/1999) tutkintorakenne ja Opetushallituksen määräämät opetussuunnitelman perusteet. Kuviossa 18 uloksia kuvataan kysymysosioittain prosenttilukuina, jotka on laskettu kunkin kysymysoSION vastausten summista. Positiivinen (+) kuvaa valintoja erittäin hyvin ja hyvin ja negatiivinen (-) valintoja kohtalaisesti, huonosti tai erittäin huonosti.

Koulutuksen järjestäjät olivat sitä mieltä, että säädetty tutkintorakenne oli ohjannut vähintäänkin hyvin tutkinto- ja koulutusohjelmien rakennetta. Kahdeksan kymmenestä vastaajista arvioi opetussuunnitelmien laaja-alaisen

Kuvio 18. Tutkintorakenteen ja opetussuunnitelman perusteiden ohjaavuus.

osaamisen, yhteisten opintojen ja ammatillisten opintojen muodostumisen, opintokokonaisuuksien määrittelyn ja tavoitteiden ohjautuneen erinomaisesti kansallisten määräysten mukaisesti.

Sitä vastoin yli puolet seurantaan osallistuneista koulutuksen järjestäjistä arvioi opetussuunnitelman perusteiden ohjanneen heikosti maahanmuuttajakoulutusta, oppisopimusta, opetusjärjestelyjä, ammatillista erityisopetusta sekä opinnäytetöiden tavoitteita ja arviointia Vähintään joka neljäs oli sitä mieltä, että tutkintorakenne ja opetussuunnitelmien perusteet eivät riittävästi ohjaa erikoisosaamisen ja vapaasti valittavien opintojen kuvausta, opintokokonaisuuksien arviointikriteerien määrittelyä, opiskelija-arviointia, työssäoppimista ja opinto-ohjausta. Myös opetussuunnitelmien laadintaohjeita pidettiin puutteellisina.

Koulutuksen järjestäjiltä kysyttiin avokysymyksellä palautetta uudistetuista tutkinnoista. Valtaosa koulutuksen järjestäjistä kommentoi uudistusta. Vastausten sisältö jakaantui seuraavasti:

- tutkinnon uudistukseen yleensä
- tutkintojen tavoitetasoon ja

Tutkinnon uudistusta pidettiin yleisesti hyvänä ja koulutusta uudistavana toimenpiteenä. Yleisesti kommentoitiin ”tutkinnot ovat perusrakenteeltaan ok”. Lisäksi uudistuksesta nostettiin myönteisenä esille tutkintojen pidentäminen kolmeksi vuodeksi, työssäoppimisen mukaantulo, tutkintojen laaja-alaisuus, valinnaisuuden lisääntyminen, jatko-opintokelpoisuuden saavuttaminen sekä tutkintojen profiilin uudistuminen ja ammatillisen koulutuksen vetovoiman lisääntyminen. Joitakin tutkintonimikkeitä pidettiin hyvinä kuten muusikko ja joissakin tapauksissa toivottiin takaisin entisiä nimikkeitä kuten suurtalouskokki.

Huonoina puolina tutkinnonuudistuksessa mainittiin myös, että koulutus kestää liian pitkään ja tutkinnot ovat kapea-alaisia. Tutkinnonuudistusta pidettiin myös kalliina.

5.9.2 Opetussuunnitelman perusteiden ohjaavuuden ja opetussuunnitelmajärjestelmän kehittäminen

Tässä yhteydessä haluttiin palautetietoa siitä, miten koulutuksen järjestäjät arvioivat opetussuunnitelman perusteiden kehittämistarpeita. Niitä kysyttiin avokysymyksellä. Valtaosa tutkimukseen osallistuneista koulutuksen järjestäjistä esitti omia näkemyksiään opetussuunnitelman perusteista. Vastauksissa otettiin kantaa seuraaviin asioihin:

- opetussuunnitelman perusteiden ohjaavuuteen yleensä
- opetussuunnitelman perusteiden sisältöihin sekä
- paikallisten tarpeiden huomioon ottamiseen.

Opetussuunnitelman perusteiden todettiin useimmiten ohjaavan riittävästi paikallisten opetussuunnitelmien laatimista. Vastattiin esimerkiksi, että ”selkeät puitteet olemassa, ei tarvetta muutoksiin” tai ”ohjaavuus nykyisellään riittävä”. Jotkut vastaajat toivoivat kuitenkin lisää ohjeita näyttöihin sekä tarkennusta työssäoppimisen järjestämiseen, opetuksen mukauttamiseen ja erityisopetukseen. Vastauksissa esitettiin toiveita sekä kansallisista valmiiksi tehdyistä opetussuunnitelmista kuin myös enemmästä vapaudesta laatia haluamiansa opetussuunnitelmia.

Opetussuunnitelman perusteiden sisällöistä eniten kommentoitiin opiskelijoiden arviointia ja arviointikriteereitä: ”Opintokokonaisuuksien arviointikriteerien yhteismitallisuus eri koulutusaloilla vaihtelee” ja ”Hyvä-tason kuvaus olisi helpottanut koulukohtaista työtä merkittävästi.” Samoin kommentoitiin opetussuunnitelmien tavoitteita liian korkeiksi ja epärealistisiksi: ”Tavoitteet ovat lievästi sanottuna laajat suhteutettuna opiskelijoiden lähtötasoon ja lähiopetustuntien määrään.” ”Realistisemmat tavoitteet.” Melko usein otettiin kantaa opetussuunnitelman perusteiden selkeyteen. Toivottiin, että jatkossa perusteita tarkennettaisiin ja selvennettäisiin ja perusteiden kieltä muutettaisiin enemmän alan arkikieleksi. Lisäksi mainittiin, että opintokokonaisuuksia tulisi laajentaa, ammatillista painotusta lisätä ja oppisopimuksen sisältöjä tarkentaa. Toivottiin, että opetussuunnitelman perusteet olisivat pysyviä, jotta paikallisesti voitaisiin toteuttaa rauhassa nyt olemassa olevaa opetussuunnitelmaa: ”Pitkäjänteisempää työtä, opetussuunnitelman perusteet eivät saisi muuttua liian usein, koska työelämän muutokset ovat ainakin joillakin aloilla hitaita.”

Opetussuunnitelmien paikallisten tarpeiden huomioon ottamista ja liikumavapautta toivottiin myös selkiytettävän ja lisättävän tulevaisuudessa: ”Selkeämmin tuotava esiin, miten suuri on paikallisen työelämän tarpeiden edellyttämä vapaus painottaa paikallisesti” ja ”Alueelliset erityispiirteet huomioon ottaen.” Edellisten lisäksi toivottiin opetussuunnitelman perusteista nousevaa kansallista koulutusta. Osa vastaajista kaipasi sitä, että resurssija ohjattaisiin opetussuunnitelman laatimiseen.

Opetussuunnitelmajärjestelmän kehittämistä koskevassa kysymyksessä tuotiin esille samoja asioita kuin opetussuunnitelman perusteiden toimivuutta arvioitaessa. Nykyistä järjestelmää pidettiin työläänä ja aikaa vievänä, opetussuunnitelmien laadintaan toivottiin resurssija perusteiden haluttiin pysyvän pidempään samoina. Viimeksi mainittua kommentoitiin: ”Opetussuunnitelmaa tulisi kehittää pitkäjänteisemmin ja esimerkiksi tutkimustuloksiin tai laaja-alaisiin palautteisiin perustuen.”

5.9.3 Koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelmatyön kehittämistarpeet

Koulutuksen järjestäjiltä pyydettiin tietoja koulutuksen järjestäjän omasta opetussuunnitelmatyöstä. Kysymykseen vastasi yli kaksi kolmasosaa koulutuksen järjestäjistä. Vastaukset suuntautuivat kahteen asiaan:

- koulutuksen järjestäjän omaan toimintaan ja
- opetussuunnitelmien laadintaan.

Koulutuksen järjestäjät arvioivat omassa toiminnassaan hyvänä opetussuunnitelmatyötä yleensä; se oli sitouttanut, kehittänyt ja lisännyt yhteistyötä opettajien ja oppilaitosten välillä: ”Parhaimmillaan lisää henkilöstön ja opettajien sitoutumista, oppimista ja oman työn uudelleen tarkastelua ja arviointia työelämän näkökulmasta.” Huonoina puolina koulutuksen järjestäjien toiminnassa tuotiin esille se, että koulutuksen järjestäjän rooli oli selkiintymätön; ja se oli tehnyt vain päätökset opetussuunnitelmista eikä ollut antanut palautetta tehdyistä opetussuunnitelmista. Yksi vastaaja mainitsi, että koulutuksen järjestäjä oli tehnyt opetussuunnitelmat. Vastauksista näkyi, että opetussuunnitelmatyö oli tehty yhteistyössä koulutuksen järjestäjien, oppilaitosten opettajien ja johdon kanssa.

Opetussuunnitelmien laadintaa koskevissa kommentteissa näkyi se, että opetussuunnitelmien laatiminen oli ollut työläs, vienyt aikaa ja vaatinut resursseja. Hyvinä puolina korostettiin, että opetussuunnitelmatyö on lisännyt yhteyksiä työelämään ja työelämän tarpeista lähtevää opetussuunnitelman tarkastelua. Samoin korostettiin sitä, että opetussuunnitelmatyö oli jatkuva ja pitkäjänteinen prosessi: ”Kehittämistyö ei lopu koskaan, ja opetussuunnitelmaprosessissa joudutaan kirjaamaan aina vain jonkin vaiheen tuotos.” Lisäksi todettiin, että opetussuunnitelmatyön myötä oli käynnistynyt arvokeskusteluja tai näiden keskustelujen tarve oli tunnistettu.

5.10 Yhteenveto opetussuunnitelmien uudistamista koskevasta kyselystä

Opetussuunnitelmauudistuksen toteutumista koskeneeseen kyselyyn vastasi 153 suomenkielistä koulutuksen järjestäjää. Seurannan ulkopuolelle jäi 20 koulutuksen järjestäjää. Vastanneista lähes kaksi kolmasosaa oli joko kunnan tai kuntayhtymän omistuksessa ja yksi kolmannes yksityisessä omistuksessa. Koulutuksen järjestäjistä valtaosa sijoittui Etelä- ja Länsi-Suomen lääneihin ja näissä lääneissä useimmiten toimittiin myös yhdessä toimipisteessä. Kyselyyn osallistuneiden koulutuksen järjestäjien ammatillisessa peruskoulutuksessa oli 116 925 opiskelijaa syksyllä 2002.

Yhteenvetona kyselyn tuloksista voidaan todeta, että lähes viidesosalla koulutuksen järjestäjistä oli opetussuunnitelman yhteinen osa ja/tai tutkintokohtaisia osia laatimatta ja/tai hyväksymättä. Tutkintokohtaisia osia oli laatimatta

yhdestä viiteen perustutkintoa kohti. Viidesosa vastaajista puolestaan ilmoitti, että opetussuunnitelmien yhteiset osat ja tutkintokohtaiset osat oli hyväksytty uudelleen uudistettuna. Tätä tulosta tulkittaessa on kuitenkin huomattava, että monet vastaukset viittasivat edellisen opetussuunnitelmauudistuksen (1995) perusteella tehtyihin opetussuunnitelmiin.

Tutkintokohtaisten osien hyväksymistilanne vaihteli jonkin verran koulutusalakohtraisesti. Syitä opetussuunnitelmien laatimatta jättämiseen olivat olleet hakijoiden puute koulutukseen, henkilöstövaihdokset, organisaatiomuutokset ja opetussuunnitelmatyön vaativuus. Seurantaan vastanneet koulutuksen järjestäjät olivat useimmiten turvanneet opetussuunnitelmien yhteisten osien linjauksen siirtymisen tutkintokohtaisiin osiin valtuuttamalla opetussuunnitelmien yhteisen ja tutkintokohtaisten osien laadinnan opettajaryhmälle.

Tulokset osoittavat, että opetussuunnitelmat laaditaan monesti oppilaitosten sisäisten edustajien välisenä yhteistyönä. Näistä osallistujaryhmistä erimuotoiseen toimintaan (keskustelu, työryhmät, palaute) olivat osallistuneet oppilaitoksen johto sekä ammatillisten ja yhteisten opintojen opettajat. Oppilaitoksen ulkopuolisista tahoista olivat elinkeino- ja muut työelämän edustajat osallistuneet joka toisen opetussuunnitelman tutkintokohtaisen osan laadintaan. Opiskelijoiden ja oppilaitoksen neuvottelukuntien osallistuminen vaihteli eniten. Reilussa puolessa vastauksista opiskelijoilta kerättiin opetussuunnitelmien tutkintokohtaisista osista palautetta. Vähiten opetussuunnitelmien laadintaan olivat kaikissa tapauksissa osallistuneet opiskelijoiden vanhemmat, TE-keskukset ja eri järjestöt. Voidaan todeta, että yhteistyö opetussuunnitelman laadinnassa ei ole oleellisesti muuttunut vuoden 1995 opetussuunnitelmauudistuksen seurantatuloksiin verrattuna (Stenström 1997).

Opetussuunnitelmien hyväksyjätahoina oli noin puolella koulutuksen järjestäjistä kuntayhtymän johtokunta tai lautakunta taikka kunnan valtuusto tai hallitus tai vastaava taho. Yhdellä viidesosalla koulutuksen järjestäjistä hyväksyjänä oli ollut yksittäinen kunnan tai yhtymän toimihenkilö.

Koulutuksen järjestäjät korostivat opetussuunnitelman paikallisissa tarpeissa verkottumista ja yhteistyötä. Koulutuksen järjestäjien koolla näyttäisi olevan merkitystä, kun tarkastellaan paikallisten tarpeiden huomioon ottamista yhteistyönä ja opetussuunnitelmien painotuksina. Suuret koulutuksen järjestäjät olivat kyenneet tyydyttämään paikallisia tarpeita runsaslukuisemmin kuin keskisuuret tai pienet koulutuksen järjestäjät. Koulutuksen järjestäjät olivat verkottuneet alueellisesti useimmiten ammatillisten oppilaitosten, lukioiden, ammattikorkeakoulujen sekä työ- ja elinkeinoelämän kanssa. Yhteistyötä korostettiin tehtävän erityisesti erilaisissa kehittämishankkeissa.

Koulutuksen järjestäjien opetussuunnitelmat olivat valtaosaltaan painettuja tai monistettuja. Reilu kolmannes opetussuunnitelmista oli joko Internetissä tai Intranetissä. Koulutuksen järjestäjät olivat huolehtineet siitä, että opetussuunnitelmat olivat opettajien henkilökohtaisessa käytössä. Kahdella kolmesta koulutuksen järjestäjien alueellisista yhteistyökumppaneista oli mahdollisuus saada opetussuunnitelma tarvittaessa käyttöönsä. Opiskelijoiden henkilökohtaisena opiskeluvälineenä opetussuunnitelmat olivat puolella vastanneista

koulutuksen järjestäjistä. Opiskelijoita ohjaus opetussuunnitelman käyttöön keskittyi opintojen aloittamis- ja henkilökohtaisten opiskelusuunnitelmien laadintavaiheisiin.

Yhteenvetona koulutuksen järjestäjien opetussuunnitelmatyön resursoinnista voi todeta, että useimmiten opettajat ja koulutusjohtajat olivat olleet vastuullisia opetussuunnitelmatyön tekijöitä. Tämän he olivat ainakin osittain tehneet oman työnsä ohella. Vaikka kokonaisuutena opetussuunnitelmauudistukseen liittynyt opetussuunnitelmatyö oli vaatinut isoja tuntiresursseja, on siitä yhdelle henkilölle jaettu 15–22 tuntia. Opetussuunnitelmatyöhön osallistuneiden henkilöiden määrät vaihtelivat eri koulutuksen järjestäjien välillä varsin paljon ollen 1–200.

Tulosten mukaan opiskelijoiden opintojen valintamahdollisuudet kohdistuivat useimmiten oman oppilaitoksen yhteisiin ja ammatillisiin opintoihin tai lukion yhteisiin opintoihin. Muut valintamahdollisuudet olivat jääneet vähäisiksi. Lukumääräisesti eniten valintoja opiskelijat olivat tehneet suurten koulutuksen järjestäjien oppilaitoksissa lukuvuonna 2001–2002. Kokonaisuutena opiskelijoiden valintamahdollisuuksien tulkintaa häiritsee se, että koulutuksen järjestäjät olivat vastanneet kirjavasti ja osittain harvalukuisasti kysymyksen eri osiin. Mikä sitten oli vaikuttanut siihen, että iso joukko koulutuksen järjestäjästä jätti vastaamatta kysymykseen?

Koulutuksen järjestäjistä vähintään puolet oli sisällyttänyt opetussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus 2000) mainitut sisällöt yhteisiin osiin. Useimmiten yhteisistä osista oli jätetty pois yhteisöllisyyttä, koulutuksen järjestämistä, opintojen tarjontaa, erityisopetusta, maahanmuuttajaopetusta, näyttöjen toteuttamista, henkilöstön ammattitaitoa ja oppilaitoksen itsearviointia koskevat suunnitelmat. Näistä suunnitelmista koulutuksen järjestäjät ilmoittivat tehneensä erillisiä asiakirjoja. Muutama koulutuksen järjestäjä piti tarpeellisena liittää yhteisiin osiin tietostrategia-, työturvallisuus- ja työsuojelusuunnitelmat. Opetussuunnitelman perusteiden mukaiset sisällöt oli noin puolella koulutuksen järjestäjistä opetussuunnitelman yhteisessä osassa ja vähintään kaksi kolmasosalla tutkintokohtaisissa osissa.

Annettujen vastausten mukaan koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelmat olivat keskeinen opetusta ohjaava työväline. Opetussuunnitelmat olivat ohjanneet heikoiden opetuksen järjestämismuotoja, opetusmenetelmiä, oppilaitoksen muun henkilöstön työtä ja oppilaitosten itsearviointia.

Koulutuksen järjestäjät olivat kyselyn tekohetkellä aloittamassa palautteiden keräämistä opetussuunnitelmien toimivuudesta. Jos palautetta oli kerätty, palautteen antajina olivat olleet opiskelijat ja opettajat. Saatujen palautteiden perusteella opetussuunnitelmia suunniteltiin uudistettavan kerran vuodessa.

Koulutuksen järjestäjien mielipiteet kansallisten määräysten ohjaavuudesta paikallisen opetussuunnitelman laadinnassa jakaantuivat kahteen ryhmään. Toinen puoli koulutuksen järjestäjistä oli sitä mieltä, että kansalliset säännöt ja ohjeistot olivat ohjanneet hyvin ja toinen puoli vastaajista arvioi, että ohjaavuus oli ollut osassa asioista enimmillään kohtalaista. Opetussuunnitelmatyöhön toivottiin toisaalta enemmän vapautta ja joustavuutta, toisaalta enemmän oh-

jausta ja valvontaa. Opiskelijoita koskevinä kehittämisalueina mainittiin heille laadittavat henkilökohtaiset opiskelusuunnitelmat ja opiskelun järjestämisuunnitelmat, opiskelijoiden tarpeista lähtevät opetussuunnitelmat, opintojen hyväksilukemiset ja verkko-opetusmahdollisuudet. Joitakin mainintoja oli myös opettajien pedagogiikan kehittämisen tarpeista.

Yhteenvedona voi todeta, että koulutuksen järjestäjien roolia ja toimenpiteitä opetussuunnitelmatyössä pidettiin etupäässä myönteisinä. Kolme neljästä seurantaan vastanneista koulutuksen järjestäjistä oli onnistunut järjestelemään opetussuunnitelmatyönsä. Opetussuunnitelmatyön resursoinnissa todettiin olevan parannettavaa.

6

OPETUSSUUNNITELMIEN SISÄLTÖ JA LAATU

Opetushallitus päättää opetussuunnitelman perusteista (L630/98/13§).
”Koulutuksen järjestäjän tulee laatia ja hyväksyä opetusta varten opetussuunnitelma, noudattaen mitä opetussuunnitelman ja näyttötutkinnon perusteissa on määrätty.”

Opetussuunnitelman perusteissa määrätään, että

”Opetussuunnitelmaan tulee sisällyttää kaikkia koulutusaloja ja tutkintoja varten yhteinen osa ja tutkinnoittain eriytyvät osat. Yhteisessä osassa määritellään tarvittavin osin kaikille koulutusaloille yhteisten periaatteiden ja menettelytapojen ohella koulutusaloittain eriytyvät osat.”

(Opetushallitus 2000)

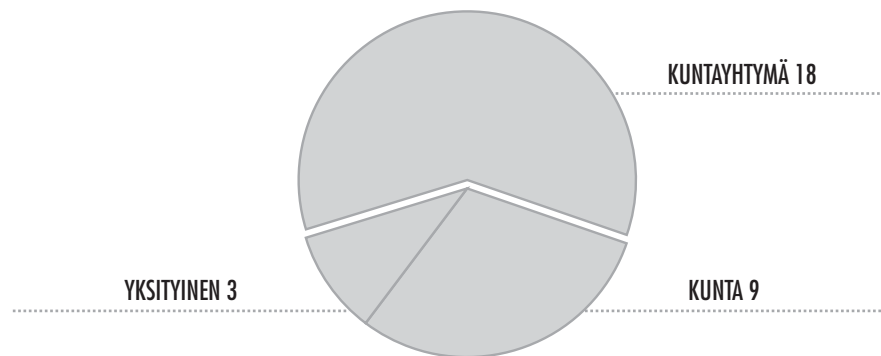
Opetussuunnitelma-asiakirjojen sisällönanalyyssissä selvitettiin, onko opetussuunnitelma-asiakirjat laadittu ja hyväksytyt lain ja määräysten mukaisesti ja miten niissä näkyy koulutuspoliittisten tavoitteiden toteutuminen.

Opetussuunnitelma-asiakirjat analysoitiin sisällönanalyyssimenetelmällä. Aineiston analyysin luokittelua varten suunniteltiin analyysirunko/seurantalomake, joka laadittiin erikseen opetussuunnitelmien yhteisten osien ja tutkintokoh- taisten osien analysointia varten (liitteet 3 ja 4). Luokittelu perustui teemoihin, jotka johdettiin opetussuunnitelmauudistuksen seurannan tavoitteiden pohjal- ta määrittelyistä seurannan kohteista ja niitä kuvaavista kysymyksistä.

6.1 Opetussuunnitelmien yhteiset osat

Opetussuunnitelmien yhteisten osien otos muodostui kolmenkymmenen (30) koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelma-asiakirjoista. Analysoitavat yhteiset osat olivat samoilta koulutuksen järjestäjiltä, joilta analysoitiin myös tutkinto-kohtaiset osat.

Koulutuksen järjestäjät, joiden opetussuunnitelma-asiakirjat olivat mukana analyysissä, edustivat eri omistajayhteisöjä siten, että kuntia oli mukana 9, kuntayhtymää 18 ja yksityisiä koulutuksen järjestäjiä kolme (Kuvio 19). Koulutuksen järjestäjistä kahdeksalla (8) oli useampia oppilaitoksia ja 22:lla yksi oppilaitos tai monialainen koulutuskeskus. Erityisoppilaitoksia otoksessa oli 3, kahdelta koulutuksen järjestäjältä.

Kuvio 19. Koulutuksen järjestäjien omistajayhteisöt.

6.1.1 Yhteisten osien laadinnan tilanne

Opetussuunnitelmien yhteisten osien analyysissä haluttiin tietoa yhteisten osien laadinnan tilanteesta ja opetussuunnitelmien laadintatavasta. Otoksen kolmestakymmenestä koulutuksen järjestäjästä yhdeltä puuttui yhteinen osa, joten seuranta-aineisto koostui yhteensä 29 koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelma-asiakirjoista. Opetussuunnitelma-asiakirjoja aineistossa oli kuitenkin enemmän, koska koulutuksen järjestäjät olivat ratkaisseet opetussuunnitelman yhteisen osan laadinnan eri tavoin. Osalla koulutuksen järjestäjistä oli useita opetussuunnitelman yhteisiä osia; sekä koulutuksen järjestäjän kaikkia koulutusaloja ja tutkintoja koskevia että oppilaitoskohtaisia yhteisiä osia tai molempia.

Taulukko 13. Koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelman yhteisen osan laadinta omistajayhteisön mukaan.

Koulutuksen järjestäjä/ opetussuunnitelman yhteinen osa	Kunta	Kunta- yhtymä	Yksityinen	Yhteensä
Kaikkia koulutusaloja ja tutkintoja koskeva yhteinen osa	7	13	2	22
Kaikkia koulutusaloja ja tutkintoja koskeva yhteinen osa ja oppilaitoskohtaiset yhteiset osat		2		2
Oppilaitoskohtainen yhteinen osa/ oppilaitoskohtaiset yhteiset osat		2	1	3
Muu	1	1		2
Ei yhteistä osaa	1			1
Yhteensä	n = 9	n = 18	n = 3	n = 30

Suurimmalla osalla koulutuksen järjestäjistä (24/29) oli laadittu kaikkia koulutusaloja ja tutkintoja varten yhteinen osa niin kuin opetussuunnitelman perusteet edellyttävät (Opetushallitus 2000, luku 6). Kahdella suurella koulutuksen järjestäjällä, joilla on useampia oppilaitoksia, oli kuntayhtymän opetussuunnitelman yhteisen osan lisäksi jokaisella oppilaitoksella omat oppilaitoskohtaiset yhteiset osansa. Tällöin koulutuksen järjestäjän yhteinen osa sisälsi laajemmat opetussuunnitelmien laatimista ja toteuttamista koskevat linjaukset, joita oppilaitoskohtaisissa opetussuunnitelmissa tarkennettiin. Kolmella koulutuksen järjestäjällä ei ollut yhteistä kaikkia koulutusaloja ja tutkintoja koskevaa yhteistä osaa, vaan kullakin koulutuksen järjestäjän oppilaitoksella oli erilliset oppilaitoskohtaiset yhteiset osat. Näistä yhdellä koulutuksen järjestäjällä oli kaksi valtakunnallista erityisoppilaitosta, joilla oli omat yhteiset osat ja kahden kuntayhtymän oppilaitoksilla oli erilliset oppilaitoskohtaiset yhteiset osat. Kaksi koulutuksen järjestäjää oli linjannut opetussuunnitelmien laatimista kunnan tai koulutuskuntayhtymän strategioissa ja niiden lisäksi oppilaitoksilla oli omat opetussuunnitelman yhteiset osat. Varsinainen opetussuunnitelman yhteinen osa näiltä koulutuksen järjestäjiltä puuttui.

Opetussuunnitelma-asiakirjat sisälsivät myös muita erillisiä liitteitä ja koulutuksen järjestäjän/oppilaitosten toimintaa ohjaavia asiakirjoja ja työpapereita pyydettyjen opetussuunnitelmien lisäksi (esim. Työssäoppimisen opas, Opinto-ohjauksen opas, Arviointiohje, Henkilöstöstrategia ja Erityisopetuksen strategia). Myös näitä asiakirjoja tarkasteltiin analyysissä opetussuunnitelmien yhteisten osien rinnalla.

Opetussuunnitelmien muotoa ja rakennetta analysoitaessa todettiin, että aineistossa olevat opetussuunnitelmien yhteiset osat ja tutkintokohtaiset osat olivat useimmiten erillisiä asiakirjoja. Joidenkin koulutuksen järjestäjien kohdalla yhteinen osa ja tutkintokohtaiset osat oli yhdistetty yhdeksi asiakirjaksi, niin että asiakirjan alussa oli yhteinen osa ja sen jälkeen yksi tai useampia tutkintokohtaisia osia.

Aineistossa olevat opetussuunnitelmat eivät yleensä sisältäneet koulutusaloittain eriytyviä osia, mutta muutamilla koulutuksen järjestäjillä oli koulutuksen järjestäjän yhteisen osan lisäksi alakohtaisesti/oppilaitoskohtaisesti eriytyvät yhteiset osat. Tällöin koulutuksen järjestäjän yhteinen osa raamitti (siinä oli kuvattu peruseriaatteet) oppilaitosten yhteisiä osia, joissa kuvattiin konkreettisemmin yhteisiä toimintaperiaatteita ja -käytäntöjä koulutusaloittain. Muutamissa opetussuunnitelman yhteisissä osissa oli erikseen esitettyinä työssäoppimisen toteuttamissuunnitelmassa tai näyttöjen toteuttamissuunnitelmassa ala- tai tutkintokohtaiset eroavuudet.

6.1.2 Yhteisen osien hyväksymismenettely

Lain mukaan koulutuksen järjestäjä vastaa opetussuunnitelman laatimisesta ja hyväksymisestä. Opetussuunnitelma-analyysissä selvitettiin, ilmeneekö asiakirjasta opetussuunnitelman yhteisen osan hyväksymismenettely, hyväksyjä ja hyväksymisajankohta.

Opetussuunnitelma-aineiston analyysin perusteella yleisvaikutelmana oli, että monet opetussuunnitelmat olivat vielä luonnosvaiheessa ja keskeneräisiä eikä asiakirjoissa ollut useinkaan näkyvissä hyväksymismerkintöjä. Noin neljäsosassa (7/29) opetussuunnitelma-asiakirjoista oli maininta hyväksymismenettelystä ja merkintä opetussuunnitelman hyväksymisestä. Muutama koulutuksen järjestäjä oli lähettänyt opetussuunnitelman yhteisen osan mukana otteen hyväksymisasiakirjasta tai muun dokumentin opetussuunnitelmien hyväksymismenettelystä. Menettelytapana oli mainittu esimerkiksi, että kuntayhtymän hallitus hyväksyy koulutuksen järjestäjän kaikkia koulutusaloja ja tutkintoja koskevan opetussuunnitelman yhteisen osan ja jokaisen oppilaitoksen (4) omat yhteiset osat ja tutkintokohtaiset osat hyväksyy oppilaitoksen rehtori.

Opetussuunnitelman yhteisen osan asiakirjojen hyväksymismerkinnöissä oli suurta kirjavuutta. Opetussuunnitelma-asiakirjan perusteella ei useimmiten voinut päätellä, onko opetussuunnitelma laadittu ja hyväksytty lain ja määräysten mukaisesti ja oliko koulutuksen järjestäjä ottanut vastuun opetussuunnitelmasta. Myös jotkut saman koulutuksen järjestäjän eri oppilaitosten

opetussuunnitelmien yhteiset osat saattoivat olla keskenään hyvin erilaisia, eikä asiakirjoista käynyt ilmi se, olivatko ne koulutuksen järjestäjän hyväksymiä. Hyväksyjäksi oli merkitty useimmiten rehtori ja suurten koulutuksen järjestäjien kohdalla kuntayhtymän hallitus tai johtoryhmä. Hyväksymismerkintänä asiakirjassa oli esimerkiksi ”Yhtymähallitus 15.10.2002” tai asiakirjan yläkulmassa oli käsinkirjoitettu merkintä, jossa oli päivämäärä ja nimikirjaimet tai esim. ”luonnos 24.9.2002”.

6.1.3 Opetussuunnitelmien asiakaslähtöisyys ja käyttökelpoisuus

Opetussuunnitelma-asiakirjojen asiakaslähtöisyyttä ja käyttökelpoisuutta tarkasteltiin selvittämällä sitä, onko asiakirjoihin kirjattu, kenen käyttöön se on tarkoitettu, millaisella kielellä se on kirjoitettu ja millainen se on ulkoasultaan ja luottavuudeltaan.

Useimmissa (22/29) opetussuunnitelma-asiakirjoissa ei ollut mainintaa, kenen käyttöön se oli tarkoitettu. Muutamassa (6/29) ilmaistiin, että ”opetussuunnitelma on tarkoitettu opettajan työvälineeksi...” tai ”opetussuunnitelma on tehty oppilaan käyttöön...” tai, että ”asiakirja on tarkoitettu opettajan, oppilaan tai työelämän käyttöön”. Osa opetussuunnitelmien yhteisistä osista oli selvästi suunnattu opiskelijalle ja kirjoitettu ”sinä -muodossa”: ”Hyvä opiskelija! Lämpimästi tervetuloa opiskelemaan ...” ”Kädessäsi on uusi opetussuunnitelma toisen asteen ammatillista koulutusta varten”... ”opetussuunnitelmassa on luottavissa yhteisömme pedagoginen linja ja arvoperusta.”

Useimmiten opetussuunnitelmissa käytetty kieli oli määräystekstiä tai tavoitemuodossa (”tulee olla”, ”on laadittava”), jolloin lukijalle ei käynyt ilmi, miten koulutuksen järjestäjä on päättänyt toteuttaa opetuksen ja huolehtia tavoitteiden toteutumisesta.

Opetussuunnitelma-asiakirjojen ulkoasu ja luottavuus vaihtelivat paljon. Asiakirjan nimikkeissä oli kirjavuutta. Opetussuunnitelman yhteinen osa oli nimetty esimerkiksi ”Opetussuunnitelma – yhteinen osio”, ”Koulukohtainen opetussuunnitelma -yleinen osa”, ”Oppilaitoksen opetussuunnitelma”, ”Koulukohtaiset opsit”.

Suurin osa asiakirjoista oli nidottuna monisteena tai muovikansissa. Muutama opetussuunnitelma oli painettu kirjaseksi tai koottu kierrevihkoksi. Joissakin monisteissa oli kuvitettu värillinen kansilehti ja joissakin ei ollut kansilehteä lainkaan. Runsaassa puolessa opetussuunnitelmista oli sisällysluettelo. Yhteisten osien sivumäärät vaihtelivat kuudesta sivusta yli sataan sivuun, sen mukaan, oliko kokonaisuus yksi yhtenäinen asiakirja ja sisälsikö se liitteitä. Muutamat opetussuunnitelman yhteiset osat oli koottu kansioksi, joka sisälsi useita erillisiä asiakirjoja, opettajan oppaita ja muita ohjeistuksia. Tässä muodossa seurantaa varten lähetettyjen asiakirjojen kohdalla ei ollut tietoa, millaisessa muodossa opetussuunnitelmat todellisuudessa ovat käytössä.

6.1.4 Yhteisen osan sisältö ja laatu

Opetussuunnitelman perusteissa (luku 6) määrätään, mitä asioita koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelman yhteisen osan tulee sisältää. Yhteisten osien sisällönanalyysissä tarkasteltiin, löytyvätkö asiakirjoista perusteiden edellyttämät sisällöt (Taulukko 14).

Taulukko 14. Opetussuunnitelmien yhteisten osien sisältö.

Sisältö	Kyllä n	%
Keskeiset arvot ja kehittämisstrategiat	17	59
Koulutuksen tehtävät ja tavoitteet	19	66
Koulutuksen järjestäminen peruskoulutuksena ja näyttötutkintona	15	52
Opetuksen järjestäminen	19	66
Henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman laadintaperiaatteet	22	76
Aiempien opintojen hyväksilukemiset	27	93
Opintojen tarjonta yhteistyössä muiden koulutuksen järjestäjien kanssa	22	76
Opinto-ohjauksen ja tukipalvelujen järjestämisen periaatteet	28	96
Työssäoppimisen järjestämissuunnitelma	25	86
Erityisopetuksen järjestäminen	24	83
Maahanmuuttajaopiskelijoiden opetuksen järjestäminen	21	72
Opiskelijan arvioinnin toteuttamissuunnitelma	25	86
Näyttöjen toteuttamissuunnitelma	4	14
Henkilöstön ammattitaidon kehittämissuunnitelma	19	66
Yhteisten painotusten toteuttamissuunnitelma	15	52
Oppilaitoksen itsearvioinnin toteuttamissuunnitelma	12	41

Useimmat opetussuunnitelman yhteiset osat oli rakennettu siten, että sisällysluettelona oli käytetty opetussuunnitelman perusteiden luetteloa yhteiseen osaan sisällytettävistä asioista. Seuraavaksi tarkastellaan tarkemmin sisältökohdittain sitä, millä tavoin koulutuksen järjestäjän toteuttamissuunnitelmat näkyvät opetussuunnitelmien yhteisissä osissa.

- *Keskeiset arvot ja toiminnan kehittämisstrategiat sekä suunnitelma opetukseen liittyvästä yhteisöllisyyttä vahvistavasta toiminnasta*

”Arvot ilmenevät ja toteutuvat koulun toiminnassa. Oppilaitoksen toimintaa ohjaavien arvojen selkiyttäminen ja niiden ulottaminen käytännön toimintaan on oppilaitosyhteisön yhteinen tehtävä. Koulutuksen yhteisten arvojen lisäksi ammatillisessa koulutuksessa on keskeistä myös eri alojen ammatillisen toiminnan arvot sekä niiden pohdinta ja sisällyttäminen opetukseen. Yhteiset arvot ja sen päättäminen, miten niihin pyritään, ovat osa oppilaitoksen opetussuunnitelmaa”. (Opetushallitus 2000)

Opetussuunnitelmien yhteisten osien analyysissä tarkasteltiin sitä, miten keskeiset arvot ja toiminnan kehittämisstrategiat näkyivät opetussuunnitelmissa. Opetussuunnitelman perusteiden liiteosan mukaan uudistuvan koulutuksen ja oppimiskulttuurin taustalla vaikuttavat käsitykset arvoista, ihmisistä, tiedosta ja oppimisesta sekä näkemykset ammattialan, työn ja ammattitaidon kehityksestä. Opetussuunnitelmien sisällön analyysissä tarkasteltiin arvoperustan, ihmiskäsityksen, tieto- ja oppimiskäsityksen ja ammattikäsityksen ilmenemistä. Lisäksi opetussuunnitelmista haettiin koulutuksen järjestäjän mahdollista profiloitumista.

Keskeiset arvot ja toiminnan kehittämisstrategiat oli kirjattu noin puoleen (17/29) analysoiduista opetussuunnitelmista. Useimmissa koulutuksen järjestäjän tai oppilaitoksen arvot oli ilmaistu lyhyesti luettelona. Vaikka keskeiset arvot olikin lueteltu, opetussuunnitelmasta ei kuitenkaan ilmennyt selkeästi, miten ne ohjaavat toimintaa tai mitä ne tarkoittavat käytännön tasolla. Muutamissa oli tuotu esiin oma arvopohja, toiminta-ajatus ja avaintulosalueet tai missio ja visio. Useimmissa isojen koulutuksen järjestäjien yhteisissä osissa tai kehittämisstrategioissa arvoperustaa ja kehittämisstrategioita oli kuvattu laajemmin. Myös aineistoon kuuluvien erityisoppilaitosten ja esimerkiksi kristillisen arvopohjan omaavan oppilaitoksen opetussuunnitelmat sisälsivät suunnitelmat opetukseen liittyvästä yhteisöllisyyttä vahvistavasta toiminnasta ja kuvauksen, miten arvot toteutuvat käytännön toiminnassa.

Yhteisöllisyyden arvon toteuttamista on eräässä opetussuunnitelmassa kuvattu seuraavasti: ”Koulutuskeskus kasvattaa opiskelijoita suvaitsevaisuuteen ja toisten huomioon ottamiseen opiskelussa, työssä ja vapaa-aikana. (Oppilaitoksen) moniammatillinen henkilökunta toimii päivittäin esimerkkinä yhteisöllisen työskentelyn mallista. Opiskelijoilla on mahdollisuus tutustua työelämän pelisääntöihin tukipalveluiden henkilökunnan ohjauksessa.

Työtehtävästä riippumatta jokainen pyrkii omalla työllään yhteisesti sovittuihin kasvatustavoitteisiin.”

”Yhteisöllisyyttä tukevat lisäksi opiskelijoiden kerhotoiminta, erilaiset teema-tapahtumat ja juhlat, asuntolatoiminnan ohjaus ja muu vapaa-ajan toiminta.”

Muita esimerkkejä opetussuunnitelmiin kirjatuihin arvoista:

- ”Kasvu ihmisenä ja ihmisyyteen (hyvä, tasapainoinen, itsetunnoltaan terve ihminen, hyvät tavat), laadukkaat osaajat (oppiminen, opiskelu, kestävä kehitys), juuret ja siivet (kansallinen kielen ja kulttuurin tuntemus, kansainvälisyys).”
- ”Vastuullisuus, asiakastyytyväisyys, erilaisuuden kunnioittaminen ja jatkuva toiminnan kehittäminen.”
- ”Arvot ilmenevät ja toteutuvat koulun toiminnassa ja ne ovat syntyneet yhteisen arvokeskustelun tuloksena ja arvokeskustelua käydään vuosittain henkilöstön ja opiskelijoiden kanssa.”
- ”(Oppilaitos) noudattaa kaikessa toiminnassaan eettisesti kestäviä periaatteita, arvostaa rehellisyyttä, oikeudenmukaisuutta, yksilön oikeuksia, tasa-arvoa sekä kestävää kehitystä.”

Eräissä opetussuunnitelmassa toiminta-ajatukseksi oli kirjattu: ”...(oppilaitos) on kuntayhtymänsä alueen keskeisin ammatillinen oppilaitos. Se antaa joustavasti ja aikaansa seuraten yhteiskunnan, elinkeinoelämän ja jatkokoulutuksen edellyttämiä valmiuksia.” Avaintulosalueiksi oli mainittu mm. opetuksen tasokkuus, oppilaiden saatavuus ja yhteydet elinkeinoelämään, joustavuus. Asiakirjasta puuttui konkreettinen kuvaus toimenpiteistä, joilla näihin tuloksiin päästään.

Muutamissa yhteisissä osissa oli selkeästi kuvattu alueellisuutta ja roolia alueen kehittäjänä. Eräs koulutuksen järjestäjä oli kirjannut mission: ”(Oppilaitoksen) tehtävänä on antaa laadukasta ammatillista koulutusta ja tarjota osaamisensa myös alueelliseen kehittämistyöhön ihmisten ammattitaidon ja toimeentulon sekä elinkeinoelämän kilpailukyvyyn turvaamiseksi”, ja ilmaissut strategian painopistealueina mm. roolin alueen kehittäjänä sekä alueellisen vastuun ja itsenäisyyden. Strategian kehittämistä arvioidaan itsearvioinnin yhtenä kohteena.

Yksi koulutuksen järjestäjä oli maininnut alueelliset kehittämisstrategiat (alueen tavoite-ohjelmassa) tärkeimpänä linjauksena maakunnan keskeisten elinkeinon ja opetustoiminnan kehittämishankkeissa. Koulutuksen järjestäjän toimintastrategiassa oli esitelty tavoitteet ja niiden toteuttamiseksi oli laadittu menestys- ja kehittämisstrategiat. Esimerkiksi menestysstrategia: monialaisuusstrategia, kehitys- ja palvelustrategia, saavutettavuusstrategia. Opetussuunnitelman yhteisessä osassa mainitaan, että ”strategiat konkretisoidaan oppilaitosten ja koulutusalojen opetussuunnitelmiin sekä kaikkeen toimintaan, näin ne saadaan työyhteisöjen ja niiden toimijoiden jokapäiväisiksi käytännöiksi ja toimintoja ohjaaviksi periaatteiksi”.

Ihmiskäsitys, tieto- ja oppimiskäsitys ja ammattikäsitys olivat jääneet opetussuunnitelmissa vähälle huomiolle. Suurimmasta osasta tarkasteltuja opetussuunnitelmia ne puuttuivat kokonaan tai tekstissä oli käytetty lähes suoria lainauksia opetussuunnitelman perusteista. Yhdessä opetussuunnitelmassa oli kuvattu peruskoulutuksen kohderyhmää otsikolla: ”Ihmiskäsitys-käsitys nuorista” ja muutamassa oli selvitetty oppilaitoksen oppimiskäsitystä korostaen opiskelijälähtöisyyttä ja itseohjautuvuuden kasvun tukemista opetuksen järjestelyissä sekä opiskelijan omaa vastuuta oppimisestaan. Profiloituminen (4/29) tuli esille alueellisen kehittämistehtävän tai erityisoppilaitoksen koulutustehtävän kautta.

- *Koulutukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä toimenpiteet niiden saavuttamiseksi*

Ammatillisen koulutuksen tehtävät ja tavoitteet on määritelty laissa (L 630/98, 5§) ja edelleen opetussuunnitelman perusteissa. Asianomaisen ministeriön koulutuksen järjestäjälle myöntämässä koulutuksen järjestämisluvassa määrätään koulutustehtävä. Opetussuunnitelman perusteissa (luku 1) tarkennetaan yleisiä ammatillisen koulutuksen tehtäviä ja tavoitteita antamalla normeja ammatillisen peruskoulutuksen tarkoituksesta, yhteisistä painotuksista ja kaikille aloille yhteisestä ydinosaamisesta. Koulutuksen järjestäjän tulee konkretisoida nämä tehtävät ja tavoitteet paikallisten työelämän tarpeiden sekä opiskelijoiden tarpeiden pohjalta.

Opetussuunnitelmien yhteisten osien analyysissä haluttiin selvittää sitä, miten koulutukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet on kirjattu opetussuunnitelmiin sekä miten ammattitaitotavoitteet, kasvatukselliset ja sivistykselliset tavoitteet ja jatko-opintovalmiudet on tuotu esiin.

Suurimmassa osassa analysoiduista yhteisistä osista oli näkyvissä koulutukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet. Ne oli pääsääntöisesti kuvattu opetussuunnitelman perusteiden tekstin mukaan, yleensä suorana lainauksena siten, että yleinen koulutustehtävä oli mainittu.

Ammattitaito- ja kasvatukselliset/sivistykselliset tavoitteet oli ilmaistu yleensä perusteita myötäillen. Tavoitteet oli kuvattu, mutta ei ollut suunnitelmia toimenpiteiksi paikallisten työelämän tarpeiden ja opiskelijoiden tarpeiden pohjalta.

Muutamissa opetussuunnitelmien yhteisissä osissa oli maininta siitä, että opiskelijoita kannustetaan harrastuksiin ja persoonallisuuden kehittämiseen tarjoamalla vapaasti valittavia opintoja monipuolisesti ja että asuntolassa asuvat opiskelijat ohjataan mm. työväenopiston kursseille ja eri järjestöjen toimintoihin.

Ammatillisen koulutuksen alueellinen merkitys korostuu joissakin opetussuunnitelmien yhteisissä osissa yhteistyönä työelämän kanssa.

Jatko-opintovalmiuksista oli maininta runsaassa neljänneksessä opetussuunnitelmien yhteisissä osissa, pääasiassa suorana kopiona opetussuunnitelman perusteista. Muutamassa yhteisessä osassa oli kerrottu valinnaisten opintojen ja vapaasti valittavien opintojen sekä lukio-opintojen tarjonnasta jatko-opintojen tueksi. Esimerkiksi ”jatko-opintovalmiuksien saavuttamiseksi opintoihin sisältyy pakollisia yhteisiä opintoja, jotka tukevat myös ammattitaidon kehittymistä. Näiden lisäksi opiskelija voi vahvistaa yleissivistävää osaamistaan joko oman tai toisen oppilaitoksen tarjoamilla valinnaisilla tai vapaasti valittavilla opinnoilla. Oppilaitos ja lukio tekevät yhteistyötä siten, että opiskelijalla on mahdollisuus suorittaa ammatillinen tutkinto ja ylioppilastutkinto samanaikaisesti.”

Joissakin yhteisissä osissa oli myös tähän yhteyteen kirjattu yhteiset painotukset ja ydintaidot.

• *Yhteisten painotusten toteuttamissuunnitelma*

Opetussuunnitelman perusteissa (luku 1) määrätään ammatillisen koulutuksen tehtävistä ja tavoitteista sekä yhteisistä painotuksista ja kaikille aloille yhteisestä ydinosaamisesta.

Koulutuksen tulee tuottaa valmiuksia, jotka lisäävät kaikilla aloilla tarvittavaa ammattisivistystä ja kansalaisvalmiuksia ja joiden avulla opiskelijat pystyvät seuraamaan yhteiskunnassa ja työelämässä tapahtuvia muutoksia ja toimimaan muuttuvissa oloissa.

Koulutuksen tulee antaa opiskelijoille valmiuksia

- *kansainvälisyyteen*
- *kestävän kehityksen edistämiseen*
- *teknologian ja tietotekniikan hyödyntämiseen*
- *yrittäjyyteen*
- *laadukkaaseen ja asiakaslähtöiseen toimintaan*
- *kuluttajaosaamiseen*
- *työsuojelusta ja terveydestä huolehtimiseen*

(Opetushallitus 2000).

Tarkastelluista opetussuunnitelmien yhteisistä osista noin puoleen oli kirjattu yhteiset painotukset. Useimmissa yhteiset painotukset oli kopioitu luettelona suoraan opetussuunnitelman perusteista eikä toteutussuunnitelmia tavoitteiden saavuttamiseksi ollut kirjattu. Muutamassa opetussuunnitelmassa yhteisten painotusten toteuttaminen oli liitetty oppilaitoksen kehittämisstrategioihin tai -projekteihin.

Tässä seurannassa tarkasteltiin erityisesti sitä, miten opetussuunnitelmissa näkyvät yhteisistä painotuksista nimenomaan *yrittäjyyteen kasvattamisen* periaatteet ja toteutusmuodot. Noin viidenneksessä opetussuunnitelmista oli kirjattu näkyviin, miten yrittäjyyteen valmentaminen toteutetaan.

Esimerkiksi ”Ammattiopisto kannustaa opiskelijoitaan yrittäjyyteen osallistumalla alueen yrittäjyyttä tukeviin projekteihin. Tavoitteena on, että opiskelijasta kehittyy oma-aloitteinen, tunnollinen, rohkea, kekseliäs ja työtään arvostava työntekijä ja ammatinharjoittaja sekä yrittäjä.”

”Yrittäjyyskasvatuksen tavoitteena on luoda opiskelijoille myönteinen asenne yrittäjyyttä kohtaan, perehdyttää yrityksen perustamiseen ja yrittäjyyteen ammattina sekä tukea opiskelijan sisäistä yrittäjyyttä.”

Opetussuunnitelmien yhteisissä painotuksissa korostettiin myös kestävän kehityksen edistämistä painopistealueena (4/29):

”Kestävän kehityksen ja ympäristötiedon vaatimukset voimistuvat. Ympäristöasioiden hallinnasta on muodostumassa tuotannossa ja palveluissa laadun tunnus ja kilpailuvaltti. Terveellistä ja viihtyisää ympäristöä arvostetaan yhä enemmän. Koulutuksen tuleekin painottaa sellaista osaamista, joka edistää kestävä kehitystä.”

- *Ydinosaamisen toteuttamissuunnitelma*

Opetussuunnitelman perusteiden mukaan *koulutuksen tavoitteena tulee olla, että opiskelijalle kehittyy seuraavia kaikilla aloilla tarvittavia valmiuksia:*

- oppimistaidot
- ongelmanratkaisutaidot
- vuorovaikutus- ja viestintätaidot
- yhteistyötaidot
- eettiset ja esteettiset taidot

(Opetushallitus 2000).

Ydinosaamisen toteuttamissuunnitelmaa ei ole edellytetty sisällytettävän koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelman yhteiseen osaan opetussuunnitelman perusteiden luvussa 6.

Tässä seurannassa tarkasteltiin, miten opiskelijoiden *oppimistaitojen* kehittämisen periaatteet ja toimenpiteet näkyvät opetussuunnitelmissa.

Analysoidussa aineistossa oli ydinosaaminen kirjattu yhdessätoista (11/29) opetussuunnitelman yhteisessä osassa. Useimmiten ne oli kopioitu opetussuunnitelmaan valmiuksien luettelona suoraan opetussuunnitelman perusteista. Analysoiduista opetussuunnitelma-asiakirjoista vain muutamissa oli kuvattu

tarkemmin, millaisin menetelmin oppimistaitoja tai muita ydinosaamisen alueita kehitetään opetuksen kautta. Esimerkiksi ” opiskelija saa valmiudet hankkia, jäsentää ja arvioida tietoa sekä soveltaa aiemmin opittua muuttuvissa tilanteissa. Opiskelija saa valmiudet arvioida omaa oppimistaan ja osaamistaan sekä suunnitella opiskeluaan. Opiskelija saa valmiudet elinikäiseen oppimiseen ja halun itsensä jatkuvaan kehittämiseen.”

- *Koulutuksen järjestäminen peruskoulutuksena ja näyttötutkintona*

Ammatillinen perustutkinto voidaan suorittaa ammatillisena peruskoulutuksena opetussuunnitelman perusteiden mukaan tai näyttötutkintona näyttötutkinnon perusteiden mukaan. Koulutuksen järjestäjän tulee määrittää opetussuunnitelman yhteiseen osaan koulutuksen järjestäminen peruskoulutuksena tai näyttötutkintona

(Opetushallitus 2000).

Opetussuunnitelma-analysissä selvitettiin, olivatko koulutuksen järjestäjät määrittäneet koulutuksen järjestämisen peruskoulutuksena ja näyttötutkintona.

Puolessa (15/29) opetussuunnitelmista oli mainittu erilaiset koulutuksen järjestämistavat. Tällöin ilmaistiin, että koulutusta voidaan järjestää peruskoulutuksena ja näyttötutkintona, johon oli liitetty valmistava koulutus. Lukijalle ei tarkemmin selviä, millaisin erilaisin tavoin tutkinnon voi suorittaa.

Niiden koulutuksen järjestäjien vastauksissa, jotka järjestävät aikuiskoulutuksena myös ammatti- ja erikoisammattitutkintoja, oli yleensä selkeästi näkyvissä erikseen peruskoulutuksena ja näyttötutkintona järjestettävä koulutus. Muutamassa opetussuunnitelmassa oli sekoitettu ammatilliseen peruskoulutukseen liitettävät näytöt ja ammattitaidon hankkimistavasta riippumattomat näyttötutkinnot.

- *Opetuksen järjestäminen*

Opetussuunnitelman yhteiseen osaan tulee olla kirjattuna opetuksen järjestämisen tapa lähi-, etä-, monimuoto-opetuksena tai oppisopimuskoulutuksena

(Opetushallitus 2000).

Useimmissa (19/29) analysoiduissa opetussuunnitelmien yhteisissä osista oli maininta että opetusta voidaan järjestää lähi-, etä- tai monimuoto-opiskeluna ja oppisopimuskoulutuksena. Yhdessä opetussuunnitelmassa oli mainittu myös verkko-opetuksen hyödyntäminen opetuksessa. Kolmasosassa opetussuunnitelmien yhteisiä osia ei ollut otettu lainkaan kantaa opetuksen järjestämismuotoihin.

Opetuksen järjestämistavoista oli mainittu myös työelämäprojektit, työssäoppimisen jaksot, etätehtävät ja itsenäinen työskentely. Näyttötutkinnoista oli mainittu, että valmistavaa koulutusta järjestetään sekä monimuotokoulutuksena että oppisopimuskoulutuksena.

Opetussuunnitelmien yhteisissä osissa ei yleensä tullut esille, miten huolehditaan opiskelijoiden riittävästä opetuksesta ja tarvittavasta ohjauksesta koulutuksen järjestämistavasta riippumatta oppilaitoksen jokaisena työpäivänä.

- *Henkilökohtaisten opiskelusuunnitelmien laadintaperiaatteet*

Henkilökohtainen opiskelusuunnitelma (hops) tehdään opetussuunnitelman ja opiskelijan valintojen perusteella. Se on opiskelijan kehittymissuunnitelma, joka samalla tukee urasuunnittelua ja opiskelijan itsearviointia. Henkilökohtaisessa opiskelusuunnitelmassa määritellään oppimisen tavoitteet, opintojen suoritustavat sekä opintojen arviointi. Henkilökohtaiseen opiskelusuunnitelmaan kuuluu myös työssäoppimisen suunnitelma.

(Opetushallitus 2000).

Opetussuunnitelmien yhteisten osien sisältöä analysoitaessa selvitettiin, oliko opetussuunnitelmiin sisällytetty henkilökohtaisten opiskelusuunnitelmien laadintaperiaatteet. Suunnitelmista etsittiin tarkemmin tietoa siitä, miten opiskelijan yksilölliset tarpeet huomioidaan, miten hops-prosessia toteutetaan ja tuetaan sekä miten yksilölliset valinnat mahdollistetaan.

Tarkastelluista opetussuunnitelmista ilmeni, että useimmiten esitettiin henkilökohtaisen opetussuunnitelman laadintaperiaatteet (22/29), mutta kovin paljon tarkennuksia opetussuunnitelman perusteisiin verrattuna ei tuotu esille, pikemminkin opetussuunnitelman perusteissa olevia asioita oli esitetty lyhenneltynä. Muutamissa yhteisissä osissa oli kuvattu laajasti hops-käytäntöjä ja kerrottu mm. erilaisista luki- ja alkutesteistä, joiden kautta voidaan kartoittaa opiskelijan oppimisvalmiuksia ja lähtötilannetta. Joissakin tapauksissa hops oli mainittu vain lyhyesti, parilla lauseella. Hops-prosessin toteuttamista ja tukemista oli kuvattu puolella tarkastelluista opetussuunnitelmista ja opiskelijan yksilöllisten tarpeiden ja valintojen mahdollistamisesta löytyi kuvaus kolmasosasta.

Eräässä koulutuksen järjestäjän yhteisessä osassa oli esitetty lyhyesti hopsin laadintaperiaatteet ja kerrottu, että prosessi tarkennetaan oppilaitoskohtaisessa osassa (näin olikin tehty).

Opetussuunnitelman yhteisissä osissa näytti olevan hyvin vähän kuvattuna yksilöllisten tarpeiden huomiointia tai toteutusprosessia, lukuun ottamatta erityisoppilaitoksia, joita otoksessa oli neljä.

Yksilöllisten valintojen mahdollistamisesta oli mainittu mm. että ”lukiopäivät ovat yhteisten opintojen päiviä niille, jotka eivät opiskele lukio-opintoja.” Myös työssäoppiminen mainittiin valinnaisuuden mahdollistajana ja yhdessä oli viittaus modulointiin.

Henkilökohtainen opiskelusuunnitelma oli useissa opetussuunnitelmissa kuvattu enemmänkin valintojen koosteeksi/kirjaukseksi eikä niissä ollut kuvattu, miten valinnat mahdollistetaan.

Myös joitakin monipuolisia henkilökohtaisten opiskelusuunnitelmien toteutusprosessikuvauksia löytyi ja jonkin verran myös hops-lomakepohjia oli liitetty opetussuunnitelmien yhteisiin osiin.

Tarkasteltujen opetussuunnitelmien perusteella näyttää siltä, että hops-prosessi ja opintojen ohjaus linkittyvät toisiinsa: jos opintojen ohjaus on kuvattu hyvin opetussuunnitelmassa, niin usein myös hops-prosessikin.

Esimerkiksi henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman laadintaprosessi oli kuvattu eräässä yhteisessä osassa: ”... opiskelijoiden alustava hops tehdään opintojen alkuvaiheessa. Hopsin tekevät opiskelija ja ryhmänohjaaja yhteistyössä hops-keskustelussa... hopsin laadinnassa käytetään hops-lomaketta (*kerrottu, mitä hopsiin kirjataan*)...Hopsin tarkastuskeskustelut käydään opiskelijan ja ryhmänohjaajan kesken. ... Opiskelijat antavat palautetta toteutuneesta opetuksesta ja arvioivat omaa osallistumistaan ja aktiivisuuttaan (kunkin ammatillisen opintokokonaisuuden jälkeen) ... näitä opiskelijan oman osallistumisen ja aktiivisuuden arviointeja hyödynnetään opintojen seuraavan vaiheen hopsin tekemisessä....

... tarvittavat oppilaitoksessa toteutettavat tukitoimet (tukiopetus, erityisopettajan palvelut) tai muuten opetuksessa huomioon otettavat asiat kirjataan hopsiin... kehitellään mallia, jolla tiedot opiskelijan peruskoulun yläasteella ilmenneistä oppimisen kannalta erityisen tuen tarpeen osa-alueista. Mikäli opiskelija elämäntilanteensa johdosta ei voi tilapäisesti osallistua normaaliin

opetukseen tai tarvitsee muita opiskeluun liittyviä erityisjärjestelyjä, hopsiin tehtävät muutokset käsitellään koulutusalojen osastonkokouksissa... voidaan sopia esimerkiksi vaihtoehtoisista opintojen suorittamistavoista... opintojen osan toteuttamisesta yksilöllisenä monimuoto-opiskeluna tai opiskelun aika-
taulumuutoksista, kuten esimerkiksi työssäoppimisen toteuttamisesta kesä- tai muuna loma-aikana. Tehdyt päätökset kirjataan opiskelijan hopsiin, mutta ei syitä, johon päätös perustuu. Opiskelijan hops ja hojks on opiskelijaa opettavien opettajien ja oppilashuollon henkilöiden käytettävissä ja se säilytetään siten, ettei ulkopuolisilla ole mahdollisuutta siihen tutustua. Samoin menetellään alkukartoitukseen käytettävien testien tulosten kanssa.”

Toisen esimerkin mukaan ”opiskelijan ensimmäinen opiskelusuunnitelma on opiskeltavan perustutkinnon voimassa oleva opetussuunnitelma, jonka toteuttamiseen hän tekee yksilöllisiä tarkennuksia ja muutoksia omien tavoitteitensa ja taustojen perusteella.”

• *Aiempien opintojen hyväksilukemisen periaatteet*

Hyväksilukemisen oikeudet ja perustelut on mainittu laissa ammatillisesta koulutuksesta (L630/98, 30§ ja L629/98, 23§). Opiskelijalla on oikeus lukea hyväkseen muualla suoritettuja opintoja. Opiskelijalle tulee tiedottaa hyväksilukemisesta ja sen toteutuksesta. Opiskelijan tulee erikseen pyytää hyväksilukemista ja oppilaitoksen tulee tehdä siitä päätös ennen mainittujen opintojen aloittamista. Hyväksiluku on määritelty ops-perusteissa. Koulutuksen järjestäjän tehtävänä on suunnitella, miten hyväksilukemisesta ja sen toteutuksesta tiedotetaan ja millaisia arviointitapoja käytetään.

Tarkastelun kohteena olevista opetussuunnitelmien yhteisistä osista selvitetiin, oliko niihin kirjattu aiempien opintojen hyväksilukemisen periaatteet ja ilmenikö suunnitelmasta se, mitä voidaan hyväksilukea.

Aiempien opintojen hyväksilukemisen periaatteet oli esitetty 27/29 opetussuunnitelmassa. Useimmiten ne oli kuvattu suoraan opetussuunnitelman perusteiden tekstin mukaan. Yhdessä opetussuunnitelmassa viitattiin erillisiin hyväksilukuperiaatteisiin, joita ei kuitenkaan ollut opetussuunnitelman mukana.

Yhdessä opetussuunnitelmassa oli konkreettinen ja selkeä kuvaus, josta hyväksiluvun käytäntö ilmeni, samoin oli myös kuvattu hyväksilukemisen prosessi eli miten oppilaitoksessa toimitaan. Asiakirjoissa ei kuitenkaan ollut kuvattu hyväksilukemisen käytäntöä ja päätös vastuuta.

Useimmissa opetussuunnitelmassa oli mainittu, että koulutus aika lyhenee vähintään 30 ov, jos on suorittanut yo- tai muun toisen asteen tutkinnon.

Yhdessä opetussuunnitelmassa oli kerrottu koulutusajan lyhenevän 30 ov ja että hyväksiluvusta päätetään hopsin laadinnan yhteydessä yhdessä opinto-ohjaajan kanssa. Muutamissa opetussuunnitelmien yhteisissä osissa oli kuvattu, miten mahdollisuudesta hyväksilukea tiedotetaan. Lisäksi oli kuvattu, missä

vaiheessa opiskelija hakee hyväksilukuja ja miten päätökset hyväksiluvusta tehdään. Esimerkiksi yhdessä opetussuunnitelmassa oli kerrottu, että lähialan tutkinnosta hyväksiluetaan yhteiset opinnot 20 ov, vapaasti valittavat opinnot 10 ov ja ammatillisia opintoja 10–40 ov ja toisen alan tutkinnosta hyväksiluetaan samalla tavalla yhteiset ja vapaasti valittavat opinnot sekä muita valinnaisia opintoja 0–10 ov. Lisäksi oli kerrottu, mitä hyväksiluetaan lukion oppimäärästä, työkokemuksesta, ulkomailla suoritetuista opinnoista, yliopistossa suoritetusta tutkinnosta. Kansanopistoissa ja työväenopistoissa suoritetuista opinnoista sekä harrastuksista hyväksiluetaan 0–10 ov vapaasti valittavia opintoja.

- *Opintojen tarjonta yhteistyössä muiden koulutuksen järjestäjien kanssa*

Oppilaitosten välistä yhteistyötä ja koulutuksen hankkimista säätelee laki ammatillisesta koulutuksesta (L630/98, 10§), joka velvoittaa koulutuksen järjestäjiä toimimaan yhteistyössä muiden alueella toimivien koulutuksen järjestäjien kanssa. Opetussuunnitelman tulee antaa opiskelijalle mahdollisuus yksilöllisiin opintoihin koskeviin valintoihin. Koulutuksen järjestäjä voi esimerkiksi tarjota jatko-opintoihin valmentavia opintoja yhteistyössä lukion kanssa.

Opetussuunnitelmien analysissa selvitettiin, oliko koulutuksen järjestäjä sisällyttänyt yhteiseen osaan opintojen tarjonnan yhteistyössä muiden koulutuksen järjestäjien kanssa. Opintojen tarjonnasta tarkasteltiin sitä, millaisia tarjottavat valinnaiset opinnot ovat ja miten valintojen toteuttaminen mahdollistetaan.

Opintojen tarjonta yhteistyössä muiden koulutuksen järjestäjien kanssa oli kirjattu 22/29 opetussuunnitelmien yhteisissä osissa. Useimmiten oli kirjattu, kenen kanssa yhteistyötä tehdään. Alueen lukiot, muut ammatilliset oppilaitokset, kansalaisopistot ja työväenopistot tarjoavat opintoihin opiskelijoille.

Koulutuksen järjestäjät tarjoavat yhteistyössä valinnaisia opintoja, ja ne saattoivat olla joko yksittäisiä, yhden opintoviikon kurseja tai laajempi valikoima useamman eri oppilaitoksen tarjoamia valinnaisia opintoja. Esimerkiksi on mainittu 1 ov:n tanssikurssi tai 1 ov:n psykologian kurssi toisesta oppilaitoksesta. Selkeimmin tuli esiin kuitenkin lukioyhteistyö ja lukio-opinnot. Kaikkiaan jatko-opintoihin valmentavia opintoja tarjottiin 12/29 oppilaitoksista.

Noin puolessa opetussuunnitelmien yhteisiä osia kuvattiin, miten valintojen toteutuminen käytännössä mahdollistetaan. Valintojen toteutuminen mahdollistetaan yhteistoiminta-aikojen (10/29), opetuksen jaksotuksen (10/29) tai opetusjärjestelyjen (7/29) kautta.

Esimerkiksi vastattiin seuraavasti: ”...oppilaitos osallistuu alueen toisen asteen yhteistyöhön tarjoamalla lukiolle omia kursejaan ja antamalla omille opiskelijoille lukiokurseja. Opintoja voi valita myös kansalaisopistosta, kesäopistosta, avoimesta yliopistosta ja kansanopistosta”... ”Kaksoistutkinnon lisäksi yhteistyötä toteutetaan teemajaksojen aikana, jolloin oppilaat voivat

valita opintoja kyseisistä oppilaitoksista. Tavoitteena on että opiskelija käyttää optimaalisesti hyväksi alueen kaikkien oppilaitosten opintotarjonnan.”

• *Opinto-ohjauksen ja tukipalvelujen järjestämisen periaatteet*

Opetussuunnitelman perusteissa on määritelty *opinto-ohjauksen minimilaajuudeksi 1,5 opintoviikkoa. Opinto-ohjauksen tulee sisältyä 120 ov:n kokonaisopintoviikko määrään.* Lisäksi on määritelty opinto-ohjauksen tavoitteet ja järjestämisen periaatteet. Koulutuksen järjestäjän tehtävänä on laatia suunnitelma opinto-ohjauksen ja siihen liittyvien tukipalvelujen järjestämisestä sekä varata opinto-ohjaukseen tavoitteiden mukainen aikamäärä ja riittävä asiantuntemus. Lisäksi opetussuunnitelmassa tulee päättää henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman laadintaperiaatteista.

Opinto-ohjauksen ja tukipalvelujen järjestämisen kohdalla tarkasteltiin sitä, miten suunnitelmissa ilmenee opinto-ohjauksen laajuus, resursointi ja toteutus.

Analysoitujen opetussuunnitelmien perusteella näyttää siltä, että opinto-ohjauksen järjestäminen on yksi parhaiten huomioituja asioita yhteisissä osissa. Opinto-ohjauksen järjestäminen oli kirjattu useimmiten omana lukunaan. Laajuus 1,5 ov oli mainittu 25/29 opetussuunnitelman yhteisessä osassa. Yhdessä opetussuunnitelmassa laajuudeksi oli mainittu 2,5 ov. Otoksen perusteella näyttää siltä, että opetussuunnitelmissa on pääsääntöisesti otettu huomioon opinto-ohjauksen laajuus ja ohjaustavat, mutta kaikki eivät olleet kirjanneet näkyviin sitä, miten ohjaus käytännössä sisällytetään opintoihin. Yleensä ei näy esimerkiksi se, millä ajalla opinto-ohjaus järjestetään.

Suurimmassa osassa (25/29) oli kerrottu opinto-ohjauksen ja tukipalvelujen toteutus. Toteutus oli kuvattu useimmiten erittäin monipuolisesti ja käytännönläheisesti.

Asiantuntijuutta oli myös varattu opinto-ohjauksen hoitamiseen. Opetussuunnitelmissa oli kerrottu, ketkä henkilöt osallistuvat opintojen ohjaukseen ja mitkä ovat heidän tehtävänsä, työnjakonsa ja vastuunsa. Opinto-ohjauksen resursointisuunnitelma onkin useimmiten juuri kuvaus henkilöresursseista, jotka ovat käytettävissä opiskelijoiden ohjaukseen. Joissakin asiakirjoissa oli vain luettelo niistä henkilöistä, jotka kuuluvat opiskelijahuoltoryhmään tai osallistuvat muuten opiskelijan ohjaukseen. Ajan resursointi ei esimerkiksi selkeästi ilmennyt asiakirjoista.

Osassa koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelman yhteisiä osia oli lyhyt kuvaus opinto-ohjauksesta ja tukipalveluista sekä maininta, että oppilaitokset laativat suunnitelman, jossa määritellään tutkinnoittain opinto-ohjauksen sisällöt ja ohjausvastuun jakautuminen. Muutamissa yhteisissä osissa oli liitteenä erillisiä opinto-ohjauksen ohjeistuksia ja -oppaita.

Vaikka opetussuunnitelman perusteissa asetetaan tavoitteeksi, että opiskelijan ohjaus on koko oppilaitoksen henkilöstön tehtävä, niin vain harvoissa analysoiduissa opetussuunnitelmissa tämä tuli esille. Tyypillisesti määriteltiin opiskelijan ohjauksen toteuttajiksi opinto-ohjaaja, ryhmänohjaaja, kuraattori, terveydenhoitaja, erityisopettaja. Joissakin oli maininta myös opiskelijan huoltajan kanssa tehtävästä yhteistyöstä ja opiskelijatutoreiden toimimisesta ohjaajana ja opastajana, samoin koulutuspäällikön, rehtorin ja koulutussihteerin roolista.

Eräässä opetussuunnitelmassa oli selkeästi esitetty opinto-ohjauksen tavoitteet kohta kohdalta (suurimmaksi osaksi siten, kuin ops-perusteissa) ja kerrottu jokaisen tavoitteen kohdalla, miten kyseisessä oppilaitoksessa käytännössä huolehditaan tämän tavoitteen toteutumisesta. Lisäksi oli vielä määritelty joka kohdalle vastuu ohjauksesta nimeämällä vastuuhenkilöt.

Esimerkiksi *opiskelija tutustuu kansainvälistymisen mahdollisuuksiin opiskelussa ja työelämässä.* ”... opiskelijat voivat osallistua oppilaitoksen järjestämään kansainväliseen harjoitteluun ja opiskelijavaihtoon. Kansainvälistyvään maailmaan voi tutustua myös kielten opinnoissa, ”kansainväliset ja vieraat kulttuurit” –opintojaksolla sekä toimimalla oppilaitoksessa opiskelevien ja vierailevien opiskelijoiden kanssa. Lisäksi monissa työpaikoissa voi työskennellä ulkomaa-laisten vierailijoiden ja työntekijöiden kanssa.”

Saa tukea opiskeluunsa ja elämäänsä liittyvissä ongelmissa.

... oman opiskeluryhmän ja opettajan kannustus, opiskelijalle sopivat oppimismenetelmät, opiskelijan tason mukaiset haasteet, omien tavoitteiden asettamisen tukeminen, mahdollisuuksien tiedostaminen ja hyvä oppimisympäristö ovat keskeisiä opiskelua ja elämänhallintataitojen kehitystä tukevia asioita. Mahdollisten ongelmien ilmetessä luokanvalvoja, kuraattori, terveydenhoitaja ja opinto-ohjaajat auttavat. Oppilaitoksessa toimii myös opiskelijahuoltoryhmä, joka tekee yhteistyötä nuorisopsykiatrisen ryhmän, seurakunnan ja perheneuvolan kanssa.

”... Opiskelun alussa ensimmäinen viikko on varattu orientoiviin opintoihin, joiden aikana opiskelijat ryhmänohjaajiensa opastuksella tutustuvat oppilaitoksen tiloihin, käytänteisiin ja opintojen rakenteeseen. Ensimmäisen ja toisen opiskeluviikon aikana opinto-ohjaaja keskustele jokaisen uuden opiskelijan kanssa. Keskusteluissa kartoitetaan opiskelijan aiempi koulutustausta, keskustellaan tulevan opiskeluajan haasteista. Opiskelijalle kerrotaan myös tässä yhteydessä, miten eri opintokokonaisuudet sijoittuvat opiskeluajalle, miten aikaisemmat opinnot, työkokemus, harrastukset voidaan hyväksilukea sekä kuinka henkilökohtainen opiskelusuunnitelma laaditaan. Keskustelujen lisäksi opintonsa aloittaville luokille pidetään luokkatunteja, joissa kerrotaan opintojen erilaisista valinta- ja suoritusmahdollisuuksista sekä muiden oppilaitosten koulutustarjonnasta. Henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman opiskelija laatii omien valintojensa perusteella yhdessä ryhmänohjaajansa kanssa. Tarvittaessa opinto-ohjaaja on mukana laatimassa henkilökohtaisia opiskelusuunnitelmia.

Ensimmäisen jakson aikana huoltajille järjestetään tutustumisilta, jossa heille kerrotaan opinnoista, niiden valintamahdollisuuksista, poissaolojen seu-

rannasta sekä toisen asteen yhteisestä päihdeongelmasta. Opiskelijoille varataan aikaa henkilökohtaiseen opintojen ohjaukseen ja keskusteluihin esim. elämähallintaan liittyvissä kysymyksissä. Opintojaan päättämässä oleville opiskelijoille järjestetään luokkatunteja, joiden aikana tutustutaan jatko-opintomahdollisuuksiin ja käydään Työvoimatoimistossa perehtymässä niihin toimenpiteisiin, joihin valmistuvan opiskelijan tulee ryhtyä työllistyäkseen.”

”Opinto-ohjauksen lähtökohtana on opiskelijamyönteisyys. Ohjauksessa tuetaan opiskelumotivaatiota ja opiskelijaa ohjataan itseohjautuvuuteen ja yhteistoiminnallisuuteen.

Tehokas opinto-ohjaus tukee opiskelijoiden sitoutumista opiskeluun ja vähentää siten osaltaan keskeyttämistä.”

- *Työssäoppimisen järjestämissuunnitelma*

Työssäoppimisesta on säädetty asetuksessa ammatillisesta koulutuksesta (A 811/98) ja tarkennettu opetussuunnitelman perusteissa. Opetussuunnitelman perusteet edellyttävät että työssäoppimisen tulee olla tavoitteellista, ohjattua ja arvioitua opiskelua. Työssäoppimisjaksojen tulee olla ammatinhallinnan kannalta riittävän pitkiä ja monipuolisia ja työssäoppiminen on suunniteltava yhdessä työelämän kanssa. Työssäoppimisen laajuus on vähintään 20 opintoviikkoa. Koulutuksen järjestäjän vastuulla on järjestää työssäoppimisen paikka yhdessä opiskelijan kanssa. Koulutuksen järjestäjän ja työnantajan välisessä sopimuksessa sovitaan ammatillisesta koulutuksesta annetun asetuksen (811/98, 5§) mukaisista asioista.

Työssäoppimisen järjestämissuunnitelmasta haluttiin selvittää, näkyvätkö siinä työssäoppimisen järjestämisen vastuut ja työssäoppimisen laatuksiteerit. Laatuksiteereiksi oli valittu tavoitteellisuus, suunnittelu yhteistyössä työelämän kanssa ja ohjauksen resursointi.

Työssäoppimisen suunnitelma oli kirjattu 25/29 opetussuunnitelmissa. Järjestämissuunnitelma oli usein koulutuksen järjestäjäkohtainen, mutta myös alakohtaisia ja tutkintokohtaisia järjestämissuunnitelmia oli.

Työssäoppimisen järjestämisen vastuu ilmeni 18/29 opetussuunnitelman yhteisissä osissa siten, että oli todettu oppilaitoksen olevan vastuullinen yhdessä opiskelijan kanssa hankkimaan työssäoppimispaikan. Työssäoppimisen vastuut oli avattu useimmiten opetussuunnitelman perusteita mukaellen. Sen sijaan työssäoppimisen ohjauksen resursointi oli kuvattu puutteellisesti tai ei lainkaan.

Työssäoppimisen suunnittelu yhteistyössä työelämän kanssa sekä työssäoppimisen tavoitteet tulivat esiin noin kolmanneksessa opetussuunnitelmien yhteisistä osista, usein opetussuunnitelman perusteiden tekstiä myötäillen.

Yhden koulutuksen järjestäjän yhteisessä osassa oli mainittu, että alan opetussuunnitelmaan sisältyvä työssäoppimisen suunnitelma on laadittu yhdessä paikallisten työelämän edustajien kanssa, (amatillinen neuvottelukunta) ja siinä on otettu huomioon alueelliset ja paikalliset työelämän tarpeet ja mahdollisuudet. Oppilaitokset, jotka ovat mukana valtakunnallisissa työssäoppimisen projekteissa, ovat käsitelleet asiaa perusteellisemmin.

Muutamassa yhteisessä osassa oli tuotu esiin myös kesätyön mahdollisuus työssäoppimisena. Esimerkiksi: ”Kesätyö ja ennalta hankittu työkokemus, jotka ovat opetussuunnitelman tavoitteiden mukaisia, ohjattuja ja arvioituja, hyväksytään opiskelijan anomuksesta työssäoppimiseksi.”

- *Erityisopetuksen ja siihen liittyvien tukipalvelujen järjestäminen*

Koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamiseksi tulee jokaisella olla erilaisista oppimisedellytyksistä riippumatta yhdenvertaiset mahdollisuudet osallistua ammatilliseen koulutukseen sekä sijoittua koulutuksen jälkeen työhön ja yhteiskuntaan täysivaltaisena kansalaisena.

Erityistä tukea tarvitsevien koulutus tulee toteuttaa yhdenvertaisuusperiaatteen mukaan ensisijaisesti tavallisissa ammatillisissa oppilaitoksissa. Erityisopetukseen tulee liittää tukitoimia ja tarvittaessa kuntoutusta yhteistyössä kuntoutuspalvelujen tuottajien kanssa.

Opetussuunnitelman yhteiseen osaan tulee kirjata suunnitelmat erityisopetuksen ja tukipalvelujen järjestämisestä; tavoitteet, toteutus, opetusmenetelmät, tuki- ja erityispalvelut, asiantuntijapalvelut, yhteistyötahot ja vastuut.

Erityisopetuksen tarve on määriteltävä opetussuunnitelman perusteiden pohjalta jokaiselle opiskelijalle erikseen ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 20 §:n perusteella.

(Opetushallitus 2000).

Erityisopetusta tarvitseville opiskelijoille on laadittava aina kirjallinen henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (L 630/98, 20§, A811/98, 8§).

Erityisopetus ja siihen liittyvien tukipalvelujen järjestäminen oli mainittu 24/29 opetussuunnitelman yhteisessä osassa. Erityisopetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma oli useimmiten kuvattu opetussuunnitelman yhteisessä osassa perusteita mukaillen tai on kopioitu suoraan opsin perusteista yhteiseen osaan. Erityisopetuksen yhteydessä oli vain joissakin opetussuunnitelmien yhteisissä osissa kuvattu hojks ja hops sekä tukipalvelujen järjestäminen tarkemmin.

Erityisoppilaitoksissa ja työpajakokeilukouluissa oli erityisopetus kuvattu selvästi tarkemmin opetussuunnitelman yhteisiin osiin. Tätä oli kuvattu esimerkeillä seuraavasti: ”Oppilaitoksessa erityisopetus toteutetaan joko integroituna yleisopetuksessa tai pienryhmissä. Erityisopetuksella turvataan henkilökohtaisiin edellytyksiin perustuva oppiminen, itsensä kehittäminen ja ihmisenä kasvaminen. Erityisopetuksessa opetus järjestetään siten, että opiskelija mahdollisimman suuressa määrin saavuttaa saman pätevyyden kuin muussa ammatillisessa koulutuksessa. Opetuksessa tulee tukea opiskelijan vahvoja osaamisalueita. Erityistä tukea tulee antaa työssä harjaantumiseen työssäoppimisjakson aikana, jotta opiskelija sitoutuu paremmin työhön”.

Toisessa esimerkissä ”toimintaan kuuluu myös tiivis yhteistyö erityisopetuksen tutkimusyksiköiden, työelämän, muiden sidosryhmien kanssa. Toiminnan tavoitteena on tukea vammaisten ja vajaakuntoisten työllistymistä sekä yhteiskuntaan sijoittumista.”

- *Maahanmuuttajaopiskelijoiden opetuksen järjestäminen*

Maahanmuuttajien opetuksen järjestämiseen liittyviä erityisjärjestelyjä tulee huomioida lain 630/98 21 §:n mukaan. *Maahanmuuttajaopiskelijoiden ammatillisten tavoitteiden tulee olla samat kuin muiden opiskelijoiden. Opiskelijoita, joiden äidinkieli on muu kuin oppilaitoksen opetuskieli, tulee tukea etenkin kielten opinnoissa. Maahanmuuttajaopiskelijoiden ja muiden eri kieli- ja kulttuuriryhmien opiskelijoiden oppimistulokset tulee arvioida samalla tavalla kuin muidenkin opiskelijoiden.*

Valtioneuvoston päätöksen (VNp 213/99) mukaan, jos opiskelijan äidinkieli on muu kuin suomi tai ruotsi, voi koulutuksen järjestäjä jakaa ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 12§ 2 momentissa säädetyt äidinkielen ja toisen kotimaisen kielen pakolliset opinnot säädetyistä poikkeavalla tavalla.

(Opetushallitus 2000).

Maahanmuuttajaopiskelijoiden opetuksen järjestäminen oli kirjattu ylös 21/29 opsin yhteisessä osassa. Maahanmuuttajien opetusjärjestelyt oli kuvattu useimmiten kopiona suoraan opetussuunnitelman perusteiden tekstin mukaan. Kun maahanmuuttajaopiskelijoiden opetus on koulutuksen järjestäjän erityistehävänä, silloin on tehty erillinen opetussuunnitelma - ”maahanmuuttajien valmistavan koulutuksen ops” Opintojen järjestäminen on myös usein kuvattu suomen kielen taitojen preppausmahdollisuutena (esim. mamu-moduulit).

- *Opiskelijan arvioinnin toteuttamissuunnitelma*

Opiskelijan arviointia säätelee L 630/98, 25§, A 811/98, 10-13§, 20§. Lisäksi opetussuunnitelman perusteissa on määrätty arvioinnista ja sen toteuttamisesta. *Koulutuksen järjestäjän tulee laatia arviointisuunnitelma. Opetussuunnitelman perusteet velvoittavat, että sekä opiskelijoille että kaikille arviointiin osallistuville tiedotetaan ennen opintojen alkamista arvioinnin periaatteista ja niiden soveltamisesta. Arvioinnin on perustuttava opiskelijan omaan itsearviointiin sekä opiskelijan, opettajien ja työssäoppimisen ajalta työpaikkaohjaajien kanssa käytyyn arviointikeskusteluun.*

Arvioinnin tulee opiskelijan ohjauksen lisäksi tuottaa tietoa opiskelijoiden osaamisesta opettajille, työnantajille ja jatko-opintoihin pyrkimistä varten.

(Opetushallitus 2000).

Opiskelijan arvioinnin toteuttamissuunnitelmasta selvitettiin arvioinnin periaatteiden ilmenemistä (tavoitesuhteisuus ja kannustavuus) ja arvioinnin menettelytapoja.

Opetussuunnitelman yhteisessä osassa oli opiskelijan arviointi kirjattu usein suorana lainauksena tai mukaellen opetussuunnitelman perusteiden tekstiä. Vaikka opetussuunnitelman perusteissa edellytetään, että arvioinnin periaatteista ja niiden soveltamisesta käytännössä tiedotetaan opiskelijoille ja arviointiin osallistuville, vain harvoissa opetussuunnitelman yhteisissä osissa oli kuvattu, miten tiedottaminen käytännössä tapahtuu.

Kahdessa kolmasosassa oli kuvattu arvioinnin käytäntöjä, keinoja ja menettelytapoja: miten tuetaan itsearviointia ja miten kannustavuus ja ohjaavuus toteutuu (portfoliot, opiskelijan itsearviointi, tentit, harjoitustyöt, työkokeet, etätehtävät, yksilö- ja ryhmätyöt, keskustelut, asiakaspalautteet, haastattelut, oppimispäiväkirjat, raportit, näyttelyt, työnäyttelyt, vertaisarviointi, arviointiympyrä, koe, oppisopimusmallit). Noin kolmanneksessa tarkastelluista yhteisistä osista ei löytynyt menettelytavoista lainkaan mainintaa. Kannustavuus oli useimmiten mainittu yhdellä sanalla.

Eräässä opetussuunnitelmassa oli esitetty, että ”...jollei opiskelijalla ole edellytyksiä saavuttaa vähintään arvosanaa T, tehdään todistukseen merkintä vain kykeisiin opintokokonaisuuksiin osallistumisesta ilman arvosanaa”. Samassa opetussuunnitelmassa oli liitteenä kuitenkin suora kopio opetussuunnitelman perusteista, mutta tällä kohtaa sitä ei ollut sovellettu käytännön toimintaohjeeseen.

Jossakin asiakirjassa oli esitetty arvosana-asteikko opintokokonaisuuksien (T1–K5) lisäksi myös opintojaksoille ja kerrottu, että ne voidaan arvioida joko K, H, T tai sanallisella arvioinnilla tai suoritusmerkinnällä tai hyväksytyt/

hylätty tai jättää arvioimatta. Yleensä oli hyvin vähän esitetty muita arvosanoja numeerisen asteikon lisäksi, ei esimerkiksi ollut juuri tuotu esille sitä mahdollisuutta, että joitakin osia opintokokonaisuudesta voitaisiin arvioida sanallisesti.

Joissakin opetussuunnitelmissa oli kerrottu arvosanan uusimiseen ja arvioinnin oikaisemiseen liittyvästä käytännöstä. Eräässä opetussuunnitelmassa kerrottiin, että opiskelija voi pyytää arvosanan oikaisua koulutusjohtajalta, vaikka asetuksen mukaan oikaisua haetaan rehtorilta. Toisessa esimerkissä taas kerrottiin että ”arvioinnin tehtävänä on tukea oppimista, opiskelijan ja opettajan ammatillista kasvua sekä vahvistaa myönteistä minäkuvaa ja motivaatiota. Arvioinnin tukemana opiskelijan on mahdollista suunnitella oma oppimispolkunsä sekä edetä tavoitteellisesti ja yksilöllisesti.”

- *Näyttöjen toteuttamissuunnitelma*

Opetussuunnitelman perusteet (luku 6) edellyttävät että yhteisen osan tulee sisältää näyttöjen toteuttamissuunnitelma. Näyttöjen sisällyttäminen ammatilliseen peruskoulutukseen on vielä kokeiluvaiheessa ja näyttöjä koskevat määräykset annetaan myöhemmin erikseen.

Näyttöpilotit ovat käynnissä ja opetussuunnitelmien yhteisistä osista näkyy, että käsitteet eivät ole tuttuja ja näyttöjen nivoutumisesta ammatilliseen peruskoulutukseen ei ole vielä kokemuksia.

Analysoiduissa opetussuunnitelmissa oli mukana myös muutama koulutuksen järjestäjä, joiden oppilaitokset olivat mukana käynnissä olevissa näyttöpilotti-projekteissa. Näiden koulutuksen järjestäjien oppilaitosten näyttöjen toteuttamissuunnitelmat olivat yleensä selkeästi kuvattuja. Useimmissa oli kuitenkin maininta, että nuorten näytöt tullaan myöhemmin liittämään opetussuunnitelmaan sitten kun ne tulevat käyttöön.

Muutamassa yhteisessä osassa oli sekoitettu käsitteet näyttö ja näyttötutkinto. Näyttöjen toteuttamissuunnitelma -otsikolla kerrotaan koulutuksen järjestämisestä näyttötutkintona aikuisille opiskelijoille. Eräänä esimerkkinä virheellisestä käsitteiden käytöstä: ”...pyritään ottamaan käyttöön näyttökokeet ja kehittämään pienimuotoisia opintojaksokohtaisia näyttökokeita”.

- *Henkilöstön ammattitaidon kehittämissuunnitelma*

Kun opetussuunnitelmaan on laadittu opetuksen järjestämisen ja toteutuksen periaatteet, voidaan täältä pohjalta rakentaa linjaukset henkilöstön kehittämiseksi. Henkilöstön osaamisen kehittäminen voi taata sen, että opetussuunnitelmassa esitetyt ratkaisut on myös mahdollista toteuttaa.

Eduskunnan sivistysvaliokunnan mietinnössä (SiVM 3/1998 vp) edellytettiin, että henkilöstön ammattitaidon kehittämissuunnitelma sisällytetään opetussuunnitelmaan.

Henkilöstön ammattitaidon kehittämissuunnitelma oli kirjattuna noin 2/3:ssa analysoiduista opetussuunnitelmien yhteisistä osista. Useimmiten asia oli lyhyesti mainittu ja joissakin oli viitattu erillisiin henkilöstön kehittämissuunnitelmiin tai henkilöstöstrategioihin. Yksi koulutuksen järjestäjä mainitsi henkilöstöstrategian, jonka pohjalta laaditaan henkilöstön kehittämissuunnitelma ja henkilöstöasioita arvioidaan vuosittain henkilöstötilinpäätöksessä.

Jossakin suunnitelmassa kerrottiin oppivan organisaation periaatteiden olevan lähtökohtana, ja henkilöstön kehittämissuunnitelmat selvitettiin säännöllisissä kehityskeskusteluissa. Eräässä toisessa suunnitelmassa taas linjattiin selkeästi henkilöstön kehittämisen kohteet ja kerrottiin, että vuosittain käydään kehittämiskeskustelut, joissa selvitetään kunkin osaamistarpeet ja niiden kehittäminen. Henkilöstön kehittämissuunnitelmissa mainittiin usein myös henkilöstön työssä jaksamisen tukeminen.

Esimerkki:

”Oppilaitoksemme opettajien ja henkilöstön täydennyskoulutus perustuu ammatillisiin kehittämistarpeisiin, opetussuunnitelman edellyttämiin koulutushaasteisiin, koulutustehtävään sekä oppilaitoksemme kaupunginvaltuustolle antamiin tulostavoitteisiin. Kehittämisenfilosofia lähtee siitä, että jokaisella henkilöstöön kuuluvalla on mahdollisuus hankkia koulutusta silloin, kun se on perusteltua niin henkilön kuin oppilaitoksenkin tavoitteiden pohjalta. Tätä myös tuetaan taloudellisesti ja käytännöllisesti mahdollistaen opiskelu työn ohessa.

Oppilaitoksemme henkilöstön kehittäminen käsittää kolme tasoa, joiden pohjalta tehdään vuosittainen kehittämissuunnitelma seuraavasti:

1. oppilaitoksen kehittämisen painopisteet ja niihin liittyvä koulutus vuosittain
2. koko henkilöstöä tai suppeampaa henkilöstöryhmää koskevat ajankohtaiset kehittämistoimet
3. yksilötason kehittämistoimenpiteet.”

• *Itsearvioinnin toteuttamissuunnitelma*

Laki ammatillisesta koulutuksesta (L630/98, 24§) velvoittaa koulutuksen järjestäjää arvioimaan antamaansa koulutusta ja sen vaikuttavuutta sekä osallistumaan ulkopuoliseen toimintansa arviointiin. Arviointien keskeiset tulokset tulee myös julkistaa. Opetussuunnitelman yhteiseen osaan tulee kirjata itsearvioinnin toteuttamissuunnitelma.

Itsearviointin toteuttamissuunnitelma esiintyi noin yhdessä kolmasosassa tarkastelun kohteena olleista yhteisistä osista. Toteuttamissuunnitelmien mukaan käytössä oli laatujärjestelmiä (EFQM, SLP, BSC jne.) ja arviointitietoa kerättiin mm. työelämältä, opiskelijoilta, henkilöstöltä, yhteistyökumppaneilta ja muilta sidosryhmiltä.

Itsearviointin toteuttamissuunnitelmien kuvaukset vaihtelivat laajuudeltaan ja tarkkuudeltaan. Joissakin yhteisissä osissa oli perusteellinen selvitys itsearviointin toteuttamistavoista ja menetelmistä sekä itsearviointitietojen tulosten hyödyntämisestä toiminnan kehittämisessä. Joissakin taas viitattiin lyhyesti käytössä oleviin laatujärjestelmiin tai erillisiin arviointisuunnitelmiin.

Esimerkki:

”Oppilaitos toteuttaa systemaattista itsearviointia mm. keräämällä kyselylomakkeella palautetietoja keskeisiltä sidosryhmiltä vuosittain ja opiskelijoilta lisäksi jaksottain. Jaksopalautteet käsitellään opintoryhmissä, tiimissä ja koko koulutuskeskuksen tasolla ja vastaavasti toteutetaan myös palautteen edellyttämät toimenpiteet. keskeiset tulokset kirjataan toimintakertomukseen. Sidosryhmäpalautteet käsitellään ao. työryhmissä ja henkilöstökokouksissa. Tulokset ovat oppilaitoksen sisällä nähtävissä sähköisenä raporttina ja oppilaitoksen ulkopuolella keskeisimmiltä osiltaan koulun Internet-sivuilla.”

6.1.5 Yhteenveto opetussuunnitelman yhteisistä osista

Opetussuunnitelma-aineiston analyysin perusteella lähes kaikki koulutuksen järjestäjät olivat laatineet opetussuunnitelman yhteisen osan.

Opetussuunnitelma-asiakirjoista noin neljäsosassa (7/29) oli maininta hyväksymismenettelystä ja merkintä opetussuunnitelman hyväksymisestä. Toisaalta koulutuksen järjestäjiä ei ollut pyydetty lähettämään hyväksymisasiakirjoja opetussuunnitelmien mukana, joten saattaa olla, että opetussuunnitelmat oli asianmukaisesti hyväksytyt, mutta näitä dokumentteja ei ollut huomattu liittää mukaan lähetettyyn aineistoon. Tulokset ovat tältä osin jossain määrin ristiriitaisia, joten opetussuunnitelmien hyväksynnän tilanteesta ei tämän aineiston perusteella voida tehdä täysin luotettavia johtopäätöksiä.

Enemmistö (22/29) yhteisistä osista oli laadittu koulutuksen järjestäjän kaikkia koulutusaloja ja tutkintoja koskevaksi yhteiseksi osaksi, aivan kuten opetussuunnitelman perusteet edellyttävätkin.

Useimmat yhteiset osat näyttivät vielä olevan luonnosvaiheessa. Suurimaksi osaksi koulutuksen järjestäjän (tai oppilaitosten) yhteiset osat näyttivät noudattavan opetussuunnitelman perusteiden sisältöä siten, että monesti käytettiin suoria lainauksia opetussuunnitelman perusteiden määräystekstistä ja hyvin vähän konkretisoitiin sitä, miten asiat käytännössä toteutetaan – mikä on koulutuksen järjestäjän tai oppilaitoksen linjaus, tapa toimia.

Analysoiduissa yhteisissä osissa oli useimmiten näkyvissä ainakin jollakin tasolla opinto-ohjauksen ja tukipalvelujen järjestäminen, aiempien opintojen hyväksilukeminen, opiskelijan arvioinnin toteuttamissuunnitelma, työssäoppimisen järjestämissuunnitelma ja erityisopetuksen järjestäminen.

Vähäisimmälle huomiolle analysoiduissa yhteisissä osissa jäivät näyttöjen toteuttamissuunnitelma, oppilaitoksen itsearvioinnin toteuttamissuunnitelma, yhteisten painotusten toteuttamissuunnitelma, kuvaus koulutuksen järjestämisestä peruskoulutuksena ja näyttötutkintona sekä keskeiset arvot ja kehittämissstrategiat.

Henkilökohtaisten opiskelusuunnitelmien laadintaperiaatteet oli kirjattu suurimpaan osaan opetussuunnitelmien yhteisiä osia. Niistä ei kuitenkaan juuri ilmennyt, miten opiskelijan yksilölliset tarpeet huomioidaan tai miten yksilölliset valinnat mahdollistetaan.

Myös hyväksilukemisen periaatteet oli kirjattu lähes kaikkiin opetussuunnitelman yhteisiin osiin, useimmiten kopiona opetussuunnitelman perusteiden tekstistä. Yleensä oli mainittu opiskeluaajan lyheneminen, mutta hyväksilukemisen prosessia ei ollut kuvattu.

Opintojen tarjonta yhteistyössä muiden koulutuksen järjestäjien kanssa oli kirjattu lähes kahdessa kolmasosassa yhteisistä osista. Kuitenkin vain harvoissa näkyi, millaisia opintoja tarjotaan (esim. ovatko jatko-opintoihin valmentavia, harrastustavoitteisia tai persoonallisuutta kehittäviä ei tule esille). Kolmasosassa opetussuunnitelman yhteisissä osissa oli mainittu ainakin yksi tapa, miten valinnat muista oppilaitoksista mahdollistetaan.

Työelämälähtöisyys ja koulutuksen järjestäjän yhteistyö elinkeinoelämän kanssa ei tarkastelluissa opetussuunnitelmien yhteisissä osissa juuri näkynyt. Muutamat koulutuksen järjestäjät olivat huomioineet roolinsa alueellisena kehittäjänä ja elinkeinoelämän yhteistyökumppanina.

6.2 Opetussuunnitelmien tutkintokohtaiset osat

Tässä luvussa tarkastellaan, miten koulutuksen järjestäjien opetussuunnitelmien tutkintokohtaiset osat vastaavat opetussuunnitelman perusteita ja millaisia ne ovat sisällöltään ja käyttökelpoisuudeltaan. Lisäksi luvussa kuvataan eri analysoitavaksi valittujen tutkintojen suunnitelmissa havaittuja ominaispiirteitä.

Opetussuunnitelman perusteissa (OPH 2000, luku 6) määrätään, että *tutkinnoittain tulee tehdä suunnitelma:*

- *opintojen järjestämisestä ja jaksotuksesta*
- *yhteisten opintojen ja ammatillisten opintokokonaisuuksien tarkennetuista tavoitteista, sisällöistä ja arviointikriteereistä sekä opinnoissa etenemisestä*
- *opintokokonaisuuksien muodostumisesta: opintojakoista, projekteista, ja muista opiskeltavista opintokokonaisuuksista sekä työssäoppimisesta*
- *suorituksista, jotka vaaditaan opintokokonaisuuksien arvosanojen saamiseksi sekä*
- *aiempien opintojen hyväksilukemisen suunnitelma.*

Opetussuunnitelma-analyysissä tarkasteltiin koulutuksen järjestäjien tutkintokohtaisten osien laillisuutta eli sitä, ovatko tutkinnon ja opintojen muodostuminen säädösten mukaisia. Lisäksi arvioitiin tutkintokohtaisten osien sisältöä ja laatua eli sitä, noudattavatko opetussuunnitelmien tutkintokohtaiset osat opetussuunnitelman perusteita ja millaisia ne ovat asiakirjoina. Analyysi kohdistui opetussuunnitelma-asiakirjojen sisältöön; löytyvätkö asiakirjoista opetussuunnitelman perusteiden edellyttämät asiat. Analyysissä tarkasteltiin myös sitä millaisia asiakirjat ovat käyttökelpoisuudeltaan.

6.2.1 Yleiskuvaus tutkintokohtaisista osista

Sisällönanalyyseissa oli mukana 48 opetussuunnitelman tutkintokohtaista osaa, jotka edustivat 10:tä eri perustutkintoa ja 30:tä eri koulutuksen järjestäjää. Jokaisesta perustutkinnosta analysoitiin 5 opetussuunnitelman tutkintokohtaista osaa, paitsi autoalan perustutkinnossa analysoitiin kuusi ja nuoriso- ja vapaa-ajan ohjauksen perustutkinnossa kaksi osaa. Analyysissä olivat mukana seuraavien tutkintojen tutkintokohtaiset suunnitelmat:

- maatalousalan, rakennusalan, autoalan, sähköalan, kone- ja metallialan, sosiaali- ja terveysalan, liiketalouden, catering-alan, audiovisuaalisen viestinnän ja nuoriso- ja vapaa-ajan ohjauksen perustutkinnot.

Sisällönanalyyysien tekemisen apuna käytettiin luokitusrunkoa (liite 4). Tulosten mukaan opetussuunnitelmien tutkintokohtainen osa oli laadittuna 98 %:lla koulutuksen järjestäjistä. Analyysissä tarkasteltiin sitä, olivatko tutkintokohtaiset osat järjestäjä-, oppilaitos- vai yksikkökohtaisia. Tutkintokohtaisista osista noin joka kolmannella se oli koulutuksen järjestäjän yhteinen, lähes puolella oppilaitoskohtainen ja loppuilla yksikkökohtainen.

Asiakirjoista haluttiin selvittää sitä, näkyykö niistä koulutuksen järjestäjän hyväksyminen. Hyväksymismenettely ilmeni joka viidennestä asiakirjasta. Hyväksyjä oli merkittynä joka kolmanteen asiakirjaan ja hyväksymispäivämäärä hieman useampaan.

Sisällönanalyyseissä tarkasteltiin myös opetussuunnitelmien asiakaslähtöisyyttä ja käyttökelpoisuutta. Tulosten mukaan joka seitsemänteen opetussuunnitelmien tutkintokohtaiseen osaan oli kirjattu, kenen käyttöön se on tarkoitettu. Arvioitaessa kielellistä ilmaisua voitiin todeta, että suurin osa analysoiduista opetussuunnitelmista oli kopioitu opetussuunnitelman perusteiden tekstistä eli kirjoitettu määräysmuodossa, virallisena tekstinä. ”Opiskelijan kielellä” kirjoitetuksi luokiteltiin noin joka kymmenes ja muutama opetussuunnitelma todettiin kirjoitetuksi ”työelämän kielellä”. Analysoiduista opetussuunnitelmista osa sijoittui kielellisessä ilmaisussaan useampaan luokkaan siten, että jokin osa opetussuunnitelmasta oli opetussuunnitelman perusteiden tekstiä ja osassa oli käytetty ”opiskelijan kieltä”.

Ulkoasultaan ja luettavuudeltaan analysoidut tutkintokohtaiset osat vaihtelivat melko paljon. Muutama asiakirja oli painetussa muodossa, osa erilaisissa kansioissa ja/tai vihkosina ja osa valokopionippuina. Opetussuunnitelmien visuaalinen ja sisällöllinen hahmottaminen oli paikoitellen vaikeaa: melko monesta puuttui mm. sisällysluettelo. Asiakirjojen laajuus vaihteli muutamasta sivusta satoihin sivuihin.

6.2.2 Tutkintojen ja opintojen muodostumisen laillisuus

Valtioneuvoston 25.2.1999 antaman päätöksen (213/99) mukaan ammatillisiin perustutkintoihin sisältyy 90 opintoviikkoa ammatillisia opintoja, joista vähintään 20 opintoviikkoa on toteutettava työssäoppimisena. Ammatillisista opinnoista voidaan opetussuunnitelman perusteissa osoittaa enintään 10 opintoviikkoa vapaasti valittaviin opintoihin. Nämä ammatillisiin opintoihin sisältyvät muut valinnaiset opinnot voivat olla ammatillisia opintoja syventäviä tai laajentavia opintoja, yhteisiä opintoja tai lukio-opintoja. (Opetussuunnitelman perusteet 2000, liiteosa.)

Yhteisiä opintoja on 20 opintoviikkoa. Vapaasti valittavia opintoja on 10 opintoviikkoa. Ne voivat olla oman alan tai muiden alojen ammatillisia opintoja, yhteisiä opintoja, jatko-opintoihin tai ylioppilastutkintoon valmentavia opintoja tai harrastustavoitteisia opintoja. Opintoihin sisältyy vähintään 1,5 opintoviikkoa opinto-ohjausta. Tämä opintojen rakenne mahdollistaa opiskelijan valinnan mukaan jopa 100 opintoviikon laajuiset ammatilliset opinnot,

joista osa voi olla myös opintoja muilta aloilta. Toisaalta opiskelija voi valita jatko-opintovalmiuksiaan parantavia yhteisiä opintoja jopa 40 opintoviikkoa. (Opetussuunnitelman perusteet 2000, liiteosa).

Tässä luvussa tarkastellaan sitä, ovatko opetussuunnitelmien tutkintokohtaisissa osissa kuvatut tutkinnot ja opintojen muodostuminen säännösten mukaisia. Opetussuunnitelmien tutkintokohtaisista osista analysoitiin (luokitusrunko liite 4) niiden laillisuutta siten, että kaikkien osalta tarkistettiin, ovatko tutkintojen laajuus, opintojen muodostuminen, opinto-ohjauksen ja opinnäytetyön laajuudet säädösten mukaiset, sekä ovatko tutkintonimikkeet ja koulutusohjelmanimikkeet tutkintorakennepäätöksen mukaisia (taulukko 15).

Taulukko 15. Tutkinnon ja opintojen muodostumisen ilmeneminen säädösten mukaan opetussuunnitelmien tutkintokohtaisissa osissa (n=48).

Tutkinnon ja opintojen muodostuminen	Ilmeneminen ops:ssa	
	n	%
Tutkinnon laajuus (120 ov)	43	86
Tutkintonimikkeet ovat tutkintorakennepäätöksen mukaiset	39	85
Koulutusohjelmanimikkeet ovat tutkintorakennepäätöksen mukaiset	42	91
Opintojen muodostuminen on säädösten mukainen	40	78
Yhteiset opinnot 20 ov	35	88
Pakolliset yhteiset opinnot 16 ov	35	88
Valinnaiset yhteiset opinnot 4 ov	33	75
Ammatilliset opinnot 90 ov	36	92
Tutkinnon yhteiset ammatilliset opinnot	45	98
Koulutusohjelmittain eriytyvät ammatilliset opinnot	43	91
Valinnaisten opintojen tarjonta	28	62
Vapaasti valittavat opinnot 10 ov	27	71
Opinto-ohjauksen laajuus on vähintään 1,5 ov	30	73
Opinnäytetyön laajuus on vähintään 2 ov	32	74

Viidessä analyysissä mukana olleessa opetussuunnitelman tutkintokohtaisessa osassa (5/48) tutkinnon laajuus joko poikkesi säännösten mukaisesta 120 opintoviikon laajuudesta tai sitä ei ollut esitetty. Yhdessä suunnitelmassa tutkinnon laajuus ylitti ja kahdessa muussa alitti 120 ov:a. Tutkintonimikkeet olivat tutkintorakennepäätöksen mukaisia 85 %:ssa suunnitelmista. Säännöksistä

poikkeavia nimikkeitä olivat esimerkiksi koneenasentajan perustutkinto tai koneistajan tutkinto.

Lähes kaikissa (98 %) analysoiduissa opetussuunnitelman tutkintokohtaisissa osissa yhteiset ammatilliset opinnot vastasivat säädöksiä. Huonoin tilanne oli valinnaisten opintojen tarjonnassa, sillä niitä ei ollut esitetty joka kolmannessa tutkintokohtaisessa osassa. Myös valinnaisten yhteisten opintojen ja vapaasti valittavien opintojen tarjonta sekä maininnat opinto-ohjauksen ja opinnäytetyön laajuuksista puuttuivat noin joka neljänestä tutkintokohtaisesta osasta.

Tutkintokohtaisissa osista 92 %:ssa oli ammatillisten opintojen laajuus 90 ov:a, muissa se joko ylitti tai alitti säännöksissä määrätyn laajuuden. Yhteisten opintojen osalta laajuus oli esitetty opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti 88 %:ssa tutkintokohtaisia osia. Valinnaisten yhteisten opintojen tarjonta puuttui joka neljänestä tutkintokohtaisesta osasta.

Seuraavassa luvussa tarkastellaan, missä asioissa ja miten nämä havaitut puutteet ilmenivät analysoiduissa eri tutkintojen suunnitelmissa.

6.2.3 Havaintoja tutkintokohtaisten osien laillisuudesta

Tässä luvussa kuvataan kunkin analyysiin valitun tutkinnon (ks. luku 6.2.1) opetussuunnitelman tutkintokohtaisia osia lyhyesti. Tutkintokohtaisesti tarkasteltuna tutkinnon laajuus, rakenne ja tutkintonimikkeet näyttivät tutkituissa opetussuunnitelmissa pääasiassa olevan säädösten mukaisia.

Maatalousalalla tutkinnon laajuus, rakenne ja tutkintonimikkeet tutkituissa opetussuunnitelmissa olivat säädösten mukaisia. Jonkin verran oli puutteita yhteisissä, valinnaisissa ja vapaasti valittavissa opinnoissa. Ne joko puuttuivat tai eivät olleet mukana Opetushallitukseen toimitetuissa asiakirjoissa. Erityisesti vapaasti valittavia opintoja ei esitetty tai niitä ei ollut mietitty.

Yksi otantaan osuneista koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelmista oli pelkkä kopio opetussuunnitelman perusteista, jonka ei voi katsoa täyttävän koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelmalle asetettuja vaatimuksia. Opetussuunnitelman hyväksymismenettelystä ei löytynyt kirjauksia.

Tutkinnon muodostumisesta olisi kaivannut rakennekuvioita, jotka selventäisivät tutkinnon vaatimia opintoja erityisesti opiskelijoille.

Rakennusalalla tutkinnon laajuus, rakenne ja tutkintonimikkeet olivat opetussuunnitelmissa yhtä poikkeusta lukuun ottamatta säädösten mukaisia. Valinnaisuutta oli käytännössä hyvin vähän. Valinnaisuuden sijasta oppilaitokset olivat profiloineet koulutustaan opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti oppilaitosten itse suunnittelemissa opintokokonaisuuksilla. Osa opetussuunnitelmista sisälsi suoria pitkiä lainauksia opetussuunnitelman perusteista, eikä niiden voida katsoa täyttävän koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelmalle asetettuja vaatimuksia.

Autoalalla tutkinnon laajuus, rakenne ja koulutusohjelmanimikkeet oli ilmoitettu säädösten mukaisesti. Eräässä suunnitelmassa kokonaislaajuudeksi kuitenkin tuli 130 ov. Lähes kaikissa tutkituissa osissa valinnaiset opinnot oli sijoitettu oman alan ja oman oppilaitoksen sisälle, jolloin opiskelijoille ei ollut tarjottu opetussuunnitelman perusteissa tarkoitettua mahdollisuutta valita monipuolisesti erilaisia opintoja. Ammatillisista vapaasti valittavista opinnoissa ei ollut kuvattu sisältöjä eikä sitä, miten ne toteutetaan, vain opintojen laajuudet oli todettu. Opetussuunnitelman hyväksymismenettelystä ei löytynyt kirjauksia, sen sijaan hyväksymispäivämäärä oli joihinkin merkitty.

Sähköalan opetussuunnitelmissa oli pääpiirteissään säännösten mukaisesti esitetty opintojen muodostuminen opintokokonaisuuksista, opintojen järjestäminen ja jaksotus. Kuitenkin muutamissa opetussuunnitelmissa ei ollut määritelty valinnaisten ammatillisten opintojen sisältöä, tavoitteita eikä arviointia.

Kone- ja metallialalla tutkinnon muodostuminen oli pääosin opetussuunnitelman perusteiden mukaista. Poikkeamia oli kuitenkin opintokokonaisuuksien laajuuksissa, joista osa saattoi olla virheellisiä. Opetussuunnitelmista puuttuivat yleisesti maininnat opinto-ohjauksesta ja opinnäytetyön kuulumisesta tutkintoon. Yleensä yhteisiä opintoja ei ollut esitetty, yhdessä suunnitelmassa ne esiintyivät. Yhteisten opintojen integrointia ammatillisiin opintoihin ei ollut havaittavissa analysoiduissa opetussuunnitelmissa. Valinnaisten opintojen ja vapaasti valittavien opintojen tarjonta oli useimmiten melko suppeaa verrattuna opetussuunnitelman perusteiden suomiin mahdollisuuksiin. Vapaasti valittavista opinnoista ei ollut esitetty sisältöjä eikä toteuttamista. Hyväksymismerkinnot puuttuivat lähes kaikista opetussuunnitelmista.

Sosiaali- ja terveysalalla tutkintojen ja opintojen kuvauksissa ja ilmenemisessä säädösten mukaisina oli jossain määrin puutteita. Opintojen muodostumista ei ollut kuvattu kattavasti. Tutkintokohtaisissa osissa ei ollut viittauksia yhteisiin opintoihin, jotka ilmeisesti olivat erillisinä asiakirjoina. Opintojen valinnaisuudesta ja vapaasti valittavista opinnoista oli mainintoja, mutta epäselväksi jäi, mitä ne olivat ja miten saavutettavissa. Opintojen tavoitteet eivät kaikilta osin olleet opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti kuvattuja. Niiden määrää oli monissa tutkintokohtaisissa osissa vähennetty. Tämä koski sekä yhteisiä opintoja että ammatillisia opintoja.

Opetussuunnitelmien hyväksymisestä oli hajanaisia merkintöjä. Osa oli rehtorin hyväksymiä, osassa ei ollut nähtävissä mitään tietoa hyväksymisestä.

Liiketalouden alalla tutkinnon rakenne oli yleensä kuvattu laillisessa muodossa. Yhdessä opetussuunnitelmassa rakenne oli laillinen kokonaisuudessaan, mutta muissa oli vaikeuksia hahmottaa jäsentely. Yhteisten opintojen pakollisten opintojen laillisuus oli kunnossa kolmessa tapauksessa, mutta vakavia puutteita esiintyi valinnaisten opintojen tarjonnassa. Niitä ei yleensä ollut tarjottu riittävässä määrin, eikä siten tehty tavoitteitakaan. Ammatillisten pakollisten opintojen laillisuus oli kaikissa opetussuunnitelmissa kunnossa. Hyväksymismenettelyistä oli merkintöjä niukasti.

Catering-alan arvioitavista opetussuunnitelmista yksi oli melko huolellisesti laadittu, neljä muuta olivat keskeneräisen tuntuisia. Yksikään opetussuunnitelma ei sisältänyt kaikkia kohtia tutkintokohtaista osaa koskevasta määräyksestä. Useimpiin opetussuunnitelmiin oli suoraan kopioitu opetussuunnitelman perusteiden tekstiä. Yhdessäkään opetussuunnitelmassa ei ollut selvästi ilmaistu opiskelijan mahdollisuutta valita yhteisiä opintoja ja muita valinnaisia opintoja sekä vapaasti valittavia opintoja opetussuunnitelman perusteissa tarkoitetulla tavalla. Tutkintokohtaisista osista puuttuivat yleisesti hyväksymismerkinnät.

Audiovisuaalisen viestinnän alalla kaikissa analysoiduissa opetussuunnitelmissa oli huomattavia puutteita, jotka koskivat opintojen muodostumista, opintojen järjestämistä tai jaksotusta. Kaikissa analysoiduissa opetussuunnitelmissa oli puutteita myös työssäoppimisen järjestämissuunnitelman ja valinnaisten opintojen kuvaamisessa, tai näitä koskevat osiot puuttuivat kokonaan.

Nuoriso- ja vapaa-ajan ohjauksen analysoiduissa opetussuunnitelmissa koulutus poikkeaa monista perustutkinnoista siinä, että koulutusta järjestetään pääasiassa kansanopistoissa. Tutkinnon laajuus ja koulutusohjelmien nimet olivat oikein. Analysoidut opetussuunnitelmat olivat keskenään hyvin erilaisia. Toisessa ei ollut hyväksymispäivää, mutta hyväksyjätaho oli. Joidenkin opintokokonaisuuksien kohdalla oli epätarkkuutta. Toinen analysoiduista opetussuunnitelmista ei noudattanut opetussuunnitelman perusteiden sisältöä, monet kohdat puuttuivat täysin.

6.2.4 Tutkintokohtaisten osien sisältö ja laatu

Tässä luvussa tarkastellaan sitä, missä määrin ja miten opetussuunnitelman perusteissa vaaditut sisällöt esiintyvät analysoiduissa tutkintokohtaisissa osissa (n=48). Sisällönanalyyssissä käytetty luokittelurunko on liitteessä 4.

Useimmat opetussuunnitelman tutkintokohtaiset osat noudattivat rakenteeltaan opetussuunnitelman perusteita siten, että tutkinnon muodostumiseen tarvittavat opinnot oli esitetty asiakirjassa, vaikka sisällysluettelo monesta analysoidusta tutkintokohtaisesta osasta puuttuikin. Taulukossa 16 tarkastellaan tarkemmin sisältökohdittain sitä, missä määrin opetussuunnitelman perusteissa vaaditut sisällöt ilmenivät opetussuunnitelmien tutkintokohtaisissa osissa.

Taulukko 16. Opetussuunnitelmien tutkintokohtaisten osien sisältö.

Tutkintokohtaisen osan sisältö	Ilmeneminen ops:ssa	
	n	%
1. Opintojen järjestämistavat	25	52
2. Opintojen jaksotus ja ajoitus	36	74
3. Yhteisten opintojen tarkennetut tavoitteet, sisällöt ja arviointikriteerit	18	38
4. Ammatillisten opintokokonaisuuksien tarkennetut tavoitteet	34	71
5. Ammatillisten opintokokonaisuuksien tarkennetut sisällöt	38	79
6. Ammatillisten opintokokonaisuuksien arviointikriteerit	35	73
7. Suunnitelma opintojen etenemisestä	34	71
9. Opintokokonaisuuksien muodostuminen: opintojaksot, projektit ja muut opiskeltavat opintokokonaisuudet sekä työssäoppiminen	36	75
10. Suoritukset, jotka vaaditaan opintokokonaisuuksien arvosanojen saamiseksi	25	52
11. Aiempien opintojen hyväksilukemisen suunnitelma	16	33
12. Valinnaisten opintojen tarjontasuunnitelma	29	60
13. Työssäoppimisen järjestämissuunnitelma	22	46

Osa tutkintokohtaisista osista oli rakennettu siten, että sisällysluettelona oli käytetty opetussuunnitelman perusteiden luetteloa sellaisenaan, osa siten, että sisällysluettelossa esitettiin kyseiseen perustutkintoon kuuluvat vain ammatilliset opinnot ja osa siten, ettei sisällysluetteloa ollut ollenkaan.

Seuraavaksi tarkastellaan kutakin opetussuunnitelman perusteiden mukaan opetussuunnitelman tutkintokohtaisessa osassa edellytettävää sisältöä tarkemmin. Lisäksi sisällönanalyysin avulla saatuja tuloksia verrataan tässä seurannassa toteutetun kyselyn antamiin tuloksiin, kuten myös aikaisemmissa tutkimuksissa ja arvioinneissa samoista asioista saatuihin tuloksiin.

- *Opintojen järjestämistavat ja jaksotus*

Opetussuunnitelman tutkintokohtaisessa osassa määritellään, miten tutkinto suoritetaan: peruskoulutuksena ja/tai näyttötutkintona. Suunnitelmassa esitellään myös, miten eri tavoin opinnot on järjestetty: lähiopetus, etäopetus, monimuoto-opetus ja oppisopimuskoulutus. Opetussuunnitelman perusteiden (Opetushallitus 2000, luku 6) mukaan opetussuunnitelmassa on huolehdittava siitä, että opiskelijalla on mahdollisuus saada riittävästi opetusta ja tarvitsemaansa ohjausta oppilaitoksen jokaisena työpäivänä koulutuksen järjestämistavasta riippumatta.

Jaksotuksella tarkoitetaan sitä, miten opinnot jakaantuvat lukuvuoden ajalle. Jaksotuksen suunnittelu liittyy yhteistyöhön muiden oppilaitosten kanssa. Tutkintokohtaisessa osassa on selvitettävä jaksotuksen vaikutus opintoihin.

Analysoitujen opetussuunnitelmien tutkintokohtaisissa osissa noin puolessa (25/48) oli ilmaistu opintojen järjestämistavat. Niistä asiakirjoista, joissa opintojen järjestämistä koskevat suunnitelmat oli esitetty, 79 % olivat perusteiden mukaisia ja kolmessa neljästä asiakirjasta näkyi koulutuksen järjestäjän yhteisessä osassa esittämät linjaukset.

Sisällönanalyysien mukaan 74 % tutkintokohtaisista osista sisälsi suunnitelman opintojen jaksotuksesta ja ajoituksesta. Perusteiden mukainen se oli 75 %:ssa ja opetussuunnitelman yhteisen osan linjausten mukainen 84 %:ssa tapauksista.

Useimmissa tutkintokohtaisissa osissa opintojen järjestämistä ei mainittu erikseen. Yleisenä käytäntönä näytti olevan, että opintojen järjestäminen oli yhdistettynä opintojen jaksotukseen ja ajoitukseen. Opintojen suorittaminen kuvattiin taulukkona, josta näkyi eri opintojen sijoittuminen opiskelijoiden kolmen vuoden opintoihin. Varsinaisia järjestämistapoja mainittiin harvoin.

Osassa opetussuunnitelmia järjestämistapoja kuvattiin esimerkiksi seuraavasti: ”Opintokokonaisuus toteutetaan teoria- ja työopetuksena, työelämään tutustumalla, sekä projektiopintoina.” Toisessa esimerkissä sähkö- ja energiatekniikan 20 opintoviikon opintokokonaisuuden lopussa kerrotaan keinoista seuraavasti: ”Tavoitteelliset asiat käydään lävitse teoriassa sekä harjoitustöitä työsalissa tehden yksin että ryhmätyöskentelynä. Tietojen ja taitojen karttuessa siirrytään eri asiakkaiden maksulliseen palvelutoimintaan.”

- *Opintojen tarkennetut tavoitteet*

Opetussuunnitelman perusteissa on esitetty ne tavoitteet, keskeiset sisällöt ja arviointi, jotka koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelmassa tarkennetaan yhteistyössä opiskelijoiden ja työelämän kanssa oppilaitoksen tarjonnan ja työelämän tarpeiden mukaisesti. Tällöin ne konkretisoituvat ja muuttuvat toiminnaksi niin, että opiskelijat ja työelämän edustajat tietävät, mitä tutkinnon suorittamiseksi on osattava. Opetussuunnitelman pohjalta opiskelijat osaavat suunnitella opintonsa ja työpaikoilla työpaikkaohjaajat osaavat luoda oppimiselle hyvät mahdollisuudet.

- *Yhteisten opintojen tarkennetut tavoitteet, sisällöt ja arviointikriteerit*

Analyysien mukaan opetussuunnitelmien tutkintokohtaisiin osiin oli kirjattu suunnitelma *yhteisten opintojen tarkennetuista* tavoitteista 40 %:lla, sisällöistä 38 %:lla ja arviointikriteereistä 38 %:lla. Kirjoitetut suunnitelmat olivat 75 %:lla koulutuksen järjestäjän yhteisen osan linjausten mukaisia.

Sisällönanalyysin antamien tulosten mukaan kaikille pakollisten yhteisten opintojen tavoitteita, sisältöjä ja arviointikriteereitä oli tarkennettu vain osittain. Tavallisinta oli, että opetussuunnitelmissa toistettiin opetussuunnitelman perusteiden tavoiteteksti sellaisenaan, keskeiset sisällöt noudattivat myös perusteissa mainittuja. Sen sijaan arviointikriteereitä oli useimmissa opetussuunnitelmissa tarkennettu ainakin H3-tasolle ja monissa myös T2- ja H4-tasolle.

Eri koulutusalojen välillä oli havaittavissa suuria eroja siten, että esimerkiksi sosiaali- ja terveysalalla yhteiset opinnot oli yleensä tarkennettu, kun taas tekniikan ja liikenteen alalla sekä matkailu-, ravitsemus- ja talousalalla melko harvoin. Yhteisten opintojen tarkennettuja tavoitteita, sisältöjä ja arviointikriteereitä oli kuvattu esimerkiksi seuraavasti:

Kiitettävä K5: ”Opiskelija hallitsee opetussuunnitelmien valtakunnallisten perusteiden mukaisen kiitettävän tason.” (*Englanti, 2 ov*) tai

”Opiskelijan on osattava: osallistua paikkakunnan taide- ja kulttuuritahtumiin, osallistua viihtyisän ja toimivan kouluuyhteisön ja työympäristön kehittämiseen, hankkia tuotoksiaan varten median välittämää tietoa ja arvioida sitä, omassa toiminnassaan ottaa huomioon työn ja palvelutilanteen kannalta keskeisiä asiakkaan kulttuuriin liittyviä arvoja ja ymmärtää niiden merkitys”. (*Taide ja kulttuuri, 1 ov*).

Hyvä H3: ”Opiskelija osaa: * muuntaa kielenkäyttöään tilanteen vaatimalla tavalla, * käyttää alansa keskeistä sanastoa aktiivisesti, * hankkia itsenäisesti tarvitsemansa tiedon eri lähteistä, osaa ja haluaa ilmaista ajatuksensa ja mielipiteensä keskustelussa”. (*Äidinkieli, 4 ov*) tai

”Opiskelija osaa: * käyttää ammatissaan tarvittavia peruslaskutoimituksia, * prosenttilaskuja ja yksiköiden muunnoksia, * ratkaista sujuvasti tekijäyhtälöitä ja matemaattisia ongelmia, * laskimen ja tietokoneen käytön tehtävien ratkaisussa, * laatia ohjatusti alansa tilastoja, taulukoita ja graafisia esityksiä, * geometrian perusteet alansa vaatimassa laajuudessa, * alansa kustannuslaskennan perusteet”. (*Matematiikka, 3 ov*).

- *Ammatillisten opintokokonaisuuksien tarkennetut tavoitteet, sisällöt ja arviointikriteerit*

Opetussuunnitelmien tutkintokohtaisiin osiin oli kirjattu suunnitelma *ammattillisten opintokokonaisuuksien tarkennetuista* tavoitteista 68 %:lla, sisällöistä 74 %:lla ja arviointikriteereistä 71 %:lla. Suunnitelma oli 79 %:lla koulutuksen järjestäjän yhteisen osan mukainen ja 65 %:lla suunnitelma oli opetussuunnitelman perusteiden mukainen.

Ammatillisia opintokokonaisuuksia oli tarkennettu useammin kuin yhteisiä opintoja. Kuitenkin usein toistettiin opetussuunnitelman perusteiden tekstejä sellaisenaan.

Esimerkiksi opintokokonaisuutta oli kuvattu seuraavasti:

Tavoite: ”Opiskelija hallitsee yritystoiminnan peruskäsitteet. Hän tuntee yritystoiminnan historiaa ja tietää yritystoiminnan merkityksen yhteiskunnan osatekijänä. Hän tietää eri yritysmuotojen keskeiset piirteet ja ymmärtää sidosryhmäsuhteiden merkityksen yritystoiminnalle.”

Sisältö: ”Yritystoiminta ja ympäristö, yritystoiminnan peruskäsitteet, sidosryhmät, yritysmuodot.”

Kiitettävä K5: ”Opiskelija on osallistunut aktiivisesti opetukseen ja on suoriutunut kiitettävästi harjoitustehtävistä. Hän soveltaa oppimaansa monipuolisesti omassa toiminnassaan. Hän työskentelee itsenäisesti, vastuullisesti ja omaaloitteisesti.”

Tyydyttävä T1: ”Opiskelija on osallistunut opetukseen ja on suoriutunut harjoitustehtävistä. Hän osaa keskeiset peruskäsitteet.” (*Liiketalouden perustutkinto, liiketoimintasuunnitelman teko 8 ov > Yrityksen toimintaympäristö 2 ov*).

- *Suunnitelma opintojen etenemisestä*

Opetussuunnitelmassa määrätään opinnoista, joiden suorittaminen hyväksytysti on edellytyksenä opinnoissa etenemiseen. Suunnitelmaan opintojen etenemisestä on tärkeää määrittää eri opintokokonaisuuksien keskinäinen suoritusjärjestys ja laatia opintojen etenemissuunnitelma sekä vuosisuunnitel-

ma opintojen tarjonnasta, joiden pohjalta opiskelijoilla on mahdollisuus tehdä valintojaan.

Noin joka kolmannessa (14/48) tutkintokohtaisessa osassa ei ollut kuvausta opintojen etenemisestä.

- *Opintokokonaisuuksien muodostuminen*

Opetussuunnitelman perusteissa ammatilliset opintokokonaisuudet on muodostettu ammattialan kuvauksessa esitettyjen työelämän toimintakokonaisuuksien pohjalta. Opintokokonaisuuksien nimet ovat työelämän toimintaa kuvaavia. Opetussuunnitelman tehtävänä on tarkentaa sitä, miten opetussuunnitelman perusteisiin kirjatut ammattialakuvaukset ja ammattitaitovaatimukset todentuvat opetuksessa ja oppimisessa.

Opintokokonaisuuksien tavoitteet on määritelty sellaisena kiitettävän tasoisena osaamisena, jota työelämässä toimiminen ja sen kehittäminen edellyttää. Keskeiset sisällöt on määritelty ydintoimintoina ja tehtävinä, jotka kullakin toiminta-alueella on hallittava. Lisäksi on määritelty tyydyttävä taso eli sellainen osaaminen, joka kaikkien tutkinnon suorittaneiden on työllistyäkseen vähintään saavutettava. Näiden lähtökohtien mukaan oppilaitokset määrittelevät opetussisällöt ja täsmentävät arviointikriteerit. (Opetussuunnitelman perusteet 2000, liiteosa.)

Tutkintokohtaisten osien sisällönanalyysi tuotti tuloksen, että opintokokonaisuudet oli osittain muodostettu työelämän toimintakokonaisuuksina, mutta käytännön toteutus oli jaettu pieniin kursseihin tai opintojaksoihin.

Opintokokonaisuudesta esimerkkinä talonrakentaminen, 14 ov, oli muodostettu seuraavasti:

- ”1. Rakennusasiakirjojen ja rakentamismääräysten tunteminen,
2. Mittausvälineiden käyttäminen ja mittausmenetelmien hallitseminen,
3. Väliaikaisrakennetyöt,
4. Eristystyöt,
5. Keveiden väliseinien rakentaminen,
6. Pintojen esikäsittely,
7. Täydentävien rakennusosien asentaminen,
8. Muiden ammattiryhmien huomioon ottaminen ja oman työmenekin laskeminen.”

Kuhunkin osakokonaisuuteen oli liitetty keskeiset sisällöt sekä koko opintokokonaisuuden loppuun arviointi osaamisen tasolle: tyydyttävä (T1, T2), hyvä (H3, H4) ja kiitettävä (K5).

- *Arvosanojen muodostuminen opintokokonaisuuksista ja suoritukset opintokokonaisuuksien arvosanojen saamiseksi*

Sisällönanalyysojen perusteella havaittiin, että 52 %:ssa analysoiduista tutkintokohtaisista osista löytyi arviointisuunnitelma/suoritukset, jotka vaaditaan opintokokonaisuuksien arvosanojen saamiseksi. Arviointisuunnitelmista 66 % oli perusteiden mukaisia ja 73 % koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelman yhteisen osan mukaisia.

- *Aiempien opintojen hyväksilukemisen suunnitelma*

Opetussuunnitelman tutkintokohtaisessa osassa on täsmennettävä se, miten lähi- ja muiden alojen ammatillisia opintoja hyväksiluetään. Opetussuunnitelman perusteiden mukaisista määräyksistä heikoimmin oli tutkintokohtaisissa osissa esitettyä aiempien opintojen hyväksilukemisen suunnitelma. Se ilmeni lyhyesti mainittuna tai viittauksena yhteiseen osaan joka kolmannesta (16/48) asiakirjasta.

Tämän raportin luvussa 6.1 on käsitelty koulutuksen järjestäjien yhteisten osien sisältöä ja laatua sekä kuvattu sitä, mitä hyväksilukemisella tarkoitetaan. Useimmissa opetussuunnitelmissa aiempien opintojen hyväksilukemisen periaatteet oli liitetty yhteiseen osaan, mutta tutkintokohtaisissa osissa hyväksilukemisen toteuttamisesta oli mainintoja harvoin.

- *Valinnaisten opintojen tarjontasuunnitelma*

Opetussuunnitelman perusteiden luvussa 6 todetaan, että yksilöllisen valinnaisuuden toteuttamiseksi laaditaan opetussuunnitelman ja opiskelijoiden valintojen pohjalta henkilökohtaiset opiskelusuunnitelmat, joiden laadintaperiaatteet tulee olla kuvattuna opetussuunnitelman yhteisessä osassa.

Analysoituista opetussuunnitelmista arvioitiin, missä määrin ja millaisia valinnaisia opintoja opetussuunnitelmissa esitetään. Opetussuunnitelmista 60 % sisälsi valinnaisten opintojen tarjontasuunnitelman. Tarjottavista valinnaisista opinnoista noin puolet oli ammatillista osaamista syventäviä, ja loput jakaantuivat melko tasaiset jatko-opintoihin valmentaviin, harrastustavoitteisiin ja persoonallisuutta kehittäviin opintoihin.

- *Työssäoppimisen tutkintokohtainen järjestämissuunnitelma*

Ammatillisten opintojen suunnitelmaan sisällytetään myös työssäoppimisen suunnitelma, jossa on päätettävä, mitkä tavoitteet opiskelija oppii parhaiten työssä. Työssäoppiminen on tavoitteellista, ohjattua ja arvioitavaa opiskelua. Tavoitteena on, että opiskelija oppii työpaikalla osan tutkintoon kuuluvasta opetussuunnitelman perusteissa määritellystä ammattitaidosta, sekä saa yleisiä valmiuksia työelämää ja elinikäistä oppimista varten.

Analysoiduissa tutkintokohtaisissa osissa vajaassa puolessa (22/48) oli mainittu tai esitetty työssäoppimisen järjestämissuunnitelma.

6.2.5 Havaintoja tutkintokohtaisten osien sisällöstä ja laadusta

Kustakin analysoitavaksi valitusta tutkinnosta vastaava ammatillisen koulutuksen linjan asiantuntija arvioi opetussuunnitelma-asiakirjojen sisältöä ja laatua, joita havaintoja tarkastellaan tässä luvussa ja verrataan tutkintokohtaisten osien vastaavuutta opetussuunnitelman perusteiden vaatimuksiin.

Maatalousalalla tutkitut opetussuunnitelmat poikkesivat paljon toisistaan. Opintojen järjestämistavat, jaksotus, tavoitteiden ja sisältöjen tarkentaminen sekä arvioinnin ohjeistus olivat vielä näiden opetussuunnitelmien perusteella hyvin erilaisissa kehitysvaiheissa eri oppilaitoksissa. Joissakin opetussuunnitelmissa oli eroavuuksia jo opetussuunnitelman sisällä, mikä lienee johtunut siitä, että eri osilla ja asioilla oli oppilaitoksessa ollut eri kirjoittajat. Oppilaitos- ja/tai koulutuksen järjestäjäkohtaista koordinaatiota olisi pitänyt tehdä enemmän.

Opintojen hyväksilukemisen osalta opetussuunnitelmat olivat parempia. Tämä johtune siitä, että kyseinen osio on kohtuullisen hyvin esitetty jo opetussuunnitelman perusteissa. Ehkä tähänkin osaan tulisi paneutua enemmän oppilaitoskohtaisesti, esimerkiksi kuinka opiskelijan on toimittava hakiessaan hyväksilukemista joidenkin opintojen osalta.

Opintokokonaisuuksien jakaminen pienempiin opintokokonaisuuksiin oli toteutettu yhtä poikkeusta lukuun ottamatta. Opintokokonaisuudet oli jaettu pääosin melko pieniin opintojaksoihin. Näin oli käynyt varsinkin laajoissa tutkinnon ja koulutusohjelman pakollisissa opinnoissa. Näin ollen opetussuunnitelmauudistuksen tavoitteena olevat laajat työelämän toimintakokonaisuudet ja niiden mukainen toiminta opetustilanteessa saattavat jäädä toteutumatta.

Ammatillisten valinnaisten ja vapaasti valittavien opintojen osalta opetussuunnitelmat olivat vielä puutteellisia. Niitä oli esitetty kovin vähän eikä niiden osalta ollut mietitty tarjonnan linjauksia ja tarkoituksenmukaisuutta

(ammatillisesti syventävät, jatko-opintoihin valmentavat, harrastuspainotteiset).

Myös työssäoppimisen osalta suunnitelmat olivat vielä keskeneräisiä. Opintojen ajoituksesta ei yhdessäkään opetussuunnitelmassa ollut kokonaisvaltaista suunnitelmaa. Jostakin syystä työssäoppimisen laajuudeksi oli laitettu juuri 20 ov, vaikka perusteissa laajuus on määritelty vähintään 20 opintoviikoksi.

Rakennusalalla opetussuunnitelmat poikkesivat toisistaan paljon. Jopa saman järjestäjän eri oppilaitoksissa tehdyissä opetussuunnitelmissa oli käytetty eri periaatteita. Arviointikriteerit oli ilmaistu viisiportaisina tai kolmiportaisina, yhdessä oli ilmaistu vain tyydyttävä taso. Opintojen jaksotus oli ilmaistu tarkkaan, tosin suuressa osassa jaksot olivat työssäoppimisen järjestämisen kannalta liian lyhyitä. Työssäoppimisen järjestämissuunnitelmissa oli käytetty suoria lainauksia perusteista.

Keskeisiä sisältöjä oli käytetty sellaisenaan jaksoina, mikä ei ole ollut tarkoitus. Osassa oli ilmaistu opintojen järjestämistavat, tosin melko yleisellä tasolla. Rakennusalan perustutkinnon opetussuunnitelma perusteissa teksti on kirjoitettu suhteellisen tarkkaan ja sen vuoksi opetussuunnitelmissa sitä voidaan käyttää useassa kohtaan sellaisenaan. Oppilaitokset olivat käyttäneet hyvin tutkinnon rakenteen väljyyttä, eli ”pelivarat” oli käytetty paikallisten tarpeiden suuntaisesti.

Autoalalla opintokokonaisuudet oli jaettu pääosin hyvin pieniin osiin, mikä kertoo toisaalta siitä, että opetussuunnitelmaa oli mietitty. Toisaalta tämä vaikeuttanee opintokokonaisuuden arvioinnin muodostumista sekä kadottaa ajatusta työelämälähtöisistä toimintakokonaisuuksista. Vaikuttaa myös siltä, että opintokokonaisuuden vaatimukset ovat kasvaneet, kun näitä pieniä osia lopulta yhdistetään yhdeksi arvosanaksi. Yhdessä tutkituista opetussuunnitelmista oli ennen jaksoihin jakoa lyhyt kuvaus opintokokonaisuuden tavoitteista.

Analysoiduissa opetussuunnitelmissa oli puutteita työssäoppimisen järjestämissuunnitelman ja valinnaisten opintojen osalta.

Sähköalalla opintojaksojen tai opintokokonaisuuksien tavoitteet, sisällöt sekä arviointi oli yleensä kopioitu suoraan opetussuunnitelman perusteista. Yleensä opintojaksojen tai opintokokonaisuuksien sisältöä, tavoitteita ja arviointia ei ollut asianmukaisesti tarkennettu, kuitenkin yksi tutkituista viidestä opetussuunnitelmasta oli tässä suhteessa poikkeus. Työssäoppimisen järjestämissuunnitelma oli yleensä kopioitu suoraan valtakunnallisista opetussuunnitelman perusteista tai se puuttui kokonaan.

Kone- ja metallialalla opetussuunnitelmat olivat yleisesti pelkkiä ammatillisten opintojen esittelyjä. Yhteisissä opinnoissa ei ollut valinnaisuutta. Niiden valinnaisuus oli mielletty vain koulutuksen järjestäjän valinnaisuudeksi.

Vapaasti valittavia opintoja ei ollut esitetty opetussuunnitelmissa, muuten kuin laajuutena. Muiden valinnaisten opintojen resurssia ei ollut käytetty, tai sitä oli käytetty harhaanjohtavasti, kuten muutettu opintokokonaisuuksien laajuuksia. Opetussuunnitelmista puuttuivat yleisesti maininnat opinto-ohjauksesta ja opinnäytetyön kuulumisesta tutkintoon. Yhdessäkin analysoidussa opetussuunnitelmassa ei ollut mainintaa jatko-opintoihin ja/ tai ylioppilastutkintoon valmentavista valinnaisista opinnoista. Myöskään vapaasti valittavia opintoja ei opetussuunnitelmissa käsitelty lainkaan.

Opintokokonaisuuksien tavoitteita ei ollut avattu eikä niihin ollut tuotu mitään oppilaitoskohtaisuutta tai työelämän alueellisia ja paikallisia tarpeita. Tavoitteet olivat suoraan opetussuunnitelman perusteista tai niitä oli esitetty vähän toisella tavalla. Yhdestä tutkintokohtaisesta osasta puuttuivat koulutuksen tavoitteet kokonaan ja toisessa oli vain pelkkä viittaus opetussuunnitelman perusteisiin. Opintokokonaisuuksien ja opintojaksojen sisällöt oli esitetty melko hyvin. Arviointiperusteita oli pyritty tuomaan opetussuunnitelmiin kiitettävästi. Joissain tavoitteet oli esitetty kolmella tasolla *kiitettävä, hyvä ja tyydyttävä*. Tällöin oli itsenäisesti määritelty hyvän tason tavoitteet.

Opetussuunnitelmissa oli esitetty opintokokonaisuuksien jaksotukset ja ajoitukset melko hyvin. Kone- ja metallialan yleisosaaminen oli yleisesti jaettu pieniin opintojaksoihin. Työssäoppimisen suunnitelmat puuttuivat lähes poikkeuksetta. Opetussuunnitelmat olivat vielä keskeneräisiä ja epäyhtenäisiä.

Sosiaali- ja terveysalalla koulutusohjelmaopintojen kohdalla oli puutteita, esimerkiksi eräästä opetussuunnitelmasta puuttui kuntoutuksen koulutusohjelma, kun kuvattiin opintojen muodostumista. Opetussuunnitelma oli vielä vanhan opetussuunnitelman perusteiden mukainen. Joissakin tutkintokohtaisissa osissa oli nähtävissä hyvää pyrkimystä tavoitteiden paikalliseen avaamiseen.

Yhteisten opintojen integrointia ammatillisiin opintoihin löytyi matematiikan ja ruotsin osalta. Jossakin opetussuunnitelmassa kuvattiin työssäoppimiselle erilliset tavoitteet. Yhdessä opetussuunnitelmassa oli kuvattu yhtä aikaa opetussuunnitelmaperusteinen lukiopohjainen koulutus ja aikuisten näyttötutkintoon annettava valmistava koulutus.

Terminologiaa käytettiin varsin sekavasti. Koulutusohjelmaopintojen jaksotus erittäin pieniin, jopa alle 0,5 opintoviikon laajuisiin kurseihin oli tavallista jokaisessa tutkitussa opetussuunnitelmassa. Tällöin vaarana voi olla tavoitteiden lisääntyminen yli opintokokonaisuuden kokonaistavoitteiden määrän. Parin oppilaitoksen opetussuunnitelmat oli tuotettu opinnoittain eriytyviin erillisiin oppaisiin, jolloin opiskelijan on vaikea muodostaa kokonaiskuvaa opinnoista.

Opintojen ohjaus ja hyväksilukeminen oli huomioitu, mutta ns. könttähyväksiluku ei ole opetussuunnitelman perusteiden mukainen tapa, ainoastaan lukiossa suoritettut opinnot voidaan hyväksilukea kokonaisuutena.

Arviointiasiat oli kuvattu yhdessä opetussuunnitelmassa melko kattavasti, kuitenkin liikunta ja terveystieto olivat yhdessä tutkitussa opetussuunnitelmassa erillään. Yhteisistä opinnoista oli kuvattu pääsisällöt, tavoitteet ja opintokokonaisuuden arviointi tasoilla K5–T1, osin sovellettuna alalle, esimerkiksi matematiikka ja fysiikka. Ammatilliset perusopinnot oli kuvattu 3–7 opintoviikon laajuisina opintojaksoina, arviointitasot ja kriteerit oli kuvattu K5–T1 -tasolla, poikkeamia ei ollut erikseen eritelty. Liiteosassa oli kuvattu lukusuunnitelma, jossa näkyi useita 0,5 opintoviikon laajuisia kursseja ajoitettuina eri opintojen vaiheeseen.

Toisessa opetussuunnitelmassa oli opintokokonaisuuksittain kerrottu tavoitteet ja keskeiset sisällöt ja arviointi kiitettävä – hyvä – tyydyttävä -tasolla. Koulutusohjelmaopinnoissa oli kuvattu yleistavoitteet ja sisältöalueet osittain opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Opinnäytetyö oli nivottu koulutusohjelmaopintoihin. Työssäoppimisesta oli tehty omat arviointikriteerit kaikille tasoille.

Yhdessä opetussuunnitelmassa työssäoppimisen alakohtaisessa aineistossa oli kuvattu tarkemmin lähihoitajakoulutuksen työssäoppiminen ja työelämäyhteistyö sekä nuorten näytöt ja aikuisten näytöt. Toisessa opetussuunnitelmassa työssäoppimisen järjestelyt oli esitetty yleisellä tasolla, eikä niissä juurikaan ollut paikallista kuvausta. Työssäoppimispaikat sekä opintojaksoihin liittyvät projektit oli nimetty. Kolmannessa opetussuunnitelmassa opintokokonaisuuteen kuuluva työssäoppiminen oli kuvattu erillisine tavoitteineen ja arvioineineen.

Yleisesti yhteistyötä muiden oppilaitosten ja sidosryhmien kanssa ei ollut kuvattu. Vapaasti valittavien opintojen kohdalla oli maininta yhteistarjonnasta alueen muiden toisen asteen oppilaitosten kanssa, mutta kuvauksesta ei tullut esille miten käytännössä toimitaan. Toisessa opetussuunnitelmassa vapaasti valittavat opinnot toteutettiin oppilaitoksen tarjoamina yhdessä kauneudenhoitoalan perustutkintojen kanssa. Koulutuksen järjestäjän tarjoamia vapaasti valittavia opintoja oli kuvattu huonosti, jos laisinkaan.

Liiketalouden alalla analysoidut opetussuunnitelmat poikkesivat toisistaan. Yksi opetussuunnitelma oli laadittu laadukkaasti ja se sisälsi myös yhteisen osan, josta kävi ilmi opetussuunnitelmalta edellytettävät asiat. Kahdessa oli kuvattu opintojen järjestämistavat, muista opetussuunnitelmista ne puuttuivat. Oppilaitosten välistä yhteistyötä ei ollut kuvailtu. Yhdessä oli maininta mahdollisuudesta valita opintoja.

Opintokokonaisuuden muodostuminen opintojaksoista oli kuvattu neljässä opetussuunnitelmassa. Ne oli laadittu työelämälähtöisenä osaamisena. Yhdessä suunnitelmassa opintojaksot olivat laajoja ja kolmessa pieniä. Näin ollen yhden opetussuunnitelman suhteen voidaan sanoa, että siinä toteutuu laajojen työelämästä lähtevien opintojen tavoitteet ja yhdestä ei voida sanoa toteutuksesta mitään, koska opintojaksojakoa ei ollut ilmaistu.

Työssäoppimisen osalta kuvauksia oli vähän. Ne oli kuvattu ilmeisesti yhteisessä osassa. Sovellusta siitä, miten työssäoppiminen olisi mahdollista

toteuttaa, tässä suunnitelmassa ei ollut. Valinnaisten opintojen, varsinkin valinnaisten yhteisten opintojen osalta opetussuunnitelmat olivat puutteellisia. Voidaankin arvioida, että oppilaitos tarjoaa minimimäärän niitä, jolloin niistä muodostuu valinnaisuuden puuttuessa lähinnä pakollisia opintoja. Jossakin opetussuunnitelmassa oli ohjeiden mukaisesti lähdetty tarkentamaan tavoitteita. Osassa suunnitelmista oli huomattavia puutteita. Vaikutelmaksi jäi, että opettajat olivat kukin yksin tehneet osuutensa ja yhteinen pohdinta puuttui.

Catering-alan tutkintokohtainen osa oli yleensä erillinen asiakirja. Vain yhdessä oppilaitoksessa yhteinen osa oli samassa asiakirjassa tutkintokohtaisen osan kanssa, sillä asiakirja sisälsi kaikki perustutkinnot.

Opintokokonaisuuksien tavoitteita oli avattu ja tarkennettu varsin vähän. Yhdessä opetussuunnitelmassa opintokokonaisuuksien tavoitteet ja sisällöt oli ryhmitelty uudelleen teemoittain ja opintojaksoittain, arviointikriteerit oli laadittu opintokokonaisuuksille. Arviointi oli yleensä kuvattu kolmiportaisesti ja kopioitu kolmessa opetussuunnitelmassa lähes suoraan opetussuunnitelman perusteista. Näissä vain H3 –tason kuvaukset oli laadittu paikallisesti. Yhdessä opetussuunnitelmassa oli laadittu viisiportaiset arviointikriteerit vain opintojaksoille. Osa opintojaksoista käsitti pelkästään teoriaopintoja.

Todellista valinnaisuutta ei ollut selkeästi ilmaistu. Kahdessa opetussuunnitelmassa tarjottiin vapaasti valittavina opintoina yhteensä 10/14 opintoviikkoa alakohtaisia opintoja (laajuudeltaan 1–2 ov). Yhdessä opetussuunnitelmassa oli määritelty valinnaiset yhteiset opinnot pakollisiksi. Vapaasti valittavina opintoina oli määritelty ainoastaan ao. osaston tarjomat valinnaiset opinnot tutkintoon kuuluvina.

Vaadittavista suorituksista ei yleensä ollut mainintaa. Yhdessä opetussuunnitelmassa mainittiin arviointimenetelmäksi jatkuva näyttö ja yhdessä oli kuvattu työssäoppimisen arvioinnin kohteet ja kriteerit, jotka olivat samat kaikilla työssäoppimisjaksoilla. Opintokokonaisuuden/opintojaksojen toteutus ja arviointi oli kuvattu kahdessa opetussuunnitelmassa.

Vain yhdessä opetussuunnitelmassa oli mainittu hyväksilukemisesta, että noudatetaan yhteisen osan ohjeita. Työssäoppimisen tavoitteet oli kuvattu yhdessä opetussuunnitelmassa jaksokohtaisesti, muissa ei lainkaan. Työssäoppimisen järjestäminen oli kuvattu yhdessä opetussuunnitelmassa.

Audiovisuaalisen -viestinnän alalla kahdessa opetussuunnitelmassa opintokokonaisuuksien tavoitteet, sisällöt sekä arviointi oli yleensä kopioitu suoraan opetussuunnitelman perusteista sekä kahdessa muussa tavoitteet, sisältö ja arviointi olivat hyvin yleisellä tasolla eivätkä vastanneet perusteita. Näissä neljässä opetussuunnitelmassa opintojaksojen tai opintokokonaisuuksien sisältöä, tavoitteita ja arviointia ei ollut asianmukaisesti tarkennettu. Kaikissa analysoiduissa opetussuunnitelmissa oli suuria puutteita, jotka koskivat työssäoppimisen järjestämissuunnitelmaa.

■ **Nuoriso- ja vapaa-ajan ohjauksen** analysoiduissa tutkintokohtaisissa osissa jaksot oli kuvattu hyvin, vaikka ne oli pilkottu pieniin osioihin. Opintokokonaisuuksien tavoitteita ei ollut kovin paljon avattu paikallisista tarpeista lähtien. Menetelmäopinnot ja niiden valitseminen oli kerrottu melko sekavasti. Samoin valinnaisten opintojen esittely oli vaikeasti havaittavissa. Eräässä opetussuunnitelmassa oli tutkinnon opintokokonaisuuksien tavoitteet ja niiden arvioinnin kriteerit esitetty taulukkomuotoisena. Myös toteutustapa ja vastuuhenkilöt oli mainittu. Esitystapa oli suppea, mutta helppolukuinen. Analysoiduissa opetussuunnitelmissa oli mukana työssäoppimisen järjestäminen. Se oli ilmaistu joko opintojaksona tai se saattoi olla osana erillistä oppilaitoksen työelämänyhteisön kehittämisstrategiaa.

6.2.6 Tutkintokohtaisen osan käyttökelpoisuus

Tässä luvussa tarkastellaan tutkintokohtaisten osien käyttökelpoisuutta. Sisällönanalyysoimien mukaan 16 %:iin opetussuunnitelmien tutkintokohtaisista osista oli kirjattu, kenen käyttöön ne oli tarkoitettu. Osasta asiakirjoja tuli vaikutelma, ettei niitä ollut kirjoitettu erityisesti minkään kohderyhmän käyttöön. Opetussuunnitelmat oli kirjoitettu lähes aina virallisena tekstinä, mikä merkitsi myös suoria lainauksia opetussuunnitelman perusteista. Osassa ongelmana oli tekstin liika laajuus, jolloin opetussuunnitelman perusteiden teksti oli kirjoitettu eri vivahteissa moneen kertaan. Osa taas oli esitetty niin suppeassa muodossa, että luettavuus kärsi. Muutama tutkintokohtainen osa oli kirjoitettu opiskelijoita varten.

Opetussuunnitelman käyttöä helpottaisivat selkeät sisällysluettelot ja esimerkiksi kuvat, jotka noudattaisivat opetussuunnitelman perusteiden järjestystä. Myös ulkoasuun olisi kiinnitettävä enemmän huomiota.

Asiakirjoja arvioitaessa on syytä muistaa, että ne kuvaavat syyslukukauden 2002 tilannetta. Silloin monilla koulutuksen järjestäjillä opetussuunnitelmatyö oli vasta alkamassa.

6.2.7 Yhteenveto opetussuunnitelmien tutkintokohtaisista osista

Opetussuunnitelmien tutkintokohtaisia osia analysoitiin kaikkiaan 48 kappaletta, jotka edustivat 10:tä eri tutkintoa ja 30:tä eri koulutuksen järjestäjää. Opetushallituksen alakohtaiset asiantuntijat analysoivat ne käyttäen apuna laadittua sisällönanalyysoirunkoa.

Analyysin tulosten mukaan 98 % opetussuunnitelmista sisälsi tutkintokohtaisen osan. Analysoiduista opetussuunnitelmista 29 % oli koulutuksen järjestäjän yhteisiä, 44 % oppilaitoskohtaisia ja 25 % yksikkökohtaisia ja loput jotakin muuta.

Opetussuunnitelmien tutkintokohtaisista osista ilmeni hyväksymismenettely joka viidennessä, hyväksyjä kävi ilmi joka kolmannelta, samoin hyväk-

symispäivämäärä. Sisällönanalyyysien mukaan 16 %:iin opetussuunnitelmien tutkintokohtaisista osista oli kirjattu, kenen käyttöön se oli tarkoitettu. Opetussuunnitelmat oli kirjoitettu yleensä virallisena tekstinä, eikä käyttäjäryhmiä ollut tekstin muodossa otettu huomioon. Suunnitelmien käyttökelpoisuutta huononsi myös niiden sekava ulkoasu ja esimerkiksi sisällysluettelon puuttuminen.

Parhaiten tutkintokohtaisissa osissa näytti laaditun ammatilliset opinnot, vaikka niissäkin osalla koulutuksen järjestäjistä oli vielä hiomista. Opetussuunnitelmien tutkintokohtaiseen osaan oli kirjattu suunnitelma *ammattillisten opintokokonaisuuksien tarkennetuista* tavoitteista 68 %:lla, sisällöistä 74 %:lla ja arviointikriteereistä 71 %:lla koulutuksen järjestäjistä. Sen sijaan suunnitelma *yhteisten opintojen tarkennetuista* tavoitteista oli kirjattu 40 %:lla, sisällöistä 38 %:lla ja arviointikriteereistä 38 %:lla koulutuksen järjestäjistä.

Opintojen jaksotus ja ajoitus, muodostuminen sekä eteneminen kävivät ilmi noin kolmella neljästä koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelmasta, mutta opintojen järjestämistavat ja arviointisuunnitelma tai suoritukset, jotka vaaditaan opintokokonaisuuksien arvosanojen saamiseksi, ilmenivät hieman yli puolella koulutuksen järjestäjän tutkintokohtaisista osista.

Kolmasosalla koulutuksen järjestäjistä oli opetussuunnitelman tutkintokohtaiseen osaan kirjattu aiempien opintojen hyväksilukemisen suunnitelma ja noin kahdella kolmesta valinnaisten opintojen tarjontasuunnitelma.

Tarjottavista valinnaisista opinnoista 52 % oli ammatillista osaamista syventäviä, 25 % jatko-opintoihin valmentavia, 29 % harrastustavoitteisia ja 23 % persoonallisuutta kehittäviä.

Luvussa 5 raportoidun kyselyn avovastausten mukaan opetuksesta järjestetään keskimäärin kaksi kolmasosaa lähiopetuksena. Lähiopetuksen määrä vaihtelee noin 24–35 tuntia viikossa ja itsenäistä opiskelua on noin 10–14 tuntia viikossa. Jossakin oppilaitoksessa järjestetään vähintään viisi etäopiskelupäivää/lukuvuosi. Lähiopetusta pidetään tärkeänä, koska katsotaan, että opiskelijoiden edellytykset eivät vastaa itsenäisen opiskelun tavoitteita ja siksi suurimman osan opetuksesta on oltava lähiopetusta.

Stenströmin (1997) vuoden 1995 opetussuunnitelmauudistuksen seuranta-tutkimuksen tulosten mukaan lähes kaikissa oppilaitoksissa opiskelu tapahtui sekä kontaktiopetuksena että itsenäisenä opiskeluna. Vajaa puolet oppilaitoksista oli järjestänyt työpaikalla tapahtuvaa harjoittelua. Seuranta tuotti myös tuloksen, että kontaktiopetuksen määrä oli vähentynyt ja itsenäisen opiskelun määrä selvästi lisääntynyt.

Opetusjärjestelyjä selvitettiin keväällä 2001 myös opetusministeriön työryhmässä (ns. OPEMON työryhmä). Tehdyn selvityksen mukaan noin kaksi kolmannesta tutkintoon kuuluvista opinnoista järjestetään lähiopetuksena. Opiskelijoiden mielestä itsenäistä opiskelua ohjataan liian vähän. Opetuksen järjestäminen etäopetuksena tai projekteina on harvinaista. Työryhmän toimintapöytäkirjoissa esitetään, että koulutuksen järjestäjien tiedotusvelvollisuutta myös opetuksen ja ohjauksen muodoista ja järjestämisestä tulee lisätä. (Opetusministeriö 2002.)

7

HAASTATELUJEN ANTAMA KUVA OPETUSSUUNNITELMAUUDISTUKSEN TOTEUTUMISESTA

Pirjo Väyrynen ja Anna Launonen

7.1 Yleiskuvaus haastattelujen tekemisestä

Opetussuunnitelmauudistuksen seuranta-aineistoa täydennettiin haastattelujen avulla, jotka suoritettiin touko-kesäkuun 2003 aikana. Kaikkiaan haastateltiin kahdeksaa eri koulutuksen järjestäjän edustajaa, joiden antama koulutus kattoi kaikki koulutusalat. Haastateltavina oli pienten ja suurten ja sekä yksi- että monialaisten koulutuksen järjestäjien edustajia. Viidessä haastattelutilanteessa oli kaksi haastateltavaa (toinen henkilö opetussuunnitelmatyöstä vastannut tai opinto-ohjaaja) ja muissa haastateltavana oli vain koulutuksen järjestäjän edustaja. Kolmessa tilanteessa haastattelun suoritti yksi haastattelija ja muissa tilanteissa haastattelihoita oli kaksi.

Haastattelut toteutettiin käyttäen apuna puolistrukturoitua haastattelulomaketta (liite 5).

7.2 Opetussuunnitelmat, niiden merkitys ja työstäminen

Kaikilta haastatelluilta löytyivät paikalliset opetussuunnitelmat, tosin kaikilla ne eivät olleet vielä valmiina eivätkä hyväksytyjä. Yhtä haastateltua lukuun ottamatta opetussuunnitelmat olivat oppilaitoskohtaisia. Useimmiten johtokunta oli hyväksynyt opetussuunnitelmat.

Useimmiten opetussuunnitelmatyötä olivat tehneet opettajat, suurimmissa yksiköissä työstä oli vastannut ops-tiimi. Haastateltavat korostivat, että opetussuunnitelmatyötä oli pyritty tekemään laajalla rintamalla. Kuitenkin kävi ilmi, että erityisesti opiskelijat olivat osallistuneet hyvin vähän opetussuunnitelmien valmisteluun, mutta useammin oli pyydetty heiltä kommentteja valmiista esityksistä. Osa haastatelluista toivoi enemmän yhteistyötä työelämän kanssa jo opetussuunnitelmien valmisteluvaiheessa. Suurten koulutuksen järjestäjien opetussuunnitelmatyöhön olivat osallistuneet työelämän ja jossain määrin myös opiskelijoiden edustajat. Pienten koulutuksen järjestäjien opetussuunnitelmatyössä opiskelijat ja työelämän edustajat voisivat olla enemmän mukana. Erityisesti suuret koulutuksen järjestäjät näyttävät ymmärtäneen, että työelämän mukanaolo opetussuunnitelmien kehittämisessä on tärkeää, jotta oppilaitokset voivat kouluttaa sellaisia työntekijöitä, joita tulevaisuudessa todella tarvitaan. Haastateltavat korostivat, että opetussuunnitelman kehittämistyö pitäisi saada kaikkien yhteisvastuulle. Nyt opetussuunnitelmatyö on helposti

henkilöitynyt tiettyjen opettajien tai koulutuksen suunnittelijoiden tehtäväksi. Johdon kannustus ja yhteishengen luominen ovat tärkeitä, jotta yhteinen suunnittelu koettaisiin luontevana osana omaa työtä.

7.3 Opetussuunnitelmatyön resursointi

Haastatteluissa kävi ilmi, että suuret koulutuksen järjestäjät olivat panostaneet opetussuunnitelmatyöhön enemmän kuin pienet koulutuksen järjestäjät. Näytti siltä, että suurilla koulutuksen järjestäjillä oli paremmat mahdollisuudet käyttää enemmän resursseja opetussuunnitelmatyöhön. Pienten koulutuksen järjestäjien ongelmana oli se, että opettajat joutuivat tekemään opetussuunnitelmatyötä oman työnsä ohella. Osalla koulutuksen järjestäjistä opetussuunnitelmatyö oli vielä kesken, mutta työhön oltiin panostamassa.

7.4 Opetussuunnitelmien sisältö ja laatu

Haastatteluissa opetussuunnitelmien sisältöasioista kysyttiin erityisesti niitä kohtia, jotka tiedettiin seurantakyselyn vastausten perusteella tarvitsevan lisäselvitystä.

- *Henkilökohtaiset opiskelusuunnitelmat/hopsit, hyväksilukeminen ja valinnaisuus*

Monien haastateltujen koulutuksen järjestäjien mukaan hopsit laadittiin kaikille opiskelijoille. Suurten koulutuksen järjestäjien piirissä hopseja laadittiin harvemmin kuin pienten. Henkilökohtaisten opiskelusuunnitelmien laadinnan useudessa ja erityisesti siinä, mitä niihin sisällytettiin, näytti olevan alakohtaisia eroja. Hopsien sisällöt vaikuttivat varsin ”perinteisiltä” siten, että ne sisälsivät vain hyväksiluettavat opinnot. Useimmiten oli luettu hyväksi lukio-opintoja tai aikaisemmin suoritettujen toisen ammatillisen tutkinnon sisältämiä opintoja. Hyväksiluetut opinnot olivat useimmiten yhteisiä opintoja.

Hyväksilukemisesta oli mainintoja opetussuunnitelmissa, mutta käytännössä hyväksilukemisen seurauksena valmistuminen ei mainittavasti nopeutunut. Haastateltavien mukaan hyväksilukemista ei kaikkiaankaan tapahdu kovin paljon, koska opiskelijat tulevat usein suoraan peruskoulusta.

Mikäli opintoja oli luettu hyväksi, ei se välttämättä vaikuttanut opintoajan pituuteen. Syyksi ilmoitettiin se, että jaksotus ei ollut antanut mahdollisuutta tutkinnon suoritusajan lyhentämiseen. Parhaimmillaan hyväksilukeminen oli lyhentänyt opintoja muutamasta viikosta noin puoleen vuoteen.

- *Ohjeet mukauttamiseen ja erityisopetukseen*

Erityisesti pienten koulutuksen järjestäjien ongelmana mainittiin oppilashuoltojärjestelmän puutteellisuus. Opintojen ohjaukseen ja opiskelijoiden tukemiseen ei ole ollut käytössä riittävästi resursseja. Opinto-ohjaus ja tarvittavat tukitoimet todettiin kuitenkin tärkeiksi.

- *Valinnaisuuden kuvaus ja toteutuminen*

Yhteistyötä valinnaisuuksien järjestämisessä tehtiin kaikissa paikoissa muiden lähialueen oppilaitosten kanssa, eniten yhteistyötä näytti olevan lukioiden kanssa. Haastateltavat korostivat, että valinnan mahdollisuudet parantuisivat, jos kaikissa seudun oppilaitoksissa saataisiin käyttöön yhteinen jaksojärjestelmä. Nyt jaksojärjestelmät vaihtelevat oppilaitoksittain. Tosin pienillä koulutuksen järjestäjillä ei ollut mahdollisuutta tarjota opiskelijoille todellisia vaihtoehtoisia opiskelumahdollisuuksia.

Haastattelutilanteissa kävi ilmi, että valinnaisuutta pyrittiin tarjoamaan ensisijaisesti omassa oppilaitoksessa eikä yhteistyömahdollisuuksia ollut kaikin osin selvitetty. Haastateltavat korostivat, että valinnaisuuden kehittämisessä tulisi ottaa paremmin huomioon eri alojen yhteiset synergiaedut.

- *Opetussuunnitelman perusteiden ohjaavuus*

Haastattelut vahvistivat kyselyn välityksellä saatua palautetta siitä, että opetussuunnitelman perusteiden tavoitteet koettiin osittain liian vaativiksi kaikilla aloilla. Koulutuksen järjestäjiä oli mietityttänyt, onko asetettuja tavoitteita ylipäänsä mahdollista saavuttaa. Haastateltavat korostivat myös, että opetussuunnitelman perusteiden eri tutkintojen tutkinto kohtaisissa osissa osaamisen vaatimustasot poikkeavat joskus toisistaan jopa niin, että *kiitettävän* tason tavoitekuvaukset ja *tydyttävän* tason arviointi saattavat mennä ristiin. Haastateltavien mukaan perusteissa ilmaistut tavoitteet ja arvioinnin kriteerit vaatisivat tarkistamista ja erityisesti toivottiin arvioinnissa H3-tason määrittämistä jo perusteisiin. Vaikka koulutuksen järjestäjän tehtävänä on ollut arviointikriteerien määrittäminen tasoille 2, 3 ja 4, haastatelluista koulutuksen järjestäjistä vain osa oli näin tehnyt.

Opintokokonaisuusajattelua oli lähdetty opettelemaan kaikissa haastattelu-paikoissa ja opintojen integrointia oli kokeiltu joidenkin opintojen kohdalla, esimerkiksi kielten ja matematiikan integrointia ammattiopintoihin. Monesti opintokokonaisuuksia oli kuitenkin lähdetty rakentamaan vanhojen kurssien

pohjalta ja katsottu, mitä aineita voitaisiin yhdistää. Koulutuksen järjestäjät mainitsivat ongelmana olleen lähinnä se, että opettajat olivat halunneet pitää kiinni omista kursseistaan, joita he olivat ennenkin opettaneet.

Haastateltujen mukaan opetusmenetelmistä ja opetuksen järjestämisestä ei kaivattu ohjeita opetussuunnitelman perusteisiin. Opettajien yhteistyö opintokokonaisuuksien sisällä oli lisääntynyt, mutta opintokokonaisuusajattelu oli vielä aika alkuvaiheessa. Erilaisten pilottien ja projektien mainittiin edistävän opetussuunnitelmien kehitystyötä.

Jatko-opintokelpoisuuden saamista pidettiin hyvänä asiana. Toisaalta haastateltavat korostivat, että koko ikäluokan kouluttamisvaatimuksesta seuraa 3-vuotisen tutkinnon saavuttamisessa ongelmia. Osa haastateltavista ehdotti, että tulisi käydä enemmän koulutuspoliittista keskustelua lyhyemmän tutkinnon suorittamismahdollisuudesta. Perusteluina esitettiin, että kaikki opiskelijat eivät pysty, eivät halua, eikä kaikkien ole tarpeen saavuttaakaan jatko-opintokelpoisuutta. Jatko-opintoihin suuntautuvien ammatillisen peruskoulutuksen käyneiden opiskelijoiden uskottiin kuitenkin selviytyvän ainakin ammattikorkeakouluissa.

Kaikki haastateltavat pitivät nykyisiä opetussuunnitelman perusteita melko hyvinä ja paikallista opetussuunnitelmatyötä ohjaavana, lukuun ottamatta aikaisemmin todettua tavoitetasoa korkeutta. Tosin jotkut haastateltavat totesivat, että eri aloilla on jo perusteissa erilaista tarkkuustasoa ja se näkyy myös paikallisissa opetussuunnitelmissa.

Toivomuksena esitettiin, että näitä perusteita voitaisiin noudattaa pidemmän aikaa eikä ainakaan suuria muutoksia tehtäisi lähivuosina. Myös opintojen muodostumista ja ammatillisten, yhteisten ja vapaasti valittavien opintojen laajuuksia ja keskinäisiä suhteita pidettiin sopivina.

- *Arvioita paikallisen opetussuunnitelmatyön merkityksestä*

Opetussuunnitelmatyön todettiin lisänneen merkittävästi yhteistyötä työelämän kanssa ja sitä kautta on saatu myös sisältöä yhteistyöhän, kun on voitu miettiä asioita yhdessä ja yhteen. Opetussuunnitelman perusteet luovat yhtenäiset puitteet ja siten lisäävät luottamusta myös paikallisen opetussuunnitelman käyttökelpoisuuteen. Opetussuunnitelmat tulisi kirjoittaa opiskelijoiden ja opettajien työkaluiksi, mutta yleensä asiat ilmaistaan vielä varsin monesti virallisella kielellä, jota etenkin opiskelijoiden on vaikea ymmärtää. Opiskelijoita tulisi ottaa opetussuunnitelmien laadintaan enemmän mukaan, jolloin niistä saataisiin myös opiskelijälähtöisempiä kuin ne vielä monesti ovat.

7.5 Opetussuunnitelmatyön vahvuuksia ja kehittämiskohteita

Koulutuksen järjestäjät korostivat opetussuunnitelmatyön merkitystä. Jotkut haastateltavat ilmaisivat, että ensimmäisessä vaiheessa uusia opetussuunnitelmia oli lähdetty tekemään, koska Opetushallitus niin vaati. Opetussuunnitelmatyön aikana koulutuksen järjestäjät olivat vakuuttuneet, että paikallisen opetussuunnitelman tekeminen kehittää heidän omaa toimintaansa ja nyttemmin siihen ollaan valmiita panostamaan entistä enemmän. Haastateltavat korostivat mahdollisuuksia työelämäyhteyksien parantamiseen opetussuunnitelmatyön kautta. Opetussuunnitelmia pidettiin myös hyvänä työkaluna opettajille ja opiskelijoille.

Haastateltavien mukaan opetussuunnitelmien laadinnan ja kehittämisen esteenä saattavat olla vanhat toimintatavat ja opettajien asenteet. Myös opettajien palkkausperusteet ja maksettavat korvaukset saattavat muodostua kehitystyön esteeksi. Haastateltavat korostivatkin sitä, että opetussuunnitelma- ja muu kehittämistyö olisi helpompaa toteuttaa, mikäli opettajat olisivat kokonaistyöajassa.

Haastattelujen antamien tulosten mukaan opetussuunnitelmasta ei ole tullut kaikille opettajille työvälinettä, jota he pitäisivät mukanaan ja näkisivät sen tuoman hyödyn heidän omalle työlleen.

- *Opetussuunnitelman vahvuuksia ja kehittämisen kohteita haastattelujen perusteella*

Vahvuuksia:

- Koulutuksen järjestäjät korostavat opetussuunnitelmatyön merkitystä
- Hyvät mahdollisuudet työelämäyhteyksien parantamiseen opetussuunnitelmatyön kautta
- Tarpeellinen työkalu opettajille ja opiskelijoille
- Yhteistyö ja yhteinen pohdinta eri opettajaryhmien ja myös eri koulutusyksiköiden välillä lisääntyy
- Opetussuunnitelman avulla oppilaitos voi profiloitua
- Parantaa opetuksen integrointimahdollisuuksia
- Tutkintokohtaisissa osissa parhaiten on laadittu ammatilliset opinnot.

Kehittämisen kohteita:

- Usein tapahtuvat opetussuunnitelmauudistukset rasittavat ja työhön ei jakseta paneutua
- Perusteiden tavoitteet koetaan liian vaativina
- Opetussuunnitelmasta ei ole tullut kaikille opettajille eikä opiskelijoille työvälinettä
- Opetussuunnitelman kehittämisen esteenä saattavat olla oppilaitosten, johdon ja opettajien vanhat toimintatavat ja asenteet
- Opettajien työaikakysymykset ja palkkausperusteet saattavat muodostua opetussuunnitelmatyön esteeksi.

Svenskspråkigt sammandrag och resultat för de svenska läroanstalternas del

Förord och centrala begrepp

Antalet svenska utbildningsanordnare (n=15) i uppföljning var så litet att tenkätresultaten inte ansågs kunna analyseras på ett statistiskt tillförlitligt sätt. Uppföljningen ville man dock göra separat för de svenska utbildningsanordnarnas del för att kunna skapa en bild av situationen inom de svenska läroanstalterna. I den svenskspråkiga sammanfattningen som följer presenteras de övergripande resultaten av den finska uppföljningen jämförda med de svenska resultaten då skillnader av allmänt intresse förekommit.

Följande begrepp är av central betydelse i rapporten och har därför definierats:

*Grundläggande yrkesutbildning och grundexamen
(Ammatillinen peruskoulutus ja -tutkinnot)*

Treårig yrkesutbildning som följer på grundskolan och som leder till en grundexamen (L 630/98). En grundexamen kan också avläggas som en fristående examen såsom stadgats i lagen om yrkesinriktad vuxenutbildning (L631/98).

*Utbildningsanordnare
(Koulutuksen järjestäjä)*

Staten, en kommun, samkommun, ett registrerat samfund eller en stiftelse som av undervisningsministeriet utgående från anhållan anvisats en utbildningsuppgift enligt L630/98 eller L631/87.

*Läroplanssystemet inom Yrkesutbildningen
(Ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelmajärjestelmä)*

Läroplansgrunder för varje enskild examen, utbildningsanordnarens läroplan och den personliga studieplanen bildar ett hierarkiskt läroplanssystem inom yrkesutbildningen.

Grunder för läroplanen och för fristående examen

(Opetussuunnitelman ja näyttöutkintojen perusteet)

En av Utbildningsstyrelsen godkänd föreskrift vari fastställs målen för utbildningen, studiehelheterna och deras omfattning, centrala innehåll och bedömningskriterier.

Läroplan

(Opetussuunnitelma)

Ett av utbildningsanordnaren uppgjort och godkänt dokument som består av en för alla utbildningsområden gemensam del och en examensinriktad del. Läroplanens innehåll regleras till centrala delar av läroplansgrunderna och därtill skall läroplanen beakta lokala yrkesutbildningsbehov.

Individuell studieplan

(Henkilökohtainen opiskelusuunnitelma)

Uppgörs utgående från läroplansgrunderna, skolans läroplan och den studerandes personliga val. Planen fungerar som den studerandes utvecklingsplan och utmynnar i karriärplanering. Planen beaktar tillgodoräknande av tidigare studieprestationer och beskriver studiearrangemang. Planen kan revideras under studiernas gång.

Individuell plan för hur undervisningen ordnas

(Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma)

En plan som uppgörs för studerande som får specialundervisning och som beskriver de speciella studiearrangemang och stödåtgärder som utbildningsanordnaren erbjuder och som finansieras med höjt enhetspris.

Individuell läroplan

(Henkilökohtainen opetussuunnitelma)

Personlig läroplan som ingår i den individuella planen för hur undervisningen ordnas och vari den studerandes personliga anpassade inlärningsmål fastställs.

8.1 Bakgrund

Den nationella läroplansprocessen genomförs enligt riktlinjer som fastställdes i lagen om yrkesutbildning (487/87) enligt vilken yrkesutbildningsstyrelsen ålades att fastställa läroplansgrunder för varje enskilt utbildningsyrke, på basis av vilka läroanstalterna uppgör sina läroplaner. Följande ansvarsfördelning och principer som då stadfästes bestyrktes också i senare lagstiftning (630/98):

- Statsrådet beslutar om utbildningens nationella mål och om de gemensamma studierna och deras omfattning.
- Undervisningsministeriet beslutar om examina och deras omfattning.
- Utbildningsstyrelsen beslutar om grunderna för läroplaner och examina och fastställer studiernas mål och centrala innehåll.
- Utbildningsanordnaren uppgör sin läroplan utgående från de nationella läroplansgrunderna.

Läroplansgrunderna utgör sålunda en föreskrift i hierarkin av förpliktande normer vilket innebär att utbildningsanordnarna vid uppgörande av sina läroplaner inte kan avvika från läroplansgrundernas anvisningar och budskap.

Läroplansreformen 1995

Läroplansgrunderna som uppgjordes i anslutning till reformen år 1995 var föreskrifter med samma juridiskt förpliktande status som nu men de var skrivna på ett mera allmänt plan. Studiernas centrala innehåll var inte fastställda utan enbart målen. Strukturell och innehållsmässig förnyelse eftersträvades genom uppställda utvecklingsmål och inte med normativ styrning. Vid den utvärdering som Marja-Leena Stenström (1997) gjorde kunde konstateras att läroplansreformen haft en aktiverande effekt och bidragit till en utveckling av undervisningen, men resultaten varierade branschvis och åsikterna divergerade mellan de olika intressegrupperna.

Bransch- och ämnesvisa utvärderingar

Följande bransch- och ämnesvisa utvärderingar som gjorts genom Utbildningsstyrelsens försorg ger detaljerad information om läroplansreformernas effekter:

– Studiehandledningen (2002)	– Handel och administration (2002)
– Hantverk och konstindustri (2001)	– Turism, kosthåll och ekonomi (2001)
– Textil och beklädnad (2000)	– Maskin och metall samt el-branschen (1999)
– Närvårdarutbildningen (1997)	– Specialundervisningen (1996)
– Modersmål (2000)	– Naturvetenskaperna (1999)
– Matematik (1999)	– Främmande språk (1998)

8.2 Läroplansreformen 1999–2001

I Undervisningsministeriets utvecklingsplaner gällande utbildning och forskning för perioderna 1995–2000 och 1999–2004 drogs riktlinjer upp för en reform av läroplansgrunderna. Under åren 1999–2001 förnyades sålunda grunderna för läroplaner och för de fristående examina för alla de yrkesinriktade grundexamina (52 grundexamina).

Då de formella strukturbesluten var fattade i enlighet med ovan nämnda principer tillsatte Utbildningsstyrelsen för varje examen ett läroplansprojekt som under dess ledning beredde förslagen till läroplansgrunder. De togs i bruk stegvis under åren 1999–2001 och utgående från dessa läroplansgrunder har utbildningsanordnarna uppgjort sina lokala läroplaner. Läroplansgrunderna förutsatte att varje utbildningsanordnare gör en läroplan som består av två delar, en gemensam del för utbildningsanordnarens alla utbildningsenheter och en examensinriktad del som styrinstrument för varje enskild grundexamen.

Reformen innebär en förändrad roll för utbildningsanordnarna. Beslutsfattning som gäller yrkesutbildning har till väsentliga delar överförts på skolornas ägare. Syftet med detta är att läroanstalterna härigenom förväntas vara mera lyhörda för förändringar i närsamhället, mera flexibla och därigenom också effektiva. Huvudansvaret för att utbildningen riktas till rätt branscher ligger härigenom hos utbildningsanordnarna vilket av dem kräver en aktiv roll i relationerna till arbetsliv, regionalt näringsliv och till andra utbildningsanordnare i regionen. Utbildningsanordnarens ansvarar också för att den examinerade placerar sig i arbetslivet. Det samarbete med andra läroanstalter som utbildningsanordnaren förpliktas till skall garantera de studerande en stor valfrihet och möjligheter att kombinera studier vid olika läroanstalter.

Den nya lagstiftningen framhåller därtill utbildningsanordnarens skyldighet att utvärdera både kvaliteten i sin verksamhet och dess verkningar i samhället.

Utredningsuppdraget

Efter att de nya läroplansgrunderna tagits i bruk gav undervisningsministeriet Utbildningsstyrelsen i uppdrag att under 2002–03 göra en uppföljande utredning om hur läroplansreformen förverkligats och vilket läget var i läroplansarbetet.

För utförande av uppföljningsuppdraget ingick Utbildningsstyrelsen samarbetsavtal med tvenne utbildningsanordnare. Helsingfors stad anvisades ansvaret för att uppgöra en enkät som riktades till alla utbildningsanordnare samt att analysera enkätsvaren. Koulutuskeskus Salpaus fick för sin del ansvaret för att analysera de gemensamma delarna av de lokala läroplanerna som insamlades för analys. Utbildningsstyrelsen koordinerar utredningen, analyserar de examensinriktade delarna av läroplanerna, genomför kompletterande intervjuer samt rapporterar och distribuerar resultaten. För den del

av utredningen som gällde de svenska utbildningsanordnarna ansvarade den svenska linjen vid Utbildningsstyrelsen.

Utgående från den information som utredningen förväntas ge kan beslut fattas om ändringar i lagstiftningen, om vidareutvecklande av läroplansgrunderna och om eventuella stödåtgärder till det lokala läroplansarbetet. Resultaten av uppföljningen kan ge underlag för modeller över goda läroplaner och ge nya instrument för intern utvärdering av läroplansprocesserna.

8.3 De uppställda målen för uppföljningen

Målet för uppföljningen var att i riksomfattande perspektiv få svar på följande frågeställningar:

1. I vilken utsträckning har målen för läroplans- och examensreformen uppnåtts?
2. I vilken omfattning har läroplansgrunderna tagits i bruk och på vilket sätt styr de utbildningsanordnarnas läroplansarbete och läroanstalternas verksamhet?
3. På vilket sätt har utbildningsanordnarna genomfört läroplansprocessen?
4. Vilken kvalitet har de lokala läroplanerna och vilka utvecklingsbehov föreligger?

8.4 Genomförande av utredningen

En enkät som grund för utredningen riktades till alla sådana utbildningsanordnare som under skolåret 2001–02 erbjöd grundläggande till examen syftande yrkesutbildning. Utredningen gällde alla utbildningsområden och examina. Utbildningsanordnarna som utredningen riktades till var 189 av vilka 16 var svenska. För närmare analys insamlades läroplaner av 50 utbildningsanordnare. Utöver det inbads fyra läroplaner till svenska linjen för genomgång. Förutom de gemensamma delarna av läroplanerna insände utbildningsanordnarna examensinriktade läroplaner för 10 utvalda grundexamen (byggnads, bil, el, maskin och metall, lantbruk, social och hälsovård, företagsekonomi, catering, audio-visuell kommunikation och ungdoms- och fritidsledarutbildningen). Resultaten av enkäten och analyserna kompletterades med intervjuer med åtta av de finska utbildningsanordnarna. Förfrågningarna sändes till 189 utbildningsanordnare av vilka 167 returnerade enkäterna och sålunda deltog i utredningen.

Tabell 17. Svarsprocent i enkäten.

	Utskickade förfrågningar	Inkomna svar	Svars- procent
Finskspråkiga	173	153	88
Svenskspråkiga	16	15	94
Totalt	189	167	91

Svarsprocenten kan anses vara tillfredsställande och till den delen är utredningen och resultaten tillförlitliga.

Tabell 18. Medverkande utbildningsanordnar enligt ägarsamfund.

De medverkande utbildningsanordnarna enligt ägarsamfund				
	Finskspråkiga	Svenskspråkiga	Totalt	%
Kommun	35	1	36	21,6
Samkommun	53	5	58	34,7
Statlig	5		5	3,0
Privat	59	9	68	40,7
Totalt	152	15	167	100,0

För resultatrapporteringen indelades utbildningsanordnarna enligt studerandeantal i tre jämnstora grupper enligt följande:

Tabell 19. Utbildningsanordnare i utredningen enligt studerandeantal.

Utbildningsanordnare i utredningen enligt studerandeantal				
	<170	170-640	>640	Totalt
Södra Finlands län	10	14	16	40
Västra Finlands län	21	25	18	64
Östra Finlands län	12	3	8	22
Uleåborgs län	5	4	5	14
Lapplands län	2	2	3	7
Svenska läroanstalter	8	4	3	15
	58	52	53	163

Den finskspråkiga delen av utredningen omfattade utbildning för totalt 116 925 studerande.

Vid tidpunkten för utredningen var fördelningen av de 5285 svenska studerande vid de svenskspråkiga läroanstalterna enligt utbildningsområde och region såsom framgår av diagram 20.

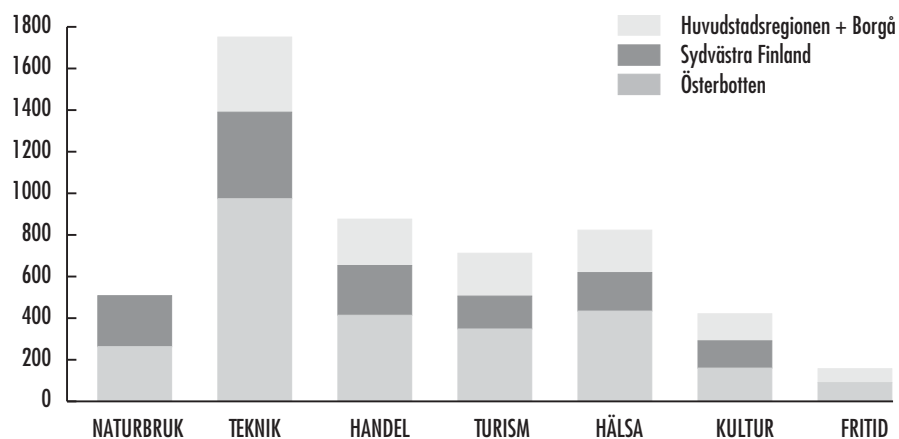

Diagram 20. Svenskspråkiga yrkesstuderande i regionerna enligt utbildningsområde.

Tillförlitligheten i utredningen

I beaktande av antalet medverkande i utredningen och svarsprocenten i enkäten torde resultaten bygga på statistiskt tillförlitlig grund. Rent tekniskt hade enkäten vissa brister vilka accentuerades till den del den besvarades över nätet (den finskspråkiga enkäten). En osäkerhetsfaktor vad gäller enkätresultaten är att det råder oklarhet om vem och på vilken nivå i utbildningsanordnarens organisation den person befunnit sig som besvarat frågorna.

Resultaten har inte kunnat processas och separeras utgående från utbildningsanordnarens storlek varigenom risk föreligger att resultat/utbildningsanordnare inte ger en riktig bild av hur stor del av de studerande som berörs. Vissa enkätsvar stör, dock i försumbar utsträckning, tillförlitligheten. En del svar anspelar på läroplansreformen 1995 och vissa skolor anger elevtal som inte endast innefattar studerande inom den grundläggande yrkesutbildningen.

Den diskrepans som råder mellan enkätresultat och analys kan sammanhålla med att 23 utbildningsanordnare som svarat på enkäten medverkar i ett projekt vars mål är att utarbeta läroplansmodeller. Ingen av dessa utbildningsanordnare inlämnade läroplaner för analys.

Som helhet betraktat kan resultaten av uppföljningen anses ge en tillförlitlig bild av läget i läroplansarbetet inom den grundläggande yrkesutbildningen hösten 2002.

8.5 Läget läroplansarbetet och läroplansprocesserna

Den gemensamma delen av den lokala läroplanen

Av de finska utbildningsanordnarna (n=153) hade 122 en uppgjord och fastställd gemensam del av läroplanen. Av utbildningsanordnare hade 21 en gemensam del som de följde i undervisningen men som inte var formellt godkänd. Utan en lokal läroplan genomförde 8 utbildningsanordnare sin utbildningsuppgift. Av utbildningsanordnarna hade 83 uppgjort en gemensam del för samtliga sina läroanstalter medan 53 meddelade att de gemensamma delarna var uppgjorda skolvis.

Skillnaderna i resultaten kunde inte relateras till utbildningsanordnarens storlek. Läroplanerna godkändes i de flesta fall av ett beslutande organ men i ca 20 % av fallen fattades det godkännande beslutet av en enskild tjänsteman.

I det svenska samplet (n=15) hade 11 utbildningsanordnare fastställda läroplaner, en läroplan var gjord men inte godkänd och 3 utbildningsanordnare saknade ännu i detta skede en gemensam del av läroplanen. Två av de svenska utbildningsanordnarna hade separata gemensamma delar för sina läroanstalter.

Den examensinriktade delen av den lokala läroplanen

Ca två tredjedelar av de finska utbildningsanordnarna meddelade att de examensinriktade läroplanerna var godkända av utbildningsanordnaren. 10 % av läroplanerna var ännu inte fullbordade och var femte utbildningsanordnare meddelade att de examensinriktade läroplanerna rentav en gång hade reviderats. Vid de svenska läroanstalterna var 58 % av de examensinriktade läroplanerna gjorda och fastställda medan drygt 10 % ännu var ogjorda.

Läroplansarbetet i skolorna och samarbetsparter

Då ett utbildningspolitiskt mål är att förankra läroplanerna så brett som möjligt i regionen tillfrågades utbildningsanordnarna om vilka intressegrupper som medverkat i läroplansarbetet och på vilket sätt. Resultaten visar att läroplanerna huvudsakligen har uppgjorts av lärare och lärargrupper. Fackliga organisationer, politiska beslutsfattare, TE-centraler, föräldrar eller studerande har inte i nämnvärd utsträckning medverkat, inte vid diskussioner, inte vid planeringsmöten och i ringa utsträckning som givare av utlåtande. Mellan utbildningsanordnarna var variationen störst gällande de studerandes och yrkesdelegationernas medverkan. Minst har föräldrarna engagerats i läroplansarbetet och av de utomstående har näringslivet varit mest aktivt medan TE-centralerna i det avseendet ligger lägst.

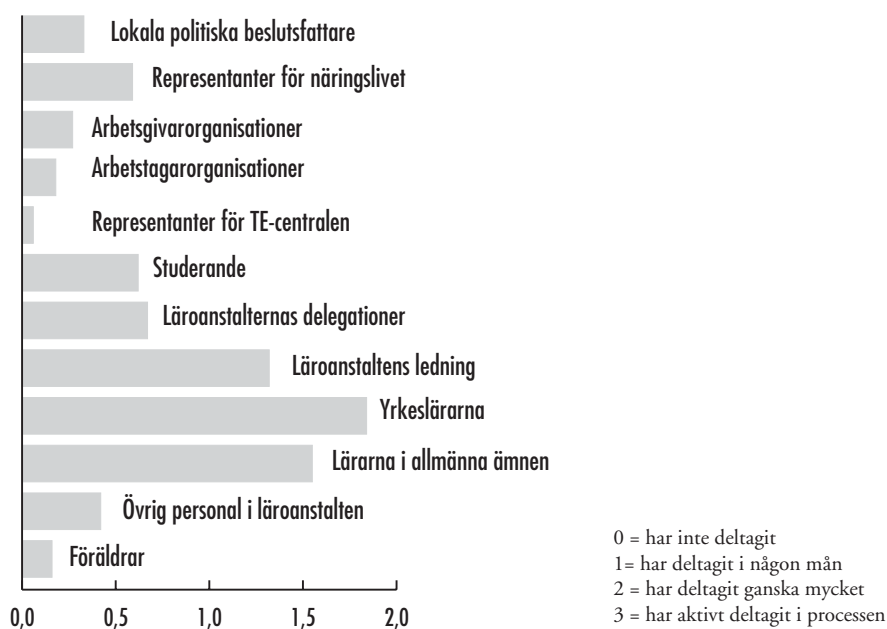

Diagram 21. Intressegruppernas medverkan i läroplansarbetet i de svenska läroanstalterna.

Intressegruppernas medverkan i läroplansarbetet angavs på skalan 0–3 (0 = har inte deltagit; 1= har deltagit i någon mån; 2 = har deltagit ganska mycket; 3 = har aktivt deltagit i processen). Bland de svenska utbildningsanordnarna uppnådde ingen intressegrupp förutom skolans egen undervisningspersonal värdet 1 i medeltal.

Resurseringen av läroplansarbetet följer ingen enhetlig praxis, varken gällande personer eller personalgruppen som anvisats läroplansuppdraget eller ersättningarna till dem som gör arbetet vid sidan av övriga åligganden. Uppdraget att uppgöra den lokala läroplanen förefaller inte att ha hanterats med samma tyngd av de olika utbildningsanordnarna.

De färdigställda läroplanerna har närmast distribuerats inom det egna skolsamfundet medan utomstående intressegrupper har kunnat få den sig tillsänd på begäran.

Lokala betoningar och beaktande av lokala behov i läroplansarbetet

Utbildningsanordnarna betonade nätverksbildning och olika slag av samarbete som åtgärder ägnade att beakta lokala behov. Lokala betoningar i övrigt gav utredningen inte belägg för.

De svenska utbildningsanordnarnas svar på frågan om samarbetsavtal med andra aktörer gav ett resultat som kan utläsas ur diagram 21. Diagrammet anger i procent hur många av utbildningsanordnarna som ingått avtal med respektive

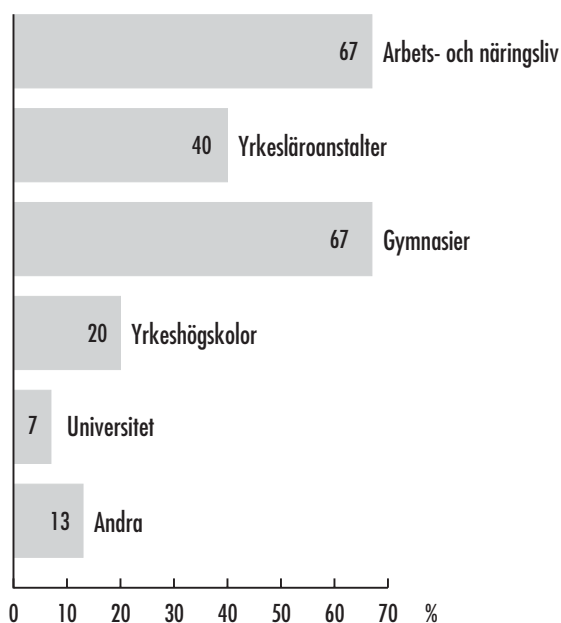

Diagram 22. Andelen (%) svenska utbildningsanordnare som ingått avtal med samarbetspartners.

kategori av samarbetsparter. Knappa 70 % av utbildningsanordnarna samarbetar med arbetsliv och gymnasier medan endast 40 % idkar samarbete med andra yrkesläroanstalter och endast en utbildningsanordnare har samarbetsavtal med ett universitet.

Frågan med vilka speciella åtgärder utbildningsanordnarna strävat efter att tillmötesgå lokala behov gav följande procentuella utslag. 80 % av utbildningsanordnarna erbjuder i detta syfte dubbelexamen medan t.ex. endast en skola infört selektiva antagningskriterier.

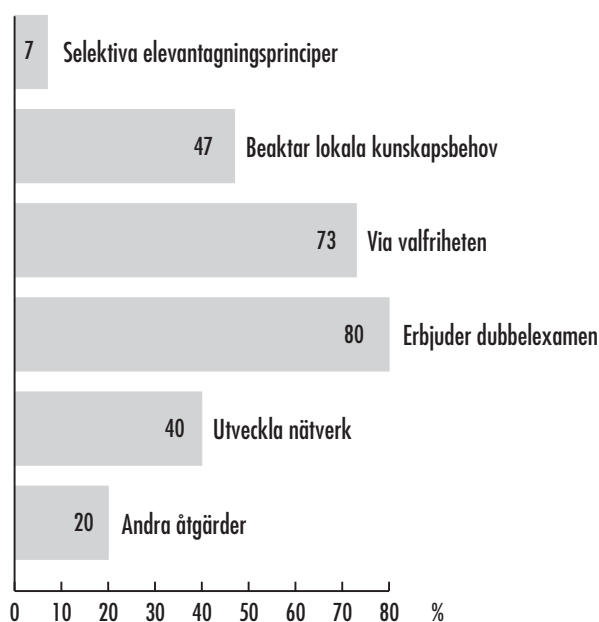

Diagram 23. I vilken utsträckning de svenska utbildningsanordnare vidtagit åtgärder för att tillmötesgå lokala behov.

Den gemensamma delens innehåll

Ca 80 % av anordnarna av finsk utbildning angav att de eftersträvat ett likartat innehåll och en likartad disposition som läroplansgrunderna har. Endast hälften av utbildningsanordnarna hade inkluderat invandrarutbildning, yrkesprov och planen för personalutveckling i läroplanen. Frånvaron av element motiverades oftast med att det redogörs för i en separat plan, att saken var under beredning eller att den uppfattats som oviktig.

I de svenska utbildningsanordnarnas läroplaner var avsnitt som förutsätts i läroplansgrunderna medtagna enligt tabell följande 20.

Tabell 20. Element inkluderade i den gemensamma delen av läroplanen (%) bland de finska och de svenska utbildningsanordnarna.

Element inkluderade i den gemensamma delen av läroplanen (%)	Sve	Fi
Utbildningens syften, mål och åtgärder i syfte att uppnå målen	100	97
Centrala värderingar och utvecklingsstrategier	87	95
Uppgörande av personliga studieplaner	87	93
Principerna för tillgodoräknande av tidigare studieprestationer	87	94
Studiehandledning och stödtjänster	87	88
Plan för bedömning av studerande	87	95
Studieutbudet i samarbete med andra utbildningsanordnare	73	82
Plan för inläring i arbete	73	89
Att utbildningen kan ordnas som både grundutbildning och som fristående examen	60	77
Specialundervisning och stödtjänster i anslutning till den	60	76
Plan över aktiviteter ägnade att stärka samhörigheten inom skolsamfundet	53	68
Personalutvecklingsplan; mål och metoder för hur utvecklingen utvärderas	47	54
Plan för de gemensamma betoningarna integreras i läroplanen	47	88
Plan för självvärdering	47	67
Undervisning för invandrare	40	56
Plan för anordnande av yrkesprov	33	50

De examensinriktade delarnas innehåll

Också för de examensinriktade läroplanernas del anmälde 80 % av utbildningsanordnarna att de lyhört inkluderat det som påtalas i läroplansgrunderna. Vissa skillnader kunde iakttagas gällande vilka element utbildningsanordnarna infört i den gemensamma delen och vilka de anser höra till de examensinriktade delarna.

I vilken omfattning de centrala elementen medtagits i de svenska examensinriktade läroplanerna framgår ur tabell 21 (% av utbildningsanordnarna).

Tabell 21. Element inkluderade i de examensinriktade delarna av läroplanen (%) bland de finska och de svenska utbildningsanordnarna.

Element inkluderade i de examensinriktade delarna av läroplanen	Sve	Fi
Precisering av mål, innehåll och bedömningskriterier för de gemensamma studierna	93	85
Studiernas framskridande	93	92
Sättet att arrangera undervisningen, studiernas uppläggning	87	88
Precisering av mål, innehåll och bedömningskriterier för yrkesstudierna	80	98
Precisering av studiehelheternas innehåll (inlärningsperioder, projekt och andra studiehelheter samt inläring i arbete)	80	95
Bedömningen av studerande/prestationer som krävs och bedömningskriterier för vitsord inom de enskilda studiehelheterna	80	93
Plan över periodisering och schemaläggning av studierna	73	88
Utbudet av valfria studier	73	81
Plan över tillgodoräknande av tidigare studieprestationer	60	71

Vid utläsande av resultaten bör noteras att det ringa antalet svenska utbildningsanordnare (n=15) innebär att var och en representerar 7 % av samplet.

Individuella val och personliga studieprogram

Utbildningsanordnarna tillfrågades om de studerandes möjligheter att fritt välja studier också utanför det egna programmet. Inom den egna läroanstalten ges det goda möjligheter men ens i egna övriga läroanstalter anger endast en tredjedel av utbildningsanordnarna att det är möjligt för de studerande att välja fritt. Ca hälften av utbildningsanordnarna anger att studier kan väljas vid andra yrkesläroanstalter och framförallt gemensamma ämnen kan allmänt väljas i gymnasier. Det förefaller betydligt vanligare/enklare att kombinera yrkesstudier med gymnasiestudier än att arrangera mångbranschstudier vid olika yrkesläroanstalter.

Ingen av anordnarna av svensk utbildning förhåller sig negativt till uppgörande av personliga studieplaner. De anses vara nyttiga och nödvändiga. Tills vidare är det dock bara sex utbildningsanordnare av femton som uppgör dessa planer för alla studerande. För 90 % av de studerande som kategoriserats för specialundervisning uppgörs en personlig plan för hur undervisningen skall ordnas.

Läroplanernas styrande verkan

På frågan hur väl utbildningsanordnaren anser att läroplanen styr undervisningsverksamheten gavs följande poäng i medeltal av de svenska utbildningsanordnarna:

Tabell 22 Utbildningsanordnarens uppfattning om läroplanens styrande verkan.

4 = mycket bra; 3= bra; 2=nöjaktigt; 1= dåligt; 0= mycket dåligt

Element i läroplanen	Poäng i medeltal
Undervisningens innehåll	3,5
Undervisningens omfattning	3,4
Studietidens längd	3,3
Undervisningens mål	3,3
Bedömning av studerande	3,1
Studerandes inläring	3,0
Skolans verksamhet	2,9
Tillgodoräkandet av studier	2,9
Inläring i arbete	2,9
Lärarens arbete	2,9
Undervisningsmetoder	2,7
Skolans självvärdering	2,7
Övriga personalens arbete	2,1

Utbildningsanordnaren fick bedöma hur läroplansgrunderna, myndigheters principbeslut och givna direktiv återverkat på skolans egen läroplan. De svenska utbildningsanordnarna gav poäng i medeltal enligt följande (0–4):

Tabell 23 Utbildningsanordnarens uppfattning om föreskrifternas och direktivens styrande verkan på skolans läroplan.

(4 = mycket bra; 3= bra; 2=nöjaktigt; 1= dåligt; 0= mycket dåligt).

Element i läroplanen	Poäng i medeltal
Examensstrukturen	3,6
Studiehelheterna (benämningar och omfattning)	3,4
Studiehelheternas centrala innehåll	3,4
Studiernas uppläggning, gemensamma studier	3,2
Studiehelheternas målsättningar	3,2
Studiernas uppläggning, yrkesstudier	3,2
Bedömningskriterierna för studiehelheterna	3,1
Kravet på en bredare yrkeskompetens	3,0
Kravet på specialkunnande	2,9
Studiernas uppläggning, valfria studier	2,9
Anvisningar gällande bedömningen av studerande	2,8
Anvisningar gällande studiehandledning	2,7
Lärdomsprovet, mål och utvärdering	2,5
Anvisningar gällande inläring i arbete	2,5
Studiearrangemang	2,5
Sättet att arrangera lärdomsprov	2,3
Anvisningar för uppgörande av läroplanen	2,3
Specialundervisningen	2,2
Studiearrangemang för invandrare	2,1
Läroavtalsutbildning	2,0

Utbildningsanordnarna anser överlag att myndigheternas föreskrifter har en styrande verkan. Differenserna mellan inverkan på de olika elementen illustrerar väl läget i läroplansarbetet vid tidpunkten för enkäten, då mera centrala funktioner utarbetats med större noggrannhet.

8.6 Läroplanernas innehåll och kvalitet

Enligt lagen om yrkesutbildning (630/98, 14 §) bör utbildningsanordnaren uppgöra en läroplan bestående av två delar, en gemensam del och en examensinriktad del. I den gemensamma delen kan det vara motiverat med branschvisa betoningar. Lagen framhåller att en läroplan skall uppgöras så att den ger den studerande valfrihet i studierna och möjligheter att också välja studier ur andra läroanstalters utbud.

I läroplansgrunderna (kap. 6) ges mera detaljerade riktlinjer och direktiv för uppgörande av läroplanen både vad gäller innehåll och struktur.

Följande allmänna iakttagelser, med betoning på förekommande brister, kunde göras i samband med läroplansanalyserna.

- Rubriseringen av läroplanerna varierade, det framgår inte alltid vem läroplanen gäller, vilken beslutsprocess planen genomgått och vilken den godkännande instansen är.
- I den gemensamma delen finns sällan branschvisa betoningar.
- Ibland presenteras de gemensamma studierna i den gemensamma delen och inte i den examensinriktade delen anpassade till yrkesundervisningen.
- Språket är ofta officiellt, dikterande och påminner om språket i läroplansgrunderna och är därigenom inte lättillgängligt för de studerande.
- Ca hälften av läroplanerna var försedda med innehållsförteckning.
- Utbildningsanordnarna har i ringa utsträckning utnyttjat möjligheten att i läroplanen profilera sina läroanstalter.
- Sidantalet varierade kraftigt (6 →100).

Den gemensamma delen av läroplanen

Följande iakttagelser kunde göras gällande sådant innehåll som läroplansgrunderna förutsätter i den gemensamma delen av läroplanen:

- **Värdegrunden** är ofta nämnd men sällan utförligt beskriven. Det är ofta oklart huruvida värderingarna är organisationens eller utgör värdegrunden för genomförande av undervisningen. Värdegrunden kan mera sällan utläsas ur arbetsmetoder och studiearrangemang.

- En allmän beskrivning av **utbildningen som ges** framgår av utbildningsanordnarnas läroplaner. Den behörighet för fortsatta studier som utbildningen ger kunde framhållas och mera utförligt beskrivas. Den yrkeskompetens och allmänna bildning som eftersträvas presenteras såsom i läroplansgrunderna. De uppställda målen för utbildningen framgår i de flesta läroplanerna men sällan de medel och tillvägagångssätt man valt för att uppnå dem. De gemensamma betoningarna och den gemensamma baskompetensen har endast i ett fåtal läroplaner lyfts fram på avsett sätt.
- **Studiearrangemangen** är inte alltid uttömmande beskrivna. Oklarhet gäller ofta mängden närundervisning, inslag av flerformsstudier, distansstudier, projekt m.m.
- Endast i ett fåtal läroplaner har det beskrivits hur den **individuella studieplanen** uppgörs. Valfrihet, valmöjligheterna och alternativa studievägar är knapphändigt presenterade.
- **Tillgodoräkandet** nämns i de flesta läroplanerna men beskrivs i samma termer som i läroplansgrunderna. Branschvisa särdrag i tillgodoräknande framförs sällan.
- Utbudet av studiemöjligheter hos andra utbildningsanordnare är ytligt angivet, oftast presenteras enbart gymnasiestudier. Utbildningsanordnarens samarbetsparter är vanligtvis namngivna men samarbetets art kunde tydligare framgå. I endast hälften av läroplanerna framhålls hur **valfriheten** i praktiken möjliggörs.
- **Studiehandledningen** och elevvården är vanligtvis väl beskrivna. Läroplansgrunderna framhåller att handledningsansvaret ligger hos hela personalen, vilket inte alltid framgår i de analyserade lokala läroplanerna.
- Utbildningsanordnarna har inte lyckats sätta en egen prägel på **inläringen i arbete** utan läroplanen beskriver det med samma noggrannhet som läroplansgrunderna. Läroanstalternas handledningsresurser beskrivs inte och samarbete med arbetslivet vid planeringen av inläring i arbete lyfts fram endast i en tredjedel av de analyserade läroplanerna. Inte heller i övrigt har utbildningsanordnarna profilerat sin verksamhet utgående från lokala behov.
- **Specialundervisningen** är nämnd i de flesta läroplaner men läroplansarbetet har ännu inte utmynnat i särskilda planer för specialundervisningen.
- **Invandrarproblematiken** har endast ett fåtal utbildningsanordnare funnit aktuell.

- **Bedömningen** är vanligtvis beskriven såsom i läroplansgrunderna och endast i enstaka fall har praktiska tillvägagångssätt beskrivits.
- **Yrkesproven** har skjutits på framtiden.
- Utvecklande av **personalens yrkesskicklighet** är ofta hänvisad till andra dokument.
- De **gemensamma betoningarna/bas kompetens** kunde behandlas på två sätt i den lokala läroplanen. I gemensamma delen borde det framgå hur dessa betoningar framträder i hela läroanstaltens verksamhet. I examensinriktade delarna skall betoningarna integreras i studiehelheterna och relateras till branschen. I de analyserade läroplanerna hade inte dessa frågor fördjupats jämfört med läroplansgrunderna.
- **Självvärderingen** är oftast beskriven utgående från utbildningsanordnarens kvalitetssystem.

Examensinriktade läroplaner

De examensinriktade läroplanerna varierar stort både till struktur och till innehåll.

Följande allmänna iakttagelser har kunnat göras även om det naturligtvis finns läroplaner i vilka dessa brister inte förekommer:

- Språket är officiellt och det är oklart vem läroplanerna riktas till.
- Läroplanerna är ofta strukturerade som en kursplan och de stora studiehelheterna är ofta fragmenterade i korta studieavsnitt vilket undergräver den motsvarighet till arbetslivets uppgifter som eftersträvas.
- Preciseringen av målen och bedömningskriterierna är inte slutförd.
- Principerna för hur valfriheten hanteras i skolorna är oklart presenterade.
- De gemensamma studierna har inte på ett tillfredsställande sätt knutits till yrkesstudierna.
- Anvisningarna om inläring i arbetet har inte givits branschens egen prägel.
- Principerna för tillgodoräknande av studieprestationer är fastställda på ett allmänt plan (den gemensamma delen) men branschvisa tillämpningar finns sällan angivna.

8.7 Slutsatser

Utbildningsanordnarna anser överlag att läroplansreformen utfallit väl. En del framför dock åsikten att ett tvåårigt examensalternativ borde finnas för dem som inte eftertraktar behörighet för högre studier. Arbetet med reformens centrala målsättningar är delvis på hälft men uppföljningen har inspirerat utbildningsanordnarna till ett fortsatt utvecklingsarbete.

Examensstrukturerna och studiehelheterna är uppgjorda i enlighet med läroplansgrunderna men en allmän uppfattning bland utbildningsanordnarna är att de eftersträvade målen för utbildningen är ställda för högt. Utbildningsanordnarna framhåller också att läroplansgrunderna reformeras i allt för snabb takt och att skolorna inte ges tid för intern planering, försöksverksamhet och utvecklingsarbete.

Den lokala rörelsefrihet och möjlighet till profilering som statsrådet beslutit om har i ringa utsträckning utnyttjats och resultaten visar att läroanstalterna antingen inte känner till det lokala arbetslivets behov eller så beaktas inte dessa behov i läroplansarbetet.

I många avseenden råder det begreppsförvirring och som exempel kan nämnas den individuella studieplanen, den individuella planen för hur undervisningen ordnas och den individuella läroplanen.

Läroplansgrunderna definierar mål, centrala innehåll och bedömningskriterier. Inom de närmaste åren tillkommer som styrinstrument yrkesprov och nationellt yrkesprovsmaterial. Då styrinstrumenten blir flera och mera detaljerade äventyras läroplansgrundernas normstatus.

Läroplanens funktioner och betydelse är delvis ännu oklara för utbildningsanordnarna. Läroplanen ses som ett administrativt dokument och inte som det instrument som styr verksamheten, undervisningen och inlärningsprocessen. Utbildningsanordnarna uppfattar sig som beslutsfattare men inte som pedagogiska ledare. Sättet att organisera och resursera läroplansarbetet bör utvecklas och både arbetsliv, lärare och de studerande borde kunna engageras starkare i läroplansarbetet.

Utbildningspolitiskt kunde den gemensamma delen av läroplanen utgöra det instrument med vilket utbildningsanordnaren fastställer funktionella och ekonomiska ramar för de enskilda utbildningsenheternas undervisning och verksamhet. Om utbildningsuppgiften inskränker sig till en examen och utbildningsanordnaren förvaltar endast en utbildningsenhet är uppdelningen av läroplanen i en gemensam del och examensinriktad del enligt ett sådant synsätt omotiverad.

Om en dylik hierarki skulle råda mellan den gemensamma och de examensinriktade delarna av läroplanen skulle också läroplansarbetet kräva expertis på olika nivåer. Den gemensamma delen skulle förutsätta pedagogisk-ekonomiska insikter och utarbetande av den examensinriktade delen skulle betjänas av branschvist substanskunnande och förtrogenhet med undervisningsmetoder.

Uppföljningen ger inte belägg för ett sådant hierarkiskt synsätt. Bestämmelserna om innehållet så som de dikteras i kapitel 6 i läroplansgrunderna blir

oklara då en förhärskande uppfattning blivit att frågor som upptagits i den gemensamma delen av läroplanen inte behöver preciseras i de examensinriktade delarna. Ett sådant synsätt innebär att läroplanerna inte i tillräcklig utsträckning styr studiearrangemang, undervisningsmetoder eller annat resursutnyttjande. Det framgår också ur uppföljningen att studiearrangemang och metoder i ringa utsträckning blivit beskrivna i de examensinriktade delarna av läroplanerna.

De gemensamma studierna framhålls i läroplanerna inte som integrerade delar av yrkeskompetensen. Det läroplansarbete som förutsätts av utbildningsanordnarna gällande både mål och innehåll i de gemensamma studierna är ofta bristfälligt gjort.

Utbildningsanordnarna har ytterst varierande syn på vad läroplanen och dess delar bör innehålla och hur alla de element som läroplansgrunderna förutsätter skall presenteras.

Valfriheten, möjligheterna till individualiserade studier och val av personliga studievägar är bristfälligt presenterade i läroplanerna. Då inte heller tillgodoräkandet av tidigare studieprestationer till alla delar hanteras optimalt innebär det att de studerande inte i önskvärd utsträckning kan förkorta sin studietid. En orsak till detta är att finansieringssystemet inte uppmuntrar utbildningsanordnare till arrangemang som förkortar studietiderna.

Samarbetet med gymnasierna har kommit väl igång men de svaga kontakterna till andra yrkesläroanstalter och till yrkeshögskolor begränsar de studerandes möjligheter.

I lagen (L630/98) förutsätts minst 20 studieveckor inläring i arbetet. Enligt läroplansgrunderna skall varje utbildningsanordnare ha en plan för hur inläring i arbetet ordnas. Uppföljningen har visat att så inte alltid är fallet eller att planen i många fall endast obetydligt avviker från texten i läroplansgrunderna.

Endast delvis har läroplansgrundernas mål konkretiserats i utbildningsanordnarnas läroplaner och det krävs ännu ett visst utvecklingsarbete innan studiehelheterna som är härledda ur arbetslivet klart framträder i skolarbetet.

Det råder stora regionala och branschvisa skillnader i vilken tyngd utbildningsanordnarna ger det lokala arbetslivet i sina läroplaner. Utbildningsanordnare som har etablerade lokala samarbetsarrangemang har också en klar uppfattning om de lokala behoven, både kvalitativt och kvantitativt.

Utgående från den gjorda utredningen är läroplansarbetet vid de svenska läroanstalterna i ett liknande läge som arbetet hos de finska utbildningsanordnarna. Situationen varierar stort utbildningsanordnare emellan och i många avseenden har de utbildningspolitiska målen ännu inte nåtts. Utredningen ger belägg för att läroplansprocessen bör ges ökad tyngd i skolans utvecklingsarbete.

Tässä luvussa tarkastellaan lyhyesti seurannan toteuttamista ja seurannassa koottujen aineistojen perusteella saatua kuvaa siitä, miten ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelmauudistus 1999–2001 on toteutunut. Aluksi tarkastellaan yleisesti seurannan toteuttamista ja sen vaikutuksia koulutuksen järjestäjien opetussuunnitelmatyöhön. Seuraavaksi analysoidaan sitä, millaisia vastauksia saatiin seurannan kohteina olleisiin kysymyksiin. Lisäksi saatuja tuloksia verrataan aikaisempien tutkimusten ja arviointien tuloksiin sekä pohditaan saatujen tulosten luotettavuutta.

Seuranta toteutettiin siten, että kaikille koulutuksen järjestäjille lähetettiin kysely syksyllä 2002 ja samalla pyydettiin satunnaisesti valituilta 30:lta koulutuksen järjestäjältä opetussuunnitelmat analysoitaviksi Opetushallitukseen. Seurannan aineistoa täydennettiin haastatteluin keväällä 2003. Aineistojen kokoaminen ja analyysi osoittautui ennakoitua hankalammaksi. Kyselyn osalta voitiin todeta, että vastauksia oli osittain annettu oppilaitoskohtaisesti, kuten myös opetussuunnitelman yhteisiä ja tutkintokohtaisia osia saatettiin toimittaa useita erilaisia samalta koulutuksen järjestäjältä.

Koulutuksen järjestäjät ottivat seurannan myönteisesti vastaan. Tulokset kuvaavat tilannetta hyvin, sillä vastaajat edustivat valtaosaa koulutuksen järjestäjistä ja eri alojen koulutusta. Yleisenä tuloksena voitiin todeta, että opetussuunnitelmauudistuksen seuranta vauhditti koulutuksen järjestäjien opetussuunnitelmatyötä ja auttoi suuntaamaan paikallista kehittämistyötä kansallisella tasolla koulutuspoliittisesti tärkeinä pidettäviin asioihin.

1.1 Opetussuunnitelman perusteiden käyttöönotto ja ohjaavuus

Uudistettuja ammatillisia perustutkintoja pidettiin enimmäkseen hyvinä. Kuitenkin osa koulutuksen järjestäjistä esitti, että tulisi olla mahdollista suorittaa esimerkiksi tutkinnon osia, jolloin opiskelijat niin halutessaan voisivat siirtyä nopeammin työelämään. Mahdollisuus koko tutkinnon suorittamiseen ja sitä kautta jatko-opintokelpoisuuden saavuttamiseen tulisi kuitenkin säilyttää.

Useat koulutuksen järjestäjät pitivät nykyistä opetussuunnitelmajärjestelmää pääosin toimivana. Monet vastaajat pitivät opetussuunnitelman perusteiden ohjaavuutta nykyisellään riittävänä. Lähes yhtä moni vastaaja kuitenkin arvioi, että opetussuunnitelman perusteiden normiluonteisuus kahlitsee. Osa vastaajista piti perusteissa olevia opetussuunnitelman laadintaohjeita liian väljinä.

Useat koulutuksen järjestäjät olivat sitä mieltä, että opetussuunnitelman perusteissa ilmaistu tavoitetaso sekä alin vaadittu osaaminen, arviointi, ovat liian korkeita. Osa koulutuksen järjestäjistä korosti lisäksi sitä, että eri tutkintojen välillä on todettavissa merkittäviä eroja vaaditun osaamisen tasoissa.

Opetussuunnitelman perusteiden ohjaavuuden lisäämiseksi eniten toivottiin arviointikriteeristön lisäämistä asteikon 1–5 kaikille tasoille.

Tulosten perusteella näyttää siltä, että opetussuunnitelman perusteet ovat kokonaisuudessaan ohjanneet opetussuunnitelman laadintaa lähinnä hyvin tai erittäin hyvin. Aineistosta kävi kuitenkin ilmi, että osa opetussuunnitelmista oli suoraan kopioita opetussuunnitelman perusteista. Tällöin voidaan katsoa, että koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelmaa ei ole laadittu eikä opetussuunnitelmassa ole otettu huomioon paikallisia painotuksia.

Henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman (hops) laatimista pidettiin tärkeänä, mutta käytännössä niiden laadintaperiaatteet ja käytännön toteuttaminen olivat melko harvoin kirjattuina opetussuunnitelma-asiakirjoihin. Myös henkilökohtaisten opiskelusuunnitelmien sisältö oli asiakirjojen analyysien perusteella suppea siten, että useimmiten ne sisälsivät vain luettelon valinnaisista opinnoista.

Seuranta-aineisto osoitti, että opetussuunnitelmakäsitteistöä tulkittiin monin tavoin ja eri käyttäjäryhmät tarkoittivat samoillakin käsitteillä eri asioita. Esimerkiksi henkilökohtaistamista tarkoittavat käsitteet, kuten henkilökohtainen opiskelusuunnitelma (*hops*), henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (*hojks*) ja henkilökohtainen opetussuunnitelma aiheuttivat melko paljon sekaannuksia. Tilannetta pahentaa se, että nuorisosaasteen koulutuksessa, aikuiskoulutuksessa ja erityisopetuksessa näillä käsitteillä on jo säädöksissä ja opetussuunnitelman perusteissa ristikkäisiä merkityksiä. Lisäksi edellisen (vuoden 1995) opetussuunnitelmauudistuksen yhteydessä käytönotetut käsitteet *henkilökohtainen opetussuunnitelma* ja *henkilökohtainen opintosuunnitelma*, joilla silloin tarkoitettiin jokseenkin samaa kuin nykyisissä perusteissa käsitteellä *henkilökohtainen opiskelusuunnitelma* (hops), sekoittavat käsitteitä edelleen.

Ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelmajärjestelmän tuntemuksessa ja myös muissa opetussuunnitelmakäsitteissä näytti olevan puutteita. Opetussuunnitelma-asiakirjojen analyysissä paljastui esimerkiksi, että opetussuunnitelman yhteisen osan nimenä esiintyi useita erilaisia nimiversioita. Lisäksi huomattavaa oli opetussuunnitelman yhteisen osan ja tutkintokohtaisten osien keskinäinen irrallisuus ja se, että perusteiden mukaisia sisältöjä oli sijoitettu vaihtelevasti eri osiin.

9.2 Paikallisten opetussuunnitelmien laadinnan tilanne ja opetussuunnitelmaprosessit

Ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelmauudistus toteutettiin edellisen kerran vuonna 1995 ja tämän seurannan kohteena ollut uudistus porrastusti eri tutkinnoissa vuosina 1999–2001.

Koulutuksen järjestäjät toivat esille sen, että ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelman perusteiden uudistamistahti on ollut nopeaa, eikä oppilaitoksissa toiminnan suunnittelu ole pysynyt mukana. Monet toivoivatkin opetussuunnitelman perusteiden uudistamistyöhön taukoa, jotta omia opetussuunnitelmia ehdittäisiin kokeilla ja kehittää.

Vaikka opetussuunnitelman perusteet olivat olleet voimassa tutkinnosta riippuen vähintään yli vuoden, syyslukukaudella 2002 lähes viidesosalla koulutuksen järjestäjistä ei ollut hyväksyttyä opetussuunnitelman yhteistä osaa käytössään ja 16 % koulutuksen järjestäjistä ilmoitti tutkintokohtaisten osien puutteista. Monet raportoivat opetussuunnitelmien olevan laadintavaiheessa tai jo laadittuina, mutta niistä puuttui vielä hyväksyminen. Asiakirja-analyyseihin perusteella voitiin todeta, että hyväksymismerkinnät puuttuivat asiakirjoista varsin usein.

Tulosten mukaan koulutuksen järjestäjien rooli ja vastuu opetussuunnitelmatyössä oli muotoutumassa ja organisoitumassa. Opetussuunnitelmatyöhön resursoinnissa havaittiin suuria eroja eri koulutuksen järjestäjien välillä. Osa oli suunnannut resursseja hyvin, osa huonosti. Opetussuunnitelman teko oli useimmiten oppilaitosten vastuulla ja pääasiassa opettaja/opettajatyöryhmät olivat laatineet opetussuunnitelmat. Tulosten mukaan työelämä ja opiskelijat osallistuivat opetussuunnitelman laadintatyöhön vähäisesti.

Aikaisemman opetussuunnitelmauudistuksen (vuonna 1995) seuranta tutkimuksessa saatiin samankaltaisia tuloksia siten, että koulutuksen järjestäjät totesivat uudistuksen jälkeisen ensimmäisen vuoden aikana päästävän vasta sisäänojoiheeseen. Pulmakohdiksi havaittiin tiedon kulku ja tiedottaminen sekä uudistukseen liittyvien käsitteiden hallinta (Stenström 1997). Myös Opetushallituksen järjestämissä kansallisissa arvioinneissa on havaittu opetussuunnitelmien keskeneräisyys ja uudistusten paikalliselle tasolle siirtymisen vaativan aikaa.

9.3 Opetussuunnitelmien sisältö ja laatu

Enemmistö opetussuunnitelman yhteisistä osista oli laadittu koulutuksen järjestäjän kaikkia koulutusaloja ja tutkintoja koskevaksi yhteiseksi osaksi, aivan kuten opetussuunnitelman perusteet edellyttävätkin, mutta joukosta löytyi myös useita poikkeuksia. Tutkintokohtaisten osien analyysissa havaittiin tutkinnon laajuus, rakenne ja tutkintonimikkeet pääasiassa säädösten mukaisiksi. Monissa tutkintokohtaisissa osissa toistettiin perusteiden tekstiä sellaisenaan. Pieni osa koulutuksen järjestäjistä oli ottanut huomioon paikalliset tarpeet omassa opetussuunnitelmassaan.

Koulutuksen järjestäjien opetussuunnitelmat poikkesivat sisällöltään opetussuunnitelman perusteista siinä, että opetussuunnitelmien yhteisten osien sisältöjä oli kirjattu tutkintokohtaisiin osiin tai päinvastoin. Osasta opetussuunnitelman perusteiden mukaan opetussuunnitelmaan sisällytettävistä asioista kuten työssäoppimisen-, näyttöjen- ja maahanmuuttajien koulutuksen toteuttamissuunnitelmat sekä oppilaitoksen henkilöstön kehittämis- ja itsearviointisuunnitelmat koulutuksen järjestäjät olivat tehneet erillisiä suunnitelmia. Tällöin vaarana on, että mainitut asiat jäävät opetuksesta irrallisiksi.

Ongelmallisinta on, että tutkintokohtaisten osien analyysissa havaittiin poikkeamia perusteiden mukaisesta sisällöstä, erityisesti opintokokonaisuuksien muodostamisessa. Opetussuunnitelman perusteiden mukaiset työelämälähtöiset opintokokonaisuudet oli pirstottu pieniksi, jopa 0,5 opintoviikon mittaisiksi kursseiksi.

Taulukossa 24 esitetään kuvaus siitä, missä määrin opetussuunnitelman perusteissa vaaditut yhteisen osan sisällöt esiintyvät koulutuksen järjestäjien kyselyvastauksissa sekä toisaalta miten vastaavat sisällöt ovat näkyvissä opetussuunnitelmissa sisällönanalyysien mukaan. Taulukossa on kuvattuna ainoastaan ”kyllä” vastaukset ja havainnot.

Taulukko 24. Opetussuunnitelman yhteisen osan sisällöt kyselyn ja asiakirja-analyysien perusteella.

Sisältö	Kysely %	Sisällön-analyysi %
Keskeiset arvot ja kehittämisstrategiat	95	59
Koulutuksen tehtävät ja tavoitteet	96	66
Koulutuksen järjestäminen peruskoulutuksena ja näyttötutkintona	77	52
Opetuksen järjestäminen	66	66
Henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman laadintaperiaatteet (hops)	94	76
Aiempien opintojen hyväksilukemiset	93	93
Opintojen tarjonta yhteistyössä muiden koulutuksen järjestäjien kanssa	82	76
Opinto-ohjauksen ja tukipalvelujen järjestämisen periaatteet	88	96
Työssäoppimisen järjestämissuunnitelma	88	86
Erityisopetuksen järjestäminen	76	83
Maahanmuuttajaopiskelijoiden opetuksen järjestäminen	55	72
Opiskelijan arvioinnin toteuttamissuunnitelma	95	86
Näyttöjen toteuttamissuunnitelma	49	14
Henkilöstön ammattitaidon kehittämissuunnitelma	53	66
Yhteisten painotusten toteuttamissuunnitelma	88	52
Oppilaitoksen itsearvioinnin toteuttamissuunnitelma	66	41

Kysely ja asiakirja-analyysit tuottivat monissa sisältökohdissa toisistaan poikkeavan kuvan. Seitsemässä sisältökohdassa kyselyn tuottama tulos oli huomattavasti parempi kuin asiakirja-analyysien pohjalta saatu kuva osoittaa. Suurimmat poikkeamat esiintyivät näkemyksissä keskeisten arvojen ja kehittämisstrategioiden, koulutuksen tehtävien ja tavoitteiden, näyttöjen toteuttamissuunnitelman ja yhteisten painotusten toteuttamissuunnitelmien sisällyttämisestä opetussuunnitelman yhteiseen osaan. Muutamassa sisältökohdassa asiakirja-analyysi tuotti kyselyä paremman kuvan kuten opinto-ohjauksen ja tukipalvelujen järjestämisen periaatteiden ja maahanmuuttajaopiskelijoiden opetuksen järjestämisen sisällyttämisestä opetussuunnitelmaan.

Opetussuunnitelman yhteisistä osista voidaan todeta seuraavanlaisia asioita:

- Arvot, ihmiskäsitys, tieto- ja oppimiskäsitys eivät vielä olleet selkeästi näkyvissä opetussuunnitelmaan kirjatuissa opetuksen ja ohjauksen järjestämisen periaatteissa, vaan ne oli useimmiten kopioitu opetussuunnitelman perusteista. Arvot näkyivät muodollisina ilmaisuina, tavoitetasolla, mutta ne eivät ilmenneet sovelluksina käytännön toimintatavoissa ja opetuksen järjestelyissä.
- Kyselyssä tuli esiin, että yhteistyötä tehdään paikallisen työelämän kanssa. Työelämäyhteistyön vaikutus ei kuitenkaan juuri tullut esille opetussuunnitelmien yhteisissä osissa.
- Koulutuksen järjestäjät olivat profiloituneet vähäisesti paikallisten tarpeiden mukaan. Näin ollen, jos paikallisia tarpeita ei ollut avattu opetussuunnitelmassa, niin se ei näkynyt myöskään työssäoppimisen järjestämisessä.
- Yksilöllisyyden ja valinnaisuuden periaatteita ei ollut nostettu riittävästi esiin. Yhteistyö muiden oppilaitosten kanssa oli kirjattu yhteisiin osiin, sen sijaan valinnaisuuden polkuja ei ollut kuvattu riittävän selkeästi eikä sitä, miten opiskelijoita ohjataan valintojen tekemiseen.
- Opetussuunnitelmien hyväksymismenettely oli hyvin kirjava. Asiakirjojen perusteella ei voitu tehdä luotettavia johtopäätöksiä, koska hyväksymismenettelyä ei yleensä ollut kirjattu opetussuunnitelma-asiakirjoihin.
- Henkilöstön kehittämissuunnitelma puuttui monista yhteisistä osista. Tämä tulos herättää kysymyksen, onko koulutuksen järjestäjä selvittänyt ja suunnitellut tarvetta henkilöstön kouluttamiseen, jota kautta voitaisiin opettajat sitouttaa mm. opetussuunnitelmatyöhön. Toisaalta tuloksista voitiin havaita, että monet koulutuksen järjestäjät olivat laatineet erillisiä suunnitelmia henkilöstönsä kehittämisestä ja näiden suunnitelmien yhteys opetussuunnitelmaan ei tullut esille.
- Perusteissa kuvattujen ammatillisten opintokokonaisuuksien tarkennetut tavoitteet, sisällöt ja toteutustavat sekä arviointi olivat monissa opetussuunnitelmissa keskeneräisiä. Useimmiten opintokokonaisuuksien tavoitteet oli laadittu kirjaimellisesti opetussuunnitelman perusteiden mukaan. Kuitenkin opintoja oli pirstottu pieniksi kurseiksi. Tämä heikentää työelämälähtöisyyden toteutumista.

Taulukossa 25 esitetään kuvaus siitä, missä määrin opetussuunnitelman perusteiden vaatimat opetussuunnitelman tutkintokohtaisen osan sisällöt esiintyvät kyselyn vastauksissa ja asiakirja-analyysien tuottamissa tuloksissa. Taulukossa ovat mukana ainoastaan ”kyllä” vastaukset ja havainnot.

Taulukko 25. Opetussuunnitelman tutkintokohtaisten osien sisällöt kyselyn ja asiakirja-analyysien perusteella.

Sisältö	Kysely %	Sisällön-analyysi %
Opintojen järjestämistavat	86	52
Yhteisten opintojen tarkennetut tavoitteet, sisällöt ja arviointikriteerit	85	38
Ammatillisten opintokokonaisuuksien tarkennetut tavoitteet	–	71
Ammatillisten opintokokonaisuuksien tarkennetut sisällöt	97	79
Ammatillisten opintokokonaisuuksien arviointikriteerit	–	73
Suunnitelma opintojen etenemisestä	87	71
Opintokokonaisuuksien muodostuminen: opintojaksot, projektit ja muut opiskeltavat opintokokonaisuudet sekä työssäoppiminen	95	75
Suoritukset, jotka vaaditaan opintokokonaisuuksien arvosanojen saamiseksi/arviointisuunnitelma	93	52
Aiempien opintojen hyväksilukemisen suunnitelma	70	33
Valinnaisten opintojen tarjontasuunnitelma	80	60
Työssäoppimisen järjestämisuunnitelma	–	46

Kyselylomakkeella ei kaikkia tutkintokohtaisen osan sisältöjä kysytty yhtä tarkasti kuin asiakirjojen analyysissa tehtiin. Tällaisia kohtia olivat ammatillisten opintokokonaisuuksien tarkennukset ja arviointikriteerit sekä työssäoppimisen järjestämisuunnitelma.

Kyselyn vastausten ja opetussuunnitelman tutkintokohtaisten osien sisällön-analyysin tuottamien tulosten välillä havaitaan suuria poikkeamia kaikissa sisältökohdissa siten, että kyselyn tulosten mukaan tilanne opetussuunnitelmissa on parempi kuin mitä opetussuunnitelmien analyysit tuottavat tuloksiksi. Erityisen huonosti asiakirjoissa olivat esillä opintojen järjestämistavat, yhteisten opintojen tarkennukset, arviointisuunnitelma, hyväksilukemisen suunnitelma

ja työssäoppimisen suunnitelma. Yhtenä selityksenä voi olla se, että kyselyssä koulutuksen järjestäjät ovat vastanneet opetussuunnitelmien sisältävän kaikki vaaditut asiat. Opetussuunnitelmien analyysien tuottaman tuloksen perusteella monet sisällöt olivat kuitenkin suoraan kopioita opetussuunnitelman perusteista, eivätkä ne vastanneet kysymykseen: ”Miten meillä tässä asiassa menetellään?”

Opetussuunnitelman tutkintokohtaisista osista voidaan todeta seuraavat asiat:

- Sekä kyselyn että opetussuunnitelma-analyysien tulosten perusteella havaittiin, että tutkintokohtaisissa osissa useimmiten oli kuvattu tutkinnon muodostumista, vaikka selventäviä kuvioita tai taulukoita tutkintoon kuuluvista opinnoista esiintyi melko vähän. Osasta kuvauksia puuttuivat myös maininnat yhteisten opintojen kuulumisesta tutkintoon. Muutamia poikkeuksia todettiin olevan tutkintojen laajuudessa tai tutkinnon laajuutta ei ollut ilmoitettu.
- Valtioneuvoston päätöksen mukaisesti oppilaitoksen tulee varautua tarjoamaan yhteisiä opintoja myös ammatillisiin opintoihin kuuluvina vapaasti valittavina opintoina ja muina vapaasti valittavina opintoina. Joka kolmannesta opetussuunnitelmasta puuttui valinnaisten opintojen tarjontasuunnitelma.
- Kuvaus opintokokonaisuuksien muodostumisesta puuttui joka neljännessä opetussuunnitelmasta. Ongelmallisinta kuitenkin oli, että vain osassa opetussuunnitelmia opintokokonaisuudet oli muodostettu työelämälähtöisinä kokonaisuuksina. Monesti opetussuunnitelman mukaiset opintokokonaisuudet oli pirstottu pieniin osiin, kurssseiksi.
- Opintojen jaksotus ja ajoitus, opintojen muodostuminen sekä eteneminen ilmenivät noin kolmessa neljästä koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelmasta.
- Opintojen järjestämistavat ja arviointisuunnitelma tai suoritukset, jotka vaaditaan opintokokonaisuuksien arvosanojen saamiseksi, ilmenivät noin puolessa koulutuksen järjestäjän tutkintokohtaisessa osassa.
- Aiempien opintojen hyväksilukemisen suunnitelma oli puutteellisesti esillä; se ilmeni joka kolmannesta opetussuunnitelman tutkintokohtaisesta osasta.

9.5 Tulosten luotettavuustarkastelua

Kyselylomake laadittiin asiantuntijoiden kanssa yhteistyössä ja se esitettiin. Lomakkeeseen jäi kuitenkin vielä joitakin epäselviä tai vaikeasti vastattavia kysymyksiä. Raportissa on kuvattu ja tulosten analysoinnissa otettu huomioon kyseessä olevien kysymysten ongelmat.

Opetussuunnitelma-asiakirjojen analysointia varten laadittiin yhteistyössä asiantuntijoiden kanssa sisällönanalyysin luokitusrungot erikseen opetussuunnitelman yhteisen osan ja tutkintokohtaisen osan analysoimiseksi. Luokitusrunkojen sisältöluokat noudattavat opetussuunnitelman perusteissa esitetyjä sisältöjä. Myös nämä menetelmät esitettiin ja asiantuntijapalautteiden perusteella muokattiin. Luokittelijoina toimineet eri henkilöt valmennettiin analyysien tekemiseen ja luokittelun kuluessa käytiin keskustelua ja konsensusneuvottelua eri tulkintamahdollisuuksista.

Luokitteluperusteet todettiin selkeiksi ja havaintojen luokittamisessa ei esiintynyt mainittavia ongelmia. Yksimielisyys oli varsin hyvä.

Haastatteluja varten laadittiin puolistrukturoitu haastattelurunko, jonka arvioivat sekä työryhmä että asiantuntijat. Haastattelut kirjattiin mahdollisimman tarkasti muistiin ja niistä laadittiin raportit.

Seurannan aineisto on koottu kolmella eri tutkimusmenetelmällä, jotka täydentävät toinen toistaan siten, että samoja asioita on tiedusteltu ja/tai analysoitu ainakin kahdella eri tavalla. Näin menetellen on haluttu lisätä seurannan luotettavuutta ja parantaa erityisesti validiteettia. Usean eri menetelmän käytöstä on syntynyt myös hankaluuksia siten, että ne antavat jossain määrin poikkeavia tai ristiriitaiselta vaikuttavia tuloksia samasta ilmiöstä. Kyselyn tulokset antavat monesta asiasta paremman tai ilmiön kannalta myönteisemmän kuvan kuin asiakirjojen analyysistä tai haastatteluista voidaan päätellä. Kyselyssä oli vastattu, että kyseinen seikka esiintyy opetussuunnitelmassa. Tarkempi laadullinen analyysi kuitenkin osoitti, että kyseinen asia ei ilmene sellaisessa muodossa kuin opetussuunnitelman perusteet määräävät. Esimerkkinä voisi mainita henkilökohtaiset opiskelusuunnitelmat ja niiden laadintaperiaatteet, jotka kyselyn tulosten mukaan ovat kunnossa lähes jokaisella. Opetussuunnitelma-asiakirjoista kuitenkin löytyy opetussuunnitelman perusteiden teksti ilman mitään kuvauksia siitä, miten asian kanssa käytännössä toimitaan. Vastaava tilanne esiintyy monessa muussakin yhteydessä.

Tässä luvussa esitetään johtopäätöksiä tutkinto- ja opetussuunnitelmauudistuksen tavoitteiden toteutumisesta, ohjausjärjestelmän toimivuudesta ja koulutuksen järjestäjien opetussuunnitelmatilanteesta seurannan tulosten perusteella. Tulokset osoittavat, että tutkinto- ja opetussuunnitelmauudistuksen keskeisten tavoitteiden saavuttaminen on osittain kesken. Monet seurantaan osallistuneet koulutuksen järjestäjät totesivat, että seuranta kiinnitti huomion tärkeään asiaan ja vauhditti paikallista opetussuunnitelmatyötä ja sen kehittämistä.

10.1 Tutkintojen laaja-alaisuus, erikoistuminen ja jatko-opintokelpoisuus

1. Opetussuunnitelmajärjestelmä ja tutkintonimikkeet ovat melko hyvin onnistuneita, joitakin toiveita muutoksista tutkintojen nimikkeisiin esitettiin.
2. Tutkintojen ja opintojen muodostuminen alakohtaisista ja koulutusohjelmakohtaisista osista on koulutuksen järjestäjien opetussuunnitelmissa esitetty melko kattavasti. Tämän seuranta-aineiston perusteella ei voida päätellä, miten laaja-alaisen osaamisen ja koulutusohjelmakohtaisen erikoistumisen saavuttaminen toteutuu.
3. Useimmat koulutuksen järjestäjät pitävät tutkintojen kolmivuotisuutta ja yleisen jatko-opintokelpoisuuden saamista hyvänä asiana. Osa vastaajista oli sitä mieltä, että tulisi olla mahdollista suorittaa myös lyhyempiä opintoja esimerkiksi tutkintojen osia.

10.2 Työelämälähtöisyyden vahvistaminen

4. Työelämälähtöisyyden vahvistaminen siten, että oppiaineista olisi siirrytty työelämän toimintakokonaisuuspohjaisiin opintokokonaisuuksiin, toteutuu vain osassa koulutuksen järjestäjien opetussuunnitelmia.

5. Työssäoppimisen järjestämissuunnitelmia ei vielä ole nähty osana opetussuunnitelmaa, vaan monilla koulutuksen järjestäjillä ne esitetään erillisinä suunnitelmina.
6. Yhteistyö työelämän kanssa on lisääntynyt, mutta opetussuunnitelman laadintaan työelämän edustajien osallistuminen on vähäistä.

10.3 Yksilöllisyyden ja valinnaisuuden lisääminen opinnoissa

7. Opiskelijan yksilölliset valinnan mahdollisuudet ovat jollain tasolla mainittuina yhteisten ja ammatillisten opintojen osalta, mutta vapaasti valittavien opintojen kuvaamisessa esiintyy vakavia puutteita. Aineiston perusteella ei voida päätellä, ovatko opiskelijoiden valinnanmahdollisuudet todellisuudessa lisääntyneet muiden koulutuksen järjestäjien tarjontaa hyödyntämällä.
8. Aikaisempien opintojen ja työkokemuksen hyväksilukeminen muiden kuin ylioppilaiden kohdalla lyhentää opiskeluaikoja melko harvoin.

10.4 Opetussuunnitelman perusteiden ohjauvuuden vahvistaminen ja opetussuunnitelmien yhteneväisyyden lisääminen

9. Opetussuunnitelman perusteiden normiluonteisuus on vahvistunut, mitä osa koulutuksen järjestäjistä pitää omaa toimintaansa liiaksi kahlitsevana.
10. Koulutuksen järjestäjien rooli ja tehtävät opetussuunnitelmatyössä ovat vielä osittain selkiytymättä. Erityisesti tämä näkyy opetussuunnitelmatyön resursointi- ja vastuukysymyksissä siten, että toiminta on painottunut päätöksentekijän rooliin ja pedagoginen vastuu on heikosti esillä.

10.5 Ohjausjärjestelmän toimivuus

11. Koulutuksen järjestäjien tasolla opetussuunnitelman tarve ja merkitys on jo melko pitkälle tunnustettu. Monilla on kuitenkin julkaistuna runsaasti erillisiä, eri tarkoituksiin laadittuja strategioita ja suunnitelmia, joiden yhteyttä opetussuunnitelmaan ei ole mietitty tai ainakaan yhteys ei tule asiakirjoista ilmi. Tästä voi seurata, että opetussuunnitelmaa ei pidetä keskeisenä koko toimintaa ohjaavana työvälineenä, vaan pikemminkin velvoittavana ja hallinnollisena asiakirjana, joka ei niinkään liity opiskelijoiden oppimiseen ja opetukseen.

12. Opetussuunnitelman tehtävän ja merkityksen selkiinnyttäminen opettajien ja opiskelijoiden työvälineenä sekä ”käyntikorttina” työelämän suuntaan vaatii vielä paljon työtä.

10.6 Opetussuunnitelmien rakenne

13. Erityisesti suurten koulutuksen järjestäjien opetussuunnitelmat on julkaistu kolmena erillisenä asiakirjana, jotka ovat opetussuunnitelman yhteinen osa, yhteiset opinnot ja tutkintokohtaiset osat. Joillakin koulutuksen järjestäjillä on vielä tutkintokohtaisesti jaettu koulutusohjelmaopinnot erillisiksi asiakirjoiksi.
14. Näyttää siltä, että on olemassa erilaisia tulkintoja siitä, mitä koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelman tulisi sisältää ja miten perusteiden vaatimat asiat tulisi siinä esittää. Osa opetussuunnitelmista muistuttaa luku- tai opettajien työsuunnitelmia.
15. Opetussuunnitelman yhteisen osan ja tutkintokohtaisten osien tehtävät ja keskinäinen suhde eivät ole kaikin osin selkiintyneet. Opetussuunnitelman perusteiden 6. luvun sisältömääräykset jäävät epäselviksi, sillä tulosten mukaan monissa opetussuunnitelmissa on menetelty siten, että yhteisessä osassa käsitellyjä asioita ei ole enää esitetty tutkintokohtaisessa osassa tai päinvastoin.
16. Monista koulutuksen järjestäjien opetussuunnitelmien tutkintokohtaisista osista puuttuvat maininnat ja kuvaukset siitä, että yhteiset opinnot kuuluvat tutkintoon. Seuranta-aineiston perusteella ei kuitenkaan voida päätellä, millä tavoin opiskelijoita ohjataan tutkinnon kokonaisuuden hahmottamiseen tai myöskään sitä, miten yhteiset opinnot käytännössä toteutetaan.

10.7 Opetussuunnitelmien sisältö ja laatu

17. Opetussuunnitelman sekä yhteisessä osassa että tutkintokohtaisissa osissa käytetty kieli on useimmiten virallista kieltä, ”normikieltä”, jolloin ei ole ajateltu opetussuunnitelman käyttäjäryhmiä eikä opetussuunnitelman tehtävää opettajien ja opiskelijoiden työvälineenä. Myös opetussuunnitelmien luettavuudessa ja käyttökelpoisuudessa on parantamisen varaa.
18. Yhteisen osan suurimpina kehittämisen kohteina voidaan todeta olevan perusteiden mukaisten sisältöjen mukana olon varmistaminen, sekä eri suunnitelmien konkretisointi siitä, miten asiat meillä hoidetaan.

19. Tutkintokohtaisissa osissa on erityistä huomiota kiinnitettävä eri opintokokonaisuuksien tavoitteiden, sisältöjen ja arviointikriteerien tarkentamiseen siten, että opetussuunnitelmaa laadittaessa mietittäisiin, mitä perusteissa esitetyt vaatimukset meillä tarkoittavat. Tavoitteiden tarkentaminen on jäänyt varsin vähäiseksi. Arvioinnin osalta enemmistö koulutuksen järjestäjistä on laatinut H3-tason osaamisen kriteerit. Osa on laatinut myös T2-tason ja H4-tason kriteerit, mutta osaamisvaatimusten kuvaus lineaarisesti vaikeutuvana/ helpottuvana osaamisena näyttää olevan vaikeaa.
20. Useissa opetussuunnitelmissa perusteiden mukaiset opintokokonaisuudet on pilkottu pieniin, jopa puolen tai yhden opintoviikon laajuisiksi opintojaksoiksi tai kurseiksi, joille kullekin on laadittu tavoitteet ja arviointi mukaellen perusteissa esitettyjen opintokokonaisuuksien tavoitteita ja arviointia. Tästä on seurannut, että opetussuunnitelmassa eri jaksojen yhteinen vaatimustaso nousee selkeästi yli perusteissa kuvatun osaamistason.
21. Opetussuunnitelman tutkintokohtaisissa osissa heikoimmin on kuvattu opintojen järjestämiseen ja opetusmenetelmiin liittyviä asioita, opintokokonaisuuksista arvosanojen saamiseksi vaadittavia suorituksia sekä aiempien opintojen hyväksilukemista. Täten avoimeksi kysymykseksi jää, onko opetuksen toteuttamista pohdittu ja suunniteltu yhdessä, ja sitä kautta pyritty varmistamaan opiskelijoiden oppiminen tutkinnon tavoitteiden mukaisesti.
22. Opiskelijoiden opintojen valinnaisuus, henkilökohtaistaminen ja opintojen yksilöllisen etenemisen mahdollisuudet ovat esitetty puutteellisesti. Opintojen nopeuttaminen ei yleensä ole mahdollista tai siihen ei ole panostettu. Käytännössä vain suoritettu ylioppilastutkinto lyhentää opintoaikaa.
23. Opintojen valinnan mahdollisuudet keskittyvät omaan oppilaitokseen tai lukioihin. Yhteistyö lukioden kanssa näyttää lisääntyneen. Sen sijaan opintojen suorittamismahdollisuudet muissa ammatillisissa oppilaitoksissa ja erityisesti ammattikorkeakouluissa ovat vähäisempiä.

LÄHTEET

- Asetus ammatillisesta aikuiskoulutuksesta 1998. 6.11.1998/813.
- Asetus ammatillisesta koulutuksesta 1998. 6.11.1998/638.
- Blom, H., Laukkanen, R., Lindström, A., Saesma, U., Virtanen, P. (toim.) 1996. Erityisopetuksen tila. Arviointi 2/1996. Helsinki: Opetushallitus.
- Hollo, M., Backman, M., Hakulinen, R., Katajisto, J., Koski, L. & Pernu, M-L. 2001. Käsi- ja taideteollisuusalan koulutuksen arviointi. Arviointi 6/2001. Helsinki: Opetushallitus.
- Hätönen, H. 2000. Eläköön opetussuunnitelma. Opas ammatillisille oppilaitoksille. Helsinki: Opetushallitus.
- Koski, L., Nyholm, N., Pernu, M-L., Pietilä, U. & Räsänen, O. 2002. Kaupan ja hallinnon alan koulutuksen arviointi. Arviointi 12/2002. Helsinki: Opetushallitus.
- Koulutus- ja tutkimus vuosina 1999–2004. Koulutuksen kehittämissuunnitelma. Helsinki: Opetusministeriö.
- Laki ammatillisesta aikuiskoulutuksesta 1998. 631/21.8.1998.
- Laki ammatillisesta koulutuksesta 1998. 630/21.8.1998.
- Numminen U., Jankko, T., Lyra-Katz, A., Nyholm, N., Siniharju, M. & Svedlin, R. 2002. Opinto-ohjauksen tila 2002. Opinto-ohjauksen arviointi perusopetuksessa, lukiossa ja ammatillisessa koulutuksessa sekä koulutuksen siirtymävaiheessa. Arviointi 8/2002. Helsinki: Opetushallitus.
- Nuotio, P., Backman, H., Pernu, M-L. & Sisättö, M. 2001. Matkailu-, ravitsemis- ja talousalan koulutuksen arviointi. Arviointi 5/2001. Helsinki: Opetushallitus.
- Opetusjärjestelyjen monipuolistuminen ammatillisessa koulutuksessa. Opetusministeriön työryhmien muistioita 11:2002. Helsinki: Opetusministeriö.
- Oppilaitostilastot 2002. Koulutus 2002: 8. Tilastokeskus 2002. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Pentikäinen, A. 2000. Tekstiili- ja vaatetusalan oppimistulokset. Oppimistulosten arviointi 5/2000. Helsinki: Opetushallitus
- Räsänen, A., Frisk, T. 2002. Ammatillisen koulutuksen tila. Yhteenveto vuosina 1995–2001 tehtyjen arviointien tuloksista ja arvioinnin kehitystyöstä. Arviointi 9/2002. Helsinki: Opetushallitus.
- Räsänen, A., Räsänen, O., Backman, H., Koski, L., Lehtinen, J., Luoma, J., Orelma, A., Putila, P., Turpeinen, R. & Valio, S. 1999. Komeetta. Kone-, metalli- sekä sähköalan koulutuksen kokonaisarviointi. Arviointi 4/1999. Helsinki: Opetushallitus.
- Saloheimo, T. 1999. Luonnontieteen oppimistulokset ammatillisissa perustutkinnoissa. Oppimistulosten arviointi 6/1999. Helsinki: Opetushallitus.
- Stenström, M-L. 1997. Opetussuunnitelmaudistuksen seuranta. Toisen asteen ammatillinen koulutus. Arviointi 2/1997. Helsinki: Opetushallitus.
- Wuolijoki, H. 1999. Matematiikan oppimistulokset ammatillisissa perustutkinnoissa. Oppimistulosten arviointi 5/1999. Helsinki: Opetushallitus.

- Valtioneuvoston päätös tutkintojen rakenteesta ja yhteisistä opinnoista ammatillisessa peruskoulutuksessa 25.2.1999/213.
- Vuorenmaa, M. & Räisänen, A. 1997. Lähihoitajat työelämään. Lähihoitajakoulutuksen käynnistämävaiheen arviointia. Arviointi 1/1997. Helsinki: Opetushallitus.
- Väyrynen, P., Räisänen, A., Geber, E., Koski, L. & Pernu, M-L. 1998. Kieliäkö ammatissa? Ammatillisten oppilaitosten kielenopetuksen nykytila ja kehittämistarpeet. Arviointi 8/1998. Helsinki: Opetushallitus.
- Väyrynen, P. 2000. Äidinkielen oppimistulokset ammatillisessa peruskoulutuksessa. Oppimistulosten arviointi 6/2000. Opetushallitus: Helsinki.

Ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelman ja näyttötutkinnon perusteet

- Opetushallitus. Audiovisuaalisen viestinnän perustutkinto 2001. Ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelman ja näyttötutkinnon perusteet. Määräys 14/011/2001. Helsinki: Opetushallitus.
- Opetushallitus. Autoalan perustutkinto 2000. Ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelman ja näyttötutkinnon perusteet. Määräys 11/011/2000. Helsinki: Opetushallitus.
- Opetushallitus. Catering-alan perustutkinto 2000. Ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelman ja näyttötutkinnon perusteet. Määräys 19/011/2000. Helsinki: Opetushallitus.
- Opetushallitus. Kone- ja metallialan perustutkinto 2000. Ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelman ja näyttötutkinnon perusteet. Määräys 33/011/2000. Helsinki: Opetushallitus.
- Opetushallitus. Liiketalouden perustutkinto 2000. Ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelman ja näyttötutkinnon perusteet. Määräys 21/011/2000. Helsinki: Opetushallitus.
- Opetushallitus. Maatalousalan perustutkinto 2001. Ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelman ja näyttötutkinnon perusteet. Määräys 24/011/2001. Helsinki: Opetushallitus.
- Opetushallitus. Nuoriso- ja vapaa-ajan ohjauksen perustutkinto 2001. Ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelman ja näyttötutkinnon perusteet. Määräys 74/011/2001. Helsinki: Opetushallitus.
- Opetushallitus. Rakennusalan perustutkinto 1999. Ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelman ja näyttötutkinnon perusteet. Määräys 14/011/1999. Helsinki: Opetushallitus.
- Opetushallitus. Sosiaali- ja terveysalan perustutkinto 2001. Ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelman ja näyttötutkinnon perusteet. Määräys 7/011/2001. Helsinki: Opetushallitus.
- Opetushallitus. Sähköalan perustutkinto 2000. Ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelman ja näyttötutkinnon perusteet. Määräys 23/011/2000. Helsinki: Opetushallitus.

LIITTEET

Liite 1	Kyselylomake	172
Liite 2	Opetussuunnitelmien toimituspyyntö	184
Liite 3	Yhteisten osien analyysirunco	185
Liite 4	Tutkintokohtaisten osien analyysirunco	191
Liite 5	Haastattelulomake	198
Liite 6	Opetussuunnitelman tutkintokohtaisten osien voimaantulon aikataulu	205
Liite 7	Luonnonvara-alan tutkintokohtaisten osien laadinnan ja hyväksynnän tilanne	206
Liite 8	Tekniikan ja liikenteen alan tutkintokohtaisten osien laadinnan ja hyväksynnän tilanne	207
Liite 9	Kaupan ja hallinnon alan tutkintokohtaisten osien laadinnan ja hyväksynnän tilanne	208
Liite 10	Matkailu-, ravitsemis- ja talousalan alan tutkintokohtaisten osien laadinnan ja hyväksynnän tilanne	208
Liite 11	Sosiaali- ja terveysalan tutkintokohtaisten osien laadinnan ja hyväksynnän tilanne	209
Liite 12	Kulttuurialan tutkintokohtaisten osien laadinnan ja hyväksynnän tilanne	209
Liite 13	Vapaa-aika- ja liikunta-alan tutkintokohtaisten osien laadinnan ja hyväksynnän tilanne	210
Liite 14	Opetussuunnitelmien yhteisten osien laadintatahot	211
Liite 15	Opetussuunnitelmien tutkintokohtaisten osien laadintatahot	212
Liite 16	Opetussuunnitelmien saatavuus käyttöön	213
Liite 17	Opetussuunnitelmatyössä käytetyt henkilöresurssit	214
Liite 18	Opetussuunnitelmatyöhön käytetyt tuntimäärät	214
Liite 19	Opiskelijoiden valinnat	215
Liite 20	Opetussuunnitelmien opetuksen ohjaavuus	216
Liite 21	Eri tahojen palaute opetussuunnitelmista	217

Liite 1 Kyselylomake

1 [12]

OPETUSHALLITUS

Ammatillisen koulutuksen linja

KYSELY koulutuksen
järjestäjille

Ammatillisen koulutuksen linja
Hakaniemenkatu 2
00530 Helsinki

AMMATILLISEN PERUSKOULUTUKSEN OPETUSSUUNNITELMIEN UUDISTAMISTA KOSKEVA SEURANTA

Oheinen kyselylomake tulee kaikille koulutuksen järjestäjille. Kyselyn tarkoituksena on saada palautetta koulutuspoliittisten tavoitteiden toteutumisesta ja selvittää opetussuunnitelmaudistuksen toteutumiseen liittyviä asioita.

Kyselyssä tiedustellaan:

- * opetussuunnitelman yhteisten osien ja tutkintokohtaisten osien laadinnan tilannetta
- * opetussuunnitelman hyväksymis- ja julkaisukäytänteitä
- * opetussuunnitelmien käyttöä ja arviointia sekä
- * palautetta opetussuunnitelman ja näyttötutkinnon perusteiden toimivuudesta.

Kysymyksiin vastataan joko kirjoittamalla teksti sille varattuun tilaan tai rastittamalla sille varattu ruutu.

Kyselyyn voi vastata mieluiten Opetushallituksen sivuilta löytyvällä sähköisellä lomakkeella (<http://www.oph.fi/info/ammattillinenopsseuranta/>) tai ellei se ole mahdollista, oheisella paperiversiolla.

Sähköisen lomakkeen täyttö edellyttää Microsoft Explorer -selainta ja Adobe Acrobat reader 4.0:aa tai uudempaa.

Sähköinen lomake palautetaan painamalla lomakkeella olevaa Lähetä-painiketta. Täytetty paperilomake lähetetään osoitteella AEL / Palautejärjestelmät, Kaarnatie 4, 00410 Helsinki. Lomakkeet pyydetään palauttamaan 11.10.2002 mennessä.

Kyselyyn liittyvät tiedustelut voi lähettää sähköpostilla osoitteeseen aira.pihlainen@edu.hel.fi.

AMMATILLISEN PERUSKOULUTUKSEN OPETUSSUUNNITELMIEN UUDISTAMISTA KOSKEVA SEURANTA

N 153

1. Koulutuksen järjestäjän nimi

Järjestäjän koodi

N=152 Omistajayhteisö 35 kunta 53 kuntayhtymä 59 yksityinen 5 valtio

N=148 Toiminta-alue 40 Etelä-Suomen lääni 14 Oulun lääni
 64 Länsi-Suomen lääni 7 Lapin lääni
 23 Itä-Suomen lääni 0 Ahvenanmaan lääni

Vastaajan nimi ja asema

Vastaajan yhteystiedot puh.

e-mail

2. Miten paljon teillä on ammatillista perustutkintoa suorittavia opiskelijoita kullakin koulutusallalla ja yhteensä? N=151

Koulutusala	Opiskelijamäärä syyskuun 2002 tilanne
1 Luonnonvara-ala	6608
2 Tekniikan ja liikenteen ala	44561
3 Kaupan ja hallinnon ala	21124
4 Matkailu-, ravitsemus- ja talousala	16654
5 Sosiaali- ja terveysala	18019
6 Kulttuuriala	7793
7 Vapaa-aika ja liikunta-ala	2166
Opiskelijamäärä yhteensä	116925

3. Kuinka monessa oppilaitoksessa/toimipisteessä järjestätte koulutusta? 421 N=152

4. Milloin olette hyväksynyt opetussuunnitelman yhteisen osan? N=149

-on hyväksytty vuonna	19	1999	49	2000	36	2001	19	2002
-on hyväksytty uudelleen uudistettuna	0	2000	15	2001	31	2002		
-on laadittu, mutta ei hyväksytty	21							
-ei ole laadittu	8							

5. Mikäli opetussuunnitelman yhteinen osa on laadittu, onko se? N=145

84 koulutuksen järjestäjäkohtainen

54 oppilaitos/toimipistekohtainen

7 muu, mikä?

6. Mikä on tilanteenne opetussuunnitelman tutkintokohtaisten osien laadinnassa? Merkitkää seuraavaan taulukkoon rastiilla tiedot opetussuunnitelman hyväksymistilanteesta kaikkien niiden tutkintojen osalta, joissa teillä on koulutusta.

N=153

Perustutkinto	Tutkintokohtainen osa on laadittu, mutta ei hyväksytty	Tutkintokohtainen osa on hyväksytty vuonna				On hyväksytty uudelleen uudistettuna vuonna			Tutkintokohtaista osaa ei ole laadittu
		1999	2000	2001	2002	2000	2001	2002	
1 LUONNONVARA-ALA									
361101 Maatalousalan pt	8	1	2	16	5	0	2	3	2
361201 Puutarhatalouden pt	5	0	0	9	6	0	2	1	1
361401 Kalatalouden pt	1	0	0	2	0	0	0	0	1
361301 Metsäalan pt	6	0	3	13	2	0	1	3	2
361902 Luonto- ja ympäristöalan pt	4	0	2	11	5	0	2	1	2
2 TEKNIKAN JA LIIKENTEEN ALA									
352405 jalkinealan pt	0	0	0	0	0	0	0	1	2
352407 tekstiilialan pt	0	0	1	1	0	0	0	1	1
352408 vaatetusalan pt	6	1	18	10	2	1	3	3	1
352503 painoviestinnän pt	0	0	1	1	2	0	0	2	2
351101 kone- ja metallialan pt	8	1	28	18	6	2	3	9	3
351203 talotekniikan pt	4	8	12	9	2	4	2	2	2
351301 autotekniikan pt	11	1	27	16	8	2	3	8	1
351307 lentokoneasennuksen	0	1	1	3	1	1	0	2	1
381410 lennonjohdon pt	0	0	0	0	0	0	0	0	1
381408 logistiikan pt	8	1	15	8	3	1	3	5	2
351401 sähköalan pt	8	1	31	17	8	1	5	7	2
352201 rakennusalan pt	7	15	20	14	3	3	2	7	1
352301 maanmittausalan pt	0	2	4	3	0	1	0	2	1
351701 puualan pt	8	1	19	14	4	1	1	5	2
351703 veneenrakennuksen pt	1	1	1	1	0	0	0	1	1
351704 verhoilualan pt	2	1	3	3	1	0	1	3	2
351805 pintakäsittelyn pt	2	2	6	6	1	1	1	5	5
351604 kemiantekniikan pt	0	1	4	2	1	1	0	1	1
351603 laboratorioalan pt	2	1	9	11	0	1	2	2	1
351602 paperiteollisuuden pt	3	0	6	5	0	0	0	1	1

	Tutkintokohtainen osa on laadittu, mutta ei hyväksyty	Tutkintokohtainen osa on hyväksyty vuonna				On hyväksyty uudelleen uudistettuna vuonna			Tutkintokohtaista osaa ei ole laadittu
		1999	2000	2001	2002	2000	2001	2002	
Perustutkinto									
352101 elintarvikelan pt	2	1	8	6	4	1	2	4	3
381402 merenkulkualan pt	1	0	1	0	0	0	0	0	1
351106 kello- ja mikromekaniikan pt	0	0	1	1	0	0	0	0	1
352902 muovi- ja kumitekniikan pt	2	0	1	1	0	0	0	1	1
352903 suunnitteluassistentin pt	3	0	7	2	2	0	0	2	1
381504 turvallisuusalan pt	0	0	0	3	1	0	0	1	2
3 KAUPAN JA HALLINNON ALA									
331101 liikelouden pt	6	3	28	7	9	3	4	9	0
341101 tietojenkäsittelyn pt	8	3	18	10	8	1	3	8	1
4 MATKAILU-, RAVITSEMIS- JA TALOUSALA									
381106 matkailualan pt	5	1	14	14	8	2	2	4	1
381107 cateringalan pt	7	1	36	18	9	1	5	12	1
381108 hotelli- ja ravintola-alan pt	4	1	22	11	8	1	2	5	1
381109 kotitalous- ja kuluttajapalvelujen pt	5	1	23	12	6	2	6	4	2
381111 puhdistuspalvelun pt	2	0	15	7	5	1	0	2	1
5 SOSIAALI- JA TERVEYSALA									
371101 sosiaali- ja terveysalan pt	2	17	20	5	4	3	6	17	1
371109 hammastekniikan pt	0	0	0	0	0	0	0	1	1
371110 lääkealan pt	0	0	1	1	2	0	0	1	1
381303 hiusalan pt	5	2	17	11	2	1	2	7	1
381304 kauneuden hoitoalan pt	1	1	9	7	1	1	0	2	1
6 KULTTUURIALA									
321101 käsi- ja taideteollisuusalan pt	6	3	1	14	10	0	3	4	3
321602 audiovisuaalisen viestinnän pt	8	0	1	6	6	0	3	3	2
321301 kuvallisen ilmaisun pt	3	0	0	6	2	0	0	1	2
321501 tanssialan pt	0	0	0	1	1	0	0	0	1
321204 musiikkialan pt	1	2	1	2	4	0	0	3	1
7 VAPAA-AIKA JA LIIKUNTA-ALA									
321901 viittomakielisen ohjauksen pt	1	0	0	1	0	0	0	1	1
381204 lapsi- perhetyön pt	1	1	0	6	1	0	0	6	1
381203 liikunnanohjauksen pt	1	0	1	2	1	0	0	2	1
381201 nuoriso- ja vapaa-ajanohjauksen pt	1	2	0	6	1	0	1	2	2
Muu, mikä?	0	0	0	4	0	0	2	0	1

7. Mikäli opetussuunnitelman (yhteistä osaa tai tutkintokohtaista osaa) ei ole laadittu, perustelkaa miksi ei? N=30

8. Millä toimenpiteillä olette varmistaneet koulutuksen järjestäjän yhteisessä osassa päätettyjen linjausten toteutumisen tutkintokohtaisissa osissa? N=131

9. Kuinka paljon keskimäärin seuraavat tahot ovat osallistuneet opetussuunnitelmanne yhteisen ja tutkintokohtaisen osan laadintaan? (Vastatkaa kysymyksen jokaiseen kohtaan erikseen vaihtoehtojen mukaan.) N=153

Valitkaa toimintaanne parhaiten kuvaava vaihtoehto:

- 0 = ei ole osallistunut
 1 = osallistunut vähäisesti
 2 = melko paljon/paljon
 3 = erittäin paljon

Osallistujataho	Keskustelutilaisuudet				Työryhmä				Palaute (valmis OPS)			
	0	1	2	3	0	1	2	3	0	1	2	3
Paikalliset poliittiset päättäjät												
- Yhteinen osa	67	38	15	5	86	19	4	2	61	31	18	4
- Tutkintokohtaiset osat	73	47	5	4	92	16	2	3	67	33	15	2
Elinkeino- ja muun työelämän edustajat												
- Yhteinen osa	41	57	38	3	64	35	13	11	43	53	17	9
- Tutkintokohtaiset osat	11	40	80	14	37	34	42	19	22	45	49	17
Työnantajajärjestöt												
- Yhteinen osa	85	32	14	1	90	22	8	1	82	26	6	1
- Tutkintokohtaiset osat	69	36	27	4	89	23	13	2	74	35	12	3
Työntekijöiden ammattijärjestöt												
- Yhteinen osa	85	32	14	1	86	26	7	1	81	24	11	1
- Tutkintokohtaiset osat	62	44	26	4	77	33	13	2	72	29	19	4
Te-keskusten edustajat												
- Yhteinen osa	107	21	0	0	109	10	0	0	95	18	1	0
- Tutkintokohtaiset osat	99	30	4	0	111	12	1	0	90	25	6	1
Opiskelijat												
- Yhteinen osa	25	77	26	8	57	45	15	6	23	51	34	16
- Tutkintokohtaiset osat	12	75	48	7	47	51	25	8	16	41	52	24
Oppilaitosten neuvottelukunnat												
- Yhteinen osa	62	25	24	12	72	24	12	12	60	32	15	10
- Tutkintokohtainen osa	49	22	35	24	64	22	24	19	50	28	27	18
Oppilaitoksen johto												
- Yhteinen osa	4	11	41	83	13	21	27	71	9	21	41	59
- Tutkintokohtaiset osat	4	20	48	73	12	29	44	53	10	25	46	57
Ammatillisten opintojen opettajat												
- Yhteinen osa	1	23	39	75	2	27	37	71	5	27	37	62
- Tutkintokohtaiset osat	0	3	13	127	0	3	13	129	3	8	28	101
Yhteisten opintojen opettajat												
- Yhteinen osa	7	28	38	67	10	30	34	60	10	31	31	57
- Tutkintokohtaiset osat	5	37	43	60	14	35	36	55	10	37	39	51
Oppilaitoksen muu henkilökunta												
- Yhteinen osa	32	70	28	8	64	44	15	6	45	54	21	6
- Tutkintokohtaiset osat	41	73	22	5	77	40	14	4	52	56	18	5
Vanhemmat												
- Yhteinen osa	87	42	5	1	108	15	0	0	77	38	5	1
- Tutkintokohtaiset osat	88	45	6	1	112	15	0	0	76	45	6	1

17 Muu, mikä taho ja miten

10. Millä tavoin olette koulutuksen järjestäjänä ottaneet huomioon opetussuunnitelmassanne paikalliset tarpeet? N=153

Yhteistyö eri tahojen kanssa:	139 Työ- ja elinkeinoelämä
	116 Muut ammatilliset oppilaitokset
	113 Lukiot
	81 Ammattikorkeakoulut
	32 Yliopistot
	29 Muut, mitkä? <input type="text"/>
Opetussuunnitelman painoituksin:	91 Opiskelupaikkojen kohdentamisessa
	114 Alueellisen osaamistarpeen mukaan
	118 Valinnaisuuden avulla
	92 Ammatillinen perustutkinto ja lukio tai ylioppilastutkinto
	18 Muut, mitkä? <input type="text"/>

84 Verkottumalla, miten?

27 Muuten, miten?

6 Ei mainittavaa huomiointia

11. Kuvailkaa, miten paikalliset työelämän tarpeet on otettu huomioon opetussuunnitelmassanne? N=151**12. Kuka on hyväksynyt opetussuunnitelmanne? N=152**

- 41 kuntayhtymän valtuusto, hallitus, johtokunta tai vastaava
- 27 kunnan valtuusto, hallitus, sivistyslautakunta tai vastaava
- 6 kuntayhtymän johtaja tai johtava rehtori
- 22 oppilaitoksen rehtori tai koulutusala johtaja
- 50 muu taho, mikä?

13. Miten opetussuunnitelmanne on julkaistu? N=152

Julkaisumuoto	Yhteinen osa	Kaikki tutkintokohtaiset osat	Osa tutkintokohtaisista osista
Painettu/monistettu	135	135	24
Intranetissa	54	49	10
Internetissä	15	16	18
Ei ole julkaistu	7	6	4
Muu, mikä?	6	6	1

14. Millä tavoin opetussuunnitelmanne on seuraavien tahojen käytössä? N=152

Taho	On tiedotettu	Saatavissa käyttöön	Henkilökohtaisessa käytössä
Opiskelijat	45	94	74
Opettajat	36	40	139
Opinto-ohjaajat	34	50	123
Työpaikkaohjaajat ja työnantajat	47	113	35
Oppilaitoksen johto	34	54	115
Alueen muut ammatilliset oppilaitokset	35	112	4
Alueen lukiot	38	114	7
Alueen peruskoulut	47	108	5
TE-keskukset	20	107	3
Työvoimatoimistot	27	110	5
Muiden, kenen?	8	25	5

15. Kuvailkaa, miten opiskelijoita ohjataan opetussuunnitelman käytössä? N=153

16. Miten opetussuunnitelmatyö on resursoitu? (Jos käytetyt resurssit vaihtelevat tutkintokohtaisissa osissa, vastatkaa luvut keskimääräisinä.) N=149

Resurssin kohde	Yhteinen osa		Tutkintokohtainen osa	
	Henkilöiden lukumäärä	Käytetty yhteistuntimäärä	Henkilöiden lukumäärä	Käytetty yhteistuntimäärä
Ulkopuolinen asiantuntija				
- palkattu määräaikaisesti	6	812	12	1617
- palkkioperusteisesti	144	1368	143	3600
Opettajat / Koulutusjohtajat ja vastaavat				
- vapautettu määräaikaisesti opetustyöstä	75	3535	413	21011
- palkkioperusteisesti	353	7169	2457	50674
- oman työn ohella	1112	17022	2619	58877
33 Muu, kuka ja miten?	77	3036	233	7533

17. Mitä seuraavista asioista olette sisällyttäneet opetussuunnitelmanne yhteiseen osaan? N=151

Yhteisen osan sisältö	Kyllä	Ei
Keskeiset arvot ja toiminnan kehittämisstrategiat	140	8
Suunnitelma opetukseen liittyvästä yhteisöllisyyttä vahvistavasta toiminnasta	97	45
Koulutukselle asetetut tehtävät sekä tavoitteet ja toimenpiteet niiden saavuttamiseksi	142	5
Koulutuksen järjestäminen peruskoulutuksena ja näyttötutkintona	112	33
Henkilökohtaisten opiskelusuunnitelmien laadinta	139	11
Aiempien opintojen hyväksilukemisen periaatteet	137	9
Opintojen tarjonta yhteistyössä muiden koulutuksen järjestäjien kanssa	119	26
Opinto-ohjaukseen liittyvien tukipalvelujen järjestäminen	131	18
Työssäoppimisen järjestämissuunnitelma	131	16
Erityisopetus ja siihen liittyvien tukipalvelujen järjestäminen	113	35
Maahanmuuttajaopiskelijoiden opetuksen järjestämissuunnitelma	77	63
Opiskelija-arvioinnin toteuttamissuunnitelma	140	7
Näyttöjen toteuttamissuunnitelma	70	71
Henkilöstön ammattitaidon kehittämissuunnitelma; tavoitteet, toteutus ja menetelmät, joilla kehitystä arvioidaan	75	65
Yhteisten painotusten toteuttamissuunnitelma (kestävä kehitys, kansainvälistyminen jne)	127	17
Itsearvioinnin toteuttamissuunnitelma	94	47
Muuta, mitä?	17	3

18. Perustelkaa, miksi joitain edellämainituista asioista ei ole sisällytetty opetussuunnitelman yhteiseen osaan N=114

19. Mitä seuraavista asioista olette sisällyttäneet opetussuunnitelmanne tutkintokohtaisiin osiin? N=152

Tutkintokohtaisen osan sisältö	Kyllä	Ei
Opintojen järjestämistavat	130	17
Suunnitelma opintojen jaksotuksesta ja ajoituksesta	132	18
Yhteisten opintojen tarkennetut tavoitteet, sisällöt ja arviointikriteerit	129	22
Ammatillisten opintokokonaisuuksien tarkennetut tavoitteet, sisällöt ja arviointikriteerit	148	3
Opintojen eteneminen	138	12
Opintokokonaisuuksien muodostaminen (opintojaksot, projektit ja muut opiskeltavat kokonaisuudet sekä työssäoppiminen)	144	8
Arviointisuunnitelma/suoritus, jotka vaaditaan opintokokonaisuuksien arvosanojen saamiseksi	141	11
Aiempien opintojen hyväksilukemisen suunnitelma	107	44
Vapaasti valittavien opintojen tarjonta	122	28
Muuta, mitä?	11	5

20. Perustelkaa, miksi joitain edellämainituista asioista ei ole sisällytetty opetussuunnitelman tutkintokohtaisiin osiin N=78**21. Onko opiskelijoilla ollut mahdollisuus valita opintoja opetussuunnitelmanne mukaan lukuvuonna 2001-2002? N=152**

Opintojen valintamahdollisuus	Kyllä	Ei	Kuinka moni käytti hyväkseen lv. 2001-2002?
Omasta oppilaitoksesta			
- yhteiset opinnot	144	6	51899
- ammatilliset opinnot	138	9	52040
Oman koulutuksen järjestäjän muista oppilaitoksista			
- yhteiset opinnot	49	50	1461
- ammatilliset opinnot	44	50	1261
Muista ammatillisista koulutusta antavista yksiköistä			
- yhteiset opinnot	65	60	316
- ammatilliset opinnot	79	50	606
Lukioista			
- yhteiset opinnot	122	21	4261
- ammatilliset opinnot	29	73	407
Oman alan laajat syventävät opinnot	75	50	14429
Monialaiset opinnot, ammatilliset opinnot muista perustutkinnoista	61	67	791
Ammatillinen perustutkinto ja ylioppilastutkinto	104	32	3535
Ammatillinen perustutkinto ja lukion oppimäärä	70	61	2363
Ammatillinen perustutkinto ja opintoja lukiosta	102	36	1589

22. Henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman (hops) laadinta. (Vastatkaa jokaiseen vaihtoehtoon kyllä tai ei.)? N=153

Henkilökohtainen opiskelusuunnitelma (hops)	Kyllä	Ei
Laaditaan kaikille opiskelijoille	89	58
Laaditaan osalle opiskelijoista	72	46
Laaditaan ryhmäkohtaisesti	44	71
Laaditaan erityisopiskelijoille	115	11
Ei laadita kenellekään opiskelijoista	2	85

Henkilökohtaiset opiskelusuunnitelmat ovat mielestäni?

Välttämättömiä	112	23
Tarpeellisia	101	8
Tarpeettomia	0	91

23. Miten opetussuunnitelmanne ohjaa opetustoimintaa? N=153

Opetussuunnitelma ohjaa	Erittäin hyvin	Hyvin	Kohtalaisesti	Huonosti	Erittäin huonosti
Opiskelijoiden oppimista	34	97	21	1	0
Hyväksilukemisen toteutumista	50	82	15	2	1
Opiskelun kokonaisuudesta	46	80	21	3	2
Opetuksen tavoitteita	72	70	10	0	0
Opetuksen määrää	59	70	21	0	1
Opetuksen sisältöjä	61	83	8	0	0
Opetuksen järjestämissuotoja	23	77	49	2	0
Opetusmenetelmiä	19	59	63	10	1
Työssäoppimista	41	74	36	0	0
Opiskelija-arviointia	36	92	21	3	0
Opettajien työtä	31	94	23	2	1
Muun henkilöstön työtä	8	39	71	29	4
Oppilaitoksen toimintaa	30	86	33	1	0
Oppilaitoksen itsearviointia	18	62	64	5	0
Muuta, mitä?	3	5	1	0	0

24. Kuvaile miten opetussuunnitelmassa on järjestetty opetuksen jaksotukset (jaksojen määrä, aloitusajankohdat jne.), järjestämis muodot (lähi-, etä- ja itsenäinen opiskelu, työssäoppiminen), opetusmenetelmät (luennot, ryhmätyö, projektiopiskelu jne.)? N=148**25. Miten paljon opintojen hyväksilukeminen keskimäärin nopeuttaa opiskelijoiden valmistumista? N=152**

- 30 ei nopeuta lainkaan
- 62 nopeuttaa alle lukukauden
- 38 nopeuttaa lukukauden
- 20 nopeuttaa lukuvuoden
- 0 nopeuttaa enemmän, kuinka paljon?

26. Mistä asioista ja keneltä olette keränneet palautetta opetussuunnitelmanne toimivuudesta? N=152

Palautteen kohde	Opiskelijat	Opettajat	Työ- ja elinkeinoelämä	Muut
Opintojen tavoitteet	126	135	103	14
Opintojen sisällöt	130	135	102	14
Opintojen valinnaisuus	129	126	43	8
Opintojen arviointi	115	132	62	8
Opintojen jaksotukset	101	134	58	14
Opetusmenetelmät	121	127	31	8
Työssäoppimisen suunnitelmat	123	137	124	11
Muusta, mistä?	5	10	4	2

27. Miten olette sopineet opetussuunnitelmanne kehittämisestä palautteiden perusteella? N=144

28. Miten OPM:n päättämä ammatillisen peruskoulutuksen tutkintorakenne ja OPH:n opetussuunnitelman perusteet ovat ohjanneet opetussuunnitelmanne laadintaa? N=151

Tutkinnot ja opetussuunnitelman perusteet	Erittäin hyvin	Hyvin	Kohtalaisesti	Huonosti	Erittäin huonosti
Tutkinto- ja koulutusohjelmarakennetta	86	60	3	0	0
Vaatus laaja-alaisesta osaamisesta	32	92	23	3	0
Vaatus erikoisosaamisesta	25	77	43	3	1
Opintojen muodostuminen, yhteiset opinnot	72	68	9	1	0
Opintojen muodostuminen, ammatilliset opinnot	60	76	13	1	0
Vapaasti valittavien opintojen muodostamista	28	60	49	13	0
Opintokokonaisuuksien määrittely (nimet ja laajuudet)	61	72	15	2	0
Opintokokonaisuuksien tavoitteet	55	69	23	4	0
Opintokokonaisuuksien keskeiset sisällöt	49	71	30	1	0
Opinnäytetyön tavoitteet ja arviointi	18	64	55	13	0
Opetusjärjestelyt	10	56	59	19	0
Opintokokonaisuuksien arviointikriteerien muodostuminen	27	65	47	9	2
Opiskelija-arvioinnin määräykset	35	76	34	5	1
Työssäoppimista koskevat määräykset	25	84	32	8	1
Opinto-ohjausta koskevat määräykset	29	77	37	7	0
Ammatillista erityisopetusta koskevat määräykset	19	52	57	15	2
Maahanmuuttajien opetusjärjestelyjä koskevat määräykset	9	40	63	21	5
Oppisopimuskoulutuksen järjestelyjä koskevat määräykset	14	46	54	19	3
Opetussuunnitelman laadintaa koskevat määräykset	30	81	31	4	1

29. Kuvailkaa, miten OPH:n ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelman perusteiden ohjaavuutta tulisi kehittää koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelmatyön kannalta? N=129

30. Kuvailkaa, miten nykyistä opetussuunnitelmajärjestelmää (opetussuunnitelman perusteet(OPH), koulutuksen järjestäjäkohtainen opetussuunnitelma ja opiskelijan henkilökohtainen opintosuunnitelma) teidän mielestänne tulisi kehittää? N=126

31. Mitä palautetta haluatte antaa uudistetuista tutkinnoista/ koulutusohjelmista? N=133

32. Mitä palautetta haluatte antaa koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelmatyöstä? N=111

33. Mitä palautetta haluatte antaa kyselystä? N=106

Parhaat kiitokset vastauksistanne!

Arvoisa koulutuksen järjestäjä

**AMMATILLISEN PERUSKOULUTUKSEN OPETUSSUUNNITELMIEN
UUDISTAMISTA KOSKEVA SEURANTA**

Ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelmauudistuksen seuranta muodostuu kolmesta osasta, jotka ovat: kysely kaikille koulutuksen järjestäjille, koulutuksen järjestäjien opetussuunnitelmien analysointi (otos) ja muutaman koulutuksen järjestäjän haastattelut.

Paikalliset opetussuunnitelmat pyydetään 50:ltä koulutuksen järjestäjältä ja 10:stä eri tutkinnosta. Organisaationne on mukana otoksessa ja pyydämme Teitä toimittamaan seuraavat opetussuunnitelma-asiakirjanne Opetushallitukseen:

- 1) Koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelman yhteinen osa / osat
- 2) Opetussuunnitelman tutkintokohtaiset osat niistä seuraavista perustutkinnoista, joihin järjestätte koulutusta:
 - rakennusalan pt
 - autoalan pt
 - sähköalan pt
 - kone- ja metallialan pt
 - maatalousalan pt
 - sosiaali- ja terveysalan pt
 - liiketalouden pt
 - catering-alan pt
 - audiovisuaalisen viestinnän pt
 - nuoriso- ja vapaa-ajan ohjauksen pt

Aineisto lähetetään **11.10.2002** mennessä osoitteella:

Opetushallitus
Opetusneuvos Pirjo Väyrynen
PL 380 (Hakaniemenkatu 2)
00531 HELSINKI

Lisätietoja paikallisten opetussuunnitelmien analysoinnista antaa Pirjo Malin
puh. (03) 828 4270 tai pirjo.malin@salpaus-edu.fi

Hakaniemenkatu 2
PL 380
00531 HELSINKI
Puhelin (09) 774 775
Faksi (09)7747 7715, 7747 7865
Sähköposti etunimi.sukunimi@oph.fi

Hagnäsgratan 2
PB 380
00531 HELSINGFORS
Telefon (09) 774 775
Fax (09)7747 7715, 7747 7865
E-post fornamn.efternamn@oph.fi

<http://www.oph.fi>

Koulutuksen järjestäjän koodi _____

Analyysin tekijä _____

Päiväys _____

**KOULUTUKSEN JÄRJESTÄJÄN OPETUSSUUNNITELMAN YHTEINEN OSA/
Opetussuunnitelma-analyysi****YHTEISEN OSAN KUVAUS**

- 1. Opetussuunnitelma sisältää yhteisen osan** Kyllä Ei
- 1.1 Yhteinen osa on:**
- * kaikkia koulutusaloja ja tutkintoja koskeva Kyllä Ei
 - * oppilaitoskohtainen Kyllä Ei kpl
 - * yksikkökohtainen Kyllä Ei kpl
 - * muu, mikä Kyllä Ei
- 1.2 Yhteisessä osassa on määritelty myös koulutusaloittain eriytyvät osat** Kyllä Ei
- Miltä osin eriytyviä osia?: _____
- 1.3 Yhteinen osa on**
- * yhdistetty osaksi tutkintokohtaista opetussuunnitelmaa Kyllä Ei
 - * erillinen asiakirja Kyllä Ei
 - * muu muoto, millainen? Kyllä Ei
- 1.4 Opetussuunnitelma-asiakirjasta ilmenee**
- * hyväksymismenettely Kyllä Ei
 - * hyväksyjä Kyllä Ei
 - * hyväksymispäivämäärä Kyllä Ei
- Muuta huomioitavaa: _____
- 1.5 Opetussuunnitelma-asiakirjan asiakaslähtöisyys ja käyttökelpoisuus**
- 1.5.1 Opetussuunnitelmaan on kirjattu kenen käyttöön se on tarkoitettu Kyllä Ei
- * opettajille Kyllä Ei
 - * opiskelijoille Kyllä Ei
 - * työelämälle Kyllä Ei
- 1.5.2 Opetussuunnitelma on kirjoitettu
- * "opiskelijan kielellä" Kyllä Ei
 - * "työelämän kielellä" Kyllä Ei
 - * "virallisena tekstinä" Kyllä Ei
- 1.5.3 Ulkoasu/luettavuus _____ sivua
- Muita huomioita opetussuunnitelman käyttökelpoisuudesta:
- _____

YHTEISEN OSAN SISÄLTÖ JA LAATU**2. Opetussuunnitelman yhteiseen osaan on kirjattu:**

	Kopio opetus- suunnitelman perusteiden tekstistä	Joitakin koulutuksen järjestäjän omia linjauksia	Manipulaisesti koulutuksen järjestäjän omia linjauksia
2.1 Keskeiset arvot ja toiminnan kehittämisstrategiat	☐ Kyllä ☐ Ei ☐	☐	☐
2.1.1 Arvoperusta (Keskeiset arvot)	☐ Kyllä ☐ Ei ☐	☐	☐
2.1.2 Ihmiskäsitys	☐ Kyllä ☐ Ei ☐	☐	☐
2.1.3 Tieto- ja oppimiskäsitys	☐ Kyllä ☐ Ei ☐	☐	☐
2.1.4 Ammattikäsitys	☐ Kyllä ☐ Ei ☐	☐	☐
2.1.5 Profiloituminen	☐ Kyllä ☐ Ei ☐	☐	☐
2.1.6 Muuta, mitä	☐ Kyllä ☐ Ei ☐	☐	☐

Huomioita:

(esim.miten em. asiat on ilmaistu? Painotukset,ristiriitaisuudet/poikkeamat perusteisiin nähden!)

2. Opetussuunnitelman yhteiseen osaan on kirjattu:

	Kopio opetus- suunnitelman perusteiden tekstistä	Joitakin koulutuksen järjestäjän omia linjauksia	Manipulaisesti koulutuksen järjestäjän omia linjauksia
2.2 Koulutukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä toimenpiteet niiden saavuttamiseksi	☐ Kyllä ☐ Ei ☐	☐	☐
2.2.1 Ammattitaitotavoitteet	☐ Kyllä ☐ Ei ☐	☐	☐
2.2.2 Kasvatukselliset ja sivistykselliset tavoitteet	☐ Kyllä ☐ Ei ☐	☐	☐
2.2.3 Jatko-opintovalmiudet	☐ Kyllä ☐ Ei ☐	☐	☐

Huomioita:

2. Opetussuunnitelman yhteiseen osaan on kirjattu:

	Kopio opetus- suunnitelman perusteiden tekstistä	Joitakin koulutuksen järjestäjän omia linjauksia	Manipulaisesti koulutuksen järjestäjän omia linjauksia
2.3 Koulutuksen järjestäminen peruskoulutuksena ja näyttöökintona	☐ Kyllä ☐ Ei ☐	☐	☐

Huomioita:

2.4 Opetuksen järjestäminen (lähi-, etä-, monimuoto-opetus, oppisopimuskoulutus)	☐ Kyllä ☐ Ei ☐	☐	☐
---	---	--------------------------	--------------------------

Huomioita:

2. Opetussuunnitelman yhteiseen osaan on kirjattu:

	Kopio opetus- suunnitelman perusteiden tekstistä	Joitakin koulutuksen järjestäjän omia linjauksia	Manipulisesti koulutuksen järjestäjän omia linjauksia
2.5 Henkilökohtaisten opetussuunnitelmien laadintaperiaatteet	☐ Kyllä	☐ Ei	☐
2.5.1 Suunnitelmassa ilmenee, miten opiskelijan yksilölliset tarpeet huomioidaan	☐ Kyllä	☐ Ei	☐
2.5.2 Suunnitelmassa ilmenee, miten hops-prosessia toteutetaan ja tuetaan	☐ Kyllä	☐ Ei	☐
2.5.3 Suunnitelmassa ilmenee, miten yksilölliset valinnat mahdollistetaan	☐ Kyllä	☐ Ei	☐

Huomioita:(esim. opetusjärjestelyt, yksilöllinen arviointi ja ohjaus)

2. Opetussuunnitelman yhteiseen osaan on kirjattu:

	Kopio opetus- suunnitelman perusteiden tekstistä	Joitakin koulutuksen järjestäjän omia linjauksia	Manipulisesti koulutuksen järjestäjän omia linjauksia
2.6 Aiempien opintojen hyväksilukemisen periaatteet	☐ Kyllä	☐ Ei	☐
2.6.1 Suunnitelmassa ilmenee, mitä voidaan hyväksilukea	☐ Kyllä	☐ Ei	☐

Huomioita:

2. Opetussuunnitelman yhteiseen osaan on kirjattu:

	Kopio opetus- suunnitelman perusteiden tekstistä	Joitakin koulutuksen järjestäjän omia linjauksia	Manipulisesti koulutuksen järjestäjän omia linjauksia
2.7 Opintojen tarjonta yhteistyössä muiden koulutuksen järjestäjien kanssa	☐ Kyllä	☐ Ei	☐
2.7.1 Tarjottavat valinnaiset ovat:			
2.7.1.1 ammatillista osaamista syventäviä	☐ Kyllä	☐ Ei	☐
2.7.1.2 jatko-opintoihin valmentavia	☐ Kyllä	☐ Ei	☐
2.7.1.3 harrastustavoitteisia	☐ Kyllä	☐ Ei	☐
2.7.1.4 persoonallisuutta kehittäviä	☐ Kyllä	☐ Ei	☐
2.7.2 Suunnitelmassa ilmenee,miten valinnat mahdollistetaan			
2.7.2.1 opetusjärjestelyin	☐ Kyllä	☐ Ei	☐
2.7.2.2 yhteistoiminta-ajoin	☐ Kyllä	☐ Ei	☐
2.7.2.3 opetuksen jaksotuksin	☐ Kyllä	☐ Ei	☐
2.7.2.4 Muuten, miten			

Huomioita:

2. Opetussuunnitelman yhteiseen osaan on kirjattu:

		Kopio opetus- suunnitelman perusteiden tekstistä	Joitakin koulutuksen järjestäjän omia linjauksia	Manipulaisesti koulutuksen järjestäjän omia linjauksia
2.8 Opinto-ohjauksen ja tukipalvelujen järjestämisen periaatteet	☐ Kyllä	☐ Ei	☐	☐
2.8.1 Suunnitelmassa ilmenee opinto-ohjauksen laajuus	☐ Kyllä	☐ Ei	☐	☐
2.8.2 Opinto-ohjauksen resursointi-suunnitelma	☐ Kyllä	☐ Ei	☐	☐
2.8.2 Opinto-ohjauksen toteutus	☐ Kyllä	☐ Ei	☐	☐

Miten toteutetaan, esim. _____

Huomioita:

2. Opetussuunnitelman yhteiseen osaan on kirjattu:

2.9 Työssäoppimisen järjestämissuunnitelma	☐ Kyllä	☐ Ei			
2.9.1 Työssäoppimisen järjestämissuunnitelma on:					
* koulutuksen järjestäjä-kohtainen	☐ Kyllä	☐ Ei	☐	☐	☐
* alakohtainen	☐ Kyllä	☐ Ei	☐	☐	☐
* tutkintokohtainen	☐ Kyllä	☐ Ei	☐	☐	☐
* muu, mikä _____					
2.9.2 Suunnitelmassa ilmenee työssäoppimisen järjestämisen vastuut	☐ Kyllä	☐ Ei	☐	☐	☐
2.9.3 Suunnitelmassa ilmenee työssäoppimisen laatukriteerien toteuttaminen	☐ Kyllä	☐ Ei	☐	☐	☐
* tavoitteellisuus	☐ Kyllä	☐ Ei	☐	☐	☐
* suunnittelu yhteistyössä työelämän kanssa	☐ Kyllä	☐ Ei	☐	☐	☐
* ohjauksen resursointi	☐ Kyllä	☐ Ei	☐	☐	☐

Huomioita:

2. Opetussuunnitelman yhteiseen osaan on kirjattu:

		Kopio opetus- suunnitelman perusteiden tekstistä	Joitakin koulutuksen järjestäjän omia linjauksia	Monipuolisesti koulutuksen järjestäjän omia linjauksia
2.10 Erityisopetuksen ja siihen liittyvien tukipalvelujen järjestäminen	☐ Kyllä	☐ Ei	☐	☐

Huomioita:

2.11 Maahanmuuttajaopiskelijoiden opetuksen järjestäminen	☐ Kyllä	☐ Ei	☐	☐
--	--------------------------------	-----------------------------	--------------------------	--------------------------

Huomioita:

2.12 Opiskelijan arvioinnin toteuttamissuunnitelma	☐ Kyllä	☐ Ei	☐	☐
2.12.1 Suunnitelmassa ilmenee arvioinnin periaatteet	☐ Kyllä	☐ Ei	☐	☐
* tavoitesuhteisuus	☐ Kyllä	☐ Ei	☐	☐
* kannustavuus	☐ Kyllä	☐ Ei	☐	☐
2.12.2 Suunnitelmassa ilmenee arvioinnin menettelytavat	☐ Kyllä	☐ Ei	☐	☐
* itsearviointi	☐ Kyllä	☐ Ei	☐	☐
* ohjaava arviointi	☐ Kyllä	☐ Ei	☐	☐

Huomioita:

2.13 Näyttöjen toteuttamissuunnitelma	☐ Kyllä	☐ Ei	☐	☐
--	--------------------------------	-----------------------------	--------------------------	--------------------------

Huomioita (esim. onko mukana näyttöpilottiprojektissa):

2.14 Henkilöstön ammattitaidon kehittämissuunnitelma	☐ Kyllä	☐ Ei	☐	☐
---	--------------------------------	-----------------------------	--------------------------	--------------------------

Huomioita:

2. Opetussuunnitelman yhteiseen osaan on kirjattu:

	Kyllä	Ei	☐	Kopio opetus- suunnitelman perusteiden tekstistä	Joitakin koulutuksen järjestäjän omia linjauksia	Manipuloisesti koulutuksen järjestäjän omia linjauksia
2.15 Yhteisten painotusten toteuttamissuunnitelma	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2.15.1 Suunnitelmassa ilmenee, millä menetelmillä yrittäjyyteen valmentaminen toteutetaan	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2.16 Ydintaitojen toteuttamissuunnitelma	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2.16.1 Suunnitelmassa ilmenee, millä menetelmillä elinikäisen oppimisen valmiuksia ja oppimistaitoja kehitetään	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Huomioita:

2.17 Itsearviointin toteuttamissuunnitelma	☐	☐	☐	☐	☐	☐
---	--------------------------	--------------------------	--------------------------	--------------------------	--------------------------	--------------------------

Huomioita:

2.18 Muuta, mitä? (esim. työelämäyhteistyö, ennakointi, tietostrategia tms.)

Muuta huomioitavaa:

Koulutuksen järjestäjän koodi

Tutkinto

Analyysin tekijä
Päiväys**KOULUTUKSEN JÄRJESTÄJÄN OPETUSSUUNNITELMAN TUTKINTOKOHTAINEN OSA/
Opetussuunnitelma-analyysi**

TUTKINTOKOHTAISEN OSAN KUVAUS

**3. Opetussuunnitelma sisältää
tutkintokohtaisen osan** Kyllä Ei**3.1. Tutkintokohtainen osa on
koulutuksen järjestäjän yhteinen** Kyllä Ei

* oppilaitoskohtainen

 Kyllä Ei

* yksikkökohtainen

 Kyllä Ei

* muu, mikä

 Kyllä Ei

kpl

kpl

**3.2. Opetussuunnitelma-
asiakirjasta ilmenee**

* hyväksymismenettely

 Kyllä Ei

* hyväksyjä

 Kyllä Ei

* hyväksymispäivämäärä

 Kyllä Ei

Huomioita:

**3.3. Opetussuunnitelman
asiakslähtöisyys ja
käyttökelpoisuus**3.3.1. Opetussuunnitelmaan on
kirjattu kenen käyttöön se on
tarkoitettu kyllä Ei3.3.2. Opetussuunnitelma on
kirjoitettu

* "opiskelijan" kielellä

 kyllä Ei

* "työelämän kielellä"

 kyllä Ei

* "virallisena tekstinä"

 kyllä Ei

3.3.3. Ulkoasu/luettavuus

sivua

Muita huomioita

käyttökelpoisuudesta:

LAILLISUUS

4. Tutkinnon ja opintojen muodostuminen on säädösten mukainen4.1. Tutkinnon laajuus on 120 ov Kyllä Ei4.2. Opintojen muodostuminen on säädösten mukainen Kyllä Ei**Yhteiset opinnot 20 ov** Kyllä EiPakolliset 16 ov Kyllä EiValinnaiset 4 ov Kyllä Ei**Ammatilliset opinnot 90 ov** Kyllä EiTutkinnon yhteiset ammatilliset opinnot Kyllä EiKoulutusohjelmittain eriytyvät ammatilliset opinnot Kyllä EiValinnaiset opinnot Kyllä Ei**Vapaasti valittavat opinnot 10 ov** Kyllä Ei4.3. Opinto-ohjauksen laajuus on vähintään 1,5 ov Kyllä Ei4.4. Opinnäytetyön laajuus on vähintään 2 ov Kyllä Ei4.5. Tutkintonimikkeet ovat tutkintorakennepäätöksen mukaiset Kyllä Ei4.6. Koulutusohjelmanimikkeet ovat tutkintorakennepäätöksen mukaiset Kyllä Ei**Huomioita, miten poikkeaa opetussuunnitelman perusteista**

Huomioita:

TUTKINTOKOHTAISEN OSAN SISÄLTÖ JA LAATU

5. Opetussuunnitelman tutkintokohtaiseen osaan on kirjattu:**5.1. Opintojen järjestämistavat** Kyllä Ei

* Suunnitelma on opetus-
suunnitelman perusteiden
mukainen

 Kyllä Ei

Huomioita:

* Suunnitelma on koulutuk-
sen järjestäjän opetussuunnitel-
man yhteisen osan linjausten
mukainen

 Kyllä Ei

Huomioita:

**5.2. Suunnitelma opintojen
jaksotuksesta ja ajoituksesta** Kyllä Ei

* Suunnitelma on
opetussuunnitelman perusteiden
mukainen

 Kyllä Ei

Huomioita:

* Suunnitelma on koulutuksen
järjestäjän opetussuunnitelman
yhteisen osan linjausten mukainen

 Kyllä Ei

Huomioita:

**5.3. Suunnitelma yhteisten
opintojen tarkennetuista**

* tavoitteista

 Kyllä Ei

* sisällöistä

 Kyllä Ei

* arviointikriteereistä

 Kyllä Ei

* Suunnitelma on opetus-
suunnitelman perusteiden
mukainen

 Kyllä Ei

Huomioita:

* Suunnitelma on koulutuk-
sen järjestäjän opetussuunnitel-
man yhteisen osan linjausten
mukainen

 Kyllä Ei

Huomioita:

5.4. Suunnitelma ammatillisten opintokokonaisuuksien tarkennetuista

- *tavoitteista Kyllä Ei
 *sisällöistä Kyllä Ei
 *arviointikriteereistä Kyllä Ei

- * Suunnitelma on opetus-
suunnitelman perusteiden
mukainen Kyllä Ei

Huomioita:

- * Suunnitelma on koulutuk-
sen järjestäjän opetussuunnitel-
man yhteisen osan linjausten
mukainen Kyllä Ei

Huomioita:

5.5. Suunnitelma opintojen etenemisestä

- * Suunnitelma on
opetussuunnitelman
perusteiden mukainen Kyllä Ei

Huomioita:

- * Suunnitelma on koulutuksen
järjestäjän opetussuunnitelman
yhteisen osan linjausten mukainen Kyllä Ei

5.6. Suunnitelma opintokokonaisuuksien muodostumisesta

(opintojaksot, projektit, muut
opiskeltavat kokonaisuudet ja
työssäoppiminen)

- 5.6.1. Opintokokonaisuudet on
muodostettu opetussuunnitelman
perusteiden mukaisesti työelämän
toimintakokonaisuuksina Kyllä Ei

5.6.2. Opintokokonaisuudet on ositettu opintojaksoihin Kyllä Ei

* laajuudet pääasiassa 5-10 ov

* laajuudet pääasiassa 3-4 ov

* laajuudet pääasiassa 1-2 ov

* Suunnitelma on opetus-suunnitelman perusteiden mukainen Kyllä Ei

Huomioita:

* Suunnitelma on koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelman yhteisen osan linjausten mukainen Kyllä Ei

Huomioita:

5.7. Arviointisuunnitelma/ Suoritukset, jotka vaaditaan opintokokonaisuuksien arvosanojen saamiseksi Kyllä Ei

* Suunnitelma on opetussuunnitelman perusteiden mukainen Kyllä Ei

Huomioita:

* Suunnitelma on koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelman yhteisen osan linjausten mukainen Kyllä Ei

Huomioita:

5.8. Aiempien opintojen hyväksilukemisen suunnitelma Kyllä Ei

* Suunnitelma on opetus-suunnitelman perusteiden mukainen Kyllä Ei

Huomioita:

* Suunnitelma on koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelman yhteisen osan linjausten mukainen Kyllä Ei

Huomioita:

5.9. Valinnaisten opintojen tarjontasuunnitelma Kyllä Ei

5.9.1. Ammatillista osaamista syventävät valinnaiset Kyllä Ei

5.9.2. Jatko-opintoihin valmentavat valinnaiset Kyllä Ei

5.9.3. Harrastustavoitteiset valinnaiset Kyllä Ei

5.9.4. Persoonallisuutta kehittävät valinnaiset Kyllä Ei

Huomioita:

5.10. Työssäoppimisen tutkintokohtainen järjestämisuunnitelma Kyllä Ei

5.10.1. Työssäoppimisen tavoitteet on määritelty Kyllä Ei

5.10.2. Työssäoppimisen laajuus alle 20 ov
 20 ov
 yli 20 ov

ov

5.10.3. Työssäoppimisen sijoittuminen ja jaksotus

* ensimmäisenä vuonna ov

* toisena vuonna ov

* kolmantena vuonna ov

5.10.4. Työssäoppimisen ohjaus- ja arviointisuunnitelma Kyllä Ei

* Suunnitelma on opetus-suunnitelman perusteiden mukainen Kyllä Ei

Huomioita:

[Redacted area]

* Suunnitelma on koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelman yhteisen osan linjausten mukainen

Kyllä

Ei

Huomioita:

[Redacted area]

5.11. Muuta, mitä?

[Redacted area]

Muuta huomioitavaa:

[Redacted area]

OPETUSSUUNNITELMAUUDISTUKSEN SEURANTA**Haastattelukysymykset****KOULUTUKSEN JÄRJESTÄJÄN NIMI JA KOKO**

Opiskelijoiden lukumäärä: alle 170 _____ 170 – 640 _____ yli 640 _____ opiskelijaa

HAASTATELTAVAN NIMI JA ASEMA

Haastattelija ja päivämäärä

1. Koulutusalat

a) Luonnonvara-ala	
b) Tekniikan ja liikenteen ala	
c) Kaupan ja hallinnon ala	
d) Matkailu-, ravitsemis- ja talousala	
e) Sosiaali- ja terveysala	
f) Kulttuuriala	
g) Vapaa-aika- ja liikunta-ala	
h) Ammatillinen erityisopetus	

2. Onko lähettänyt opetussuunnitelmat analysoitavaksi Opetushallitukseen? ON _____ EI _____

3. Mikä merkitys mielestänne koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelmalla on?

- mikä on koulutuksen järjestäjän vastuu ja rooli suhteessa eri oppilaitosten tekemiin suunnitelmiin?

- miksi ja kenelle koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelma on mielestänne tarpeellinen? (suhde opetussuunnitelman perusteisiin)

4. Mitä mieltä olette ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelmajärjestelmän toimivuudesta? (perusteet – opetussuunnitelma – HOPS)

Koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelmatyön nykytilanne

5. Laaditaanko opiskelijoille henkilökohtaiset opiskelusuunnitelmat / HOPS:t?
kyllä kaikille _____ kyllä osalle, _____ ei laadita _____

keille? _____
(jos mahdollista, voidaan mainita prosentuaalisia osuuksia)

6. Mistä asioista HOPS:ssa sovitaan?

a) suoritettava tutkinto	
b) tutkintoa varten suoritettavat opinnot	
c) tavoitteellinen opiskeluaika	
d) koulutuksen järjestämisuodot	
e) koulutuksen järjestämispaikat	
f) opetuksen ja ohjauksen muodot	
g) opetuksen ja ohjauksen laajuus	
h) työajat	
i) hyväksiluettavat opinnot	
j) hyväksiluettavien opintojen vaikutus opiskeluaikaan	
k) erityiset opetusjärjestelyt	

7. Arvioikaa paikallisen opetussuunnitelmatyön **VAHVUUKSIA**

8. Arvioikaa paikallisen opetussuunnitelmatyön **HEIKKOUKSIA**

9. Millaisia kehittämissuunnitelmia on tehty opetussuunnitelmatyön jatkamiseksi / parantamiseksi?

Resurssointi

10. Miten opetussuunnitelmatyön resurssointi kannattasi mielestänne hoitaa?

a) ops-työ oman työn ohella	
b) opsin kehittämispäivät	
c) esim. tunti viikossa lukukausittain/lukuvuosittain	
d) muuten, miten?	

11. Ketkä osallistuvat opetussuunnitelmanne kehittämistyöhön?

a) opettajat	
b) rehtori	
c) opiskelijat	
d) työelämän edustajat	
e) asiantuntijat	
f) muut saman alan oppilaitosten edustajat	
g) ketkä muut?	

Tavoitteet

12. Onko opetussuunnitelmassanne tavoitteet määritelty opintokokonaisuuksille /-jaksoille / kursseille / muuten, miten?

	opintokokonaisuuksille	opintojaksoille	kursseille	muuten, miten?
a) pakollisten yhteisten opintojen osalta				
b) valinnaisten yhteisten opintojen osalta				
c) pakollisten ammatillisten opintojen osalta				
d) valinnaisten ammatillisten opintojen osalta				
e) vapaasti valittavien opintojen osalta				

Huomioita: _____

13. Mitä mieltä olette opetussuunnitelman perusteisiin kirjatusta tavoitteista?

a) hyvät	
b) liian korkeat	
c) liian tarkat, enemmän jouston varaa	
d) liian yleiset, tarkennuksia tarvitaan	
e) mitä, muuta?	

14. Mihin suuntaan opetussuunnitelman perusteiden tavoitteita tulisi kehittää?

a) yleisten opintojen osalta	
b) ammatillisten opintojen osalta	
c) vapaasti valittavien opintojen osalta	

Valinnaisuus TARJONTA / VALINNAT

15. Miten valinnaisuus on otettu huomioon teidän laatimassa opetussuunnitelmassa?

a) yhteisissä opinnoissa	
b) ammatillisissa opinnoissa	
c) vapaasti valittavissa opinnoissa	

16. Mitkä asiat vaikuttavat valinnaisten opintojen järjestämiseen? Miten vaikuttavat?

	Miten vaikuttavat?
a) oppilaitoksen koko	
b) oppilaitoksen sijainti	
c) resurssit	
d) opiskelijoiden kiinnostus	
e) muut, mitkä tekijät?	

17. Millaisia valinnaisia opintomahdollisuuksia opiskelijoillenne on tarjottu?

18. Miten opiskelijat ovat hyödyntäneet valinnan mahdollisuuksiaan? Mitä he ovat valinneet? Mitkä asiat ovat vaikuttaneet heidän valintoihinsa?

19. Onko opetussuunnitelmassanne määritelty valinnaisten opintojen sisältö, tavoitteet ja arviointiperusteet?

	ei ole	kyllä, joiltakin osin	kyllä, kaikki
a) opintojen sisältö			
b) tavoitteet			
c) arviointiperusteet			

Huomioita: _____

Mukauttaminen ja erityisopetus

20. Minkälaista ohjeistusta tarvitsette mukauttamisen järjestämiseen?

21. Oletteko saaneet mielestänne OPH:sta riittävästi ohjeistusta HOPSien ja HOJKSien tekemiseen?

kyllä	ei

Jos ei, millaisia ohjeita kaipaisitte lisää HOPSien ja HOJKSien tekemiseen?

Hyväksilukeminen

22. Onko opetussuunnitelmaanne kirjattu hyväksilukemisen periaatteet?

kyllä	ei

23. Kuka teillä vastaa hyväksilukemisista? _____

24. Miten hyväksilukeminen vaikuttaa opiskelijan tutkinnon suorittamisaikaan?

a) niillä voi korvata osan yhteisistä pakollisista tai valinnaisista opinnoista	
b) ov:t lisätään vapaasti valittaviin opintoihin	
c) saa vapautuksen joiltakin tunneilta/ hänen ei tarvitse osallistua ko. jaksoille	
d) nopeuttaa opiskelua/ ei vaikuta opiskelun pituuteen	
e) muuta, mitä?	

25. Onko opetussuunnitelmassanne määritelty työssäoppimisjaksojen tavoitteet?

kyllä	ei

Missä muualla ne on määritelty/kirjattu? _____

Arviointi

26. Oletteko tarkentaneet opetussuunnitelman perusteiden pohjalta opsiinne arviointiasteikon kaikki osaamistasot (tasot 2, 3 ja 4) ?

kyllä	ei

27. Onko teillä käytössä jokin laatujärjestelmä?

Kyllä	ei
EFQM	
ISO	
Suomen Laatupalkinto	
Muu, Mikä?	

28. Keräättekö säännöllisesti palautetta? Minkälaista? (kurssipalautteet, tyytyväisyyskyselyt, sidosryhmäkyselyt, osaamiskartoitukset, tarvekartoitukset ...)

	kyllä	satunnai sesti	ei	Minkälaista palautetta?
a) opiskelijoilta				
b) opettajilta				
c) työssäoppimispaikoilta				
d) neuvotteluryhmiltä				
e) yhteistyötahoilta				
f) muilta, keneltä?				

29. Miten muuten arvioitte toimintaanne?

Opetusjärjestelyt ja -menetelmät

30. Millainen jaksojärjestelmä teillä on käytössä?

a) 2 jaksoa	
b) 4 jaksoa	
c) 5 jaksoa	
d) 6 jaksoa	
e) 8 jaksoa	
f) muu, montako?	

31. Aiheutuuko em. jaksotuksesta joitakin ongelmia? Millaisia?

32. Pitäisikö opetusmenetelmistä olla opetussuunnitelman perusteissa?

kyllä	ei

Jos kyllä, millaisia ohjeita kaivataan? _____

33. Onko opsiinne kirjattu, mitä opetusmenetelmiä kullakin jaksolla käytetään?

kyllä	ei

Minne muualle käytettävistä opetusmenetelmistä on kirjattu?

34. Onko opiskelijoilla mahdollisuus osallistua opintojaksojen suunnitteluun ja opetusmenetelmien valintaan?

kyllä	ei

Milloin ja miten? _____

Työssäoppiminen

35. Onko työssäoppimisen järjestämisestä säädetty opetussuunnitelmassanne?

kyllä	ei

Kuka siitä vastaa? _____

36. Miten työssäoppimisjaksot sijoittuvat muihin opintoihin nähden?

37. Minkälaista ohjausta opiskelijan on mahdollista saada työssäoppimisjakson aikana tai ennen sitä?

a) opettajan kaikille antamaa ohjausta	
b) henkilökohtaista opettajan antamaa ohjausta	
c) työpaikkakouluttajan ohjausta	
d) opinto-ohjaajan antamaa ohjausta	
e) vertaistukea	
f) muuta, millaista?	

38. Mihin suuntaan haluaisitte kehittää koulutusalanne työssäoppimista?

a) hyvä nykyisellään	
b) lisätä sitä	
c) yhteistyötä enemmän työssäoppimispaikkojen ja oppilaitoksen välillä	
d) enemmän palautetta työelämästä	
e) muuta, mitä?	

Näytöt

39. Onko näytöt otettu huomioon koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelmassa?

kyllä	ei

Jos on, millä tavoin? (vrt. perusteiden opintokokonaisuudet = työelämän toimintakokonaisuudet)

Liite 6 Opetussuunnitelman tutkintokohtaisten osien voimaantulon aikataulu

Audiovisuaalisen viestinnän perustutkinto	8.3.2001
Autoalan perustutkinto	17.2.2000
Catering-alan perustutkinto	17.2.2000
Elintarvikealan perustutkinto	17.2.2000
Hammastekniikan perustutkinto	13.12.2000
Hiusalan perustutkinto	17.2.2000
Hotelli- ja ravintola-alan perustutkinto	17.2.2000
Jalkinealan perustutkinto	17.2.2000
Kalatalouden perustutkinto	8.3.2001
Kauneudenhoitoalan perustutkinto	17.2.2000
Kello- ja mikromekaniikan perustutkinto	10.3.2000
Kemiantekniikan perustutkinto	17.2.2000
Kone- ja metallialan perustutkinto	17.2.2000
Kotitalous- ja kuluttajapalvelujen perustutkinto	17.2.2000
Kuvallisen ilmaisun perustutkinto	12.2.2001
Käsi- ja taideteollisuusalan perustutkinto	12.2.2001
Laboratorioalan perustutkinto	17.2.2000
Lapsi- ja perheyön perustutkinto	13.12.2000
Lennohjon perustutkinto	18.12.2001
Lentokoneasennuksen perustutkinto	10.3.2000
Liiketalouden perustutkinto	17.2.2000
Liikunnanohjauksen perustutkinto	8.3.2001
Logistiikan perustutkinto	17.2.2000
Luonto- ja ympäristöalan perustutkinto	23.4.2001
Lääkealan perustutkinto	11.6.2001
Maanmittausalan perustutkinto	28.4.1999
Maatalousalan perustutkinto	23.4.2001
Matkailualan perustutkinto	17.2.2000
Merenkulkualan perustutkinto	17.2.2000
Metsäalan perustutkinto	13.12.2000
Muovi- ja kumitekniikan perustutkinto	17.2.2000
Musiikkialan perustutkinto	11.6.2001
Nuoriso- ja vapaa-ajanohjauksen perustutkinto	13.12.2000
Painoviestinnän perustutkinto	8.3.2001
Paperiteollisuuden perustutkinto	17.2.2000
Pintakäsittelyalan perustutkinto	17.2.2000
Puhdistuspalvelujen perustutkinto	17.2.2000
Puualan perustutkinto	17.2.2000
Puutarhatalouden perustutkinto	8.3.2001
Rakennusalan perustutkinto	28.4.1999
Sosiaali- ja terveysalan perustutkinto	12.2.2001
Suunnitteluassistentin perustutkinto	17.2.2000
Sähköalan perustutkinto	17.2.2000
Talotekniikan perustutkinto	28.4.1999
Tanssialan perustutkinto	8.3.2001
Tekstiilialan perustutkinto	17.2.2000
Tietojenkäsittelyn perustutkinto	17.2.2000
Turvallisuusalan perustutkinto	12.2.2001
Vaatetusalan perustutkinto	17.2.2000
Veneenrakennuksen perustutkinto	17.2.2000
Verhoilualan perustutkinto	17.2.2000
Viittomakielisen ohjauksen perustutkinto	13.12.2000

Liite 7 Luonnonvara-alan tutkintokohtaisten osien laadinnan ja hyväksynnän tilanne

	Hyväksytyt vuonna				Hyväksytyt uudelleen			Tutkintokohtainen		Yhteensä n**
	1999 n	2000 n	2001 n	2002 n	2000 n	2001 n	2002 n	Laadittu, ei hyväksyty n	Ei laadittu n	
Perustutkinto										
Maatalousalan pt	1	2	16	5	0	2	3	8	2	39
Puutarhatalouden pt	0	0	9	6	0	2	1	5	1	24
Kalatalouden pt	0	0	2	0	0	0	0	1	1	4
Metsäalan pt	0	3	13	2	0	1	3	6	2	30
Luonto- ja ympäristöalan pt	0	2	11	5	0	2	1	4	2	27
Yhteensä n	1	7	51	18	0	7	8	24	8	124
Yhteensä kaikkiaan n				77			15	24	8	124

* pt = perustutkinto

**n = vastausten määrä

Liite 8 Tekniikan ja liikenteen alan tutkintokohtaisten osien laadinnan ja hyväksynnän tilanne

Perustutkinto	Hyväksytty vuonna				Hyväksytty uudelleen			Tutkintokohtainen		Yhteensä n**
	1999	2000	2001	2002	2000	2001	2002	Laadittu, ei hyväksytty	Ei laadittu	
	n	n	n	n	n	n	n	n	n	
Jalkinealan pt	0	0	0	0	0	0	1	0	2	3
Tekstiilialan pt	0	1	1	0	0	0	1	0	1	4
Vaatetusalan pt	1	18	10	2	1	3	3	6	1	45
Painoviestinnän pt	0	1	1	2	0	0	2	0	2	8
Kone- ja metallialan pt	1	28	18	6	2	3	9	8	3	78
Talotekniikan pt	8	12	9	2	4	2	2	4	2	45
Autoalan pt	1	27	16	8	2	3	8	11	1	77
Lentokoneasennuksen pt	1	1	3	1	1	0	2	0	1	10
Lennohjonon pt	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
Logistiikan pt	1	15	8	3	1	3	5	8	2	46
Sähköalan pt	1	31	17	8	1	5	7	8	2	80
Rakennusalan pt	15	20	14	3	3	2	7	7	1	72
Maanmittausalan pt	2	4	3	0	1	0	2	0	1	13
Puualan pt	1	19	14	4	1	1	5	8	2	55
Veneenrakennuksen pt	1	1	1	0	0	0	1	1	1	6
Verhoilualan pt	1	3	3	1	0	1	3	2	2	16
Pintakäsittelyalan pt	2	6	6	1	1	1	5	2	5	29
Kemiantekniikan pt	1	4	2	1	1	0	1	0	1	11
Laboratorioalan pt	1	9	11	0	1	2	2	2	1	29
Paperiteollisuuden pt	0	6	5	0	0	0	1	3	1	16
Elintarvikealan pt	1	8	6	4	1	2	4	2	3	31
Merenkulkualan pt	0	1	0	0	0	0	0	1	1	3
Kello- ja mikromekaniikan pt	0	1	1	0	0	0	0	0	1	3
Muovi- ja kemiantekniikan pt	0	1	1	0	0	0	1	2	1	6
Suunnitteluassistentin pt	0	7	2	2	0	0	2	3	1	17
Turvallisuusalan pt	0	0	3	1	0	0	1	0	2	7
Yhteensä n	39	224	155	49	21	28	75	78	42	711
Yhteensä kaikkiaan n				467			124	78	42	711

* pt = perustutkinto

**n = vastausten määrä

Liite 9 Kaupan ja hallinnon alan tutkintokohtaisten osien laadinnan ja hyväksynnän tilanne

Perustutkinto	Hyväksytty vuonna				Hyväksytty uudelleen			Tutkintokohtainen		Yhteensä n**
	1999 n	2000 n	2001 n	2002 n	2000 n	2001 n	2002 n	Laadittu, ei hyväksytty n	Ei laadittu n	
Liiketalouden pt	3	28	7	9	3	4	9	6	0	69
Tietojenkäsittelyn pt	3	18	10	8	1	3	8	8	1	60
Yhteensä n	6	46	17	17	4	7	17	14	1	129
Yhteensä kaikkiaan n	86				28			14	1	129

* pt = perustutkinto

**n = vastausten määrä

Liite 10 Matkailu-, ravitsemis- ja talousalan alan tutkintokohtaisten osien laadinnan ja hyväksynnän tilanne

Perustutkinto	Hyväksytty vuonna				Hyväksytty uudelleen			Tutkintokohtainen		Yhteensä n**
	1999 n	2000 n	2001 n	2002 n	2000 n	2001 n	2002 n	Laadittu, ei hyväks. n	Ei laadittu n	
Matkailualan pt	1	14	14	8	2	2	4	5	1	51
Catering-alan pt	1	36	18	9	1	5	12	7	1	90
Hotelli- ja ravintoalan pt	1	22	11	8	1	2	5	4	1	55
Kotitalous- ja kuluttaja- palvelujen pt	1	23	12	6	2	6	4	5	2	61
Puhdistuspalvelujen pt	0	15	7	5	1	0	2	2	1	33
Yhteensä n	4	110	62	36	7	15	27	23	6	290
Yhteensä kaikkiaan n	212				49			23	6	290

* pt = perustutkinto

**n = vastausten määrä

Liite 11 Sosiaali- ja terveysalan tutkintokohtaisten osien laadinnan ja hyväksynnän tilanne

Perustutkinto	Hyväksytty vuonna				Hyväksytty uudelleen			Tutkintokohtainen		Yhteensä n**
	1999 n	2000 n	2001 n	2002 n	2000 n	2001 n	2002 n	Laadittu, ei hyväksytty n	Ei laadittu n	
Sosiaali- ja terveysalan pt	17	20	5	4	3	6	17	2	1	75
Hammastekniikan pt	0	0	0	0	0	0	1	0	1	2
Lääkealan pt	0	1	1	2	0	0	1	0	1	6
Hiusalan pt	2	17	11	2	1	2	7	5	1	48
Kauneudenhoitoalan pt	1	9	7	1	1	0	2	1	1	23
Yhteensä n	20	47	24	9	5	8	28	8	5	154
Yhteensä kaikkiaan n	100				41			8	5	154

* pt = perustutkinto

**n = vastausten määrä

Liite 12 Kulttuurialan tutkintokohtaisten osien laadinnan ja hyväksynnän tilanne

Perustutkinto	Hyväksytty vuonna				Hyväksytty uudelleen		Tutkintokohtainen		Yhteensä n**
	1999 n	2000 n	2001 n	2002 n	2001 n	2002 n	Laadittu, ei hyväksytty n	Ei laadittu n	
Käsi- ja taideteollisuus- alan pt	3	1	14	10	3	4	6	3	44
Audiovisuaalisen viestinnän pt	0	1	6	6	3	3	8	2	29
Kuvallisen ilmaisun pt	0	0	6	2	0	1	3	2	14
Tanssialan pt	0	0	1	1	0	0	0	1	3
Musiikkialan pt	2	1	2	4	0	3	1	1	14
Yhteensä n	5	3	29	23	6	11	18	9	104
Yhteensä kaikkiaan n	60				17		18	9	104

* pt = perustutkinto

**n = vastausten määrä

Liite 13 Vapaa-aika- ja liikunta-alan tutkintokohtaisten osien laadinnan ja hyväksynnän tilanne

	Hyväksytty vuonna				Hyväksytty uudelleen		Tutkintokohtainen		Yhteensä
	1999	2000	2001	2002	2001	2002	Laadittu, ei hyväksytty	Ei laadittu	n
Perustutkinto	n	n	n	n	n	n	n	n	
Viittomakielisen ohjauksen pt	0	0	1	0	0	1	1	1	4
Lapsi- ja perhetyön pt	1	0	6	1	0	6	1	1	16
Liikunnanohjauksen pt	0	1	2	1	0	2	1	1	8
Nuoriso- ja vapaa-ajanohjauksen pt	2	0	6	1	1	2	1	2	15
Muu	0	0	4	0	2	0	0	1	7
Yhteensä n	3	1	19	3	3	11	4	6	50
Yhteensä kaikkiaan n				26		14	4	6	50

* pt = perustutkinto

**n = vastausten määrä

Liite 14 Opetussuunnitelmien yhteisten osien laadintatahot

OSALLISTUJATAHOT	KESKUSTELU						TYÖRYHMÄ						PALAUTE					
	Paljon/ erittäin paljon			Ei osall./ osallistunut vähän			Paljon/ erittäin paljon			Ei osall./ osallistunut vähän			Paljon/ erittäin paljon			Ei osall./ osallistunut vähän		
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Oppilaitosten edustajat																		
Opiskelijat	34	25	102	75	136	100	21	17	102	83	123	100	50	40	74	60	124	100
Oppilaitosten neuvottelukunnat	36	29	87	71	123	100	24	20	96	80	120	100	25	21	92	79	117	100
Oppilaitoksen johto	124	89	15	11	139	100	98	74	34	26	132	100	100	77	30	23	130	100
Ammatillisten opintojen opettajat	114	83	24	17	138	100	108	79	29	21	137	100	99	76	32	24	131	100
Yhteisten opintojen opettajat	105	75	35	25	140	100	94	70	40	30	134	100	88	68	41	32	129	100
Oppilaitoksen muu henkilökunta	36	26	102	74	138	100	21	16	108	84	129	100	27	21	99	79	126	100
Vanhemmat	6	4	129	96	135	100	0	0	123	100	123	100	6	5	115	95	121	100
Ulkopuoliset osallistujat																		
Paikalliset poliittiset päättäjät	20	16	105	84	125	100	6	5	105	95	111	100	22	19	92	81	114	100
Eiinkeino- ja muun työelämän edustajat	41	29	98	71	139	100	24	20	99	80	123	100	26	21	96	79	122	100
Työnantajajärjestöt	15	11	117	89	132	100	9	7	112	93	121	100	7	6	108	94	115	100
Työntekijöiden ammattijärjestöt	15	11	117	89	132	100	8	7	112	93	120	100	12	10	105	90	117	100
Te-keskusten edustajat	0	0	128	100	128	100	0	0	119	100	119	100	1	1	113	99	114	100
Keskiarvo n %	46	33	88	67	134	100	34	26	90	74	124	100	39	30	83	70	122	100

Liite 15 Opetussuunnitelmien tutkintokohtaisten osien laadintatavat

OSALLISTUJATAHOT	KESKUSTELU						TYÖRYHMÄ						PALAUTE						
	Paljon/ erittäin paljon			Yhteensä			Paljon/ erittäin paljon			Yhteensä			Paljon/ erittäin paljon			Yhteensä			
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
Oppilaitosten edustajat																			
Opiskelijat	55	39	87	61	142	100	33	25	98	75	131	100	76	57	57	43	133	100	
Oppilaitosten neuvottelukunnat	59	45	71	55	130	100	43	33	86	67	129	100	45	37	78	63	123	100	
Oppilaitoksen johto	121	83	24	17	145	100	97	70	41	30	138	100	103	75	35	25	138	100	
Ammatillisten opintojen opettajat	140	98	3	2	143	100	142	98	3	2	145	100	129	92	11	8	140	100	
Yhteisten opintojen opettajat	103	71	42	29	145	100	91	65	49	35	140	100	90	66	47	34	137	100	
Oppilaitoksen muu henkilökunta	27	19	114	81	141	100	18	13	117	87	135	100	23	18	108	82	131	100	
Vanhemmat	7	5	133	95	140	100	0	0	127	100	127	100	7	5	121	95	128	100	
Ulkopuoliset osallistajat																			
Paikalliset poliittiset päättäjät	9	7	120	93	129	100	5	4	108	96	113	100	17	15	100	85	117	100	
Ei-keino- ja muun työelämän edustajat	94	65	51	35	145	100	61	46	71	54	132	100	66	50	67	50	133	100	
Työnantajajärjestöt	31	23	105	77	136	100	15	12	112	88	127	100	15	12	109	88	124	100	
Työntekijöiden ammattijärjestöt	30	22	106	78	136	100	15	12	110	88	125	100	23	19	101	81	124	100	
Te-keskusten edustajat	4	3	129	97	133	100	1	1	123	99	124	100	7	6	115	94	122	100	
Keskiarvo n %	57	40	82	60	139	100	43	32	87	68	131	100	50	38	79	62	129	100	

Liite 16 Opetussuunnitelmien saatavuus käyttöön

Taho	On tiedotettu		Saatavissa käyttöön		Henkilökohtaisessa käytössä		Yhteensä	
	n	%	n	%	n	%	N	%
Opiskelijat	45	21	94	44	74	35	213	100
Opettajat	36	17	40	19	139	65	215	100
Opinto-ohjaajat	34	16	50	24	123	59	207	100
Työpaikkaohjaajat ja työnantajat	47	24	113	58	35	18	195	100
Oppilaitoksen johto	34	17	54	27	115	57	203	100
Alueen muut ammatilliset oppilaitokset	35	23	112	74	4	3	151	100
Alueen lukiot	38	24	114	72	7	4	159	100
Alueen peruskoulut	47	29	108	68	5	3	160	100
TE-keskukset	20	15	107	82	3	2	130	100
Työvoimatoimistot	27	19	110	77	5	4	142	100
Muut	8	21	25	66	5	13	38	100
Keskiarvo n	34	21	84	55	47	24	165	100

Liite 17 Opetussuunnitelmatyössä käytetyt henkilöresurssit

Resurssin saaja ja muoto	Yhteinen osa		Tutkintokohtainen osa		Koulutuksen järjestäjä
	Hlö, lkm	Hlö, lkm min./maks.	Hlö, lkm	Hlö, lkm min./maks.	n
Ulkopuolinen asiantuntija					
* määräaikainen	6	0/2	12	1/10	10
* palkkioperusteinen	144	0/60	143	0/60	25
Opettajat tai koulutusjohtajat					
* määräaikainen	75	0/12	413	0/120	36
* palkkioperusteinen	353	0/40	2 457	0/200	77
* oman työn ohella	1 112	1/83	2 619	1/171	116
Muu	77	1/12	233	1/86	25

Liite 18 Opetussuunnitelmatyöhön käytetyt tuntimäärät

Resurssin saaja ja muoto	Yhteinen osa		Tutkintokohtainen osa		Koulutuksen järjestäjä
	Kokonais-tuntimäärä	Tuntimäärä keskiarvo/hlö	Kokonais-tuntimäärä	Tuntimäärä keskiarvo/hlö	n
Ulkopuolinen asiantuntija					
* määräaikainen	812	135	1 617	135	8
* palkkioperusteinen	1 368	10	3 600	25	21
Opettajat/Koulutusjohtajat					
* määräaikainen	3 535	47	21 011	51	35
* palkkioperusteinen	7 169	20	50 674	21	73
* oman työn ohella	17 022	15	58 877	22	95
Muu	3 036	39	7 533	32	22

Liite 19 Opiskelijoiden valinnat

Valitut opinnot	Koulutuksen järjestäjän koko						Yhteensä	
	<170 opiskelijaa	Vastauksia >170 - <640 opiskelijaa	Vastauksia >640 opiskelijaa	Vastauksia >640 opiskelijaa	n	n	Opiskelijoita	n
lukuvuonna 2001 - 2002								
Omasta oppilaitoksesta								
* yhteiset opinnot	1 030	29	7 890	32	42 979	36	51 899	97
* ammatilliset opinnot	1 689	32	7 162	30	43 189	38	52 040	100
Koulutuksen järjestäjän oppilaitoksista								
* yhteiset opinnot	67	2	469	5	925	19	1 461	26
* ammatilliset opinnot	39	4	503	4	719	22	1 261	30
Muista ammatillisista oppilaitoksista								
* yhteiset opinnot	20	8	82	8	214	13	316	29
* ammatilliset opinnot	120	13	68	12	418	18	606	43
Lukioista								
* yhteiset opinnot	140	24	526	32	3 595	37	4 261	93
* ammatilliset opinnot	28	6	115	2	264	8	407	16
Oman alan syventävät opinnot	233	9	1 999	15	12 197	19	14 429	43
Monialaiset ammatilliset opinnot	7	3	516	11	268	17	791	31
Ammatillinen perus- ja yloppilastutkinto	53	9	254	27	3 228	37	3 535	73
Perustutkinto ja lukion oppimäärä	39	9	157	8	2 167	23	2 363	40
Perustutkinto ja opintoja lukioista	45	14	214	25	1 330	31	1 589	70
Yhteensä n	3 510	162	19 955	211	111 493	318	134 958	691

Liite 20 Opetussuunnitelmien opetuksen ohjaavuus

Opetussuunnitelma ohjaa	Erittäin hyvin		Hyvin		Kohtalaisesti		Huonosti		Erittäin huonosti		Yhteensä	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Oppimista	34	22	97	63	21	14	1	1	0	0	153	100
Hyväksilukemista	50	33	82	55	15	10	2	1	1	1	150	100
Opiskeluaikaa	46	30	80	52	21	14	3	2	2	1	152	100
Tavoitteita	72	47	70	46	10	7	0	0	0	0	152	100
Opetusmäärää	59	39	70	46	21	14	0	0	1	1	151	100
Opetussisältöjä	61	40	83	55	8	5	0	0	0	0	152	100
Järjestämismuotoja	23	15	77	51	49	33	2	1	0	0	151	100
Opetusmenetelmiä	19	13	59	39	63	40	10	7	1	1	152	100
Työssäoppimista	41	27	74	49	36	24	0	0	0	0	151	100
Opiskelija-arviointia	36	24	92	60	21	14	3	2	0	0	152	100
Opettajan työtä	31	21	94	62	23	15	2	1	1	1	151	100
Muun henkilöstön työtä	8	5	39	26	71	47	29	19	4	3	151	100
Oppilaitoksen toimintaa	30	20	86	57	33	22	1	1	0	0	150	100
Oppilaitoksen itsearviointia	18	12	62	42	64	43	5	3	0	0	149	100
Muu	3	33	5	56	1	11	0	0	0	0	9	100
Yhteensä, ka n %	35	25	71	50	30	21	4	3	1	0	142	100

Liite 21 Eri tahojen palaute opetussuunnitelmista

Palautteen kohde	Opiskelijat		Opettajat		Työ- ja elinkeino-elämä		Muut		Yhteensä	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Tavoitteet	126	33	135	36	103	27	14	4	378	100
Sisällöt	130	34	135	35	102	27	14	4	381	100
Valinnaisuus	129	42	126	41	43	14	8	3	306	100
Arviointi	115	36	132	41	62	20	8	3	317	100
Jaksotukset	101	33	134	43	58	19	14	5	307	100
Opetusmenetelmät	121	42	127	44	31	11	8	3	287	100
Työssäoppiminen	123	31	137	35	124	31	11	3	395	100
Muu	5	24	10	47	4	19	2	10	21	100
Keskiarvo n	106	34	117	40	66	21	10	5	299	100